

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AK Parti Döneminde “Tarih”in Siyasal Alandaki
Rolü**

Özgür KAYA

2501131196

TEZ DANIŞMANI

Doç. Ahmet BEKMEN

İSTANBUL – 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ÖZGÜR KAYA Numarası : 2501131196
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : SİYASET BİLİMİ VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
(SİYASAL) YÜKSEK LİSANS Danışmanı : DOÇ. DR. AHMET BEKMEN
Tez Savunma Tarihi : 13.08.2018 Saati : 11:00
Tez Başlığı : " AK PARTİ DÖNEMİNDE "TARİH"İN SİYASAL ALANDAKİ ROLÜ VE NEO-OSMANCILIK "

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞU~~LA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. AHMET BEKMEN		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜY. Y. DOĞAN ÇETİNKAYA		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜY. MURAT AKAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞR. ÜY. SİNAN YILDIRMAZ		
2- DR. ÖĞR. ÜY. MERT ARSLANALP		

ÖZ

AK Parti Döneminde “Tarih”in Siyasal Alandaki Rolü

Özgür Kaya

AK Parti, 2001’deki kuruluşundan kısa bir zaman sonra, 3 Kasım 2002 yılındaki seçimlerde iktidara gelmiş ve tezin yazıldığı dönem itibariyle 16 yıldır hükümet partisi olmayı başarmış bir siyasal partidir. Bu uzun süreçte bir çok dönüşüm, kırılma ve ilerleme kaydetmiştir. İktidarını kurumsallaştığı ve seçmen kitlesini ideolojikleştirdiği oranda da kurucu bir iktidar tavrı takınmış ve kendi çerperinde gelişen partisel kimliği bir ulusal kimlik haline getirmeye gayret etmiştir. Bu süreç, ulusal kimliklerin inşasında en önemli enstrümanlardan biri olan tarihsel atıfları da siyasal alanda daha sık ve yaygın kullanma eğilimini beraberinde getirmiştir.

İşte bu çalışma, öncelikle ulus inşası ve tarihin siyasal amaçlarla kullanımı ilişkisini açıklayarak, AK Parti’nin bu alandaki performansını -kesin dönemlendirmelere tabi tutmadan- zamansal açıdan değerlendirmeye çalışır. Bu değerlendirme ise temelde “Yeni Türkiye” söyleminin yansıttığı kuruculuk iddiasının açtığı alanda, AK Parti’nin siyasi ve toplumsal tahayyülünün pekiştireci olarak kullandığı tarihsel referansları araştırmayı konu edinir. Tez, AK Parti’nin iktidarı süresince tarihsel atıfları kullanma seyrini, resmi tarihi nasıl kullandığını, onu nasıl dönüştürdüğünü ve bu dönüşüm içerisinde Osmanlı mirasının ne gibi bir yer tuttuğunu incelemeyi amaçlar. Bu amaçlarla ağırlıklı olarak gazete taramaları, partinin yazılı kaynakları, parti sözcülerinin ve parti ideolojisine yakın yazar, düşünür ve tarihçilerin söylemlerini kaynak olarak kullanır.

Anahtar Kelimeler: AK Parti, Ulusal Kimlik, Tarih, Yeni Türkiye, Neo-Osmanlıcılık

ABSTRACT

The Role of "History" in the Political Arena of the AK Party Period

Özgür KAYA

AK Party, a short time after its foundation in 2001, came to power in the 2002 election and it is the political party that has succeed in being the governing party for 16 years up to the time this thesis is written. In this long period, it has progressed a variety of transformations, ruptures, and improvements. It has adopted a constituent power posture and attempted to turn its party identity that had been developed in its periphery into a national identity as long as it has institutionalized its power and ossify its electorate. This period has brought a tendency of the frequent and popular use of historical references, one of the most significant instruments in the construction of national identities, in the political area.

Hence, this study, first of all expounding the relationship between nation building and the use of history for the political purposes, tries to evaluate AK Party's performances in this area –without putting it to certain periodization- in a timewise manner. This appraisal, essentially in the area that is opened by the constituent claim reflected by the “New Turkey” discourse, issues to search the historical references used as reinforcement by AK Party's political and social imagination. The thesis aims to analyze the process of its use of historical references during AK Party's rule, how it used official history and transformed it, and what kind of ground the Ottoman heir kept in this transformation. For attaining these purposes, the thesis uses mostly newspaper scannings, the Party's written sources, the discourses of the Party's spokesmen and of those writers, thinkers and historians who are close to the Party.

Keywords: AK Party, National Identity, History, New Turkey, Neo-Ottomanism

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında eleştirileri ve yönlendirmeleriyle bana destek olan tez jürimin üyeleri Murat Akan ve Doğan Çetinkaya'ya,

Akademik beğenisine mazhar olabildiğime sevindiğim ve bu beğenileri nazarımda çarpı iki kat zor ve değerli olan tez danışmanım Ahmet Bekmen'e,

Bu çalışmayı nihayetlendirmek için bana bir amaç veren; ve üstüne üstlük çalışma materyallerimi temin eden Hümeysra'ya,

Aynı tez yazma dertleriyle dertlendiğimiz; sohbetleri ve dostluklarıyla her zaman zihnimi açan Murat, Yelda, Tarık ve Cansu'ya,

Kütüphane arkadaşlıklarıyla daha uzun süre çalışabilmeme yardımcı olan Ozan'a ve Şükrü'ye,

Ara ara “Sen hala okuyor musun?” diyerek, bilmeden de olsa ters psikoloji yapan ve beni çalışmaya teşvik eden anne babama,

Varlıklarıyla bana neşe veren kardeşim Özlem'e ve arkadaşım Abdullah'a, çok teşekkür ederim.

Özgür KAYA

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH VE SİYASET İLİŞKİSİ

1.1) AK Parti'nin Tarihle İlişisini Anlamadaki Zorluklar	9
--	---

İKİNCİ BÖLÜM

RESMİ TARİHİ KULLANMA İMKANLARINA ERİŞME VE YENİ TÜRKİYE SÖYLEMİ

2.1) AK Parti'nin İlk Yılları; Sınanma Psikolojisi	15
2.2) Tarihle İlk Büyük Sınanma; Atatürk ve Mirası	17
2.3) Tarih Yazma Enstrümanları Üzerine Mücadelenin Bir Uzamı Olarak Ulusal Bayram Kutlamaları	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİN KULLANIMA UYGUN FORMLARININ OLUŞTURULMASI

3.1) Menkıbeleştirme	38
3.2) Entelektüel İlgisi.....	44
3.3) İsimlendirme	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AK PARTİ'NİN TARİH YAZICILIĞI VE YENİ TÜRKİYE'DE ESKİNİN İŞLEVİ

4.1) Yeni Türkiye Söyleminin Kuruculuk İddiası ve 'Tarih'in Gelişen İşlevi	62
4.2) AK Parti'nin Türk Siyasi Tarihi Anlatısı	65
4.2.1) AK Parti'nin 'Darbeler Tarihi' Anlatısı	72
4.2.2) AK Parti'nin Söylemlerinde 90'lı Yıllar.....	77
4.3) Çözüm Süreci ve AK Parti'nin Tarihsel Referanslarında İslam'ın Yeri	81
4.4) Nesil Yetiştirme	88

BEŞİNCİ BÖLÜM

NEO-OSMANLILIK

5.1) Neo-Osmanlıcılığın Tarihi	92
--------------------------------------	----

5.2) AK Parti'nin Neo-Osmanlılığı.....	94
5.2.1) Dış Politikada Neo-Osmanlılık	95
5.2.2) İç Politikada Neo-Osmanlılık.....	100
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	Error! Bookmark not defined.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DSP	: Demokratik Sol Parti
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistan - Kürdistan İşçi Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YPG	: Yekîneyên Parastina Gel - Halk Savunma Birlikleri

GİRİŞ

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti¹), yeni bir devletin şekillendiği bir dönemde, siyasal ve toplumsal hayatta inkılaplar yapma iddiasındaki Kemalist kadrolardan sonra; tarihi, siyasal ve toplumsal hayatın temel dönüştürücü etkenlerinden biri olarak en yoğun kullanan siyasal hareket olarak göze çarpar.² Bu tez de, AK Parti'nin, tarihi hangi alanlarda ve ne sebeplerle kullandığını, hangi araçlarla dolaşıma soktuğunu, devletin resmi tarihiyle kurduğu kamusal ilişkiyi ve bunu dönüştürme kapasitesini, bunun yanında etkileşim alanı içindeki sivil uzamlarında ne tarz tarih okumalarını yaygınlaştırdığını ve tüm bunların uzun iktidarı dönemindeki değişkenliklerini araştırmayı amaç edinmiştir.

AK Parti iktidarı hala süregiden bir iktidar olduğundan, elbette bu tezin kapsamına, tezin yazıldığı dönem içinde ve (daha sonra da) birçok örnek eklenmesi mümkündür. Fakat halihazırdaki verilerin de sağlam bir model sunabilmek için yeterli olduğu düşünülmektedir.

AK Parti, aslında birçok uzamını Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi tarihinin parçalarında bulabileceğimiz tarih okumalarını, daha geniş prodüksiyonlarla daha kitlesel bir seferberliğe yönlendirebilen bir siyasal hareket olmuştur. Bu seferberlik de AK Parti'nin "milli kimlik" tahayyülünün en büyük taşıyıcı ve meşrulaştırıcı güçlerinden biridir. Tarihin siyasal alanda kullanımı, Pierre Bourdieu'nün kavramsal çerçevesiyle söyleyecek olursak, toplumsal rıza üzerine inşa olan "sembolik sermayenin"³ AK Parti ekseninde kurumsallaşmasının önemli bir basamağını oluşturmuştur. Tezin konusunu önemli kılan da bu bağlamdır.

¹ Partinin kısaltması da bir tartışma konusudur. Partinin muhalifleri genellikle 'AKP' kısaltmasını kullanırken, partinin sözcüleri olumlu imajını düşünerek partinin kısaltmasını 'AK Parti' olarak belirlemişler ve öyle kullanmaya gayret etmişlerdir. Partinin tüzüğünde de bu kısaltma bulunduğu ben de tez boyunca 'AK Parti' kısaltmasını kullanacağım. "AK Parti Tüzüğü, madde 3: Partinin kısaltılmış adı **"AK PARTİ"** şeklindedir.": <https://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu>

² Kemalist kadroların tarihle kurduğu ilişkinin detaylı bir incelemesi için bkz: Büşra Ersanlı, "İktidar ve Tarih: Türkiye'de "Resmî Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)", İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

³ Pierre Bourdieu, "Devlet Üzerine-Collège de France Dersleri (1989-1992)", Çev. Aslı Sümer, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s.231-234.

Tez, AK Parti'nin tarihle kurduğu ilişkiyi, kendi "millet" tahayyülünün tamamlayıcı, meşrulaştırıcı bir unsuru olarak kullanmasını ağırlıklı olarak milliyetçilik çalışmaları bağlamında ele almaya çalışır. Her ne kadar AK Parti'nin millet tanımı, devlet erkinde hegemonik olduğu oranda, Osmanlı Millet Sistemi'nden bakiye bir "anasır-ı İslamiye"yi daha fazla temel alsada bunu bir ümmetçilik evrenselliğinde yapmamakta, politik hareket noktasını yine ulus-devletin sınırları üzerinden kurgulamaktadır. Bu bakımdan AK Parti'nin kuruculuk tavrıyla birleşen millet tasavvurunu inşa etme süreçlerinin, birçok ideoloji ve siyasal tavra eklemlenebilen milliyetçilik tartışmaları bağlamında işlenmesi gerektiğini düşünmekteyim.

Literatürdeki milliyetçilik çalışmalarının önemli bir bölümünü topladığı kitabında, Umut Özkırmılı'nın milliyetçiliğin özellikleri bahsinde söyledikleri de AK Parti'nin genel anlamda milliyetçi söylemin davranış kalıplarını sürdürdüğünü göstermektedir. Kırmılı, milliyetçi söylemin üç temel özelliği olduğunu belirterek, bunları şöyle sıralar:

"-Bu söyleme göre, millet her şeyden önce gelir. Millet çıkar ve değerleri diğer tüm çıkar ve değerlerden üstündür.

-Milliyetçilik söylemi, milleti tek meşruiyet kaynağı olarak görür. Burada kastedilen yalnızca 'siyasi meşruiyet' değildir. Daha genel bir meşruiyet kavramı söz konusudur. 'Millet adına hareket etmek', normal koşullarda hoş görülmecek, hatta suç sayılacak pek çok davranış ve eyleme göz yumulmasını sağlar.

-Milliyetçilik söylemi dünyayı ikili kategorilere ayırır; 'biz' ve 'onlar' ve 'düşmanlar' gibi. Başka bir deyişle kimlikler ve karşı-kimlikler üretir."⁴

Bu özelliklerin AK Parti'nin söylemleriyle paralelliği de düşünüldüğünde, AK Parti'nin milliyetçilik ideolojisiyle bağları daha net görülebilir. Yine AK Parti'nin sıklıkla kullandığı bir kriter olan 'yerli ve milli' olma söylemi ve bunun AK Parti'de temsil edildiği propagandası da Ernest Gellner'in milliyetçiliğin temel ilkesi

⁴ Umut Özkırmılı, "Milliyetçilik Kuramları, Eleştirel Bir Bakış", İstanbul, Doğubatı Yayınları, 2008, s.285

saydığı “siyasal birimle ulusal birimin çakışması”nın⁵ somut görünümlerinden biridir. Fakat AK Parti milliyetçiliği bağlamında düşünüldüğünde, gözden kaçırılmaması gereken iki önemli unsuru da belirtmek gerekir. Birincisi, tek bir ülke üzerinde analiz yaparken dahi tek bir milliyetçilik olmadığını, aksine “milliyetçilikler” olduğunu hatırd tutmak gerekir.⁶ Ayrıca AK Parti de kendi siyasal tarihinde çeşitli dönüşümler geçirmiş ve milliyetçi söylemlerini zaman zaman azaltıp zaman zaman zaman yoğunlaştırmıştır.

Akılda tutulması gereken ikinci husus ise, ulus-devletlerin egemen olduğu dünya siyasal sisteminde, bireylerden partilere kadar tüm siyasal özneler için ulusun dışında bir düşünme biçiminin ne kadar zor olduğudur.⁷ Milliyetçiliğin bu yaygınlığı, AK Parti milliyetçiliğinden kastedilen şeyin oturduğu zemini görmemize de yardımcı olacaktır.

Tarihin ulusal kimliği oluşturma bağlamında kullanılmasında ise milliyetçilik çalışmaları, ‘inşacı-araçsal’ ve ‘ilkçi’ yaklaşım olarak iki temel yaklaşıma bölünmektedir.⁸ Bu tartışmaya⁹ çok girmeden, bu tez milli kimliği çoğunlukla bir ‘icat’ olarak gören ve bu icadın, iktidarını sağlamlaştırmak isteyen seçkinlerin, peşlerinden gelenleri seferber edebilmek için yürüttükleri, çoğunlukla bilinçli ve yönlendirilen bir proje olduğunu savunan “inşacı” yaklaşımı kullanmaktadır.

Bu çalışmanın içeriğinin açıklamaya muhtaç bir başka yönü de, çalışma konusunun öznesi hakkındadır. Çalışma her ne kadar AK Parti’nin tarih kullanımı üzerine olsa da referanslarda partinin lideri Recep Tayyip Erdoğan’ın bu kadar sık kullanılması, bir özne karışıklığına sebep olabilir. Hatta Erdoğan’ın Cumhurbaşkanı olduğu ve resmi olarak partisiyle bağının bulunmadığı 2014-2017 arası dönemde

⁵ Ernest Gellner, “Uluslar ve Ulusculuk”, çeviri: Büşra Ersanlı-Günay Göksu Özdoğan, İstanbul, Hil Yayınları, 2013, s.71

⁶ Umut Özkırımlı, a.g.e, s.283

⁷ Bu konuda yazılmış önemli bir çalışma için bkz. Michael Billig, “Banal Milliyetçilik”, çev.: Cem Şişkolar, İstanbul, Gelenek Yayınları, 2002

⁸ Milliyetçilik yaklaşımları literatüründe bu iki akımın bir karışımı sayılabilecek, etno-sembolcü olarak tanımlanan bir akım daha vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Umut Özkırımlı, a.g.e, s.208-236

⁹ Bu tartışma için ayrıca bkz: Craig Calhoun, Milliyetçilik, çev.: Bilgen Sütçüoğlu, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, alt başlık: İnşacılığa Karşı İlkçilik, s.42-46

dahi¹⁰ tez kendisine referanslar vermektedir. Fakat hem bu resmi ayrımın fiiliyatta gerçekleşmemesi hem de Tayyip Erdoğan'ın, AK Parti'nin söylemlerini oluşturma ve duyurma konularında oynadığı başat rol bunda etkili olmaktadır. AK Parti'nin siyasal işleyişinde, söylem kurmayı Erdoğan'ın üstlenmesi ve Erdoğan dışındaki öznelerin genelde icracı bir yol oynaması durumu, tezin odak noktasını bir miktar kaydırmaktadır. Fakat tez, yalnızca bir söylem analizini amaçlamamakta, bu söylemlerin işlev bulacağı alanlarla ilişkisine de odaklanmaktadır. Nitekim, söylemin pratik alanı etkilemesi de karşılıklı bir süreçtir. Bu geniş alanı yaratan da tüm örgütlülüğüyle AK Parti ve onun seçmen kitlesidir. Bu yüzden tezin dikkate almaya çalıştığı alan, bir bütün olarak AK Parti'dir.

Bu çalışmanın temel kaynakları ise gazete taramaları ve AK Parti'nin tarih okumasıyla uyumlu yazarların kitaplarına dayanmaktadır. Gazete taramaları ağırlıklı olarak online arşivleri bulunan Milliyet¹¹ ve Cumhuriyet gazeteleriyle yapılmıştır. Fakat internet gazeteciliğinin büyük atılım gösterdiği son 10 yıllık süreçte, bir çok haber sitesinin internet haberciliği de sık sık kullanılmıştır. AK Parti'nin tarih anlayışıyla uyumlu veya tabanında popülaritesi olan tarih yazarlarının¹² kitapları ve çıkardıkları süreli tarih dergileri de çalışmaya dahil edilmiştir. Bunun yanında, açıkça AK Parti tandanslı olduğu belli olan popüler sosyal medya sayfalarında tarihe atıfla paylaşılan içeriklerden de faydalanılmıştır.

¹⁰ 16 Nisan 2017 Referandumu ile yine resmi olarak partisinin başına geçebilmiştir.

¹¹ Milliyet Gazetesi'nin internet arşivi 2007 yılı sonuna kadar mevcuttur.

¹² Bunların içinde aslında tarih formasyonu almayan bir çok kişi olduğundan doğrudan 'tarihçi' ifadesini kullanmamayı yeğledim.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH VE SİYASET İLİŞKİSİ

Türkiye, bir ulus devlet olarak ve halihazırda gerilimli fay hatlarına sahip sosyo-politik yapısıyla milliyetçi donelerin sıklıkla kullanıldığı bir reel siyaset alanı geleneğini her dönem belli oranlarda yapısında barındırır. Bu gelenek de tarihin ve tarihi referansların siyaset alanında daha sık kullanılacağı bir atmosfere işaret eder. Eric Hobsbawn'ın belirttiği gibi *“Nasıl haşhaş eroin müptelalarının hammaddesiye, tarih de milliyetçi, etnik ya da fundamentalist ideolojilerin hammaddesidir... Eğer amaca uygun geçmiş yoksa her zaman yeniden icat edilebilir.”*¹³

“Geleneğin icadı” mefhumu olarak siyaset bilimi literatürüne giren bu kavram özellikle ulus inşası süreçlerini açıklamak üzere kullanılır. Fakat bir bilim olmanın ötesinde tarihin siyasal amaçlarla araçsallaştırılması muhtelif kimliklerin oluşturulması ve korunması için de kullanılagelmiştir. İcat edilmiş gelenek, alenen ya da zımnen kabul görmüş kurallarla yönlendirilen ve bir ritüel ya da sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle doğal bir süreklilik anıştırır şekilde tekrarlara dayanarak belli değerler ve davranış normlarını aşlamaya çalışan bir pratikler kümesi olarak düşünülmelidir. Aslında, mümkün olan her yerde bu pratikler, hemen kendilerine uygun düşen bir tarihsel geçmişle süreklilik oluşturmaya girişirler.¹⁴ Bu pratik araçsallaştırma, yalnızca ideolojiler veya siyasi liderlerin uygulamalarında da yer bulmaz. Siyaset felsefesinin önemli düşünürleri arasında da bu araçsallaştırmanın gerekliliği üzerine görüşler mevcuttur. Örneğin, Friedrich Nietzsche, “Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine” isimli kitabına Goethe'nin Schiller'e yazdığı bir mektuptan aldığı bir özdeyişe ne kadar katıldığını belirterek başlar; “Etkinliğimi arttırmadan ya da doğrudan doğruya canlandırıp, (yaşamıma) bir şey katmadan bana yalnızca bilgi veren her şeyden nefret ediyorum.”¹⁵ Ve bilime dair bu faydacı bakışı tarih üzerinde özelleştirir: “Tarih, kendisi egemen olduğu ve kendisi yönettiği zaman

¹³ Eric Hobsbawn, Tarih Üzerine, Çev: Osman Akınhay, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s. 9

¹⁴ Eric Hobsbawn-Terence Ranger, Geleneğin İcadı, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2005, s.2

¹⁵ Friedrich Nietzsche, Tarih Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine, Çev: Nejat Bozkurt, İstanbul, Say Yayınları, 2001, s. 63

değil de, ancak yüksek bir güç (yaşam) tarafından yönetildiği ve o gücün egemenliğine girdiği zaman gelecek için güven sağlar... bundan dolayı da... hiçbir zaman matematik gibi salt bir bilim değildir; olamaz ve olması da gerekmez.”¹⁶ Alman sosyolog Siegfried Kracauer’ın vardığı yargıyla “Nietzsche, gerçekte olup bitenlere takıntılarını bir yana bırakıp bizleri ayakta tutan yanılsamaları besleyecek türden geçmiş temsilleri geliştirecek tarihçilerin hasretini çekmektedir.”¹⁷

Tarih bu anlamda toplumu ve siyaseti dönüştürme yönünden bir atılım arzulayan milliyetçi reflekslerin ve bir statükoyu diri ve meşru tutmak isteyen muhafazakar yönelimlerin ihtiyaç duyacağı enstrümanlar bakımından oldukça zengindir. Bir toplumu birleştiren ve ona ivme veren, Benedict Anderson’un ifadesiyle onun bir “hayali cemaat”¹⁸ olmasını sağlayan en önemli ortaklıklarından biri hiç şüphesiz o toplumun ortak tarih bilincidir. “Bu bilinç olmaksızın insanlar geniş soyutlamalara bağlılık göstermek yolundaki talepleri kolay kolay kabul etmezler.”¹⁹ Bu soyutlamaların toplumsallaşabilmesi ve geniş kitlelere mal olabilmesi de tarihin profesyonellerin elindeki bir bilimden ziyade kültürel dolaşıma daha uygun formlarla sunulmasına bağlıdır. Bu anlamda tarihin mitler, kültler ve menkıbeler etrafında örülmesi, kültürel dolaşım hattının en kestirme yoludur. “Mitler... varolanı, tarihin ışığında anlamlı kılar ve Tanrı’nın hükmü haline, gerekli ve değiştirilemez hale getirir.”²⁰ Tarihin bu formlarla, ideolojilerin veya gündelik siyasetin hizmetine sunulması, bilimsel bilgilerin yoksunluğundan veya çarpıtılmasından çok (belki bunları da içererek) “imgeleme” ve “yaratım” ile toplumun bu anlatılara dair “anlam borcu”²¹ duymasının istenmesinin bir sonucudur. Topluma varlığının ve sahip olduklarının geçmiş başarılar ve bedeller üzerinde inşa

¹⁶ a.g.e. s. 76-77

¹⁷ Siegfried Kracauer, Tarih: Sondan Bir Önceki Şeyler, İstanbul, Metis Yayınları, 2014, s. 93

¹⁸ Benedict Anderson’un tanımlaması daha çok ulus olarak birleşmiş bir toplumu tanımlamak için kullanılsa da kendi ifadesiyle “yüz yüze ilişkiler sürdüren ilk köylerden daha büyük bütün cemaatler hayalidir” der. Bu bakımdan hayali cemaat tarifi toplumun bir türünü değil, bir düşünme biçimini tarif eder. Ancak, “biz” kurgusu ile bir düzlemde birleşen insanlar da ortak bir amaca yönelebilir veya yönlendirilebilir.

¹⁹ John Tosh, Tarihin Peşinde, Çev: Özden Arıkan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013, s. 3

²⁰ Jan Assmann, Kültürel Bellek, Çeviri: Ayşe Tekin, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.81

²¹ “Anlam borcu” kavramına, Cemal Baki Akal’ın derlediği “Devlet Kuramı” isimli kitapta Marcel Gauchet’in “Anlam Borcu ve Devletin Kökenleri” makalesinde yer verilmektedir: Cemal Baki Akal, Devlet Kuramı, Ankara, Dost Kitapevi, 2009

edildiği bilgisinin verilmesi, tek başına nostaljik bir “tarihini hatırla” mesajı değildir. Araçsallaştırılmış tarih, her zaman “şimdiki zamanlaştırma”nın baskısı altındadır. Şimdiki zamanın ihtiyaçları, talepleri ve yönlendirmelerinin filtresi “geçmiş”in kullanıma sokulma biçimini belirler. Gelecek ve geçmişsiz bu şimdiki zaman, ihtiyaçlarına göre her ikisini de doğurur. Tarihin tüm sosyal bilimler gibi (belki de hepsinden daha fazla) kullanım esnekliğine sahip olması, farklı bilgi ve analiz düzeylerine imkan tanıyan yapısı, aynı konu veya zamanlar üzerinde birbirinden farklı ve birbirine muhalif “tarihler”in var olabilmesine de zemin hazırlar. Bu anlamda tarih, bir araç olarak yalnızca egemen birimin veya kimliğin emrinde de değildir. Çeşitli alt toplumsal kimlikler de aynı amaçlarla tarihin kullanımına talip olabilirler. Kısacası tarih de, diğer siyasi ve toplumsal enstrümanlar gibi muhtelif siyasi özneler arasında bir mücadele alanı olarak görülebilir.

Tarihin kolektif bilinci uyaran bu kestirme ve pragmatik kullanımlarına tarihçiler arasında muhalif tavır takınan görüşler de mevcuttur. Örneğin tarihçi Peter Burke bu bağlamdaki görüşünü şöyle gerekçelendirir:

“Kendimi bir sosyalist ve bir tarihçi addetmekle birlikte sosyalist bir tarihçi değilim ben; yani sosyalist tarihe inanmıyorum. Tarihin siyasi mücadelede bir silah olarak kullanılmasının ters sonuçlar verdiği kanısındayım. İnsan zamanla kendi propagandasına inanmaya başlıyor, geçmişi aşırı ölçüde dramatikleştiriyor, sonuçta da herhangi bir dönemde geçmiş olayların karmaşıklığını unutuyor. İnsan kendi taraf olduğu geçmişi idealize etmeye başlıyor, bu da insanları ‘Biz ve Onlar’ şeklinde bölüyor.”²²

Burke’nin bu hassasiyeti elbette bir bilim olarak tarihle ilgilenenleri kapsar. Fakat tarihçiler de siyasal kullanım değeri olan bilginin üretimini sağladığından bu minvaldeki görüşlerin varlığını da bu hususta akılda tutmak gereklidir. Yine de siyasal özneler için ve hatta bu öznelerden bağımsız toplumun kendisi için de tarih “ders çıkarma”dan “manipulatif yönlendirme”lere kadar geniş bir skalada farklı işlevlere sahiptir. Ve bu ihtiyaçlara daha kestirme cevaplar üretecek tarihsel bilgiler nasıl ihtiyaca binaen icat edilebiliyorsa bu bilgileri üretecek tarihçiler de amaca uygun bir şekilde imal edilebilirler. Örneğin son yıllarda çok satan popüler tarih

²² Aktaran a.g.e. s. 22, Peter Burke “People’s History or Total History”, Routledge & Kegan Paul, 1981, s. 8, People’s History and Social Theory

kitapları yazarı Mustafa Armağan²³, tarihe ve -bir tarihçi olarak dolayısıyla- kendine biçtiği rolü şöyle ifade eder: “Lakin öyle durduğuna bakmayın. Tarih pek de masum bir malumat küpü sayılmaz. Hasım cepheye yollanacak en müsait bombalar tarih cenahında imal edilip depolanır. Tarih üzerinden karşı tarafa yollanan mesajlar, ideoloji postanelerinin damgalarını taşır pullarının üzerinde.”²⁴ Her ne kadar tarih biliminde mutlak bir nesnellik iddiası mümkün değilse de, Mustafa Armağan’ın tarih tanımının büküldüğü yön, ideolojik bir savaş alanı olarak söylemsel bir çatışmanın enstrümanı görünümündedir. Ve tarihin bu bağlamdaki işlevi, bu çalışmanın bina olacağı temeli de işaret etmektedir.

1.1) AK Parti’nin Tarihle İlişkisini Anlamadaki Zorluklar

Adalet ve Kalkınma Partisi, ilk olarak 3 Kasım 2002 seçimlerinin sonrasında aldığı %34,3 oy oranı ve kazandığı 363 milletvekilliği ile TBMM’de çoğunluğu sağlamış ve tek başına iktidar olmayı başarmıştır. AK Parti’nin iktidara geldiği bu dönemin politik atmosferini anlamak, dönemin dolaşımdaki tarihi argümanlarını ve tartışmalarını bilmek, AK Parti’nin tarihi kullanma hususundaki izleğini görmemizi kolaylaştıracaktır. Neticede AK Parti (tezin yazıldığı dönem itibarıyla) 15 yıldan fazla süredir kesintisiz iktidarda olan bir partidir²⁵ ve çeşitli dönüşümler ve atılımlar gerçekleştirmiştir. Bu dönem içerisindeki değişim, hem AK Parti özelinde hem de AK Parti fenomeni üzerinden iktidarını mutlaklaştıran ve “devletleşen” siyasi öznelerin “kuruculuk” iddiasıyla birlikte tarihi nasıl kullandıkları üzerine bazı çıkarımları mümkün kılmaktadır. AK Parti’nin liberallik-otoriterlik, sekülerlik-dinselleşme, barışçılık-müdahalecilik, çok kültürcülük-milliyetçilik gibi skalalarda gösterdiği değişken siyasetler ve bu siyasetlerin tarihi kullanma (ve kullanmama) biçimleri elbette bu siyasi tavırların evrensel olarak tarihle ilişki kurma biçimlerine dair paralellikler içerecektir. Fakat bu paralelliklerin karşılaştırmalı analizi daha başka bir çalışmanın konusu olacağından bu çıkarımları yalnızca AK Parti üzerinden yapmaya çalışacağım.

²³ AK Parti çevresinde de oldukça rağbet gören ve AK Parti’li belediyelerin etkinliklerine sıklıkla çağırılan bir isimdir; “AKP’li Belediyelerin Mustafa Armağan Aşkı”, Cumhuriyet, 13.05.2017

²⁴ Mustafa Armağan, Geri Gel Ey Osmanlı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010, s. 43

²⁵ 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 arası hükümeti tek başına kurabilecek çoğunluğa erişememiş olması yapısal olarak kayda değer bir değişim yaratmadığından hesaba katılmamıştır.

Konuya geçmeden, AK Parti'nin "tarih"le kurduğu ilişkinin çözümlenmesi ve tutarlı bir izlek çıkarılmasını zorlayan bazı özellikleri de belirtmekte fayda var. Öncelikle AK Parti, popülist bir kitle partisi olduğundan²⁶ söylemlerini pragmatik saiklerle sıklıkla değiştirebilmektedir. Bu da çok gelgitli bir politik tavrı imler. Bu politik duruş da totalde birçok ideolojinin ve siyasi kültürün referanslarını içeren bir karışımdan pragmatik alıntılar barındırır. Topluma, birçok alanda olduğu gibi, tarihle kurduğu ilişki bağlamında da yön verme başarısını es geçmeden; kurulduğu zamandan bugüne kadar iktidar partisi olagelmesi, AK Parti'ye zorunlu bir takım özellikler kazandırmıştır. "Yönetme zorunluluğu" olarak tarif edebileceğimiz bu durum AK Parti siyasasını; kapsanacak veya ittifak kurulacak öznelerle uyumu, devletin mevcut paradigmasını esnetmeye çalıştığı durumlarda (veya bundan çark etme durumlarında) ulusal veya uluslararası konjonktürü düşünmeyi veya eleştirilecek siyasi öznelerin ve ne dozda eleştirileceğinin belirlenmesinde kuracağı dengeyi daha fazla hesaba katmak durumunda bırakır. Bu zorunluluklar, pragmatik bir popülizmle birleşince AK Parti açısından geniş bir siyasi bagajın oluşmasına vesile olur. Bu bagajın okunması da AK Parti'nin siyaseti hakkında doğrusal bir çizgide çıkarımlar yapılmasını ve hatta kırılmaların dönemlendirilmesi gibi analiz imkanlarını dahi zorlaştırır. *Birikim* dergisindeki yazısında Fethi Açıkel, AK Parti'nin ideolojik kırılmalarında üçlü bir ayrıma giderek, bunları; "İslami liberalizm, Panislamizm ve İslamcı ulusalcılık" olarak tanımlamıştır.²⁷ Fakat bu makalede de, bu dönüşümler, AK Parti'nin anlık fayda optimizasyonuna odaklanmış siyasal anlayışının getirisi olarak okunmakta ve bazı bağlamlarda birbirine geçişken bir ideolojik yönelim olarak tarif edilmektedir. Bu sebeple Açıkel de AK Parti siyasetini, bu pragmatist popülizme referans veren bir kavram olarak "hiper-transformasyon" kavramıyla nitelemektedir. Zaten, genel bir çıkarım olarak; siyasetin tarihle kurduğu ilişkiyi çetrefilleştiren bir başka husus da siyasal bir kimliği derinleştiren ve

²⁶ AK Parti'nin politik alandaki popülizmi ile ilgili bkz.; Deniz Yıldırım, *AKP ve Neoliberal Popülizm*, içinde: *AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu*, Der: İlhan Uzgöl, Bülent Duru, Ankara, Phoenix Yayınevi, s.66-107

Ayrıca bkz.; Yusuf Aktağ, "Sağ popülizm, AKP'nin söylemi ve emekçilerin müdahalesi", *Özgürlük Dünyası Dergisi*, sayı 262- Mart 2015

²⁷ Fethi Açıkel, "AKP İslâmcılığının üç ideolojik ve üç jeopolitik dönüşümü: İslâmî liberalizm, pan-İslâmist popülizm ve İslâmci ulusalcılık", *Birikim Dergisi*, sayı:332-Aralık 2016

meşrulaştıran tarihsel çıkarım havuzlarının genellikle çok geniş olmasıdır. Bu havuzdan yapılan seçkiler, tarihi bir fenomenin, ihtiyaca binaen seçilen bir yönünü kullanır. Örneğin Kemalizm gibi çok spesifik bir tarihi kaynağa dayanan ideolojiler için dahi “hangi Atatürk?” sorusu geçerli bir soruyken, AK Parti gibi daha geniş bir tarihsel bagajı kapsamak iddiasındaki bir hareket için de “hangi Osmanlı?, hangi Selçuklu? veya hangi Fatih Sultan Mehmet?, hangi Selahaddin Eyyubi?, hangi 2.Abdülhamid?” gibi soruların geçerli olmadığı düşünülemez. Yani tarih, illa bir tahrifat veya kurguya gerek duymadan da bu tarz hiper-transformasyonlara uyum gösterecek bir çeşitlilikte materyaller barındırabilir.

Bu özelliklerin, AK Parti’nin tarih kullanımı konusuna yansması da; güncel siyasi bir tartışmanın eksenine girdiği yahut toplumsal reaksiyonların nesnesi olduğu durumlarda değişen tarihsel atıflarda görülebilmektedir. Farklı zamanlarda farklı pragmatik çıkarımları kullanmak, bu siyasi bagajdan kullanım değerine göre seçimler yapma hürriyetinin bir sonucudur. Bir örnekle açıklamak gerekirse; AK Parti’nin siyaset kurucu en önemli figürü olarak Recep Tayyip Erdoğan’ın Lozan Antlaşması’na yaptığı referanslar örneğinde bu husus açıkça görülebilir. İlk örnek olarak; 2004 yılında Annan Planı çerçevesinde Kıbrıs Sorunu tartışılmakta iken planın çok ayrıntılı olmasındansa daha daraltılmış bir taslak üzerinde müzakere edilmesi gerektiğini savunan Erdoğan, “Cumhuriyeti 100 maddelik Lozan Antlaşması ile kurduk. Ama burada işin tamamını çözüm diye binlerce sayfa var”²⁸ diyerek Lozan’ı bir mihenk taşı olarak göstermekte ve dönemin baskın paradigmasının içinden meşruiyet çıkarmaktaydı. İkinci Lozan referansı örneği olarak; 15 Temmuz 2016 yılında gerçekleşen darbe girişiminin ardından kamuoyunda “Yenikapı Ruhu” olarak²⁹ adlandırılan ittifakın siyasi atmosferi baskınken, Lozan Antlaşmasının 93. yıldönümünü vesile kılan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, Lozan Antlaşması üzerine yayınladığı mesajını örnek verebiliriz. Erdoğan, mesajında;

“Aziz milletimizin inanç, cesaret ve fedakârlıkla elde ettiği zafer, Lozan Antlaşması ile diplomasi ve uluslararası hukuk alanına taşınarak tescil edilmiştir. Bu anlaşma, yeni kurulan

²⁸ “ Lozan gibi çözüm”, Milliyet, 26.01.2004

²⁹ Darbe girişiminin ardından CHP ve MHP’nin de kurumsal katılım gösterdiği Yenikapı Mitingi’nden sonra oluşan geniş tabanlı konsensüs kamuoyunda “Yenikapı Ruhu” ifadesiyle anılmıştır.

devletimizin tapusu niteliğindedir. Lozan Antlaşması'nın içeriği, bu anlamda başta milli irade ve demokrasi olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin sahip olduğu temel ilkelerin değeri, bugünlerde çok daha iyi anlaşılmaktadır. Aziz milletimiz, kendi seçtiği temsilcileri eliyle kullandığı iradesine yöneltile her türlü darbe teşebbüsüne karşı, kurtuluş mücadelesi ruhuyla, birlik, beraberlik ve dayanışma içinde cevap vereceğini, yaşanan son hadiselerle bir kez daha göstermiştir.... Bu düşüncelerle, Lozan Barış Antlaşması'nın 93. yıldönümünde, Cumhuriyetimizin banisi Gazi Mustafa Kemal başta olmak üzere, anlaşmanın mimarı olan tüm devlet adamlarımızı rahmetle anıyorum.”³⁰

diyerek darbe girişimi gündemine atıf yapmakta ve darbe girişiminin karşısında duran tüm milletin ortak bir mirası olarak Lozan'ı işaret etmektedir. Oysa bu mesajın yayınlanmasından yaklaşık 2 ay sonra, Suriye ve Irak'ta yaşanan bazı gelişmeler neticesinde Musul ve Suriye üzerinde iddia edilen hakların kamuoyunda yoğun olarak işlendiği bir döneme denk gelen 29 Eylül 2016 tarihindeki Muhtarlar Buluşması'nda konuşan Erdoğan, Lozan Antlaşmasının bir başarısızlık olduğunu iddia ederek; “1920'de bize Sevr'i gösterdiler, 1923'de Lozan'ı bize razı ettiler. Birileri bize Lozan'ı zafer diye yutturmaya çalıştılar. Her şey ortada. Şu anda Ege'yi görüyorsunuz değil mi? Bağırın sesinin duyulacağı adaları biz Lozan'da verdik. Zafer bu mu?... Oralar bizimdi, oralarda hala camilerimiz, mabetlerimiz var”³¹ ifadelerini kullanmıştır. Bu çıkışın hemen ardından 1 Ekim 2016'da TBMM'nin açılış konuşmasında da Suriye'ye yönelik başlatılan Fırat Kalkanı operasyonun meşruiyetinden ve Musul'a düzenlenecek bir operasyonda Türkiye'nin de yer alması gerektiğinden bahsederek Lozan Antlaşması vurgusuyla başlayan bu son açılımını devam ettirmiştir.³² Bu üç örnekte görüleceği üzere bazı güncel tartışmaların eksenine içine giren tarihi referanslarda AK Parti'nin tarihi atıfları değişkenlik gösterebilmektedir. Bu da AK Parti'nin özellikle kamusal alanda hegemonik olmadığı tarihi referans alanlarının analizini güçleştirebilmektedir.

³⁰ Lozan Barış Antlaşması'nın 93. Yıl Dönümü, <http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/49743/lozan-baris-antlasmasin-93-yil-donumu.html>, 24.07.2016, (erişim tarihi: 16.05.2017)

³¹ “Erdoğan: Lozan'ı zafer diye yutturmaya çalıştılar”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37505231>, 29.10.2016, (erişim tarihi: 07.06.2017)

³² Türkiye Büyük Millet Meclisi 26. Dönem 2. Yasama Yılı Açılışında Yaptıkları Konuşma, 01.10.2016, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/52461/turkiye-buyuk-millet-meclisi-26-donem-2-yasama-yili-acilisinda-yaptiklari-konusma.html>, (erişim tarihi: 16.05.2017)

Yine bu tarz zamansal değişim gösteren tarihsel referanslara başka konularda da rastlanabilir. Erdoğan'ın "Barış Süreci" devam ederken 1.TBMM kararlarını örnek göstererek Kürdistan ifadesine meşruiyet kazandırma çabalarına³³ karşılık süreç akamete uğradığı ve AK Parti'nin daha milliyetçi bir siyasal söylem kullandığı politik atmosferde Kürdistan ifadesinin TBMM'de kullanılmasının suç sayılmasını da³⁴ bu bağlamda örnek verebiliriz. Yine Erdoğan'ın Kut'ül Amare Zaferi anmasında yaptığı konuşmada, resmi tarihin "Araplar bizi arkadan vurdu" tezinin yalan olduğunu, aslında Osmanlı ile birlikte hareket eden de birçok Arap aşireti de olduğu yönlü çıkışını da bu bağlamda örnek verebiliriz.³⁵ Fakat Birleşik Arap Emirlikleri Dışışleri Bakanı Abdullah bin Zayed'in Erdoğan'ı hırsızlıkla suçlayarak onu Fahrettin Paşa'ya benzeten bir tweet atması³⁶ karşısında Erdoğan, "Fahrettin Paşa, meşhur İngiliz ajanı Lawrence'ın bin bir vaatle Osmanlı'nın aleyhine döndürdüğü bazı Arap aşiretleriyle kuşattığı Medine'yi savunurken senin ecdadın neredeydi?" ifadelerini kullanarak³⁷ daha önce eleştirdiği eski resmi tarihin kodlarından bir çıkarım yapmaktadır.

Fakat şunu da akılda tutmak gerekir ki; birbiriyle çelişkili görünen bu tarihsel referanslar, her zaman da bu kadar çelişkiyle farklılaşmak durumunda değildir. AK Parti'nin siyasal söylemlerinin ve ideolojik önceliklerinin seyri de aynı tarihsel zeminden farklı çıkarımların ön plana getirilmesine sebep olabilmektedir.

³³ "Erdoğan: 'Kürdistan' ilk Meclis'te de kullanıldı, Mustafa Kemal de bölücü mü?", <http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan-kurdistan-ilk-mecliste-de-kullanildi-mustafa-kemal-de-bolucu-mu-1161689/>, 19.11.2013, (erişim tarihi:12.07.2017)

³⁴ Yasağın yasalaşması haberi için; "Meclis'te 'Ermeni soykırımı' ve 'Kürdistan' kelimelerine yasak geliyor", <https://www.birgun.net/haber-detay/meclis-te-ermeni-soykirimi-ve-kurdistan-kelimelerine-yasak-geliyor-169217.html>, 11.07.2017,

Yasağın uygulandığı örnek olarak; "TBMM'de bir ilk... HDP'li Osman Baydemir'e 'Kürdistan' cezası", <http://www.hurriyet.com.tr/hdpli-osman-baydemire-kurdistan-cezasi-40677021>, 13.12.2017, (erişim tarihleri: 25.12.2017)

³⁵ "Kut'ül Ammare Zaferinin 100. Yıl Dönümü Töreni'nde Yaptıkları Konuşma", <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/43874/kutul-ammare-zaferinin-100-yil-donumu-toreni-de-yaptiklari-konusma.html>, 29.04.2016, (erişim tarihi: 21.10.2017)

³⁶ "BAE Dışışleri Bakanından Türklere hakaret içerikli paylaşım", <http://www.ihb.com.tr/haber-bae-disisleri-bakanindan-turklere-hakaret-icerikli-paylasim-697558/>, 20.12.2017, (erişim tarihi: 25.12.2017)

³⁷ "Haddini bil!", <http://www.milliyet.com.tr/haddini-bil--siyaset-2576618/>, 21.12.2017, (erişim tarihi:25.12.2017)

Bu değişkenleri etkileyen zaman faktörünün yanında, AK Parti'nin tarihi kullanma biçiminin analizinde karşılaşılan bir diğer güçlük de AK Parti'nin geniş bir kesimi temsil eden bir parti olmasından kaynaklanmaktadır. Bu geniş kitleyi, müstakilen kendine has örgütlü ideolojik duruşları ve bu duruşu gelenekleştirebilecek, kendi ideolojik tavrının pekiştireci olarak ayrı tarih kurguları olan klikler olarak görmek pek mümkün değildir. Buna rağmen parti kadroları ve tabanında daha kapsayıcı, bütünlükçü ve ılımlı tarih kurgusu olan bir kitle ile daha radikal ve siyasi çatışmaları ön plana çıkaran tarih kurgusu olan bir kitlenin varlığından söz edilebilir. Bu ayrımın önemli bir belirleyenin, kendi siyasi tarihinin anlatısını devletin seküler bürokrasisi ile mücadele üzerine kuran siyasal İslamcı tezler ile siyasi çatışmalara daha mesafeli olan devletçi sağcılık olduğu söylenebilir. AK Parti'nin tarih anlatılarında bu iki hattın da temsili bazı gri alanların oluşumuna sebep olur. Her ne kadar partinin bu iki tavrı ortak amaçlara kanalize ederek ve bunun söylemsel sentezlerini oluşturarak tabanının tarih kurgusunu birbirine yaklaştırdığı söylenebilirse de hala bu skalada bir denge arayışına muhtaçtır. Bu denge arayışı da AK Parti'nin resmi tarihi içinde, kendi konumunu anlamlandırırken kurduğu anlatının kendi bileşenlerinin bazı kesimlerince “süreklilik” ekseninde, bazı kesimlerince de “kopuş” ekseninde değerlendirilmesine yol açmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

RESMİ TARİHİ KULLANMA İMKANLARINA ERİŞME VE YENİ TÜRKİYE SÖYLEMİ

AK Parti'nin tarihi kullanma seyri, iktidarı boyunca peyderpey artan bir grafik izlemiştir. Bunun sebeplerini de siyasal iktidarın yeni bir ulusal kimliği oluşturma gayretine girişecek kadar güçlü olması ve iktidarını sürdürmek için bunun gerekli olduğunu düşünmesi olarak özetleyebiliriz. Güçlü olmak, resmi tarih yapma sürecinde gerekli olan kamuoyu baskısından özerkleşebilmeyi sağlar. Bunun yanında kendi ideolojik kimliğini keskinleştirmesi ve bunu ulusal kimlikle karşılaştırmaya çalışması da toplumsal destek olarak sosyo-politik doygunluk sınırlarına ulaşmış bir partinin kendi eksenindeki kitleyi kemikleştirme ve mobilize etme ihtiyaçlarına cevap verir. Özellikle Gezi Süreci, Gülen Cemaati'nin devletten tasfiyesi sürecinde yaşananlar, Barış Süreci'nin bitirilmesiyle yükselen milliyetçi atmosfer ve Haziran 2015 seçimlerinde AK Parti'nin iktidarını kaybetme tehlikesinin belirmesi, iktidarın kendi eksenindeki kitleyi daha fazla seferber etmesi gereğini duymasını sağlamış gözükmektedir. İhtiyaç duyulan bu “teyakkuz hali”nin en büyük söylemsel kaynağını da din ve tarih kutsallığına yapılan referanslar oluşturur. Aslında bu referanslar Kemalist tarih yazımının yaptığı gibi köklü antropolojik çalışmaları içermez. AK Parti'nin tarih kurgusu temelde, Türk sağ geleneğinin iki önemli ideolojik bileşeni olan milliyetçiliğin ve İslamcılığın değişen oranlarda karışımlarının konjonktürel bir sentezidir. Fakat AK Parti'nin özgünlüğü, bu tarih okumasını devlet destekli büyük prodüksiyonlarla geniş kitlelere ulaştırması ve önemsetmesinde yatmaktadır.³⁸

2.1) AK Parti'nin İlk Yılları; Sınanma Psikolojisi

³⁸ AK Parti eksenindeki tarih anlatılarının ne kadar kılcallaşabildiğinin çarpıcı bir örneği olarak; AK Parti tarihçiliğinin olumlaması sayılabilecek bir popüler televizyon dizisi olan Diriliş Ertuğrul'u izlerken ideolojik aidiyeti belli edecek fotoğraflar paylaşma akımını örnek verebiliriz.

“Diriliş: Ertuğrul Dizisini İzlerken Kendini Biraz Fazla Kaptıran Vatandaşlarımızdan...”,

<https://onedio.com/haber/dirilis-izlerken-ecdaninin-davasini-evinde-yasayan-cilgin-torunlardan-15-komik-fotograf-806126>, 23.01.2018, (erişim tarihi:13.02.2018)

AK Parti, 2001 Ekonomik Krizinden sonra çatırdayan DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümetinin ardından iktidara geldiğinde henüz 15 aylık bir partiydi. Partinin tarihi kısa olmasına rağmen Türkiye siyasi ikliminde 28 Şubat 1997’de gerçekleşen “postmodern darbe”nin³⁹ de etkisiyle AK Parti, kimi kesimlerce kapatılan Refah Partisi’nin devamı olarak görülüp eleştiriliyordu. Üstelik partinin lideri Recep Tayyip Erdoğan’ın da 2002 yılı itibarıyla siyasi yasağı sürüyordu. Dönemin askeri-sivil bürokrasisi ve seküler ulus devletçi egemen diskurun en üst düzey temsilcisi Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök nezdinde “irtica tehdidi” hala en çok dillendirilen gündem maddesi durumundaydı.⁴⁰ Hükümet partisi olan AK Parti ise siyasi, kültürel ve psikolojik olarak çok da rahat bir konumda sayılmazdı.⁴¹ AK Parti’nin devletin ideolojik ve kurumsal aygıtları üzerinde nüfuzunu güçlendirmesi, resmi tarihi kullanma ve dönüştürme imkanlarını da doğru orantılı olarak etkiledi. 28 Şubat süreciyle iktidardan edilen Refah Partisi tecrübesinden çıkardığı pragmatik derslere önem verdiğini her fırsatta dile getiren AK Parti kurucuları,⁴² bu ilk dönemde cumhuriyetin statükocu ideolojik kökenleriyle çatışmamaya çalışarak bu alanları görmezden gelmeye, konusu açıldığında da hasıraltı etmeye veya zahiren bu değerlerle uyumlu görünmeye gayret etmekteydi. Örneğin; 2002 seçimleri öncesi CHP lideri Deniz Baykal ile birlikte katıldığı bir tartışma programında Recep Tayyip Erdoğan; “Demokrasiye inanan insanlar olarak 28 Şubat sürecinden kurtulalım, konuşmayalım. 28 Şubat’ları Türkiye aşmıştır. Çünkü AB sürecine girilmiştir.

³⁹ 28 Şubat’ın postmodern darbe olarak tanımı ilk olarak 13 Haziran 1997 tarihli Radikal Gazetesinde Türker Alkan’ın “Postmodern bir askeri müdahale” başlıklı yazısında kullanılmıştır. Daha sonra bu tanım geniş kesimlerce benimsenip kullanılagelmıştır.

⁴⁰ Örnek olarak; “Muhtıra Gibi”, Milliyet, 09.01.2003, “Sezer'den TBMM'ye irtica ve laiklik uyarısı”, “Sezer'den TBMM'ye irtica ve laiklik uyarısı”, 01.10.2006, <http://www.hurriyet.com.tr/sezerden-tbmm-ye-irtica-ve-laiklik-uyarisi-5181386>, (erişim tarihi: 09.05.2017)

⁴¹ Bu dönemde AK Parti için “hükümet oldu fakat iktidar olamadı” değerlendirmesi sıklıkla kullanılmaktaydı. Erdoğan da Türkiye’de sistemin hükümet olmaya izin verdiğini, ancak iktidar olmaya olanak tanımadığını savunarak bu değerlendirmeyi en üst düzeyde dillendirecekti. “Erdoğan: İktidar olamadık”, <http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan-iktidar-olamadik-672603/>, 11.06.2003, (erişim tarihi: 28.04.2017)

⁴² Örneğin; AK Parti’nin ilk Başbakanı olarak Abdullah Gül’ün bir röportajında; 28 Şubat’ın kendilerine “Türkiye ve Dünya gerçeklerinden uzak politika yapılamayacağını” gösterdiğini belirtir. “Gül: Kimseye Boyun Eğmem”, Hürriyet, 25 Kasım 2002

Bunlar artık olmamalı”⁴³ diyerek ileride sıklıkla kullanacağı 28 Şubat sürecinin mağduru pozisyonundan taviz vermekte ve konuyu hasıraltı etmeye gayret etmektedir. Kamusal söylemde böylesine yumuşak geçilen 28 Şubat atıfları, iktidarın ilerleyen yıllarında “milletin iktidarına” karşı “darbeler” konseptli bir tarih anlatısının başrollerinden birine dönüşecekti.

İktidarın bu ilk dönemlerinde devletin resmi ideolojisiyle çatışmayacak bir parti olduğunun gösterilmesi ve Batıyla ilişkilerinde Avrupa Birliği’ne girme hedefini önceleyen siyaseti, radikal bir çizgide olmadığını, (öncelikle düşmana olmak kaydıyla) dosta düşmana göstermeyi hedefliyordu. İdeolojik-sembolik yönü ağır basan tartışmalardan ziyade AK Parti, önceliğin ekonomi, temel hak ve hürriyetler ve AB’ye girmek olduğunu belirtiyordu.⁴⁴ Bu dönemde resmi tarihin siyasi alanda kullanımı ağırlıklı olarak AK Parti’ye karşı bir muhalefet enstrümanı olarak işlev görüyordu. AK Parti’ye yönelik; Cumhuriyetin kurucu sembollerine bağlı olmadığı yönlü eleştiriler daha sonraki dönemlerde de dile getirilecekti. Fakat bu dönemdeki eleştirilerin sahipleri devlet erkinin kompozisyonunda daha hakim bir yerde olduklarından, yarattığı etki ve muhatap alınma biçimleri de daha farklı olmaktaydı. Bu kurucu sembollerin en önemlisi de Mustafa Kemal ve onun mirası üzerineydi.

2.2) Tarihle İlk Büyük Sınanma; Atatürk ve Mirası

AK Parti, kuruluşunun ardından hızlı bir şekilde hükümet partisi olduğu ilk yıllarda seçmen nezdinde kapatılan Refah ve Fazilet Partileri’nin ılımlı ve yenilikçi bir kanadı olarak tanınırken, kendine temkinli yaklaşan seküler kamuoyuna da Milli Görüş çizgisinden tam bir kopuş vadediyordu.⁴⁵ AK Parti’nin, iktidarının ilk yıllarında görece zayıf bir pozisyonda olduğu siyasal kompozisyonunda tarihsel atıflar

⁴³ “Gönüllerde İki Galip”, Milliyet, 26.10.2002

⁴⁴ “Erdoğan: Öncelikli gündem ekonomi”, Milliyet, 02.12.2002. Partinin önceliklerini göstermesi bakımından ‘3Y ile Mücadele’ mottosu da sıklıkla dile getiriliyordu; “Erdoğan’ın mücadelesi 3Y ile”, <http://m.haber7.com/siyaset/haber/348236-erdoganin-mucadelesi-3-y-ile>, 02.10.2008, (erişim tarihi 09.05.2017)

⁴⁵ Erdoğan, bu ilk dönem söylemlerinde AK Parti’yi Demokrat Parti’nin bir devamı olarak tanımlayarak “milli görüş gömleğini çıkarttıklarını” vurgular: “Milli Görüş Elbisesini Çıkardık”, Milliyet, 17.05.2003

genellikle AK Parti muhalifleri tarafından, resmi tarih sermayesinin en önemli sembolü olan “Atatürk” figürü üzerinden, AK Parti’ye karşı kullanılmaktaydı.⁴⁶ AK Parti içinde ise, resmi söylemlerde bazen gaf düzeyinde bazen de daha çevrede sayılabilecek kişi ve kliklerce alt metinlerden çıkarılabilen bir Atatürk eleştirisine rastlansa da bu eleştiriler partinin merkezi iradesi tarafından hızlıca bertaraf ediliyordu. Bu duruma tipik bir örnek olarak, Adıyaman milletvekili Hüsrev Kutlu’nun TBMM içinde Atatürk’ün askeri kıyafetli resminin olmasından rahatsız olduğu, bunun yerine sivil kıyafetli resminin konulması gerektiğini belirttiği açıklaması⁴⁷ sonrası yaşananları verebiliriz. Bu beyanata, özellikle askeriye içinden Kara Kuvvetleri Komutanı Aytac Yalman’ın⁴⁸ ve Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök’ün sert tepki göstermesi⁴⁹ beyanatı ufak çaplı bir krize dönüştürür. AK Parti ise demeci veren Hüsrev Kutlu’ya destek vermemek⁵⁰, Kutlu’yu parti disiplin kuruluna sevk eder.⁵¹ Bu gelişmelerden sonra Milliyet gazetesi olayın üstüne giderek Kutlu’yu hedef alan haberlerini sürdürür. 3 Ocak 2004 günü, Kutlu’nun Menzil Cemaatinin, daha önce irticai faaliyetleri sebebiyle basılmış olan bir dergâhında verdiği iftarda bulunduğu sırada çekilen bir fotoğrafını manşetinden verir.⁵² Daha sonraki günlerde bir açıklama yapan Hüsrev Kutlu, “Demokrasidir, elbette sözlerim tartışılacaktır... Sohbet sırasında sözlerim çarpıtıldı” diyerek ‘her doğrunun her yerde söylenmeyeceği’ gerektiğini anladığını ima ederek geri adam atmak durumunda kalır.⁵³ AK Parti Disiplin Kurulu da, Kutlu’ya “uyarı” cezası vererek Atatürk konusunda çatışmaya mahal vermeme iradesini açıkça gösterir. Bu arızı çıkışların ötesinde, Milli Görüş çizgisinin kronik kamusal sorunu olan Atatürk figürü ile sınınmaya AK Parti ve onun söylem kurucu figürü olan Recep Tayyip Erdoğan tarafından kullanışlı bir söylemsel açılım getirilmeye gayret edilmiştir. Bu açılımın temel tezlerinden biri Atatürk’ün ölümünden sonra Atatürkçülük kisvesiyle

⁴⁶ Bir örnek olarak; Kuvvet Komutanlarının tam kadro katıldığı “Hilafetin Kaldırılmasının 80. Yılı Paneli”, dönemin ruhu içerisinde AK Parti’ye tarihsel bir atıfla ultimatoma vermek biçiminde değerlendirilmekteydi: “Asker ve Sivilin ‘sıra dışı’ Buluşması”, Milliyet, 04.03.2004

⁴⁷ “Mareşal Tartışması”, Milliyet, 30.12.2003

⁴⁸ “O Rütbeyi Meclis Verdi”, Milliyet, 31.12.2003

⁴⁹ “Böylesini Görmedim”, Milliyet, 01.01.2004

⁵⁰ “AKP Destek Vermedi”, Milliyet, 01.01.2004

⁵¹ “Kutlu, Oybirliğiyle Disipline Gönderildi”, Milliyet, 06.01.2004

⁵² “Şeyhinin Huzurunda”, Milliyet, 03.01.2004

⁵³ “Her Zaman Doğru Söylenmemeli”, Milliyet, 07.01.2004

Atatürk'ün ideallerinden kopulduğudur. Kemalizm ve gerçek Atatürkçülüğün farklı olduğu bu bağlamda sık sık vurgulanmaktadır. AK Parti'nin, kendi neoliberal iddialarıyla uyumlu olan ve siyasal olarak da rakip addettiği bürokratik zihniyeti eleştirmenin bir formülü olarak “icraat temelli bir Atatürkçülük” kurgusunu vurgulaması, AK Parti'nin öne çıkarmaya çalıştığı Atatürk sembolünün önemli bir parçası olacaktır. Erdoğan'ın ifadeleriyle;

“Kimin Atatürk'ün ideallerine sahip çıkıp, kimin o ideallerin sadece istismarını yaptığı çok net biçimde ortaya çıktı... Bunlar ‘İzindeyiz Atam’ deyip sabah akşam izin yaptılar, yan gelip yattılar. Gazi Mustafa Kemal'in müsamaha göstermediği İttihat ve Terakki zihniyeti, ne yazık ki vefatının ardından hayat bulmuştur.”⁵⁴

Her ne kadar Necmettin Erbakan'ın 1994'deki; “Atatürk yaşasaydı Refah Partili olurdu” çıkışıyla⁵⁵ benzer bir açılım yakalanmaya çalışılmışsa da bu arızı çıkış, daha ziyade TSK bürokrasisinin Erbakan üzerinden sembolik iktidarını göstermesi olarak kalmış⁵⁶ ve 28 Şubat'tan sonra İslamcı muhafazakar çizginin kamusal olarak bir mahcubiyetle geçiştirmeye çalıştığı Atatürk referanslı tartışmalar, ancak Erdoğan ve AK Parti nezdinde kendinden emin bir sahiplenmeye dönüşmüştür. Zaman içinde vurgusu hafiflese de, Atatürk'ün ideallerinin esasında AK Parti'de yaşatıldığı tezi, resmi söylemde sıklıkla hissettirilmektedir. Bu stratejik açılımı destekleyecek ve Kemalizm'in öne çıkardığı vurguların yerini alabilecek yeni bir Atatürk portresini ön plana çıkarmak da belli bir tarihsel külliyatın içinden kendi siyasal konumlanışı için kullanışlı parçaların bulunmasını gerektirmektedir. Bu bilgilerin toplanıp özellikle güncel siyasi tartışmalara bağlanmasının, bilhassa Erdoğan için önemli bir çalışma alanı olduğu söylenebilir. Erdoğan'ın, Atatürk referanslarını kendi lehine bir enstrümana dönüştürme gayreti; hem Atatürk karşıtı olma eleştirilerini bertaraf etmeye, hem de bu savunma pozisyonundan bir adım ileri atarak rakibini kendi silahıyla vurmaya dair bir çaba olarak okunabilir. Bu bağlamda iktidarının ilk dönemlerinde Tayyip Erdoğan ve AK Parti açısından Atatürk üzerinden meşruiyet devşirmek önemli bir tarihsel referans alanı olmuştur. Henüz ilk

⁵⁴ “Erdoğan: Atatürk'ün izinde olan, biziz”, http://www.yeniasya.com.tr/gundem/erdogan-ataturk-un-izinde-olan-biziz_128349, 02.02.2012, (erişim tarihi: 11.02.2017)

⁵⁵ “Atatürk Yaşasaydı Refahçı Olur Muydu?”, Milliyet, 29.11.1994

⁵⁶ Polat S. Alpman, “Erbakan'ın Atatürk'ü”, <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/8619/erbakan-in-ataturk-u#.Whk7jrSFjVo>, 22.11.2017, (erişim tarihi:25.11.2017)

kez iktidara geldiği 3 Kasım 2002 seçimlerinin ardından yaptığı ilk zafer konuşmasında Erdoğan'ın: "Atatürk'ün de dediği gibi; Hakimiyet, kayıtsız şartsız milletindir" ifadesini, Atatürk vurgusuyla birlikte kullanması, hem devletin kurucu ideolojisiyle çatışacağı yönlü tepkilerin önünü almasına hem de Atatürkçü ideallere referans veren rakiplerine "sonuçlara saygı duyun" mesajı vermesine yarar.

Yine iktidarının ilk yıllarında Atatürk'e olan bağlılığını; "Atatürk, Türkiye'nin modernleşme sürecinde en büyük liderimizdi. Onu aşmak, onu geçmek gibi bir niyetimiz yok. Onu örnek almak gibi bir gayretimiz var"⁵⁷ sözleriyle ifade eden Erdoğan, kendi beyanat ve siyasetini olumlayan doneler çıkardığı Atatürk referanslarıyla muhalefete, özellikle de iktidarı boyunca ana muhalefet partisi olan CHP'ye "Atatürk'ü tanıımıyorsunuz" mesajı vermeye çalışır. Örneğin, muhalefetin Cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turuna katılmaması ve Anayasa Mahkemesinin iptal kararına⁵⁸ tepki gösteren Erdoğan; "Bunlar Atatürk üzerinden geçen takımdır. Halbuki Gazi Mustafa Kemal Atatürk, en zor günlerde bile şu kutsal çatının altına gelerek, buraya müracaat ederek, buradan çıkacak karara göre adımını atmış. Madem bilmiyorsunuz, bunu da öğrenin, bi araştırın"⁵⁹ diyerek kurucu değerler üzerinden yapılan eleştirileri yine aynı kaynaktan alıntılarla boşa düşürmeye çalışır. Aynı konuda, muhalefetin, AK Parti'nin Cumhurbaşkanı adayı olan Abdullah Gül'ün eşi Hayrunnisa Gül'ün türbanlı olması yönündeki eleştirilerine de tepki gösteren Erdoğan; "Bireysel tercihe herkes saygı duymalıdır. Kimse kimsenin giyim kuşamını kendi arzusuna göre şekillendiremez. Atatürk'ün eşi ve annesinin giyimine bakın, o da ders olur"⁶⁰ diyerek, söylemsel olarak görece zayıf bir pozisyonda görülebileceği 'Atatürk ve din' konusunda dahi Atatürk'e referans vererek bu konudaki özgüvenini gösterir. Erdoğan, din konusunda başka bağlamlarda da Atatürk'e atıfta bulunur: "...Yine söylüyorum, 'din bir çimentodur' ve şu anda en önemli birleştirici unsurumuzdur. Tarih boyunca bu böyledir. Gazi Mustafa Kemal'in de bu konuda

⁵⁷ "Pamuk'a İlgi Rahatsız Etti", Radikal, 11.12.2005

⁵⁸ 2007 Cumhurbaşkanlığı Seçimi; "Anayasa Mahkemesi 367 şart dedi", <http://www.hurriyet.com.tr/anayasa-mahkemesi-367-sart-dedi-6436574>, 02.05.2007, (erişim tarihi:07.07.2017)

⁵⁹ "Hodri Meydan Diyoruz Türkiye", Taşkın Su-Eren Demir, 111 Maddede RTE Sözlüğü, Akis Kitap, İstanbul, 2011, s.71-72

⁶⁰ "Özü de Sözü de Bir", Yenişafak, 16.08.2007

açıklamaları vardır. Orada da dinin bir birleştirici, bir çimento olduğunu görürsünüz.”⁶¹

Dönemin çok tartışmalı konularından biri olan İmam-Hatip Liseleri konusunda da Atatürk üzerinden meşrulaştırıcı bir söylem kurmaya çalışan Erdoğan, İmam-Hatip Liselerinin kuruluşunun da Atatürk’e dayandığını söyler.⁶²

AK Parti’nin bu referansları sıklıkla kullanması ve Kemalist Atatürk portresinin ötesinde bir portreyi de dolaşıma sokma gayreti, AK Parti çevresinde yavaş yavaş Atatürk ve Recep Tayyip Erdoğan analogilerinin kurulmasına da zemin hazırlamış; AK Parti’nin Osmanlıcı referanslarının ağır basacağı daha sonraki dönemlerine kadar da önemli bir etki alanına sahip olmuştur. Ağırlıklı olarak “güçlü devlet, büyük liderler” silsilesinin bir uzantısı olarak kurgulanan bu analogilerin, ‘sözde’ Atatürk düşmanı olarak gösterilmek istenen Erdoğan’ın, Atatürk’ün yapmak istediklerini nasıl hayata geçirdiği, yaptıklarını da nasıl geliştirdiğini göstermek gibi bir gayesi olduğu söylenebilir. AK Parti tarihçiliğinin bu bağlamda tipik bir örneği sayılabilecek “Hedef 1923’ten Hedef 2023’e Atatürk ve Erdoğan”⁶³ isimli kitap, bu analogileri kapsamlı bir şekilde işlemesi bakımından dikkate değerdir. Kitabın yazarı Ali Kuzu, öncelikle güçlü devleti güçlü lidere bağlayan bir anlatı kurarak işe başlar. Kanuni Sultan Süleyman’ın Fransa Kralı Fransuva’ya yazdığı bir mektubu referans vererek Osmanlı’nın Batı karşısında ne kadar üstün olduğunu, hatta “Avrupa’da bulunan tüm kralların Osmanlı İmparatorluğunun padişahlarının birer memuru olarak görülmekte”⁶⁴ olduğunu iddia eder. Akabinde Osmanlı Devletinin her zaman Kanuni gibi liderler çıkardığını söyleyerek geniş bir tarihsel kesitin farklarını silikleştirir. Bu kesintisiz lineer hattın sonuna da Atatürk’ü yerleştirir. Kuzu’ya göre Atatürk de bu Osmanlı geleneğinin bir parçasıdır. “O da Fatih gibi, Yavuz gibi, Kanuni gibi ve diğer gelen padişahlar gibi milli gurur konusunda çok hassastı... milli onur bayrağını, o hep en yücelerde dalgalandırmıştır”.⁶⁵ Fakat Kuzu’nun kurguladığı bu şanlı tarihsel çizgi Atatürk’ün ölümüyle kesintiye uğrar; “Bu saygı Mustafa Kemal

⁶¹ “Din Bir Çimentodur”, Cumhuriyet, 12.12.2005

⁶² “Erdoğan Yanlış Dağı Deldi”, Milliyet, 03.03.2004

⁶³ Ali Kuzu, “Hedef 1923’ten Hedef 2023’e Atatürk ve Erdoğan”, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2011

⁶⁴ a.g.e, s.9

⁶⁵ a.g.e, s.10

Atatürk'ün öldüğü 10 Kasım 1938'e kadar sürdü. Onun ardından devletimizin başına geçenler, geçmişlerini bilmediklerinden veya yetersizliklerinden olsa gerek bu saygınlığı yok ettiler ve daha önce atalarımızın önünde el pençe duran devletlere karşı kendileri el pençe durmaya başladılar. Önlerinde eğildiler, şanlı tarihimizi, gururumuzu, onurumuzu ayaklar altı ettiler.”⁶⁶ Bu keskin geçişli tarihsel anlatıda gurur kırıcı olarak tarif edilen kısa dönemi sona erdiren, güçlü devleti tesis edecek lider kültürleri silsilesini tekrar hayata geçiren lider olarak da Recep Tayyip Erdoğan sunulur. Bundan sonra da Erdoğan ve Atatürk'ün hayat hikayelerinde ve görüşlerindeki paralellikleri sıralar. İki liderin de şiir okuduğu için hapis yattığından (hatta ikisinin de aynı süre yattığını iddia ederek mistik bir benzerlik de yakalamaya çalışır), ikisinin de siyasi kariyerlerinin başında Anadolu'yu dolaşp, halkın haline üzüldüğünden, askerin siyasete karışmaması için mücadele ettiklerinden, din ve laiklik gibi konularda da aynı fikirde olduğundan, Emperyalizmle mücadele ettiklerinden ve Filistin davasına sahip çıktıklarından, Ortadoğu ve Kuzey Afrika halklarının iki lideri de kurtarıcı olarak gördüklerinden, iki liderin de ekonomik bağımsızlığa ve kalkınmaya önem verdiklerinden, demiryoluna yatırım yaptıklarından ve Güneydoğu'ya yatırım yapılmasını önemsediklerinden bahsederek Atatürk ve Erdoğan benzerliklerini argümente eder. Bu pratik tarih anlatısının birkaç belirgin kullanım kolaylığı vardır. Öncelikle normatif olarak çok keskin iyi-kötü ayrımı yaparak ve bu lineer çizginin kırılmalarını çok net belirteçlerle işaretleyerek basit ve akılda kalıcı bir özet sunar. Bu da sınırlı bir bilgi ve yargı dağarcığıyla geniş bir tarihi anlamlandırmayı sağlar. Milli gururu, onuru sağlayacak güçlü devlet ve bu güçlü devlete ulaştıracak güçlü lider denklemi, kapsamı oldukça muğlak olsa da geniş kitleler için kolay aktarılabilen bir form ihtiva eder. Ayrıca tarihi, liderlerin özellikleri ve eylemleri üzerinden kurgulamak, bu hayat hikayelerinin parçalarından ders çıkarılabilecek menkıbeler yaratmaya da zemin hazırlar. Bu anlamda kolay dolaşıma sokulabilen ve somut siyasi getirisi olan tarihsel anlatılar, bir lider kültürü etrafında örülme imkânına kavuşabilir.

Elbette bu tarz analogiler, seçici bir okumanın ve parçaların uyumu için bazı esnetmelerin yapılmasının bir sonucudur. AK Parti'nin, Atatürk ve kurucu değerler

⁶⁶ a.g.e, s.10

üzerine resmi politik tavrında, özellikle bağlamını ve zeminini kendi belirlediği alanlarda gösterdiği sahiplenicilik, meseleyi en azından idare edilebilir bir seviyede tutmuşsa da; Atatürk ve onunla sembolize edilmeye çalışılan değerler, başka bir seçici okumayla AK Parti'ye karşı muhalefetin de önemli bir alanı olmayı sürdürmüştür.

2.3) Tarih Yazma Enstrümanları Üzerine Mücadelenin Bir Uzamı Olarak Ulusal Bayram Kutlamaları

AK Parti'nin, Atatürkçülük ve Militarizmin kullanım tekeline sahip olduğu, devletin ideolojik kökenlerini belirleyen alanlardan bu tekeli almasını iki temel ayağa dayandırabiliriz. Bu alanların ilki söylemsel bir mücadeleye, ikincisi ise kendi söylemini yayabileceği enstrümanlar üzerine yapılan mücadeleye dayanır. Bu anlamda, kültürel alandaki iktidar mücadelesinin bir vechesini de devlet aygıtı üzerindeki güç ilişkileri belirlemektedir. Tayyip Erdoğan'ın, "14 yıldır iktidarız ama sosyal ve kültürel iktidarımız konusunda hala sıkıntılar var"⁶⁷ ifadesinden de çıkarılacağı gibi devlet araçlarının kontrolü bu konuda tek belirleyici unsur olmasa da, AK Parti'nin bu alandaki gücünü yoğunlaştırması; basından⁶⁸ milli eğitime kadar kendi tarihsel kurgusunun söylemlerini endoktrinleştirebileceği alanları kontrol edebilmesine vesile olması bakımından önemlidir. Resmi tarih yazma ve bunu yaygınlaştırma enstrümanları üzerindeki mücadele, bir yanıyla da devletin ideolojik araçları⁶⁹ üzerine kapsamlı bir dönüşümü imlediğinden, bu dönüşümün tüm hikayesini incelemek, daha geniş kapsamlı bir çalışmayı gerektirecektir. Fakat bu bağlamda bir örnek olarak, bu dönüşümün milli bayram kutlamaları uzamına bakmamız, bize parçadan bütüne bakabileceğimiz bir stereotip çıkarabilmemize yardımcı olabilir.

⁶⁷ "Cumhurbaşkanı Erdoğan: 14 yıldır iktidarız! Tek eksikimiz...", <http://www.gazetevatan.com/cumhurbaskani-erdogan-konusuyor-1071055-siyaset/>, 28.05.2017, (erişim tarihi: 01.10.2017)

⁶⁸ Basın alanı her ne kadar sermaye ilişkileri üzerinden belirlenen bir "sektör" olsa da Türkiye özelinde; TRT gibi devlet televizyonlarının kontrolünün devlet erkiyle doğrudan bağı, TMSF'ye devir yoluyla el değiştiren basın kuruluşlarında devlet müdahalesi iddiaları ve karşı bir tarihin egemen olabileceği basın kanallarının devletin baskı aygıtlarıyla ehlileştirilmesi tartışmaları düşünüldüğünde bu bağ daha iyi anlaşılabilir.

⁶⁹ Kavramsallaştırma için bkz: Louis Althusser, "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları", çev: Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2016

Toplumsal hafıza bağlamında “her bağlayıcı yapının temel ilkesinin tekrarlamak olduğu”⁷⁰ hesaba katıldığında, milli bayram kutlamaları uzunca bir süre Türk militarizminin ve bu militarizmin sıkı bağlarla bağlı olduğu Atatürkçülüğün yeniden üretildiği alanlar olagelmıştır. Ritüel bağdaşıklığın üretildiği; mitler, anılar, semboller ve ulusal değerlerin tekrardan hatırlanıldığı/hatırlatıldığı bu alanlar, AK Parti’nin tarih kurgusuna muhalif bir kurgunun işlendiği alanlar olması sebebiyle de önemli bir çatışma alanı olagelmıştır. 2012 yılındaki bir yönetmelik değişikliği ile bu kutlamaların organizasyonu yetkisinin askeriyeden alınması ile de bu tartışma daha fazla su yüzüne çıkmıştır.⁷¹ Bu yönetmelik ile; eskiden başkentte Genelkurmay, başkent dışında da Garnizon Komutanlıklarının koordinatörlüğünde düzenlenen 30 Ağustos Zafer Bayramı dahil olmak üzere tüm resmi ve ulusal bayramların kutlamalarında koordinatör makamlar sivillere devredilmiş; 23 Nisan, 19 Mayıs ve 30 Ağustos’ta Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve devlet protokolünün katıldığı Ankara’daki stadyum törenleri de sona erdirilmiştir. İllerde de 23 Nisan ve 19 Mayıs’larda stadyum törenleri yapılmayacak, 23 Nisan ve 19 Mayıs kutlamalarında da ilgili bakanlar bir il törenine katılarak günün anlam ve önemini belirten mesajlarını medya aracılığıyla yapacaktır. Başkent ve başkent dışı kutlama ayırımına son verilen bu iki resmi bayramda kutlama komitelerince hazırlanacak programlarda tören geçişi ve tebrikata yer verilmeyecek, 29 Ekim’lerde Cumhurbaşkanı Anıtkabir’e çelenk koyduktan sonra artık TBMM yerine Köşkte kutlamaları kabul edecek, Cumhuriyet Bayramı resepsiyonu da Başkent’te Cumhurbaşkanı, başkent dışında ise valilerce verilecektir. Ayrıca, Milli Eğitim Bakanı’nın 23 Nisan kutlamaları kapsamında Anıtkabir’e çelenk koyacağına ilişkin hükme de yeni yönetmelikte yer verilmemiştir. Tören geçişlerinin kaldırılması nedeniyle eski yönetmeliklerde yer alan 19 Mayıs’larda Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi’nin okunması ve Gençliğin Atatürk’e cevap vermesine ilişkin hükümler de yeni yönetmelikte yer bulamamıştır. Aynı nedenle Samsun’dan getirilen bayrağın Devlet Başkanı’na sunulması seremonisine ilişkin herhangi bir hüküm de yeni

⁷⁰ Jan Assmann, Kültürel Bellek, Çev: Ayşe Tekin, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.21

⁷¹ “Ulusal ve Resmi Bayramlar ile Mahalli Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri ve Tarihi Günlerde Yapılacak Tören ve Kutlamalar Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120505-7.htm>, 05.05.2012, (erişim tarihi:29.09.2017)

yönetmelikte yer almamıştır. Yeni yönetmelikle 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamalarındaki asker hakimiyetine de son verilmiş, Zafer Bayramı'nın ev sahibi artık Anayasa uyarınca Başkomutanlık titrini de taşıyan Cumhurbaşkanı olmuştur. Ankara'daki Zafer Bayramı kutlamalarında Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları'nca değil, Cumhurbaşkanı tarafından Anıtkabir'e çelenk konulacak, Cumhurbaşkanı da kutlamaları Genelkurmay karargahı yerine Köşk'te kabul edecektir.⁷² Bu yönetmeliğe 2016 yılında yapılan bir değişiklik ile de garnizon komutanları şeref tribününde ve tören geçişinde yer almayacak ve çelenk sunumuna katılmayacaktır.⁷³

Bu düzenlemeler, dönemin politik atmosferinin de etkisiyle AK Parti tarafından sivilleşme ve demokratikleşme hamlelerinin bir parçası olarak yansıtılmış, Erdoğan'ın ifadesiyle; “ulusal ve resmi bayramlarımızın üzerindeki bu koyu resmi perde, askeri görüntü”⁷⁴ kaldırılmıştır. Bu değişikliklerle AK Parti, topluma; sıkıcı ve halktan uzak törenlerin yerine halkla iç içe ve şölen gibi geçecek kutlamalar vadetmekteydi. Fakat bu ilkesel iddiaya rağmen Kemalist milli kimlik tasavvurunun ve onun referans kaynakları olan tarih anlatısının işleneceği sivil kutlamalar da zaman zaman muhtelif gerekçelerle yasaklanmıştır.⁷⁵ Laiklik merkezli muhalefetin siyasal pozisyonunu kamusallaştırma alanları olarak bu bayram kutlamalarına verdiği önem ve bu kutlamalar üzerindeki Kemalist anlatı tekeli kırmanın zorluğu, zaman

⁷² “Ulusal bayramlara ‘sivilleşme’ ayarı”, <http://www.gazetevatan.com/ulusal-bayramlara--sivillesme-ayari-448348-gundem/>, 06.05.2012, (erişim tarihi:29.09.2017)

⁷³ <https://www.icisleri.gov.tr/ulusal-ve-resmi-bayramlar-ile-mahalli-kurtulus-gunleri-ataturk-gunleri-ve-tarihi-gunlerde-yapilacak-toren-ve-kutlamalarda-degisiklik-yapilmasi>, (erişim tarihi: 30.09.2017)

⁷⁴ “Başbakan Erdoğan: Bayramlar milli ruh ve heyecanla kutlanacak”, <https://www.sondakika.com/haber/haber-basbakan-erdogan-bayramlar-milli-ruh-ve-heyecanla-3594040/>, 05.05.2012, (erişim tarihi: 06.11.2017)

⁷⁵ Bu konuda birkaç örnek tartışma olarak: “Aydın'da 19 Mayıs kutlama alanı tartışması”, <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/5376825-aydinda-19-mayis-kutlama-alani-tartismasi>, 19 Mayıs 2015; “30 Ağustos kutlamaları yasak, festival serbest”, <http://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/30-agustos-kutlamalari-yasak-festival-serbest-1958007/>, 3 Ağustos 2017; “Valilik 19 Mayıs kutlamalarını yasakladı”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/05/16/valilik-19-mayis-kutlamalarini-yasakladi/>, 16.05.2017, (erişim tarihleri:02.10.2017)

içinde bu kutlamaları devlet nezdinde yoğunluğu ve içeriği zayıflatılmış bir formda geçirtilmeye çalışılan alanlar olarak güdükleştirmiştir.⁷⁶

Cumhuriyet'in kurucu tarihiyle yakından ilintili bu alanlarda devlet desteği tedricen azalırken, bu ulusal bayramların yerine başka tarih kutlamaları açıkça ön plana çıkarılmaktaydı. İstanbul'un Fethi, Malazgirt Zaferi, Kut'ul Amare ve 15 Temmuz Şehitler ve Demokrasi Günü gibi günler, devlet destekli geniş prodüksiyonlarla kutlanmaya başlanmış ve AK Parti'nin siyasal konumlanışıyla uyumlu tarih anlatılarının işlendiği alanlar olarak işlev kazanmıştır. Bu prodüksiyonların devlet imkanlarıyla buluşmasının ayrıca bir sebebi olarak da Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı süresince AK Parti adına miting yapamaması olduğunu söyleyebiliriz. Bu günlerin bir miting havasında kutlanması, Cumhurbaşkanlığı adına ve onun bütçesi ile düzenlenen etkinliklerle mümkün olmuş⁷⁷, bu etkinlikler de bir bakıma Tayyip Erdoğan'ın siyasal mitinglerine dönüşmüştür. Örneğin; İstanbul'un Fethi'nin 563. yılı kutlamalarındaki konuşmasında Erdoğan; gündeme ilişkin değerlendirmeler yapmış, Gülen Cemaati, PKK ve Gezi Parkı eylemcilerine çatmış, meclis dokunulmazlıkları ve dış politika konularında açıklamalarda bulunmuştur.⁷⁸ Bu format, hemen hemen ortalama bir seçim mitinginin içeriklerini de barındırır şekilde düzenlenmiştir.

⁷⁶ AK Parti'ye muhalif haber sitelerinden odatv.com'da çıkan bir "kutlama iptalleri" derlemesi haberi, bu kutlamaların AK Parti açısından "istenmeyen" veya en azından "vazgeçilebilir" olduğunu göstermesi açısından bir özet sayılabilir: "İşte tarih tarih AKP'nin milli bayram yasakları", <http://odatv.com/iste-tarih-tarih-akpnin-milli-bayram-yasaklari-1710161200.html>, 17.10.2016, (erişim tarihi:02.10.2017)

⁷⁷ Bu kutlama organizasyonuna harcanan bütçe 'örtülü ödenek' olarak da bilinen "Gizli Hizmet Giderleri" bütçesinden karşılandığı için elimizde bu konuda veri yok. Fakat özellikle muhalif basında bu konuyu gündem edinen şu tarz bir kaç habere yer verilmiştir; "Bütçe 'Fetih ve düğün'e gitti", <https://www.birgun.net/haber-detay/butce-fetih-ve-dugun-e-gitti-116265.html>, 16.06.2016, (erişim tarihi:16.11.2017)

"Twitter, şatafatlı 'Fetih Şöleni'ni topa tuttu: Fatih bu kadar para harcamamıştır", <http://www.diken.com.tr/twitter-satafatli-fetih-solenini-topa-tuttu-fatih-bu-kadar-para-harcamamistir/>, 29.05.2016, (erişim tarihi:16.11.2017)

⁷⁸ "Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Fethin hesaplaşması 563 yıldır bitmiyor", <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/05/29/cumhurbaskani-erdogan-fethin-hesaplasmasi-563-yildir-bitmiyor>, 29.05.2016, (erişim tarihi:03.10.2017)

2015 yılında Cumhurbaşkanlığı öncülüğünde ciddi bir devlet prodüksiyonla buluşan İstanbul'un Fethi kutlamaları, 1970'lerden itibaren milliyetçi-muhafazakar siyasetin kullandığı bir alan olmuştur. 1994 Yerel Seçimlerinde Milli Görüş Hareketi'nin İstanbul Belediye seçimlerini kazanmasıyla kutlamalar ve fetih analogileri daha da önemli hale gelmiş ve AK Parti'nin devlet sermayesini seferber ederek gerçekleştirdiği organizasyonlarla da resmi tarihin merkez unsurlarından biri haline getirilmeye çalışılmıştır.⁷⁹ Çevreden merkeze doğru bir seyir izlese de Fethi Kutlamaları, süregiden bir geleneği olan kutlamalardır. Fakat bu tarz çevreden merkeze seyir izleyen kutlamaların yanında AK Parti'nin, "yeniden icat" ettiği kutlama günleri de mevcuttur. Kut'ül Amare Zaferi'nin yeniden geniş çaplı ve devlet nezdinde kutlanmaya başlaması bu anlamda iyi bir örnektir. 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun Bağdat'ın güneyindeki Kut'ül Amare kasabasında İngiliz birliklerini kuşatması ve esir almasının anıldığı gün olan 29 Nisan tarihi, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde 1952 yılına kadar Kut Bayramı adıyla kutlanmakta idi. Fakat Türkiye'nin NATO'ya girmesi ve bayramın içeriğindeki İngiliz karşıtlığının sorun oluşturacağı kanısı üzerine bu günün anılması uygulaması son bulmuştur.⁸⁰ Bu kutlamalara ön ayak olan kampanyanın mottosunun "Unutturulan Zafer Kut'ül Amare"⁸¹ olması, bu zaferin kimler tarafından unutturulduğu sorusunu da gündeme getirmiş, 1952 yılında Adnan Menderes yönetimindeki 20. Hükümetin aldığı bu karar, kendini Adnan Menderes siyasetiyle aynı çizgide gören AK Parti savunucuları için olayın bu yönünün propagandasını zorlaştırmıştır. Bu durum, AK Parti'ye yakın basın organlarında bu bayramın kaldırılma tarihinin Demokrat Parti iktidarından önceye tarihlenme çabalarına yol açmıştır. 2016 yılındaki 100. yıl anmalarından iki yıl önce bu konuda bir haber yapan Yeni Akit gazetesi de bu bayramın kaldırılma yılı

⁷⁹ Fethin muhalif kimliğinden merkeze olan yolculuğu için ayrıca bkz: Buke Koyuncu, "Benim Milletim..." AK Parti İktidarı, Din ve Ulusal Kimlik", İstanbul, İletişim Yayınları, 2014

⁸⁰ "İngilizler rica etti Kût'ul Amâre kutlamalarını o kaldırdı", <http://www.hurriyet.com.tr/ingilizler-rica-etti-k-tul-amare-kutlamalarini-o-kaldirdi-40097407>, 01.05.2016 , (erişim tarihi:03.10.2017)

⁸¹ AK Partili Konya-Merâm Belediyesi'nin bu konuda hazırladığı kitabın isminin ve A Haber Kanalı'nın hazırladığı belgeselin isminin "Unutturalan Zafer" olması bu anlamda iki örnek olarak gösterilebilir; "Unutturulan zafer kitap oldu", <http://www.yenisafak.com/hayat/unutturulan-zafer-kitap-oldu-2457649>, 27 Nisan 2016 ve "Unutturulan zafer: Kut'ül Amare", <http://www.ahaber.com.tr/webtv/gundem/unutturulan-zafer-kutul-amare>, 08.04.2016, (erişim tarihleri:03.10.2017)

olarak 1952 tarihini vermiş⁸² fakat devlet nezdinde kampanyaların başladığı 2016 yılından itibaren AK Parti yanlısı basında bu tarihin belirsiz bir şekilde de olsa CHP iktidarı döneminde olduğu yönlü bir propaganda kullanılmaya başlanmıştır.⁸³ Tarihçi İlber Ortaylı da katıldığı bir televizyon programında bu tarihlendirmeyi yanlış bulmuş ve eleştirmiştir.⁸⁴ Bu kronoloji tartışmasının yanında, kamuoyunda çok gündem olmasa da Kut'ül Amare Savaşı'nın bir zafer olup olmadığı yönlü bir tartışma da mevcuttur. Cumhuriyet Gazetesindeki köşesinde bu konuya değinen Tayfun Atay, 1916'da kazanılan savaşın ardından bir yıl sonra bölgenin tekrar İngiliz hakimiyetine geçmesine değinmiş ve bu zafer kutlamalarını "AKP Türkiye'sine tarih inşa etme girişiminin beyhude bir yeni adımı" olarak nitelemiştir.⁸⁵ Kut'ül Amare'nin bir zafer olup olmadığı veya kalıcı sonuçları olan bir etki bırakıp bırakmadığı tartışmasının ötesinde, tarihi anlamda kesin olan bir bilgi olarak bölgenin kısa bir zaman sonra tekrar İngiliz hakimiyetine girdiği gerçeği, tarihin siyasal amaçlarla kullanımı konusunda önemli bir örneklik de sunmaktadır. Siyasal olarak araçsallaştırılan tarih anlatıları genellikle determinist bir ilişki yerine olumsal bir ilişki üzerine bina edildiğinden övünülmeye değer kısımlar seçilip, diğerleri unutulmaya bırakılmaktadır. Craig Calhoun'un ifadesiyle; "tarih yazma, sadece herkesi hatırlama meselesi değil, aynı zamanda cesaret kırıcı süreçleri de silme meselesidir".⁸⁶

Kut'ül Amare gibi AK Parti ekseninde şekillenen kutlamaların, resmi ulusal bayramları ikame ettiği görüşü ise somut bir takım düzenlemeler neticesinde daha fazla rağbet görmeye başlamıştır. Örneğin; 2016 yılındaki 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda devlet kutlamalarının "terör ve şehit cenazeleri"

⁸² "İngilizler'in tarih kitaplarından sildirmeye çalıştığı zafer: Kut'ül Amare", <http://www.yeniakit.com.tr/haber/ingilizlerin-tarih-kitaplarindan-sildirmeye-calistigi-zafer-kutul-amare-16783.html>, 29 Nisan 2014, (erişim tarihi:03.10.2017)

⁸³ "Kut'ül Amare zaferi unutulmadı, unutturuldu", <http://dirilispostasi.com/n-7750-kutul-amre-zaferi-unutulmadi-unutturuldu.html>, 03.04.2016 (erişim tarihi:03.10.2017) ve "Kutü'l-Amare Zaferi neden unutturuldu?", Mustafa Armağan, Yenişafak, 30.04.2017

⁸⁴ "Kut'ül Amare Zaferi'nin Kutlanması Demokrat Parti Yasakladı", <https://www.izlesene.com/video/kutul-amare-zaferinin-kutlanmasini-demokrat-parti-yasakladi-ilber-ortayli/9308137>, 02.05.2016, (erişim tarihi: 03.10.2017)

⁸⁵ "Bir 'Yeni Türkiye' icadı: Kut'ül Amare", 22 Nisan 2016, Cumhuriyet

⁸⁶ Craig Calhoun, Milliyetçilik, Çev: Bilgen Sütçüoğlu, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s.72

gerekçesiyle iptal edilmesi⁸⁷ fakat 29 Nisan tarihinde Kut'ül Amare etkinliklerinin düzenlenmiş olması özellikle Kemalist muhalefet açısından bu fikri güçlendiren bir etki yapmıştır. Kut'ül Amare Zaferi kutlama etkinliklerinin Başbakanlığın; Milli Eğitim Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, Hazine Müsteşarlığı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türk Kızılayı Genel Müdürlüğü'ne dağıtılan talimatıyla kutlanması da bu kutlamalardaki devlet destekli organizasyonu göstermesi bakımından dikkate değerdir.⁸⁸

Özetle, AK Parti bir yandan ulusal bayram kutlamaları üzerindeki Kemalist söylem tekeli kırma, kıramadığı durumlarda da bu kutlamaların yoğunluğunu ve içeriğini cansızlaştırmaya çalışırken, bir yandan da kendi tarih kurgusuyla uyumlu kutlamaları ön plana çıkarmaya ve bunları ulusal kimlikle çakıştırmaya gayret etmektedir. Bu dönüşüm çabasının söylemsel argümanları da bir yanıyla “sivilleşme” siyasetine, bir yanıyla da Erdoğan’ın ifade ettiği gibi “milletimizin, medeniyetimizin tarihini, neredeyse 1919 yılından sonra başlatan bir anlayışı kabul etmiyorum”⁸⁹ önermesindeki Kemalist tarih yazımı karşıtlığına dayanmaktadır.

Fakat Kemalist tarih karşıtlığı da AK Parti açısından bazı handikaplar içerir. Özellikle AK Parti’nin Kemalist tarih anlatısının tekeli kırmadığı alanlardaki performansı hem 15 Temmuz 2016 Darbe Girişim ardından ilan edilen Olağanüstü Hal döneminde siyasal muhalefetin daha sıkı kontrolü neticesinde Atatürk ve Kemalist semboller⁹⁰ üzerinden ciddi bir muhalefet imkanının doğmasına, hem de

⁸⁷ “Bu yılki 23 Nisan kutlamaları iptal edildi!”, 12.04.2016, <http://www.yeniakit.com.tr/haber/bu-yilki-23-nisan-kutlamalari-iptal-edildi-161287.html>, (erişim tarihi: 23.11.2017)

⁸⁸ “Devletin Kut Seferberliği”, 18 Nisan 2016, Cumhuriyet

⁸⁹ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, Kut'ül Amare Zaferi'nin 100.yıl kutlamalarında yaptığı konuşmadan: “Erdoğan Kut'ül Amare Zaferi kutlamalarında konuştu”, <http://www.ensonhaber.com/erdogan-kutul-amare-zaferi-kutlamalarinda-konusuyor-2016-04-29.html>, 29.04.2016, (erişim tarihi:16.09.2017)

⁹⁰ İzmir Marşı’nın, bu dönemde AK Parti karşıtı siyasal hattın önemli bir bölümü tarafından sembolik bir muhalefet aracı olarak kullanılması örneğinde olduğu gibi... Bu bağlamda bir kaç haber içeriği ve bir değerlendirme yazısı için bkz;

“İzmir Marşı muhalefetin sembolüne dönüştü”, <http://tr.euronews.com/2017/04/12/izmir-marsi-muhalefetin-sembolune-donustu>, 12.04.2017;

Kemalizm eleştirisi ile Atatürk figürünü ayrıştıran resmi parti görüşüne rağmen bu eleştireliliğin açtığı alandan ciddi bir Muhafazakar-İslamcı damarın da kendine yol bulmasına vesile olmuştur. AK Parti tabanında popüler olan Mustafa Armağan, Kadir Mısıroğlu gibi tarih yazarları, AK Parti'nin Kemalizm karşıtı söyleminin açtığı alandan zımni bir serbestîye devşirerek eleştirilerini bazen siyasal bir temelde fakat çoğunlukla kişisel bir temelde Atatürk figürüne yönlendirmişlerdir.⁹¹ Özellikle bu gibi çıkışlar ve partinin Osmanlıcı referanslarla Atatürk karşıtlığına soyunduğu (ya da en iyi ihtimalle prim verdiği) yönlü intiba da popülist bir kitle partisi olan AK Parti açısından yönetilmesi gereken politik bir bedeli de beraberinde getirmiştir. Atatürkçü muhalefete ciddi söylemsel argüman vermesi ve kendisine oy veren veya oy alacağı hedef kitlenin bir kısmının da AK Parti'nin Cumhuriyetin kurucusu kabul ettikleri Atatürk'e yönelik ilgisizliğinden hoşnutsuzluğu gibi bedeller, 2019 yılında yapılacak başkanlık seçiminin aritmetiği ile de birleşince, bu alanda yeni bir açılımın da zemini oluşmuştur. Her ne kadar *de jure* olarak hukuk alanını ilgilendirse de dönemin *de facto*'su olarak siyasi iradede tamamen bağımsız sayılamayacak bir durum olarak, öncelikle Kadir Mısıroğlu ve Mustafa Armağan hakkında açılan soruşturmalar⁹² ve *Derin Tarih* dergisinin bir sayısının toplatılması⁹³, AK Parti'nin bu gibi aşırılıklara prim vermek istemediği şeklinde bir yönelim olduğu izlenimini vermiştir. Partinin kurumsal söyleminde ise 2017'nin 29 Ekim kutlamalarında ilk

"Bakan Eroğlu: "İzmir Marşı'nı Muhalefet İstismar Etmesin", <https://www.haberler.com/bakan-eroglu-izmir-marsi-ni-muhalefet-istismar-9359093-haber/>, 11.04.2017;

Eyüp Tatlıpınar, "Vapurlardan meydanlara: İzmir Marşı ve yeni Kemalizm", <https://journos.com.tr/izmir-marsi-yeni-kemalizm>, 23.06.2017, (erişim tarihleri: 23.11.2017)

⁹¹ Bu bağlamda tartışmaya konu olan birkaç örnek olarak; Mustafa Armağan'ın Genel Yayın Yönetmeni olduğu Derin Tarih dergisindeki kapak konusu olan makale: "İşte Latife Hanım'ın 91 Yıldır Gizlenen Mektubu", Derin Tarih, Mayıs 2017; Mustafa Armağan'ın Twitter paylaşımları üzerine yapılan tartışmalar: "Mustafa Armağan'dan çirkin Atatürk paylaşımları", <http://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/mustafa-armagandan-cirkin-ataturk-paylasimlari-992708/>, 23.10.2015, (erişim tarihi:12.11.2017); veya Kadir Mısıroğlu'nun Atatürk hakkında söylediği "heykellerin köpek leşi gibi sürüklendiğini göreceksiniz" ifadesi ile başlayan tartışma gibi:

"Mısıroğlu'ndan skandal Atatürk sözleri: Heykellerin köpek leşi gibi...", <https://www.birgun.net/haber-detay/misiroglu-ndan-skandal-ataturk-sozleri-heykellerin-kopek-lesi-gibi-182860.html>, 05.10.2017, (erişim tarihi: 12.11.2017)

⁹² "Kadir Mısıroğlu hakkında flaş soruşturma", <http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-kadir-misiroglu-hakkinda-flas-sorusturma-40601071>, 05.10.2017;

"Mustafa Armağan hakkında 'Atatürk'e hakaretten' 4.5 yıl istendi", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/751510/Mustafa_Armagan_hakkinda_Ataturk_e_hakaretten_4.5_yil_istendi.html, 31.05.2017, (erişim tarihleri: 23.11.2017)

⁹³ "Derin Tarih dergisine toplatma kararı", <http://www.hurriyet.com.tr/derin-tarih-dergisine-toplatma-karari-40462358>, 18.05.2017, (erişim tarihi: 23.11.2017)

olarak kendini hissettiren ve 10 Kasım Atatürk'ün ölüm yıldönümü anmalarında iyiden iyiye gündeme gelen bu açılım, temelde AK Parti'nin Atatürk sembolünü daha yoğun ve sahiplenici bir şekilde kullanması olarak tanımlanabilir. AK Parti'ye yakın basın organlarından Sabah Gazetesi yazarı Mahmut Övür, bu açılımın ilk olarak hissedildiği Erdoğan'ın 29 Ekim açıklamalarını şöyle yorumlar:

“Cumhurbaşkanı Erdoğan, AK Parti'nin başına geçtikten sonra iki önemli mesaj verdi. İlki yeni siyasal sistemle ilgiliydi; "Yüzde 50 artı 1'i almak için artık toplumun yüzde yüzünü kucaklamalıyız." Bunun için de AK Parti'nin kendini yenilemesi ve yeni bir siyaset diline ihtiyacı vardı. Yenilenme çalışmalarını hem teşkilatlarda, hem de yerel yönetimlerde belediye başkanlarının tartışma yaratan istifalarıyla görüyoruz. Ama değişimin en önemli göstergesi siyaset diliydi. Bunun ilk işaretlerini de Cumhurbaşkanı Erdoğan Cumhuriyetin değerleriyle ilgili çıkışıyla verdi. Sihirli sözcük "Gazi Mustafa Kemal Atatürk"tü... Son dönemde özellikle "Atatürk" vurgusu dikkatlerden kaçmadı ve ilgiyle karşılandı. Dün de yayınladığı 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı mesajında bir kez daha yineledi: "Bin yıldır aziz vatan topraklarının müdafaası için bir gonca gül gibi toprağa düşen kahraman şehitlerimize Yüce Mevla'dan rahmet ve mağfiret diliyorum. Başta Cumhuriyetimizin banisi, Kurtuluş Savaşımızın muzaffer komutanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, tüm gazilerimizi de rahmetle, tazimle yad ediyorum." Bu yaklaşımın, sokakta, özellikle de cumhuriyet değerleriyle kendilerini özdeşleştiren sosyolojide pozitif bir etki yarattığı çok açık.”⁹⁴

29 Ekim kutlamalarındaki vurgularla başlayan bu tartışma bazı teşkilatlarının 10 Kasım anması için Anıtkabir'e gideceğini açıklamasıyla daha da belirginleşmiştir.⁹⁵ 10 Kasım'ın ardından Erdoğan'ın yaptığı “Atatürk'ü ruhu faşist, söylemi Marksist çevrelerin tekeline mi bırakacağız. CHP gibi amorf bir partinin Atatürk'ü milletimizden kaçırmasına rıza göstermeyeceğiz”⁹⁶ açıklaması ile tartışma “AK Parti Atatürkçü mü oldu?” boyutlarına kadar ilerlemiştir. Erdoğan'ın açıklamaları ve 10 Kasım'daki görece büyük sahiplenme, AK Parti yanlılığıyla bilinen *Güneş* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Turgay Güler'in Ülke TV'de İzmir Marşı okuması gibi kamuoyunda çokça tartışılan çıkışları da tetiklemiştir.⁹⁷ Hatta bu dönemin siyasal lügatinde oldukça meşhur olan Erdoğan menşeli “metal yorgunluğu”

⁹⁴ Mahmut Övür, Atatürk ve Toplumsal Uzlaşma, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/ovur/2017/10/29/ataturk-ve-toplumsal-uzlasma>, 29.10.2017, (erişim tarihi:13.11.2017)

⁹⁵ “AKP 10 Kasım için İstanbul'dan Anıtkabir'e otobüs kaldırıyor”, <http://www.diken.com.tr/akp-10-kasim-icin-istanbuldan-anitkabire-otobus-kaldiriyor/>, 09.11.2017, (erişim tarihi: 13.11.2017)

⁹⁶ “Erdoğan: Birileri Atatürk'e 'Atatürk' dedik diye senaryo yazıyor”, <http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-erdogan-birileri-ataturke-ataturk-dedik-diye-senaryo-yaziyor-40640611>, 10.11.2017, (erişim tarihi:13.11.2017)

⁹⁷ “Yandaş Turgay Güler'den İzmir Marşı”, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yandas-turgay-gulerden-izmir-marsi-177317h.htm>, 15.11.2017, (erişim tarihi: 29.11.2017)

tabirini hızlı bir şekilde Atatürk üzerinden okuyan “Atatürk de “metal yorgunluğu”ndan çok çekti!” başlıklı analoji yazıları dahi üretilmiştir.⁹⁸

Fakat tüm bu çıkışlara rağmen, çalışmanın bundan önceki bölümlerinde de işlendiği gibi AK Parti’nin Atatürk konusunda resmi söylemi aşağı yukarı bu minvalde olmuş ve AK Parti’nin kendi siyasal pozisyonuyla uyumlu bir Atatürk figürünü sıklığı ve derinliği değişen oranlarda da olsa gündeme getirmeye gayret edilmiştir. Fakat bahsedilen bu açılımı temelde nicelikle alakalı bir değişim olarak düşünmek daha yerindedir. Nitekim, AK Parti kaynaklarına yakınlığıyla bilinen gazetecilerden Abdülkadir Selvi de bu durumu; “Yüzde 50 artı 1 siyasetin yeni kızıl elması oldu. Öyle ki Erdoğan yükselen dalgayı gördü, Atatürk’ü ön plana çıkarma gereği duydu. AK Parti’nin bir Atatürk sorunu olmadı. AK Parti’nin Atatürk’le bir sorunu olmadı. Ama AK Parti hiç bu kadar Atatürkçü olmamıştı”⁹⁹ şeklinde yorumlamaktadır.

Neticede her ne kadar Atatürk figürü üzerinden siyasal meşruiyet devşirme çabalarında belirgin bir eksen kayması görülse de, AK Parti de diğer siyasal özneler gibi, kendi söylemsel hegemonyasıyla organize etmediği ulusal anma ve kutlama günlerine de kendi siyasal iddiası çerçevesinde eklemlenmeye her zaman gayret etmiştir. 29 Ekim kutlamaları için tüm yurttaki yapılan afişlerde de görüleceği gibi AK Parti de Cumhuriyet Bayramı’na kendi anlatısı üzerinden dahil olmaya çalışmaktadır. Afişlerde ‘biz kurduk, biz koruduk ve biz yücelttik’ ifadelerinin altında, sırasıyla; ‘Cumhuriyeti biz böyle kazandık’ pankartlı kuruluş yıllarına ait kült fotoğraf, 15 Temmuz darbe girişimine karşı toplanmış kitlenin bir fotoğrafı ve AK Parti politikalarıyla özdeşleşen mühendislik yatırımlarının bir illüstrasyonu yer almaktadır.¹⁰⁰

⁹⁸ Sabri Gültekin, “Atatürk “metal yorgunluğu”ndan çok çekti!”, <http://www.milatgazetesi.com/ataturk-metal-yorgunlugundan-cok-cekti-makale,122770.html>, 13.10.2017 (erişim tarihi: 01.11.2017)

⁹⁹ Abdülkadir Selvi, “Erdoğan’ın seçim takvimi ve ekonomisi”, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/abdulkadir-selvi/erdoganin-secim-takvimi-ve-ekonomi-40642916>, 13 Kasım 2017, (erişim tarihi: 14.11.2017)

¹⁰⁰ https://twitter.com/akpartig_antep/status/924588141058691072, (erişim tarihi: 16.11.2017)

Tüm bu gelişmeler, nihayetinde AK Parti'nin Atatürk ve Cumhuriyet değerleri başlığında kurduğu söylemin az çok devamı sayılabilir. Fakat AK Parti, tarihsel anlatı alanındaki siyasal yatırımını “muhalafeti ürkütmemek” baskısından özerkleştiği oranda daha fazla Osmanlıcı bir çizgide götürdüğünden ve bu söylemle Atatürk'ün siyasal mirasının otomatik olarak çatışacağı yönlü bir muhalafetin de etkisiyle, bu Atatürk temalı performansın bağlamı, kimi kesimlerce “AK Parti Atatürkçü mü oldu?” üzerinden de değerlendirilmiştir. Neticede AK Parti'nin ulusal kutlama ve anma günleri üzerindeki performansı da popülist ve stratejik saiklerle muhtelif bağlamlar bulabilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİN KULLANIMA UYGUN FORMLARININ OLUŞTURULMASI

“geçmişiyile bağlarını koparmış milletlerin gelecekleri de olmayacaktır. Onun için de geçmişimizle geleceğimiz arasındaki köprüleri daha da sağlamlaştırmak, bizi biz yapan değerlere sahip çıkmak, milletçe hafızamızı, tarih şuurumuzu canlı tutmak zorundayız.”¹⁰¹

Ortak bir geçmiş tahayyülü, geniş ve aslında çok da homojen olmayan toplumsal kesimleri daha soyut bir üst kimlikte birleştirmek adına oldukça işlevseldir. Kimi toplumlar/ulusların birleştirici tarihi ağırlıklı olarak ortak acılar ve zulümler temalı olurken, (Yahudiler veya sömürgecilik koşullarında yaşamış toplumlar gibi) kimi toplumlarda ise şaşalı ve mağrur bir tarihsel mirasa olan vurgu ön plandadır. Türkiye özelinde baktığımızda ise (değişen iktidar bloklarının vurguları ve bağlamları farklı olsa da) güçlü ve muzaffer bir mirasın, resmi tarih anlatılarında baskın unsur olduğunu görürüz. Türk siyasi hayatında bir siyasetçinin ‘tarihimiz’ kelimesine bir sıfat getirmesi gerektiğini düşündüğü durumda, bu sıfat genellikle ‘şanlı tarihimiz’ olmaktadır.¹⁰² Bu hegemonik kullanım biçimi dahi devletin ideolojik aygıtlarında sürekli işleyen yönelimin biçimini göstermesi açısından kayda değerdir.

Dramatik veya epik bir tasavvur çıkarılamayan tarihin, ideolojik/siyasi kullanım değerinin düşük olması, çubuğun sürekli bu yönlere esnetilmesine yahut bu

¹⁰¹ Erdoğan’ın 03.09.2006 tarihli Hayme Ana Anma ve Göç Şenliği’nde yaptığı konuşmadan, “Recep Tayyip Erdoğan’ın Konuşmalarından Tematik Seçmeler”, Ed.:Abdurrahman Tığ, Isak Baydaroğlu, Sakiye Erdem, AK Parti Tanıtım ve Medya Başkanlığı, 2010, s.122

¹⁰² İktidar ve muhalefet temsilcilerinin söylemlerinden birer örnek olarak: Recep Tayyip Erdoğan’ın bir konuşmasının başlığından; “Şehitlerimiz, İstiklalimizin Ve Bu Topraklardaki Şanlı Tarihimizin Ölümsüz Sembolleridir”, <https://www.tccb.gov.tr/anasayfa-haberleri/393/44310/icerik.html>, (erişim tarihi: 16.07.2017), veya CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun ifadesinden; “TSK mensupları, şanlı tarihimiz boyunca olduğu gibi, bugün de vazife uğruna ‘ölürsem şehit, kalırsam gazi’ inancıyla görev yapmaya devam etmektedir”, <http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/kilicdaroglundan-30-agustos-mesaji-2-1369953/>, (erişim tarihi: 16.07.2017)

tarz bir tarihin seçilip sunulmasına sebep olur. Geçmişin, şimdiye oranla övünülecek bir arka plan sunduğu zeminlerin yaratılması, bir sonraki adımda bu geçmişin günümüz uyarlamasını temsil ettiği iddiasındaki siyasal öznelerin enstrümanları olarak işlevselleşir. Fakat bu kullanım değerine sahip olması için öncelikle bu köklü ve şanlı tarihin mitleri, menkıbeleri ve diğer gerekli temel bilgilerinin bir karşılığının olması gereklidir. Türkiye siyasal tarihinde her ne kadar resmi tarih temel olarak mağrurluk ve muzafferlik üzerine kurulsa da bu “şanlı tarih” kurgulanırken seçilen referanslar farklılık gösterebilir. Konjonktürün ve ideolojilerin etkisi ve somut durumda devlete egemen olan öznelerin siyasi ihtiyaçları bu noktada belirleyicidir. Neyin ön plana çıkarılıp neyin unutturulmak istendiği veya neyin bir özlem objesi olup, neyin “kurtulduğuna şükür edilmesi” gereken bir olay/durum olduğunun topluma hatırlatılması rakip siyasi hareketlerin çatışma alanı olarak işlev görür. Örneğin; daha önce de belirttiğim gibi, Cumhuriyetin kurucu kadroları açısından Osmanlı Dönemi çoğunlukla “kurtulduğuna sevinilmesi gereken” bir dönem olarak algılanmıştır. Yeni kurulan Cumhuriyet’in tasavvurunda Osmanlı, “Türkün cevherini baskı altında tutarak rüşdünü engelleyen ‘heyûla’ olarak algılanmıştır”¹⁰³. Cumhuriyetin kurucu kadroları bu mağrur tarihi, kendi iddialarıyla Orta Asya’dan büyük bir medeniyet mirasıyla gelen Türkler ve kadim Anadolu Uygarlıklarının (Etiler, Sümerler gibi) sentezinde bulmuşlardır.

Kemalistler açısından Osmanlı’nın, bu çizgisel medeni tarihteki arızı konumu, AK Parti gibi muhafazakâr-İslamcı yönleri ağır basan bir parti açısından ve kendini çoğu durumda ardılı gördüğü merkez sağ geleneği açısından kabul edilebilir bir silsile hüviyeti göstermez. Hatta AK Parti açısından partinin söylem ve politikalarında muhafazakârlaşma ve İslamcılışmaya doğru eğilim arttıkça Tek Parti Dönemi ve Kemalizm, geniş Türk-İslam geleneğinde milletin tarihsel gelişimine ket vuran ve halkın “kurtulmak istediği” bir dönem olarak, daha sık ve eleştiri dozu daha yüksek biçimde formüle edilir. Örneğin, hükümet tarafından sunulan Başkanlık Sistemi ile ilgili anayasa değişikliğine muhalefetin ‘diktatörlük’ eleştirilerine verilen yanıtlardan biri de bu tarihsel formülasyon zemininde olabilmektedir. Erdoğan, bu

¹⁰³ Tanıl Bora, Türk Sağının Üç Hali, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 41-42

eleştirileri bir savunma mekanizması olarak özellikle CHP'nin tarihine referansla yansıtır;

“Türkiye, daha öncesinden başlayarak tarihi boyunca hep bir yönetim sistemi tartışması yaşamıştır. Tek Parti dönemini kenara bırakıyorum. Çünkü o zaman CHP vardı. Gençler bunu bilin; siyasi partinin il başkanı, yani CHP'nin il başkanı valiydi, o zaman. Şimdi böyle bir şey konuşabilir miyiz? Bunların demokrasi ile alakası yok. Asıl diktatör bunlar. Bunlar Cumhuriyet tarihimizi gölgelediler.”¹⁰⁴

Bu Tek Parti Dönemi eleştirisinin, güncel siyasi tartışma bağlamında yinelenmesi, AK Parti'ye ve Erdoğan'a, kendilerine yöneltilen eleştirilerin içeriğini geçiştirmeye ve bir bakıma “esas sizin geleneğiniz böyle” mesajı vermeye imkan tanır.

Nasıl Cumhuriyet'in kurucu kadrosu ve Kemalizm'in geniş tarih anlatısında Osmanlı'nın, özellikle Duraklama, Gerileme ve Yıkılma olarak tarif edilen dönemleri bir bozulma olarak görülüyorsa, AK Parti'nin temsil ettiği tarih anlayışı da Tek Parti Dönemini (ve tek parti rejimini arzuladığını iddia ettiği darbeleri) istisnai bir bozulma olarak tarif eder. AK Parti'nin İslamcı-Türk muhayyilesi ile devlet sermayesi üzerinde hegemonikleşmesinin tarihi bükme ve uyarlama imkanlarını genişletmesi, onun daha geniş bir tarihsel havuzu kullanıma açmasına imkan tanımaktadır. 2011 Seçim Beyannamesi'nin mottolarından biri olarak; Cumhuriyet'in 100. yılı olan “Hedef 2023”ün yanına, İstanbul'un Fethi'nin 600. yıldönümü olan “Hedef 2053” ve Malazgirt Savaşı'nın 1000. yılı olan “Hedef 2053”¹⁰⁵ sloganlarının eklenmesi de AK Parti'nin ulusal kimlik vizyonunun kurulmasında daha geniş bir tarihsel havuzun kullanılmakta olduğunun sembolik ifadesi sayılabilir. Erdoğan da bu derin tarihsel külliyatı sahiplenmek gerektiğini şöyle ifade eder; “Her kim ki zaferleriyle ve yenilgileriyle son 200 yılımızı, hatta son 600 yılımızı soyutlayıp eski

¹⁰⁴ “Cumhurbaşkanı Erdoğan: CHP'nin Tek Parti Dönemindeki İktidarını Anlattı”, <http://www.habersitesi.com/cumhurbaskani-erdogan-chpnin-tek-parti-donemindeki-iktidarini-anlatti-36310h.htm>, (erişim tarihi:20.07.2017)

¹⁰⁵ AK Parti 2011 Seçim Beyannamesi, <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/iste-ak-partinin-secim-beyannamesi/78619#1>, (erişim tarihi: 22.07.2017)

Türk tarihinden Cumhuriyet’e atlıyorsa, biliniz ki o kişi milletimizin de devletimizin de hasmıdır.¹⁰⁶

AK Parti açısından bu geniş tarihin işlenmesi ve aktüel siyasetin kullanımına sunulması da bu tarihsel bilgilerin toplumsal ve siyasal dolaşıma sokulmaya uygun formlarının üretilmesini gerektirir. Bu mesai ise temelde iki alanda ilerler. Birincisi “destanlar ve destan yazarlar”, ikincisi ise “medeniyet ve medeniyet kuranlar” anlatılarıdır. AK Parti’nin ve onun ideolojik kökenlerinin geleneksel gayesi olan güçlü devlet idealine; çatışmalar ve savaşlar ekseninde “destanlarla”, barış ve düzen ekseninde ise “medeniyetle” ulaşılabilecek iki ayağının olduğu kurgusu, AK Parti’nin siyasi tahayyülünde geniş yer tutar.

AK Parti’nin baskın yönelimi olan mağrur tarih yazıcılığı, destan yazıcılığını daha fazla önemse de, medeniyete olan katkıların tarihi de AK Parti’nin övünme antropolojisinde önemli bir yer tutar. Erdoğan’ın ifadeleriyle Türkiye, “sadece zaferleriyle, büyük devlet adamlarıyla övünen değil, aynı zamanda bilime, sanata kazandırdığımız, dünya çapında büyük isimlerle, dünya bilimine kattığımız muhteşem eserlerle övünen, övünmesi gereken bir ülkedir.”¹⁰⁷

AK Parti’nin medeniyet perspektifinde bir başka önemli nokta da güç ve zaferin yanında, “ötekine” verilen insanîyet dersleriyle dolu bir geçmişin, bir egemenlik hakkı nişanesi olarak sıklıkla kullanılmasıdır. Erdoğan’ın ifadelerinde de bu tavrın emareleri mütemadiyen görülebilir;

“Dünyanın dört bir yanına yaptığımız ziyaretlerde gördüğümüz bir gerçek var, bizden başka kim diğer coğrafyalara el atmışsa, geride sömürden başka bir şey bırakmamıştır. Sadece biz, yüzyıllar boyunca hayırla yad edileceğimiz eserler bırakmışız. Bunu başka yapan hiçbir ülke yok. Bugün Osmanlı’nın hakimiyetinde olan topraklarda 64 ayrı devlet bulunuyor, hiçbirinde sömürünün, baskının izini göremezsiniz; aksine merhameti görürsünüz, adaleti görürsünüz.”¹⁰⁸

¹⁰⁶ “Erdoğan: Tarihimiz 1919’da Başlamıyor”, 30.04.2016, Cumhuriyet

¹⁰⁷ “Karanlık günler tekrar yeşermeyecek”, www.milliyet.com.tr/karanlik-gunler-tekrar-yesermeyecek-siyaset-1196554/, 09.02.2010, (erişim tarihi:25.01.2018)

¹⁰⁸ “Cumhurbaşkanı Erdoğan: İnsanlık çok kötü bir sınav verdi”, <http://www.star.com.tr/guncel/cumhurbaskani-erdogan-insanlik-cok-kotu-bir-sinav-verdi-haber-1109746/>, 08.05.2016, (erişim tarihi:30.12.2017)

Bu tavrın daha somut bir örneği olarak, “güçlü ama tevazuyla yardımsever” bir ecdat portresini; 2011 yılında Fransa Parlamentosunda Ermeni Soykırımı’nı kabul eden yasa tasarısının oylanması gündemine karşı Erdoğan’ın tepkisinde görmek mümkündür. Kanuni Sultan Süleyman tarafından, kendi ülkesinde esir düşen Fransa Kralı Francesco’nun yardım talebine verilen yanıtı büyük bir kağıttan okuyan Erdoğan, sözlerini şöyle sürdürür:

"Burada tarihi bir belgeyi göstermek istiyorum. Bu belgeyi, Türkiye’yi ziyareti esnasında sayın Sarkozy’e hediye etmişim ama belli ki okumamış. Bu belge, 1526’da işgal altındaki Fransa’nın tutuklu kralı Francesco’ya, Kanuni Sultan Süleyman’ın gönderdiği mektup. Mektubu aynen aktarıyorum: 'Ben ki Sultanların sultanı, hakanların başı, krallara taç giydiren, Atalarımız fethettiği Rumeli’nin, Anadolu’nun, Kürdistan’ın, Azerbaycan’ın, Acem’in, Halep’in, Mekke ve Medine’nin, Kudüs’ün ve Yemen’in ve ateş saçan mızrağımın ve zafer getiren kılıcımın gücüyle, sahip olduğum nice ülkelerin sultanı ve padişahı olan Sultan Süleyman han, sen ki Fransa ülkesinin kralı olan Francesco’sun. Kralların sığınağı olan kapıma mektup göndererek, ülkenizin işgale uğradığını ve esir edilerek hapse atıldığınızı bildirmişsiniz. Bu durumdan kurtulmak için benden yardım istiyorsunuz, gönlünüzü ferah tutun. Sakın üzülmeyin, sadece Allahın dediği olur. Ne yapacağımı elçinizden öğreneceksiniz. Selim oğlu Süleyman, 1526 İstanbul’. İşte, Türkiye’nin tarihinde bu vardır"¹⁰⁹

Bu gibi anlatılar, Osmanlı medeniyetinin kültürel, dini ve idari hoşgörüsünün yanına, güçten alınan bir diplomasi tevazuunu da eklemeye fırsat verir. Bu özellikler de haber dillerine; “Erdoğan’dan Tarihi Cevap” gibi manşetlerle geçerek milliyetçi bir popülerite devşirilmesine olanak tanır.

Tüm bu bağlamlarda AK Parti, kendi söylemini hegemonikleştirdiği oranda, kendi siyasetiyle uyumlu bir tarihsel bagajı, siyaset üstü bir “kültürel öz” olarak normlaştırmaya çalışır. Bu da, birçok güncel politik tavrı, çok güçlü bir meşrulaştırıcı zırhla kuşatmaya imkan verir.

Bu anlatıların endoktrine edilip politik alanda etkili bir unsur olması süreçlerinde, AK Parti’nin uyguladığı temel yöntemleri ise “menkıbeleştirme, entelektüel ilgi ve isimlendirme” olarak üç başlıkta inceleyeceğim.

3.1) Menkıbeleştirme

¹⁰⁹ “Erdoğan: Bilmiyorsan git babana sor”, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-bilmiyorsan-git-babana-sor-19530365>, 23.12.2011, (erişim tarihi:11.02.2018)

“Din büyüklerinin ya da tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve masalsı işlerini konu edinen hikaye, destan”¹¹⁰ anlamındaki menkıbeler, tarihsel bir anlatının kitleselleşmeye en uygun formlarından biridir. Menkıbe tarzı anlatılar, tarihi toplumsal ilişkilerin yapısal analizlerinden soyutlayarak kişilerin yapıp ettikleri eksenine oturturlar. Bu da, tarihi daha kolay çıkarımlar yapılabilecek ve “kıssadan hisse” alınabilecek (veya verilebilecek) bir alan olarak işlevselleştirir.

Elbette bu tarz anlatıların siyasal alanda kullanımı AK Parti’nin icat ettiği yahut tekelleştiği bir alan değildir. Bir çok siyasal özne de kendi ideolojik aidiyeti çerçevesinde tarihi bu bağlamlarda sahiplenebilir ve bu formları yaygınlaştırabilir. Fakat bu tarz anlatıların kullanılmasında çarpan etkisi yapan iki ideolojik yönelim olduğu söylenebilir. Bunlar milliyetçilik ve muhafazakarlıktır. Bir çok farklı ideolojiye eklemleme yeteneği çok gelişkin olan bu iki ideoloji için de tarih, en önemli toplumsal birleştiricilerden biridir. Milliyetçilik, ulusal birlik adına kolektif köken anlatılarına dayanan, muhafazakarlık da geçmişin övünülecek ve sağlam bir arka plan sunduğu tarihsel referansları sıklıkla kullanmaktadır. Muhafazakarlık ve milliyetçiliğin popülist bir kitle siyaseti ile buluştuğu ve çoğunlukla dinsel bir medeniyete ve bir imparatorluk mirasına dayandığı AK Parti siyaseti açısından da menkıbeye dayalı anlatılar, tarih referanslarının en basat formu olmaktadır. Bu menkıbeleştirme tavrı partinin en üst düzeyinden en alt düzeyine ve seçmenine kadar sıklıkla kullanılır.

Tarihsel şahsiyetlerin hikayelerinden seçilen parçaların konjonktürel siyasal alanda daha sık kullanılmasına etki eden faktörlerden biri de sosyal medyanın siyasal alanı etkileme gücündeki artıştır. Bu alan, yapısı gereği bilgilerin hızlı ve üstünkörü dolaşıma sokulabileceği bir alandır. Ve bu da, tarihsel alıntıların basit ve vurucu tarzda yayılabilmesi için uygun bir ortam sağlar. AK Parti’nin yarattığı siyasal iklimin, tarihi güncel siyasetin hizmetine koşma reflekslerinin daha güncel ve gelişkin olması nedeniyle, özellikle AK Parti tandanslı sosyal paylaşım hesaplarında bu tarz referansların oldukça fazla olduğu görülebilir. Tarihi bir kişinin resmi veya fotoğrafı altına menkıbeleştirilmiş bir hikaye ile bu hikayenin günümüz siyasetindeki

¹¹⁰ <https://tr.wiktionary.org/wiki/menk%C4%B1be>, (erişim tarihi: 26.12.2017)

karşılığı veya ima ettiği mesajını içeren paylaşımlar, AK Partili seçmenin siyasetle ilişkisini etkileyen alanlardan biri olmuş gözükmemektedir.

AK Parti'nin bu menkıbeleştirerek siyasal alana uyarlama imkanlarını geliştiren en önemli etkenlerden biri de tarih dizilerine ve filmlerine yapılan yatırımlardır. Bu anlamda AK Parti'nin ulusal kimliğiyle uyumlu bir tarih kurgusuna oynayan ilk kapsamlı proje "Fetih 1453" filmi olmuştur.¹¹¹

2012 yılında gösterime giren film, 18.2 milyon dolarlık bütçesi¹¹² ve gösterildiği tarihte Türkiye sinemalarında en çok izlenen film olmasıyla yoğun bir gündem oluşturmaya başarmıştır. Film; anlatım tekniği ve içeriği bakımından tarihi, menkıbeler ve mitler etrafında örmesi ile AK Parti tarihçiliğinin ecdat kutsallığına tam oturan bir özellik göstermektedir.

Hz. Muhammed'in 'İstanbul'u fetheden ne güzel komutandır, ne güzel askerdir' sözleri ile başlayan film daha sonra 2. Mehmet'in doğumuna geçmekte, 2. Mehmet'in doğumu ise yine bir takım mistik olaylara sebep olmaktadır. Örneğin İstanbul'un üstünü kara bulutlar kaplamakta, dini bir ayın gerçekleştiren Ortodoksların taşıdığı İsa figürü yüzüstü yere kapaklanmakta ve tüm çabalara rağmen yerden kaldırılamamaktadır vb... Ayrıca film her şeye muktedir bir Fatih portresi çizerek Fatih'i, tüm çekişmelerden uzak, her şeye hâkim, önünü çok net bir şekilde görebilen, dirayetli bir padişah olarak resmetmektedir.¹¹³ Tüm bu anlatım biçimi, AK Parti'nin Sultan Mehmet menkıbelerine popülerlik kazandırma saikiyle yapılmış bir film olması bakımından sanatsal bir bağlamda eleştirilmişse de¹¹⁴ AK Partili çevrelerde film oldukça beğenilmiş ve destek görmüştür. Daha vizyona girmeden, özel bir kopyası kendi isteği üzerine, ameliyat sonrası evinde dinlenen

¹¹¹ Filmin siyasal karşılıkları ile ilgili daha ayrıntılı bir makale için bkz. "Geçmişe Methiye: Fetih 1453", Dilek Özhan Koçak-Orhan Kemal Koçak, Birikim, sayı 305, Eylül 2014, s.53-66

¹¹² "Fetih 1453'ün gerçek bütçesi belli oldu", <http://t24.com.tr/haber/fetih-1453un-gercek-butcesi-belli-oldu,200510>, 29.03.2012, (erişim tarihi:07.01.2018)

¹¹³ Melek Yeşilyurt, "Sinema & İdeoloji İlişkisi Bağlamında Fetih 1453", <https://melekyesilyurt.wordpress.com/2012/03/15/sinema-ideoloji-iliskisi-baglaminda-fetih-1453/>, (erişim tarihi: 08.01.2018)

¹¹⁴ "Fetih 1453'e yazarlardan kırık not: AKP ideolojisine cuk oturan bir film...", <http://t24.com.tr/haber/fetih-1453e-yazarlardan-kirik-not-akp-ideolojisine-cuk-oturan-bir-film,197502>, 19.02.2012, (erişim tarihi:07.01.2017)

Erdoğan'a gönderilmiş, Erdoğan da beğenilerini dile getirmiştir.¹¹⁵ Dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç da, özel bir seansta bazı aile üyelerinin yanı sıra Anadolu Ajansı (AA) Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Müdürü Kemal Öztürk ve Akmerkez GYO AŞ Yönetim Kurulu Başkanı Raif Dinçkök'ün de aralarında bulunduğu bir grupta birlikte Fetih 1453 filmini izlemiş ve beğenilerini sunmuştur.¹¹⁶ Filmin gösterimi ayrıca AK Parti teşkilatları için de önemli bir etkinlik olmuş¹¹⁷ ve filme adeta ideolojik bir temsil misyonu yüklenmiştir.

Fakat bu dindar, kudretli ve ahlak timsali ecdat anlatılarını menkıbeleştirten popüler yapımlar başka bir popüler dizinin gündeme getirdikleriyle bir miktar sarsılmıştır. Muhteşem Yüzyıl dizisi, bu idealize edilen Osmanlı sultanlarını kısmen de olsa daha insani bir yerden okumaya çalışmış; dizide Kanuni Sultan Selim devlet adamlığının yanında kişisel hayatıyla da resmedilmiştir. Bu anlatı biçimi ise Tayyip Erdoğan'ın eleştirisine uğramış, Erdoğan; "Kanuni'nin 30 yılı at üstünde geçmiştir. Ben o dizinin yönetmenlerini de televizyon sahiplerini de kınıyorum... Yargı da gereğini yapsın" sözleriyle dizinin senaristlerine tepki göstermiştir.¹¹⁸ Daha sonra AK Parti milletvekili Oktay Saral da bir yasa teklifi vererek dizinin yayından kaldırılmasını istemiştir.¹¹⁹ Erdoğan, daha sonraki dönemlerde de diziye çatmayı sürdürerek; "Biz televizyonlarda yayınlanan Kanuni'nin değil gerçek Kanuni'nin torunlarıyız. Bizim ecdadımız gayri ahlaki pozisyonlarda hayatını geçirmedir. Ömrü at sırtında geçti"¹²⁰ ifadelerini miting meydanlarından da tekrarlamıştır.

¹¹⁵ "Başbakan beğendi", <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-begendi-19932306>, 17.02.2012, (erişim tarihi:07.01.2018)

¹¹⁶ "Bülent Arınç'tan Fetih 1453 yorumu", <http://www.milliyet.com.tr/bulent-arinc-tan-fetih-1453-yorumu-siyaset-1505108/>, 19.02.2012, (erişim tarihi:07.01.2018)

¹¹⁷ Örneğin AK Parti'den milletvekili seçilen Rıfat Sait'in kutlama amacıyla Buca sokaklarında mehter takımıyla yürümesi ve Fetih 1453 filmini göstermesi;

"Fetih 1453"ü Mehteranla İzledi", <https://www.haberler.com/fetih-1453-u-mehteranla-izledi-3397452-haberi/>, 26.02.2012,

Veya Kütahya AK Parti Gençlik Kolları'nın bir sosyal sorumluluk faaliyeti olarak Yetiştirme Yurtlarında kalan çocukları Fetih 1453 filmine götürmeleri gibi;

"Kütahya'da 'fetih 1453' Coşkusu", <http://beyazgazete.com/haber/2012/2/28/kutahya-da-fetih-1453-coskusu-1070579.html>, 28.02.2012, (erişim tarihleri:06.01.2018)

¹¹⁸ "Başbakan Erdoğan'dan Muhteşem Yüzyıl'a ağır eleştiri ", <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-erdogandan-muhtesem-yuzyila-agir-elestiri-22009998>, 25.11.2012 , (erişim tarihi:07.01.2018)

¹¹⁹ "Muhteşem Yüzyıl yayından kalkacak", <http://www.milliyet.com.tr/-muhtesem-yuzyil-yayindan-kalkacak--magazin-1638474/>, 07.12.2012, (erişim tarihi:06.01.2018)

¹²⁰ "Evinize de gelebilir", 17.02.2014, Cumhuriyet

Bu eleştiri aynı zamanda, bu alandaki anlatı tekeli AK Parti'nin menkıbeleştirici tarzına daha uygun yapımlarla tesis etmesinin gerekliliğinin de bir işareti sayılmıştır. Zaten bu eleştirilerin ardından AK Parti çevresinde bu tarz tarihi dizilerin yapımına daha fazla önem verilmeye başlandığı görülmektedir. Bu projeler ise ağırlıklı olarak devlet televizyonu olan TRT eliyle yürütülmektedir. 2012 yılında yayına başlayan, yüksek bütçesine rağmen başarılı olamadığı için 20. Bölümünde yayından kaldırılan¹²¹ “Bir Zamanlar Osmanlı-Kıyam” dizisinin ardından 2014 yılının sonlarında yayınlanmaya başlayan “Diriliş Ertuğrul” ve “Filinta-Bir Osmanlı Polisiyesi” dizileri, TRT'nin bu alandaki açılımının ilk ses getiren yapımları olmuştur. Tayyip Erdoğan da her iki dizinin setini ayrı ayrı ziyaret ederek bu tarz yapımlara desteğini fiili olarak da göstermiştir.¹²²

Özellikle Osmanlı'nın kuruluş yıllarını anlatan Diriliş Ertuğrul dizisi, menkıbe tarzı anlatımı ve güncel siyasal olaylarda AK Parti siyasetini olumlayan uyarlamaları ile siyasal alanda da gündem olmayı başarmıştır. Örneğin Fethullah Gülen'in meşhur bedduasının gündem olduğu sıralarda¹²³ Muhyiddin İbnül Arabi karakterinin kıssasında, "Müslümanlar olarak kafirlere bile beddua edilmemesi gerektiği" üstüne basa basa öğütlenmiştir. Süleyman Şah Karakolu'nun bir operasyonla yer değiştirmesinin gündemde olduğu bir dönemde yayınlanan bölümde ise Süleyman Şah ve Kurdoğlu'nun konuşmalarına yer verilmiş; “Halep mezarımız olacak” diyen Kurdoğlu'na cevaben Süleyman Şah: “Merak etme Kurdoğlu, neslimizden birileri gelir, mezarımızı burada komaz” cevabını vermiştir. 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin ardından yayınlanan bölümlerden birinde ise savaşçı Alplerin darbe girişimi konu edilmiş ve bu darbe girişimi halkın karşı çıkmasıyla engellenmiştir.¹²⁴ Yine Suriye'deki Afrin Kantonuna yönelik başlatılan operasyon ve

¹²¹ “Bir Zamanlar Osmanlı yayından kaldırıldı”, <http://www.hurriyet.com.tr/bir-zamanlar-osmanli-yayindan-kaldirildi-22130732>, 12.12.2012, (erişim tarihi:08.01.2018)

¹²² “Cumhurbaşkanı Erdoğan, 'Filinta' setinde!”, <http://www.posta.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-filinta-setinde-fotograflihaberi-278166-2>, 19.04.2015

“Cumhurbaşkanı Erdoğan Diriliş Ertuğrul'un setini ziyaret etti”, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/erdogan-dirilis-ertugrulun-setini-ziyaret-etti/38991>, 07.06.2015, (erişim tarihleri: 07.01.2018)

¹²³ “Gülen ilk kez böyle beddua etti!”, <http://www.milliyet.com.tr/gulen-ilk-kez-boyle-beddua-etti-gundem/detay/1810674/default.htm>, 21.12.2013, (erişim tarihi:08.01.2018)

¹²⁴ “Diriliş Ertuğrul, Ülkenin Siyasi Gündemiyle Paralel İlerleyen Göndermelerine Devam Ediyor!”, <https://onedio.com/haber/dirilis-ertugrul-ulkenin-siyasi-gundemiyle-paralel-ilerleyen-gondermelerine-devam-ediyor-747669>, 26.12.2016, (erişim tarihi: 08.01.2018)

bu bağlamda Kürt Sorununa yönelik askeri uygulamaların yoğun gündem olduğu Mart 2018'deki bir bölümünde de “Dolmabahçe Mutabakatı”na Tayyip Erdoğan’ın “tanımıyorum” çıkışını¹²⁵ anımsatan bir sahne işlenmiştir. Bu sahnede, düşmanlarla yapılan anlaşmayı engelleyen Ertuğrul Gazi bu anlaşma metninin kılıcıyla ikiye böler ve “ben bu görüşmeleri devlet adına yürütüyorum” savunması yapan Gönalp Bey’e de “burada devlet benim” diyerek çıkışır.¹²⁶

Bu tarz siyasal alana uyarlanmış menkıbe tarzı anlatıların baskın olduğu dizilerden biri de 2. Abdülhamid’in hayatını anlatan “Payitaht Abdülhamid” dizisidir. 2017 yılında başlayan dizi de yoğun olarak Abdülhamid ve Erdoğan benzerliklerini vurgulayarak güncel siyasete gönderme yapan kurguları işlemektedir.¹²⁷

Özetle, TRT eliyle yapılan tarih dizileri, AK Parti’nin, kitleselleştirmek istediği tarihsel bir konuyu popüler hale getirmesinin ve bu alandaki anlatı tekeli kendine ideolojik içtihadıyla kurmasının önemli bir aracı halini almıştır. AK Parti’nin anma etkinliklerine yaptığı büyük çapta yatırımlarla gündeme getirdiği Kut’ül Amare Muharebesi’nin dizisinin yapılacağı haberinin, kamuoyuna Tayyip Erdoğan yoluyla açıklanması¹²⁸ ve Türk Hava Yolları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), İGDAŞ gibi devlet kurumları ile AK Parti ile yakın ilişkileri bulunun Halkbank, Türk Telekom gibi şirketlerin de diziye sponsor olması da¹²⁹ bu kullanımın önemli bir göstergesi olarak görülebilir.

Bu tarz popüler kültür yapımlarının beslediği menkıbeler yanında doğrudan AK Parti’nin söylemlerinde de tarihin bu formuna uygun birçok örnek bulunabilir.

¹²⁵ “Ortak açıklamanın tam metni”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ortak-aciklamanin-tam-metni>, 28.02.2015, (erişim tarihi: 02.03.2018)

¹²⁶ https://www.youtube.com/watch?v=JLgW_tU41H4, (erişim tarihi: 19.03.2018)

¹²⁷ Konuyla ilgili bir makale için bkz: Emre Can Dağlıoğlu, “Osmanlı tahtında bir Polat Alemdar”, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/17910/osmanli-tahtinda-bir-polat-alemdar>, 09.03.2017, (erişim tarihi: 08.01.2018)

¹²⁸ “Erdoğan müjdeyi verdi! Tarihi zafer dizi oluyor”, <http://www.haber7.com/siyaset/haber/2276859-erdogan-mujdeyi-verdi-tarihi-zafer-dizi-oluyor>, 09.03.2017, (erişim tarihi: 08.01.2018)

¹²⁹ “AKP’nin yeni 'tarih yazımı' projesi”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/906486/AKP_nin_yeni_tarih_yazimi_projesi.html, 16.01.2018, (erişim tarihi: 20.01.2018)

Örneğin Balıkesir’deki konuşmasında Erdoğan, Balıkesirli olan Seyit Onbaşı’nın hikayesinin popüler menkıbe formunu şu şekilde anlatmıştır;

“Şurası çok enteresan; Seyit Onbaşı’ndan zaferin ardından bir kez daha o büyük top mermisini kaldırmasını istediler. Seyit Onbaşı şunları söyledi; “Ben o mermileri kaldırırken gönlüm Allah’ın feyziyle doluydu. O kuvvetin sırrı, Allah’ın bana o anda verdiği bir vergiydi. Bu ağırlığı kaldıracak kadar bir makama varmışsam, bu dua ve rıza ile olmuştur...”

Böylelikle Çanakkale Savaşı’nın mistikleştirilmiş İslami menkıbelerinden birini tekrarlayan Erdoğan, bu anlatıyı da somut bir siyasal özneye yönlendirerek kendi siyasal pozisyonunu bu kutsallaştırılmış formun prestijiyile sağlama alabilmektedir;

“İşte bizim yolumuzu Seyit Onbaşılar aydınlatıyor... Nasıl ki Seyit Onbaşı milletin duası ve rızasıyla o devasa gülleleri omuzladıysa, sizin hayır dualarınızla, sizin rızanızla, sizin sevginizle biz de engelleri aşıyor, Ferhat gibi dağları deliyor, Mecnun gibi çölleri aşıyoruz”¹³⁰

3.2) Entelektüel İlgi

Menkıbeleştirme ve entelektüel ilgi yaratma başlıkları birbirine taban tabana zıt iki yöntemi çağrışırsa da, AK Parti’nin siyasal kullanıma uygun tarih formları yaratmasında bu iki yöntemin kesiştiği gri alanlar daha geniş bir yer tutar.

Her ne kadar partinin kamusal söylemlerine tam olarak intibak etmese de¹³¹, tarih yazımının akademik ilkelerine çok takılmayan, propagandist bir popüler tarih araştırmacılığı, AK Parti çevrelerinde oldukça rağbet görmektedir. Derin Tarih dergisinin de etkisiyle genellikle “Derin Tarihçilik” olarak isimlendirilen bu tarz,

¹³⁰ AK Parti Balıkesir Mitingi, 30.07.2010, akt: Recep Tayyip Erdoğan Siyaset Sözlüğü, hazırlayan: Hasan Sarı, İstanbul, Kalem Kitabevi, 2011, s.87-88

¹³¹ Nuray Mert de bu konuda yazdığı köşe yazısında, derin tarihçiliğin AK Parti siyasetiyle ilişkisini şu şekilde açıklayarak bu bakışın AK Parti çevrelerinde belirgin bir yeri olduğunu fakat Kemalist tarihin doğrudan reddiyesinin henüz kamusal olarak savunulmadığını belirtir; “Derin tarih denilen alternatif bakış, son Osmanlı Dönemini ve Cumhuriyet Modernleşmesini, bu ülkenin, milletin İslam’la ilişkisini koparmak için kurgulanmış bir komplo olarak görüyor. Onlara göre bu komplo’nun uygulayıcıları, yabancı güçler ve bilerek veya bilmeyerek onların vesayetine girmiş olan Batıcılar. Cumhuriyetin kurucuları ve başta Mustafa Kemal, bu süreci sonlandıran ‘yabani’ unsurlar. Bunlar, ya kendi köklerinden kopmuş Batı taklitçileri, ya da zaten bu kökten gelmeyenler; başta “dönme”ler. Bu yaklaşıma göre bugünkü iktidar, milletin mücadelesi sonucu, işte bu tarihsel süreci tersine çevirmeyi başaran kadro ve zaten ülke içinden de dışından da bu nedenle türlü saldırılara maruz kalıyor.” Nuray Mert, “Yeni Türkiye’nin Tarih Yazımı”, 24 temmuz 2017, Cumhuriyet

özellikle Kemalist resmi tarihin tabularına karşı çıkararak; “aslında yıllardır bize öğretilen tarihin yalan olduğu” tezini vurgulamaya çalışmaktadır. Nitekim, *Derin Tarih* dergisinin tanıtım toplantısında konuşan dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç da, Türkiye’de yıllardır insanlara ‘tarih’ diye öğretilen şeylerin büyük ölçüde gerçeği yansıtmadığını söyleyerek bu teze destek vermiştir.¹³² Bu motto, özellikle AK Parti’nin milliyetçi-muhafazakar tabanında da geniş yer edinmektedir. AK Parti tarihçiliğinin en popülist formlarının dolaşıma sokulduğu sosyal medya hesaplarından en büyüklerinden birinin isminin “Yalan Yazan Tarih Utansın” olması da bunun bir göstergesi sayılabilir.¹³³

Bu tarz tarihsel bilgilerin üretiminde ise, halk-seçkinler dikotomisinin varyantlarından birini bulmak mümkündür. AK Parti çevresinin söylemlerinde, gelişen oranda popülist bilgi ile akademik bilgi ikiliği yaratıldığını ve bu ikilikte de çoğunlukla popülist bilginin safında yer alındığını söyleyebiliriz. AK Parti’nin neoliberal mantığıyla da uyumlu olarak, bilgiyi çoğu durumda somut karşılığına binaen değer verilen bir meta olarak gören bakış, tarih bağlamında da mütemadiyen kullanılır. Bu kullanım aynı zamanda idealist bir yerden de meşrulaştırılır. *Derin Tarih* dergisinin Genel Yayın Yönetmeni Mustafa Armağan’ın, Necip Fazıl tarihçiliğini överken kurduğu söylem, bu tarzın tarihçiliğinin ilkelerini açıklaması bakımından iyi bir örnek sayılabilir. Armağan’a göre;

“Necip Fazıl’da tarih, akademisyenin yaptığı türden sabırlı ve miyopça bir uzmanlık çalışması olamaz. O, bir ‘dava’ uğruna tarihin başına çömelmiştir ve zaten çarpık çurpuk edilmiş, silinmiş, unutturulmuş, hatta tersine çevrilmiş, akın kara, karanın da ak diye gösterildiği bir tarihi yeniden ayakları üstüne oturtmak, yani ‘dava’nın gerektirdiği çehreye büründürmek durumundadır. Akademik tarihçiliğin bu çarpıklığın ekmeğine yağ sürmekte oluşu hususundaki vurgusu tam da buradan ileri gelir”¹³⁴

Bu alıntıyı yaptığım kitabın makalelerinin başlıklarına bakmak dahi AK Parti çevresinde gelişen tarihçiliğin entelektüel kısmıyla menkıbeleştirilmiş anlatıların nasıl iç içe geçebildiğini göstermektedir: “Kılıçlaşan ruhların tarihi”, “Amerika’nın yediği Osmanlı tokadı”, “Bayrağımızı yırtan İngilizlere Osmanlı nasıl ders verdi?”,

¹³² “Bülent Arınç: Tarih Diye Ezberletilenler Büyük Oranda Gerçeği Yansıtmıyor”, <https://www.haberler.com/bulent-arinc-tarih-diye-ezberletilenler-buyuk-3529932-haberi/>, 11.04.2012, (erişim tarihi:08.01.2018)

¹³³ <https://www.facebook.com/yalanyazantarihutansin14/>

¹³⁴ Mustafa Armağan, *Geri Gel Ey Osmanlı*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010, s.37

“İzlanda sularında sırmalı Osmanlı sarığı”, “Barbaros Fransa’da namaz kılarken”, “Bizans İmparatorunu bile yeniçeriler koruyordu”, “Üç Osmanlı yazarı Nobel Edebiyat Ödülü almıştı”¹³⁵, “İngiliz Amirali’nin göğsündeki ay-yıldızın sırrı”, “Davasına adanmış bir ruh: Yavuz Sultan Selim”, “Avrupa’nın kurucusu Kanuni’dir” gibi makaleler, tarih alanındaki entelektüel çalışmaları, doğrudan bir övünme-gururlanma antropolojisine tahvil etmiş görünmektedir.

Önemli bir örnek olarak, bu alanda büyük bir boşluğu dolduran Derin Tarih dergisinin yayın politikasına baktığımızda ise; zaman zaman AK Parti’nin politik gündemine tarihsel argüman ürettiğini zaman zaman da AK Parti’nin tarihsel söylemlerine esin kaynağı olduğunu görürüz. Yine de bu etkileşimleri pragmatik bir iğretilik gibi düşünmemek gerekir. Elbette bir tarih dergisinin güncel siyasal bir tartışmanın tarihsel arka planını konu etmesi de benzer siyasal iklimlerde bulunmanın bir sonucu olarak bir partinin söylemlerinde yer bulması da gayet tabiidir. Fakat yine de derginin yayın politikası ile AK Parti’nin tarih kullanımı arasında yadsınamaz paralellikler vardır. Örneğin Barış Süreci’nin yoğun gündem olduğu dönemlerde “Lozan ve Kürtler: İngilizler ve Mustafa Kemal Nasıl Anlaştı?”¹³⁶, “Resmi Tarih’in Kara Deliği: Şeyh Said Gerçeği”¹³⁷ ve “Atatürk ve Kürtler”¹³⁸ kapak dosyalı sayılar çıkaran dergi, bu sayılarda da Kürt Sorununun doğuşunu “dış mihraklar” ve onun yerli işbirlikçileri olan Kemalistlere bağlamaktadır. Bu söylem AK Parti’nin Kürt Sorununu CHP’ye bağlayan söylemiyle de oldukça paralellik içermektedir. Dergi yine AK Parti’nin gündeme getirdiği Kut-ül Amare Savaşı üzerine bir sayı¹³⁹, AK Parti’nin Musul ve Kerkük üzerindeki hakları tartışmaya açtığı dönemlerde İsmet İnönü eleştirisi üstünden “Musul’u İngilizlere Nasıl Verdik”¹⁴⁰ ve “Musul ve Kerkük’ün Petrol Tapuları II. Abdülhamid’in”¹⁴¹ kapak konulu sayılar, Başkanlık Referandumu öncesi AK Parti’nin “Türk Tipi Başkanlık” tezini işlediği konjonktürde “Türk-İslam Tarihi

¹³⁵ Başlık biraz yanıltıcı olabilir diye; makale, Osmanlı İmparatorluğu en geniş sınırlarında kalsaydı Nobel Edebiyat Ödülü alan üç isim Osmanlı vatandaşı olacaktı çıkarımını yapmaktadır.

¹³⁶ Derin Tarih, sayı 16, Temmuz 2013

¹³⁷ Derin Tarih, sayı 27, Haziran 2014

¹³⁸ Derin Tarih, sayı 32, Kasım 2014

¹³⁹ Derin Tarih, sayı 49, Nisan 2016

¹⁴⁰ Derin Tarih, sayı 56, Kasım 2016

¹⁴¹ Derin Tarih, sayı 67, Ekim 2017

İşığında Başkanlık” başlıklı bir sayı¹⁴², Rusya ile ilişkilerin gerginleştiği dönemlerde “Deli Petro’dan Putin’e Moskof Mezalimi” isimli kapak dosyalı bir sayı¹⁴³ ve İstanbul’a yapılan 3. boğaz köprüsünün isminin Yavuz Sultan Selim Köprüsü olacağının açıklanmasının ardından “Yavuz Alevi Katliamı Yapmadı” isimli kapak dosyalı sayılar¹⁴⁴ çıkarmıştır. Bu konjonktürel konu seçimi dışında AK Parti tarihçiliğinin yücelttiği veya eleştirdiği tarihsel şahsiyetler veya dönemlerin de genel olarak dergide konu edildiğini görmek mümkündür. Fakat yine de derginin AK Parti’nin kamusal siyasetiyle birebir uyduğu da söylenemez. Ayasofya’nın camii yapılması yönünde içerikler hazırlanması veya Atatürk eleştirisinin cepheden bir karşı çıkışla yapılması gibi konular, derginin AK Parti’nin resmi siyasetinden ufak da olsa görece özerk olabileceğini göstermektedir. Bu anlamda dergiyi AK Parti’nin resmi tarih organı gibi görmek yerine AK Parti’nin de en önemli bileşeni olan İslamcı-muhafazakar tabanın tarihsel kurgusu ve talepleri olarak görmek daha yerinde olacaktır.

AK Parti yanlısı Yeni Şafak gazetesinin de sahibi olan Albayrak Holding Medya Grubu tarafından finanse edilen Derin Tarih dergisi gibi, AK Parti tandanslı burjuvazinin tarih alanına yatırımlarından biri de Star Gazetesi tarafından düzenlenen “Necip Fazıl Ödülleri” etkinliğidir. Her ne kadar ödüllerin içeriği “fikir ve edebiyat” alanında olsa da AK Parti tarihçiliğinin kullandığı en önemli referanslardan biri olan Necip Fazıl’ın, bu ödül vasıtasıyla anılması, bu törenlerin bir amacının da AK Parti tarihçiliğinin figürlerine entelektüel ilgiyi ve saygınlığı artırmak olduğu söylenebilir. Nitekim ödül törenlerinin mottosunun “milli iradenin sesi Star Gazetesi Üstad’ın mirasına sahip çıkıyor”¹⁴⁵ olması da bu amacın altının çizildiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Star Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Nuh Albayrak da 2017 yılındaki ödül töreninin açılış konuşmasında bu ödüllerin amacının, “Kısakürek’in mihmandarlık rolünü gelecek nesillere taşımak” olduğunu vurgulamıştır.¹⁴⁶

¹⁴² Derin Tarih, sayı 57, Aralık 2016

¹⁴³ Derin Tarih, sayı 46, Ocak 2016

¹⁴⁴ Derin Tarih, sayı 18, Eylül 2013

¹⁴⁵ <http://www.necipfazilodulleri.com/>, (erişim tarihi: 14.01.2018)

¹⁴⁶ “Necip Fazıl Ödülleri 2017' sahiplerini buldu”, <https://www.yenisafak.com/hayat/necip-fazil-odulleri-2017-sahiplerini-buldu-2937385>, 16.12.2017, (erişim tarihi: 14.01.2018)

Şüphesiz bu ödöl töreninin önemini artıran esas husus ise 2014'ten beri düzenlenen her ödöl törenine Recep Tayyip Erdoğan'ın katılması olmuştur. Erdoğan'ın bu etkinliklerdeki konuşmalarında ise, hem kendi tarih kurgusunun bir unsuru olan Necip Fazıl figürünü, hem de Necip Fazıl'ın tarih alanındaki bakış açısının anlatılarını bulmak mümkündür. Buradaki konuşmalarında Necip Fazıl'ı sadece bir şair olarak görmenin yanlış olduğunu vurgulayan Erdoğan;

“Üstat, her şeyden önce en zor zamanda şanlı bir geçmişin, daha da önemlisi bir medeniyet tasavvurunun çiğnenmesine tek başına karşı çıkmış gerçek bir cengaverdir... Üstat, onuru, saygıyı, güzeli ve estetiği sadece dışarıda arayanlara vatan coğrafyasını tohum halinde bir çekirdek olarak gördüğü Anadolu'yu ve tarihimizi işaret etmiştir”¹⁴⁷

ifadelerini kullanarak, Necip Fazıl'ın tarihçiliğinden beslendiğini vurgulamıştır.

Entelektüel olarak AK Parti'nin tarih anlayışını besleyen popüler tarihçiliğe AK Parti eksenindeki sermaye tarafından yapılan yatırımlar yanında, devlet kurumlarının, kültür politikaları ekseninde doğrudan etkide bulunduğu faaliyetler de entelektüel ilgiyi bu alanlara çekmek için büyük bir işlev görmektedir. Kültür Bakanlığı'nın, üniversitelerin ve AK Partili yerel yönetimlerin etkinlikleri bu anlamda AK Parti tarihçiliğinin yaygınlaştığı alanların başında gelmektedir. Bu kurumların düzenlediği sempozyum, panel, söyleşi gibi tipik faaliyetler yanında AK Parti döneminde atılım yapan müzecilik faaliyetleri de AK Parti'nin entelektüel ilgiyi halkla buluşturduğu alanlardan biri olmuştur. Miniaturk¹⁴⁸, İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, Panorama 1453 Müzesi¹⁴⁹ gibi AK Parti döneminde açılan müzeler, kültürel bir faaliyeti şanlı bir tarih ve medeniyet perspektifinden sunarak AK Parti tarihçiliğinin kitlelere ulaşmasının araçlarından biri olmuştur. Erdoğan'ın Panorama 1453 müzesinin açılışında, müzenin amacını; “yavrularımız geleceğe o tarihin

¹⁴⁷ “Cumhurbaşkanı Erdoğan Necip Fazıl ödöl töreninde konuştu”, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/12/25/cumhurbaskani-erdogan-necip-fazil-odul-torende-konustu?paging=3>, 25.12.2015, (erişim tarihi:16.01.2018)

¹⁴⁸ Miniaturk'ü, AK Parti ekseninde gelişen yeni vatandaşlık tahayyülünün göstereni olarak okuyan bir makale için bkn. İpek Türel, “Modeling Citizenship in Turkey's Miniature Park”, <http://architecturalnetworks.research.mcgill.ca/assets/modeling-citizenship-in-miniature-park-min.pdf>, (erişim tarihi: 17.01.2018)

¹⁴⁹ Panorama 1453 ile Ankara Etnografya Müzesi'ni karşılaştırarak resmi tarihlerin müzecilik üzerine izdüşümlerini gösteren bir makale için bkz. Su Erol-Gülçim Yılmaz, “Etnografya'dan Panorama'ya, Türkiye'de Milli Kimlik İnşasında İki Müze Örneği”, Birikim, sayı 328-329, Ağustos-Eylül 2016, s. 71-80

mehabetiyle bakacaklar ve ‘ben neymişim’ diyecekler”¹⁵⁰ sözleriyle tanımlaması da bunun bir göstergesi olarak örnek verilebilir.

Tarih bağlamındaki entelektüel performansına baktığımızda, AK Parti tarihçiliğinin entelektüel ilgi yaratma yatırımlarının çoğunlukla tek taraflı bir aktarımı amaçladığı söylenebilir. Bu entelektüel ilginin çıktıları ise didaktik bir şekilde “milletimiz tarihini bilsin” misyonuna bağlanarak, doğrudan halkta karşılık bulması beklenmektedir. Bu anlamda bir yanı düşünsel bir faaliyete dayanırken, çıktılar ise genelde bir ezberleme ve hatırd tutma performansına bağlanmaktadır.

3.3) İsimlendirme

İdeolojik bir tarihsel anlatının hegemonik olabilmesi, bu tarih anlatısının unsurlarının sürekli hatırlatılarak kolektif hafızaya kazınmasına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu hatırlatmanın en sembolik ve süregelen yöntemlerinden biri de kamusal kullanıma açık yerlerin isimlerinin bu tarih formunun unsurlarıyla isimlendirilmesidir. AK Parti de bu uygulamayı gittikçe artan oranda genel bir politika haline getirmiş, kendi tarih kurgusunun olumladığı olay ve şahsiyetleri; köprü, meydan, hastane, okul vb. kamusal yerlere vermeye çalışmıştır. Bu isimlendirme politikasının çetelesi çok hacimli olacağından bu konuyu bir kaç örnekle sınırlamak daha uygun olacaktır. Örneğin; AK Parti’nin 2016 yılında hizmete sunduğu iki köprünün isimleri Osmanlı hükümdarları olan Osman Gazi¹⁵¹ ve Yavuz Sultan Selim¹⁵² olurken, Boğaziçi Köprüsü’nün ismi de 15 Temmuz Şehitler Köprüsü olarak değiştirilmiştir. Yine 2016 yılında Sağlık Bakanlığı’na bağlanan Gülhane Askeri Tıp Akademisi’nin (GATA) ismi ise Sultan Abdülhamid Eğitim ve Araştırma Hastanesi olmuştur.¹⁵³ Yine 15 Temmuz Darbe Girişimi’nin ardından değiştirilen yalnızca Boğaziçi Köprüsünün

¹⁵⁰ İBB İstanbul Bülteni, Ocak 2009, s.18

¹⁵¹ “İzmit Körfez Geçiş Köprüsü’nün adı belli oldu”, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/izmit-korfez-gecis-koprusunun-adi-belli-oldu-246208.html>, 21.04.2016, (erişim tarihi:11.03.2018)

¹⁵² “3. Köprü’nün adı belli oldu”, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/3-koprunun-adi-belli-oldu-87726.html>, 29.05.2013, (erişim tarihi:11.03.2018)

¹⁵³ “GATA’nın yeni adı: Sultan Abdülhamid Eğitim ve Araştırma Hastanesi”, <https://www.birgun.net/haber-detay/gata-nin-yeni-adi-sultan-abdulhamid-egitim-ve-arastirma-hastanesi-125841.html>, 27.08.2016, (erişim tarihi:11.03.2018)

ismi olmamış, 15 Temmuz’u anan isimler; meydanlar¹⁵⁴, parklar¹⁵⁵, duraklar¹⁵⁶, okullar¹⁵⁷ ve hatta ilçe isimlerine¹⁵⁸ kadar genişletilmiştir.

Sonuç olarak, AK Parti’nin bu tarz kamusal alanları kendi resmi tarihinin unsurlarıyla isimlendirme gayreti oldukça aşıkardır. Bu politika, temelde kendi tarih kurgusunu “hatırlatma-ezberletme” işlevi görse de daha geniş bir spektrumda da işlevlere sahiptir. Öncelikle, Pierre Nora’nın belirttiği gibi “bugünün ulusal açıdan tanımlanışı, ister istemez kendi doğruluğunu geçmiş yoluyla onaylamayı”¹⁵⁹ gerektirdiğinden, hükümetin yatırımlarını isimlendirirken “ataların otoritesine” başvurması, bu yatırımların saygınlığını arttırmaya yardımcı olur.¹⁶⁰ Yine bu tarz isimlendirmeler AK Parti’nin egemenlik nişanesi olarak da işlev görür. İsimlendirme hakkını elinde bulundurmak, egemenliğin sınırlarının da daha geniş çizildiğinin bir sembolüdür. Bu bağlamda AK Parti’nin tarihsel kullanım tekeline büyük oranda eline aldığı kişiler veya olayların isimlerinin kamusal alanlara verilmesi, zımnen bir sahiplik ilişkisi kurmasına yarar. Bu isimlendirmelerin literal olarak doğrudan AK Parti’ye bağlanamaz olması ve AK Parti’nin bu unsurları “bizi biz yapan” değerler olarak bir “toplumsal öz” gibi lanse etmesi de bu isimlendirmelerin yaygınlığını kolaylaştırır. Bu durum; hem bir meşruiyet gerekçesi olarak hem de tekrarlamaya

¹⁵⁴ Örneğin İstanbul’da üç ilçenin meydanlarının isminin değiştirilmesi;

“İstanbul’da üç meydanın adı '15 Temmuz' olarak değiştirildi”, <http://siyasihaber3.org/istanbulda-uc-meydanin-adi-15-temmuz-olarak-degistirildi>, 11.19.2017, (erişim tarihi:12.03.2018)

¹⁵⁵ Örneğin; “Meydan Parkı’nın ismi değiştirildi, 15 Temmuz Şehitler ve Hürriyet Parkı oldu”, <http://www.hurriyet.com.tr/meydan-parkinin-ismi-degistirildi-15-temmuz-s-40517919>, 12.07.2017, (erişim tarihi: 12.03.2018)

¹⁵⁶ “15 Temmuz sonrası nerelerin adı değişti?”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/07/15/15-temmuz-sonrasi-nerelerin-adi-degisti/>, 15.07.2017, (erişim tarihi: 12.03.2018)

¹⁵⁷ Örneğin; “15 Temmuz şehitlerinin isimleri okulda yaşatılacak”, <https://aa.com.tr/tr/turkiye/15-temmuz-sehitlerinin-isimleri-okulda-yasatilacak/665292>, 15.10.2016 veya; “15 Temmuz şehitlerinin isimleri okulda yaşatılıyor”, <https://www.yenisafak.com/video-galeri/gundem/15-temmuz-sehitlerinin-isimleri-okulda-yasatiliyor-2114403>, 01.11.2016, (erişim tarihleri: 12.03.2018)

¹⁵⁸ “Kazan’ın adı değişti, 15 Temmuz resmi tatil oldu”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kazanın-adi-degisti-15-temmuz-resmi-tatil-oldu-40258905>, 25.10.2016, (12.03.2018)

¹⁵⁹ Pierre Nora, Hafıza Mekanları, Çeviren: Mehmet Emin Özcan, İstanbul, Dost Kitabevi, 2006, s.21

¹⁶⁰ Erdoğan’ın Marmaray Projesi ile gemileri karadan yürüten Fatih Sultan Mehmet analogisi gibi; “Erdoğan: Fatih Sultan Mehmet gemileri karadan yürüttü, biz de boğazın altından Marmaray’ı yürüttük”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201703271027822692-erdogan-istanbul-buyukcekmece/>, 27.03.2017, (erişim tarihi:12.03.2018)

zorlama yoluyla bu meşruiyeti geliştiren, kendi tarih kurgusunun unsurlarını normlaştıran bir sonuç olarak görülebilir.

Nihayetinde, isimlendirmeler, hatırlatılmak istenen özneleri ve hatırlatılmak istenen öznelerin hatırlatmasının istendiği özneleri gündelik kullanıma alarak seslenme üzerinden bir toplumsal birlik kurar. Böylelikle sürekli ve kalıcı hafıza mekanları günlük hayatın kodlarına yerleşerek Michael Billig'in “banal milliyetçilik” olarak tarif ettiği türün nüvelerinden biri olarak işlev görür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AK PARTİ’NİN TARİH YAZICILIĞI VE YENİ TÜRKİYE’DE ESKİNİN İŞLEVİ

“AK Parti asla nevzuhur bir parti değildir. Bu hareketin tarihinde milletimizin binlerce yıllık şanlı tarihinden süzülüp gelen bir cihanşümül anlayış vardır. AK Parti, Selçuklu coğrafyasının, 4 kıtaya yayılmış 600 yıllık Osmanlı Devleti’nin, 89 yıllık Cumhuriyetimizin birikimi üzerine yükselmiş bir siyasi harekettir. Biz 1920’de Büyük Millet Meclisi’ni yegane meşruiyet kaynağı kabul ederek Kurtuluş Mücadelesi başlatan Gazi Mustafa Kemal’in, 1950’lerde ‘yeter söz milletindir’ diyerek demokrasi bayrağını açan Menderes’in, 1983’de milletin desteğiyle kalkınma hamlesi başlatan Özal’ın, 1996 yılında vesayet yönetimine karşı milletin tercihiyle iktidara gelmeyi başaran Erbakan’ın takip ettikleri yolu izleyerek bugünlere gelmiş bir siyasi partiyiz”¹⁶¹

Türkiye Cumhuriyeti’nde resmi tarihçiliğin seyrine bakacak olursak, bu seyri kabaca üç döneme ayırmak mümkün olabilir. İlk dönem elbette Kemalist kadroların şekil verdiği tarih kurgusudur. Yeni kurulan Cumhuriyet, resmi tarih anlatılarında, “Müslüman ve özellikle de Osmanlı boyutlarından sıyrılmış bir kimlik yaratmak için Türklerin Asyalı köklerini övmek; ve Yunan ve Ermeni milliyetçiliklerine karşı Anadolu’lu atalar bulmak”¹⁶² üzerine yoğunlaşmıştır. Bu seküler Türkçü tarihçiliğin hegemonyası, yeni devletin milli kimliğinde uzun yıllar devam edecek; Kemalist

¹⁶¹ “Erdoğan’ın ‘10. yıl’ konuşması”, <http://t24.com.tr/haber/erdogan-chp-demokrasi-dusmanligina-laikligi-kalkan-yapti,216596>, 03 Kasım 2012, (erişim tarihi:12.09.2017)

¹⁶² Etienne Copeaux, Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine, Çeviren: Ali Berktaş, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000, s. 33

söylem, Cumhuriyet tarihinin büyük kısmında hegemonik bir söylem olarak kendisine muhalif ya da yakın bütün diğer söylemlere de çerçeve oluşturacaktır. Fakat bir yandan da, “Atatürk’ün ölümünden sonra, yavaş adımlarla ilerleyen bir evrim, Müslüman değerlerini ve geçmişini daha çok kapsayan bir tarih yazımı oluşmasına yol açmıştır. Ama kutsal Kemalist değerler üzerine kurulu resmi ideoloji, kültürel alanda belirtilerini göreceğimiz yarı-resmi ideolojiler tarafından açıkça sorgulanmamıştır.”¹⁶³ Bu seküler Kemalist değerler, muhafazakar kesimlerden de büyük destek gören sağ parti iktidarlarınca zaman içinde bir miktar esnetilmişse de bu alanda esaslı bir dönüşüm gerçekleşmemiştir. Fakat 1970’lerin ortalarından itibaren gelişen Türk-İslam Sentezci görüşler, 1980 Askeri Darbesi’nin ardından devlet katında da itibar kazanmaya başlamıştır. Cumhuriyet’in resmi tarih yazıcılığında ikinci dönemi de bu tarihlerden itibaren başlatabiliriz. 1982 Anayasası ile kurulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu’nun 1983’de kabul ettiği “Milli Kültür Planı” ve 1986 yılında kabul ettiği “Kültür Unsurlarının ve Kültür Politikası’nın Tespitinde Uygulanacak Yöntem ve Sorumluluklar” isimli raporları, Atatürkçülükle yoğrulmuş bir Türk-İslam Sentezinin devlet nezdinde uygulanmaya konulmasının göstergesi olarak yorumlanmıştır.¹⁶⁴ Bu raporların devlet katındaki kabulünün bir göstergesi olarak, kurumun 1986 yılında “Kültür Unsurlarının ve Kültür Politikası’nın Tespitinde Uygulanacak Yöntem ve Sorumluluklar” raporunu kabul ettiği 10. toplantısındaki katılımcı listesine bakmak önemli bir veri sağlayabilir. Kurul, Cumhurbaşkanı Kenan Evren başkanlığında, Başbakan Turgut Özal, Genelkurmay Başkanı Necdet Üruğ, Devlet Bakanı Mesut Yılmaz, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanı Metin Emiroğlu, Kültür ve Turizm Bakanı, Milli Güvenlik Genel Sekreteri, YÖK Başkanı, Atatürk Yüksek Kurulu Başkanı ve Cumhurbaşkanı’nın tayin ettiği Yüksek Kurul Üyeleri ile toplanmıştır.¹⁶⁵ Bu katılımcı listesinden de anlaşılacağı üzere kurul, devletin siyasal ideolojisini kurgulamada oldukça etkilidir.

¹⁶³ a.g.e, s. 54

¹⁶⁴ Rapor metinleri ve ayrıntılı bir yorum için bkz. “Türk-İslam Sentezi”, Bozkurt Güvenç-Gencay Şaylan- İlhan Tekeli-Şerafettin Turan, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1991

¹⁶⁵ a.g.e, s. 69

1983 ve 1986 raporları, milli kültürün iki temel direği olarak Orta Asya'dan beri getirdiğimiz “öz değerler” ile İslamiyet’e vurgu yapar. Raporda ayrıca Atatürkçülük de önemli bir yer kaplar. Raporda;

“Türkiye Cumhuriyeti’nin düşünce temelinde Atatürkçülük vardır. Anayasamıza başlangıç bölümünden sonuna kadar ruh ve şekil veren Atatürkçü düşünce sistemidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin dayandığı düşünce sisteminin korunması için bunu inceleyecek, geliştirecek ve yayacak tedbirlerin de alınması gerekir. Bu sebeple Atatürkçülük, bütün kültür unsurlarının incelenmesinde dikkate alınması gereken bir ilkedir”¹⁶⁶

ifadeleri kullanılmaktadır. Fakat bu Atatürkçülük, dini unsurları da milli kültürün bir parçası saymaktadır. Raporların tanımına göre; “din kültürün özü, kültür ise dinin formudur”.

1980 Darbesinden sonra resmi tarihe eklemlenen bu Türk-İslamcı formdan sonra üçüncü dönemi de AK Parti’nin İslam unsurunu önceleyen; Türklüğü, İslam semsiyesi altında anlam taşıyan bir mefhum olarak gören¹⁶⁷ İslam-Türk Sentezci¹⁶⁸ Dönemi olarak tarif edebiliriz. AK Parti’nin ulusal kimlik vizyonunda İslam, Türk kimliğinin görünürlüğünü azaltmadan, ulusal birliğin *a priori* bir özelliği olarak kurgulanır.

AK Parti’nin, Türkiye Cumhuriyeti’nin egemen ulus kimliğine yeni bir vizyon getirme iddiasına zemin hazırlayan en önemli etken ise, 15 yıldır hükümet partisi olarak devlet aygıtlarında hakimiyet alanını geliştirip devlet sermayesini neredeyse sınırsızca kullanma imkanına kavuşmasıdır.¹⁶⁹ Bu “yeni” ulusal kimliğin inşasına zemin hazırlayan imkanlara kavuşmak da bir takım siyasal, toplumsal ve

¹⁶⁶ “Milli Kültür Raporu”, s. 514, akt: a.g.e, s. 54

¹⁶⁷ Erdoğan da bir konuşmasında; “Batı medeniyetinde Türk, belli bir kavmin adı değil tüm Müslümanları ifade eden bir isimdir” ifadesini kullanarak, Türklük ile Müslümanlığın tarihsel olarak kaynaşmış olduğunu ima eder.

“Erdoğan: Tarihimiz 1919’da Başlamıyor”, 30 Nisan 2016, Cumhuriyet

¹⁶⁸ Bu kavramsallaştırmayı tarihçi Mehmet Ö. Alkan’ın bir röportajından ödünç aldım: "Malazgirt'in Asıl Keşfi 1960 Darbesi Sonrası Oldu", <https://bianet.org/bianet/toplum/189425-malazgirt-in-asil-kesfi-1960-darbesi-sonrasi-oldu>, 26 Ağustos 2017, (erişim tarihi: 26.09.2017)

¹⁶⁹ Sivil toplum alanında kendi siyasetiyle eşgüdümlü geniş bir STK ağıyla işbirliği yapması, kendine oy vermiş kitleleri giderek artan oranda mobilize edebilen bir örgütlülük kurabilmesi ve seçmen kitlesini önemli oranda kemikleştirmesi gibi başat etkenler de bu yeni ulusal kimlik vizyonu iddiasını güçlendiren etkenler olarak sayılabilir, ilk elden. Fakat bu unsurların da bu denli gelişebilmesine çok büyük bir çarpan etkisi yapan şeyin devlet sermayesi üzerinde kurulan hegemonya olduğunu düşündüğümden, daha geniş bir bağlamda değerlendirilmeyi hak eden bu yargıyı tartışmaya açmadım.

kültürel çatışmaları gerektirir. Aslında birçok analiz biriminde ele alınabilecek bu çatışmaların bir veçhesini de resmi tarihi dönüştürme ve kullanma süreçleri oluşturur. AK Parti açısından bu süreçler;

1. Kendinden önce de ulusal kimliğin bir parçası olmuş resmi tarih anlatısını kendi siyasal eksenine ekleme,
2. Kendinden önceki resmi tarihin bazı unsurlarını kötüleme ve reddetme,
3. Daha önceden resmi tarihin çerperinde veya dışında kalmış Muhafazakar/İslamcı unsurları resmi tarihin merkezine çekme olarak özetlenebilir.

AK Parti, devlet sermayesi üzerindeki yetkisini arttırdığı oranda resmi tarihe öznel ideolojik rengini katsa da, bunun tamamıyla bir kopuş olduğu söylenemez. AK Parti'nin tarihle kurduğu ilişkinin temel amaçlarından birinin siyasal ve sosyal dönüşümün kalıcılaştırılması ve yeni düzenin sağlamlaştırılması ihtiyacı olduğu düşünüldüğünde ve resmi tarihin de ideolojik içerimlerin ötesinde temelde devletin bekasını olumlama özelliği hesaba katıldığında, resmi tarihin birçok ögesinin sahiplenilmesi olağandır. Bu sahiplenmenin iki farklı veçhesi olduğu söylenebilir. AK Parti'nin, kendinden önce de ulus devletin resmi tarihinde yer eden birçok unsuru sahiplenmesi, her durumda bu sahipleniciliği kendi siyasal sınırlarının içine referans vererek söylemsel bir argüman haline getirmesi anlamı taşımaz. Ulusun ortak kimliğinin bir parçası olduğuna inanılan olaylar/kişilerin sahiplenilmesi ve bunlara referans verilmesinin de elbette bir takım siyasal karşılıkları vardır. Fakat bunlar çoğunlukla doğrudan güncel siyasal eksene oturmaz. İdeolojik yönelime bağımlılığı daha az olan bu referanslar; hitap edilen kitlenin kolektif bilinciyle uyumlu olduğunun mesajının verilmesi, köken anlatısı ile şimdinin silikleştirilmesi ve güncel sorunların üstünün örtülmesi; bunun yerine mağrur ve muzaffer bir tarihin ön plana çıkarılarak hitap edilen kitleye özgüven verilmesi veya daha somut siyasi içerimleri de olan geniş tarih anlatısına prestij kazandıracak etik çıkarımların verilmesi gibi amaçlarla kullanılabilir. Bir örnek olarak Erdoğan'ın sıklıkla yaptığı şu tarz konuşmalardan birini verebiliriz: Aksaray'da düzenlenen mitingde konuşan Erdoğan, konuşmasına şöyle başlar;

“Aksaray, tarihin şehridir. Aksaray, Selçuklu’nun, Osmanlı’nın, Cumhuriyet’in şehridir... Aksaray, Taptuk Emre’nin, Somuncu Baba’nın, Kılıçarslan’ın şehridir. Aksaray, gönüllerin sultanı Yunus Emre’nin şehridir.”¹⁷⁰

Veya Balıkesir Mitinginde yaptığı şu konuşmayı da aynı bağlamda örnek verebiliriz:

“Tarihin şehrini, kültürün şehrini, medeniyetin şehrini, kahramanlar şehri Balıkesir’i selamlıyorum... 1914’te burada büyük kıtlık yaşandı, Balıkesir kıtlığı umursamadı, Çanakkale Savaşı’nda destanlar yazdı. Balıkesir’e gelip de, Çanakkale Savaşı’nda, ikiyüzelli kiloluk bombayı sırtlayan Seyit Onbaşı’yı, Çanakkale Savaşı döneminde, bütün öğrencilerini vatan savunmasına gönderdiği için mezun veremeyen okulları anmamak, Ömer Seyfeddin’i hatırlamamak mümkün mü? Mehmet Akif’i Balıkesir için yazdığı şu dizelerle anmamak mümkün mü?... Balıkesir’e gelip de Gazi Mustafa Kemal’i, onun Balıkesir hutbesini anmamak mümkün mü?”¹⁷¹

AK Parti’nin söylemlerinde bu tarz referanslar daha sık kullanılsa da bu kullanım biçimi resmi tarihin hafızasına başvuran her siyasal özne için büyük oranda benzerlik gösterir.¹⁷² Bu referanslar genellikle birlik beraberlik ve ortak değerler vurguları içerirler. Fakat siyasi bir çıkar olarak bu tarz atıflar, birlik beraberliğin hangi siyasi özne tarafından temsil edileceğinin ve ileriye taşınacağına mesajını da içerirler. Bu siyasi çıkarın hangi siyasi öznenin hesabına yazılacağı da büyük oranda bir nicelik meselesidir. AK Parti de hem bu siyaset-üstü tarihi sıklıkla kullanması hem de bunu geniş kitlelere ulaştırması bakımından resmi tarih anlatısının bir parçası olmuş başarılarla sahip çıkma ve onları örnek alma iradesini sıklıkla gösterir.

Bu aktüel olarak yönsüz kullanım biçiminden ayrı olarak AK Parti’nin resmi tarih kurgusunda siyasal-söylemsel bir argüman olarak işlevselleştirdiği ve daha ideolojik bir içtihatı geçen “eski resmi tarihin” kullanımları da önemli bir yer kaplar. Bu tarz referanslar, AK Parti’nin Atatürk referansları örneğinde görülebileceği gibi genellikle bu kurucu resmi tarihi sahiplenilen CHP ve Kemalist bürokrasiye “çatmak” ve Atatürkçü endoktrinasyonla bağları kuvvetli geniş halk kitlesi nezdinde kendi siyasasını meşrulaştırmak ve olumlattırmak için kullanılırlar. Bu bakımdan AK Parti için kurucu tarihle ilişkide; Atatürk figürü, ‘milli mücadele’

¹⁷⁰ “AK Parti Aksaray Mitingi, 19.02.2009”, akt: Recep Tayyip Erdoğan Siyaset Sözlüğü, hazırlayan: Hasan Sarı, İstanbul, Kalem Kitabevi, 2011, s. 61

¹⁷¹ AK Parti Balıkesir Mitingi, 15.03.2009, akt: a.g.e, s. 87

¹⁷² Ağırlıkla Kurtuluş Savaşı, Çanakkale Savaşı veya Anadolu’nun tasavvufi önderlerine yapılan atıflarda görülür.

miti ve Çanakkale Savaşı gibi resmi tarihte Kemalist siyasetin ve militarizmin tekelindeki alanlara özgü yorumlar geliştirmek önemli bir yer tutar. AK Parti açısından, kendi siyasal konumuyla Cumhuriyet'in kurucu tarihine eklemelenmesi karşılıklı bir süreçtir. Bazen resmi tarihin müesses anlatılarını kendi siyasal konumuna yamarken, bazen de bu anlatılara kendi yorumlarını yamar. Resmi tarihin anekdotları ile AK Parti'nin mottosu olmuş sloganlar arasında analogiler kurmak da bu yamamanın kestirme kullanımlarından biri olagelmıştır. Yine aynı tarz örneklerden gidersek; Erdoğan'ın Amasya Mitinginde yaptığı şu konuşmayı bu yargıyı destekleyen bir örnek olarak verebiliriz:

“Şehzadeler şehri, Kurtuluş Savaşı'nın, milli iradenin, milli mücadelenin şehri Amasya'yı muhabbetle selamlıyorum... İstiklal Mücadelemizin planları bu şehirde yapıldı. 22 Haziran 1919'da yayınlanan Amasya Genelgesiyle şöyle denmiştir: “Milletin istiklalini, yine milletin azim ve kararlılığı kurtaracaktır”. O gün, milletin istiklali, yani bağımsızlığı, işgalden kurtuluşu öncelikli hedefimizdi. Şimdi milletimizin istikbali, yani geleceğini kurtarmak, aziz milletimize yakışır bir gelecek inşa etmek öncelikli hedefimizdir... Amasya'nın istikbalini, Amasyalıların azim ve kararlılığı kurtaracaktır. Bunun için “Yeter; söz de karar da milletindir” diyoruz”.¹⁷³

Burada Erdoğan, AK Parti'nin Demokrat Parti'den miras aldığı ve kendi siyasal propagandasıyla özdeşleşen bir sloganı Kurtuluş Savaşı'na ve zımnen Atatürk'e bağlayarak Cumhuriyet'in resmi tarihiyle kendi siyasal iddialarını bütünleştirir. Veya yine Erdoğan'ın, Cumhurbaşkanlığı Seçimi için yapacağı mitingleri, Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal'in ilk ve ikinci rotası olan Samsun ve Erzurum'dan başlatmasını da bu bağlamda örnek verebiliriz.

“Bugün Samsun'dan yeni bir tarihi yolculuğa çıkıyoruz. Büyük başlangıçların şehri Samsun'dan biz de yeni ve büyük bir başlangıcın ilk adımını atıyoruz. Bundan 95 yıl önce 1919'da Gazi Mustafa Kemal Samsun'a ulaştı. Samsun'dan İstiklal Savaşı'nın ilk adımını attı. 95 yıl önce olduğu gibi bugün de Samsun'dan ‘bismillah’ diyoruz”¹⁷⁴

ifadelerini kullanan Erdoğan, sıklıkla kullandığı “bismillah” sözünü Mustafa Kemal referansına eklemleyerek simgesel bir sentez de yaratır.

Bu gibi kestirme özdeşliklerin yanında Kemalist tarihle kesişen alanların sahiplenilmesi de söylemsel bir çatışma alanı olagelmıştır. Bu çatışma alanlarından

¹⁷³ Recep Tayyip Erdoğan'ın 14.02.2009 yılındaki AK Parti Amasya Mitingindeki konuşmasından, akt.

“Recep Tayyip Erdoğan Siyaset Sözlüğü”, hazırlayan: Hasan Sarı, İstanbul, Kalem Kitabevi, 2011, s. 62

¹⁷⁴ <http://www.milliyet.com.tr/erdogan-samsun-da-konusuyor/siyaset/detay/1907457/default.htm>

biri de Milli Mücadele üzerinedir. Erdoğan'ın Milli Mücadele'nin siyasi uzamı anlatılarında, özellikle 1. TBMM sıklıkla örnek gösterilmektedir. İçeriğindeki çoğulcu yapıya rağmen 1. Meclis, açılışındaki İslami ritüellere vurgu yapan Erdoğan'ın atıflarında neredeyse bir İslam Şurası gibi algılanmış, böylelikle Atatürk ve Milli Mücadele'nin daha İslamcı bir formu sunulmaya ve sahiplenilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu atıflarda, (1. Meclis'in saltanatı kaldıran kararına rağmen), Cumhuriyetle Osmanlı kopmaz bir süreklilik içinde değerlendirilmiş ve Kurtuluş Savaşı da zaten mevcut olan devletin ve milletin tekrar dirilme mücadelesi olarak görülmüştür:

“İlk Meclis hiç kuşkusuz kurucu Meclis, ancak Gazi Mustafa Kemal'in de ifade ettiği gibi, ilk Meclis aynı zamanda Osmanlı Devleti içinde kurulmuş, olağanüstü yetkileri olan bir Meclisti. Ortada bir devamlılık vardı, bu devamlılık Osmanlı Devleti'nin kurumlarından ziyade Osmanlı millet yapısını yansıtan bir devamlılıktı. 23 Nisan 1920'de yeni bir Türkiye inşa ediliyordu, ama bu Türkiye yeni bir halkla, yeni bir milletle, köksüz, tarihsiz, ecdatsız bir devletle değil, mevcut halkla, mevcut millet tasavvuruyla ve kadim tarihin ve medeniyetin üzerine inşa ediliyordu. 23 Nisan 1920 sonrasında anasını İslamiye, yani Müslüman unsurlar tek bir millet olarak görülmüş, azınlıklar da bu milletin bir ferdi olarak kabul edilmişti...Değerli kardeşlerim, ilk Meclis rastgele açılan bir Meclis değildi, hatmi şeriflerle, Buhari Şerif'in hatmedilmesiyle, binlerce, on binlerce salata tefriciyeler getirilerek, kurbanlar kesilerek bu şekilde Cuma'yı müteakiben Hacıbayram-ı Veli Camii'nden yürüyerek Birinci Meclise geliniyor ve Birinci Meclis böyle açılıyor. Bina edildiği o manevi yapı ortada, ama bunu bugün göremeyen bir Halk Parti zihniyeti var. Fakat bunu bugün göremeyenler var, bu Parlamentonun çatısı altında olup da göremeyenler var, kendi geçmişini inkar edenler var yine bu çatının altında”.¹⁷⁵

Erdoğan'ın 1. Meclis övgüsünün temel sebebinin açılışındaki İslami vurgular yanında 1. Meclis'in tüm yetkileri tek elde toplayan bir kuvvetler birliğine dayanmasına bağlayan yorumlar da mevcuttur. *Ayrıntı Dergi*'de yayınlanan makalesinde Dinçer Demirkent, 1. Meclis'in Yeni Türkiye'deki yerini, İslamcılığına değil, kuruculuğuna ve Birinci Meclis boyunca elde ettiği diktatörlük (başkomutanlık) yetkilerine; kuruculuk ve kurtarıcılık sıfatlarına dayandırmaktadır.¹⁷⁶

1. Meclis'in İslamcı özellikleri vurgusu, AK Parti çevresinde konjonktüre uygun başka bağlamlarla da kullanılmıştır. 2013 yılındaki alkollü içkiler

¹⁷⁵ “AK Parti Grup Toplantısı”, <http://www.milliyet.com.tr/ak-parti-grup-toplantisi-ankara-yerelhaber-159706/>, 22.04.2014, (erişim tarihi:20.09.2017)

¹⁷⁶ Dinçer Demirkent, “Rejimi Adlandırmak: Politikaya Çağrı”, *Ayrıntı Dergi*, sayı:6, 2014

düzenlemesini içeren yasanın kabulü neticesinde başlayan tartışmada da¹⁷⁷ 1. Meclis referansı üzerinden muhalefetin tepkisini boşa düşürmeye çalışılmıştır. Örneğin, televizyonlardaki tarih programları ve *Yeni Akit* gazetesindeki popüler tarih yazılarıyla tanınan Yavuz Bahadıroğlu, 1. Meclis'in de zamanında içki yasağı koyduğunu söyleyerek bu tartışmaya başka bir boyut katmaya çalışmıştır.¹⁷⁸

1. Meclis üzerinden Milli Mücadele'nin kurumsal yapısına vurgu yapan söylem, bir yanıyla sahiplenme olduğu kadar bir yanıyla da zımni bir reddiye olarak okunabilir. Erdoğan'ın, Milli Mücadeleyi ve Milli Mücadele figürü olarak Mustafa Kemal'i sahiplenmesi ama yeni devletin kurucusu ve reformcusu olarak sunulan Atatürk figürüne dair, cepheden karşı çıkmasa da çevreden dolanan zımni eleştirelliliği, kamuoyunda da tartışma yaratmıştır. Mustafa Kemal veya "Gazi Mustafa Kemal" hitabını, Atatürk hitabının yerine sıklıkla kullanması da bu sembolik tartışmayı alevlendirmiştir. Star Gazetesi yazarı Halime Kökçe bu duruma şöyle açıklık getirmeye çalışmıştır;

"1930'ların materyalist, pozitivist ve faşist pratiklerini bugünlere taşımak isteyenler için Atatürkçülük kullanışlı bir icat oldu. Toplumun kendi doğal sermayesi ile boy vermesini engellemek icap ettiğinde budamak için elde Atatürkçülük vardı... Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, zaman zaman tartışma konusu da edilen, Atatürk değil de Gazi Mustafa Kemal demesi; Mustafa Kemal'i, devrim kanunlarının icra edildiği, toplum ve devlet arasına duvarların örüldüğü tek parti dönemindeki adıyla değil de Çanakkale'deki, Kurtuluş Savaşı yıllarındaki adıyla yad etmesi bundandır. Bu, Mustafa Kemal'i yadsımak anlamı taşımaz aksine onun rolünü ve yerini, bugün artık en katı Kemalistler için bile savunulamaz pratiklere dönüşen 30'ların mirası yerine tüm Türkiye için kabul edilebilir ve hatta takdir edilir misyonuyla öne çıkarmaktır. Bu yönüyle de yüz yıllık fay hattını onarmak adımı olarak görülebilir."¹⁷⁹

Kökçe'nin kullandığı 1930'lar ve Tek Parti reddiyesi, AK Parti'nin de sıklıkla işlediği ve kendi tahayyülündeki resmi tarih anlatısında yer eden temel unsurlardan biri olmuştur. Bu reddiye, AK Parti'nin, Cumhuriyet tarihini merkez-çevre ikiliğiyle; 'tepeden inmece, elitist, batıcı aydınlara karşı sindirilmiş mazlum halk ve onun değerleri' üzerinden yorumlamasına zemin hazırlamış ve bu ikiliği siyasi rakibi

¹⁷⁷ "Alkolde yasak üstüne yasak!", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/423590/Alkolde_yasak_ustune_yasak_.html, 24.05.2013, (erişim tarihi: 12.10.2017)

¹⁷⁸ Yavuz Bahadıroğlu, "İlk Meclisin Koyduğu İçki Yasağı", *Yeni Akit*, 28.05.2013

¹⁷⁹ "Erdoğan neden 'Gazi Mustafa Kemal' diyor?", <http://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-neden-gazi-mustafa-kemal-diyor-233738.html>, 12 Kasım 2016, (erişim tarihi: 26.09.2017)

CHP'nin aleyhine bir koz olarak her fırsatta kullanmıştır. Örneğin; CHP'den İstanbul Milletvekili adayı iken Zincirlikuyu Mezarlığı'nın girişinde yazan 'her canlı ölümü tadacaktır' sözünü sinir bozucu bulduğunu söyleyerek tartışma yaratan¹⁸⁰ Binnaz Toprak hakkında konuşurken dahi, konu CHP'nin tarihine bağlanabilmektedir:

“Tarihimizin en büyük alimlerinden biri Ahmet Şemseddin İbn-i Kemal. Yavuz Sultan Selim'in yanı başından ayırmadığı çok mübarek bir zat. Hatta ona nispetle söylenen çok da güzel bir söz var. 'İbn-i Kemal zannettik, Ebu Cehl imiş meğer'. İşte böylesine kutup bir şahsiyet. Mısır dönüşü, İbn-i Kemal hazretlerinin atının ayağından sıçrayan çamurlar, cihan padişahı Yavuz Sultan Selim Han'ın kaftanını kirletiyor. İbn-i Kemal, mahcup, atını geri çekiyor, ne yapacağını şaşırıyor. Yavuz Sultan Selim, Tokatlı İbn-i Kemal hazretlerine şu tarihi sözleri söylüyor, 'Alimlerin atının ayağından sıçrayan çamur, bizim için süstür, şereftir. Vasiyet ediyorum, bu çamurlu kaftanım, ben vefat ettikten sonra kabrimin üzerine örtülsün.' O günlerden ne günlere geldik görüyor musunuz? İbni Kemal gibi alimlerden, Allah'ın ayetine Zincirli Kuyu Mezarlığının girişindeki 'her nefis ölümü tadacaktır' ayetine 'sinir bozucu' diyen profesörlerin kadrosu içinde yer aldığı CHP'ye geldik. Hale bak. İbn-i Kemaller'den, Allah'ın adını saygısızca ağzına alan, özür dileme nezaketini, erdemini gösteremeyen Bay Kemal dönemine geldik. CHP değişti diyorlar. Huylu huyundan vaz geçermi? Bunlar 1940'larda, camileri müzeye çevirdiler, camileri özelleştirdiler, sattılar, çocuklar için elif cüzlerini kitabını, mevlid kitabını, ilmihal kitabını, hatta duvarlara asılan levhaları bile yasakladılar, toplattırdılar. Hepsinin belgesi var, hepsinin resmi kararları elimde, zamanı geldikçe televizyon programlarında bunları da açıklayacağım. Bu ülke, bu millet, özellikle genç nesiller, CHP'nin nasıl bir tarihinin olduğunu, bu ülkeye nasıl zulmettiğini, CHP'nin genlerinin ne olduğunu belgeleriyle görsün, bilsin istiyorum. Bizi medeniyetimizden, değerlerimizden CHP'nin koparmaya gücü yetmeyecek.”¹⁸¹

Bu gibi birçok örnekte görüleceği üzere, Erdoğan'ın ve AK Parti'nin tarih kurgusunda tek parti iktidarı “kurtulunduğuna sevinilen” olaylar/dönemler listesinin başında gelmektedir.

Ak Parti'nin Kemalist tarih eleştirilerinde otoriter laiklik ve halkın değerleriyle kopukluk başlıkları dışında, bu tarih yazımı ile çatıştığı alanlardan biri de Dersim Meselesi olmuştur. 1937-38 yılları arasında başlayan isyanın bastırılma şeklini belgelerle eleştiren Erdoğan, devlet adına özür dilemiş ve bir Dersimli olarak Kılıçdaroğlu'nun da aynı şeyi yapmasını istemiştir. Kılıçdaroğlu'na, “CHP adına özür dilemesi gereken varsa o da sensin. ‘Dersimli olmaktan onur duyuyorum’ diyorsun hadi onurunu kurtar”¹⁸² sözleriyle seslenen Erdoğan'ın bu açılımı, konu

¹⁸⁰ “O ayet sinir bozucu”, <http://www.takvim.com.tr/siyaset/2011/06/04/o-ayet-sinir-bozucu>, 04 Haziran 2011, (erişim tarihi:13.09.2017)

¹⁸¹ “Erdoğan: Uçan Yalan Uçan”, Hürriyet, 18 Mayıs 2011

¹⁸² “Dersim özü”, <http://www.hurriyet.com.tr/dersim-ozru-19314519>, 24.11.2011, (erişim tarihi: 04.10.2017)

itibariyle Tek Parti Dönemi eleştirilerinden farklılaşsa da CHP lideri Kemal Kılıçtaroglu'nun Dersimli olması ve Dersim Katliamı'nda dönemin tek partisi CHP'nin rolünün oluşturduğu tezattan faydalanılmak istendiği de aşıkardır. Nitekim bu çıkış CHP içerisinde kabaca sosyal demokrat ve ulusalcı olarak tarif edilebilecek kesimler arasında ihtilafa yol açmış; CHP Genel Başkan Yardımcısı Sezgin Tanrıkulu, Dersim Katliamı nedeniyle CHP adına özür dilediğini söylerken, CHP İzmir Milletvekili Birgül Ayman Güler, Dersim isyanının feodal düzeni korumak isteyen ağalar tarafından çıkarıldığını öne sürmüş ve “buradan katliam çıkarma hevesine kapılanlar, sahte insan hakçılığı maskesi olanlardır. Bunlar gerçekte, AKP-HDP işbirliği ile yürütülen Cumhuriyet'le hesaplaşma cephesinin ortaklarıdır” ifadelerini kullanmıştır.¹⁸³

Bu sahiplenme ve reddetme ikiliğinin dışında, AK Parti öncesi resmi tarihin tam anlamıyla kapsamadığı veya AK Parti tarihçiliğinin içini başka yönleriyle doldurduğu kişiler ve olayları resmi tarihin bir unsuru haline getirmek de Yeni Türkiye'nin resmi tarih yazıcılığında önemli bir yer tutar. Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek, Kazım Karabekir, Adnan Menderes gibi Cumhuriyet tarihinden karakterler; Mevlana, Yunus Emre, Ahmet Yesevi gibi Anadolu'nun İslami öncül figürleri veya Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Alparslan, Selahaddin Eyyübi gibi komutan sultanlar, AK Parti'nin resmi tarih yazıcılığıyla birlikte, ideolojik sahipleniliciliğe bağımlı olmaktan öteye geçerek, ulusal kimliğin bir parçası haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu tarz kişi ve olayların merkeze çekilmesi, bir yanıyla AK Parti'nin Cumhuriyet tarihini halk ve elitler şeklinde sınıflandıran bakışıyla; ‘halk’ın gönlünde yer etmiş fakat elitist bürokrasinin bilinçli olarak gölgede bıraktığı veya değerini tam olarak bilmediği kişilere bir ‘iade-i itibar’ verilmesi şeklinde de lanse edilir. AK Parti'nin ‘halk’ın değerlerine biçtiği dindar-muhafazakar kategori içerisinde bu ayrımı bir bakıma muhafazakar ve seküler şeklinde de okumak gerektiği düşünülebilir. Fakat AK Parti'nin uzun iktidarı süresince bu konudaki performansı hesaba katıldığında, Nazım Hikmet ve Ahmet Kaya gibi sol siyasetin bir parçası sayılabilecek figürlere de kendi meşrebince bir

¹⁸³ “CHP'de 'Dersim' bölünmesi”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/140686/CHP_de_Dersim_bolunmesi.html, 14 Kasım 2014, (erişim tarihi:16.10.2017)

iade-i itibar vermesi,¹⁸⁴ “seküler elitlerin gadrine uğramışlar” cephesinin bazı durumlarda daha geniş kurguladığına yorulabilir. Fakat bu sol cenahın figürleri üzerine sahiplenişler, kimi zaman bir uzlaşma zemini olarak işlev görse de çoğunlukla AK Parti’nin muhaliflerine ‘çatması’ için araştırdıkları referanslara dönüşürler. Örneğin Erdoğan’ın Ahmet Kaya’ya yapılanları eleştirdiği ve “ulan hepiniz oradaydınız be!” cümlesiyle hatırlanan konuşmasında Ahmet Kaya’ya yapılanlar AK Parti’ye yapılanları benzeştirmek için kullanılır; “Aynı şeyi Ahmet Kaya’ya yaptılar. Ödül töreninde Ahmet Kaya’ya saldırdılar. Kimler saldırdı. Gezi Parkı’nda bize saldıranlar kimse onlar saldırdı.”¹⁸⁵ Nitekim Nazım Hikmet’in vatandaşlığa kabulü gündemli tartışmaların yoğunlaştığı dönemlerde de Nazım Hikmet’in, dönemin CHP’sinin gadrine uğradığı yönlü haberler, AK Parti yanlısı basın tarafından zaman zaman kullanılmıştır.¹⁸⁶ Erdoğan da bu konuda CHP’yi suçlayarak, “Nazım Hikmet’i sürgüne gönderen orada ölmesine neden olan kim? CHP. Peki Nazım Hikmet’e vatandaşlığını geri veren kim? AKP” ifadelerini kullanmıştır.¹⁸⁷

4.1) Yeni Türkiye Söyleminin Kuruculuk İddiası ve ‘Tarih’in Gelişen İşlevi

AK Parti’nin, devletin baskı aygıtları ve ideolojik aygıtları üzerindeki hakimiyet alanını genişletmesi, kendini köklü yapısal reformlar ve devletin yönetim mantalitesinde kapsamlı bir paradigma değişikliği yapmaya çalıştığı yönlü bir söylem ve iddiayı beraberinde getirmiştir. “Yeni Türkiye” söyleminin vurgulamaya çalıştığı kırılma da bu yapısal değişiklik iddiasıdır. Gazeteci-yazar Yıldırım Oğur, Yeni Türkiye’nin ayırıcı vasıflarından birinin salt icracı yönetim anlayışının ötesine

¹⁸⁴ “Ahmet Kaya’ya itibarı iade edildi”, <http://www.milliyet.com.tr/ahmet-kaya-ya-itibari-iade-edildi/siyaset/detay/1812662/default.htm>, 25.12.2013, (erişim tarihi: 17.11.2017)

“Nazım’a vatandaşlık hakkı geri verildi”, <http://www.yenisafak.com/politika/nazima-vatandaslik-hakki-geri-verildi-160886>, 06.01.2009, (erişim tarihi: 17.11.2017)

¹⁸⁵ “Başbakan Erdoğan’dan çok sert açıklamalar”, <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-erdogandan-cok-sert-aciklamalar-25154466>, 19.11.2013, (erişim tarihi: 17.11.2017)

¹⁸⁶ “Nazım Hikmet CHP’den çok çekmiş”, <http://www.internethaber.com/nazim-hikmet-chpden-cok-cekmis-228058h.htm>, 16.01.2010, (erişim tarihi: 17.11.2017)

¹⁸⁷ “Erdoğan: CHP Nazım Hikmet’i sürgüne gönderdi, AKP ona vatandaşlığını geri verdi”, <http://www.diken.com.tr/erdogan-chp-nazim-hikmeti-surgune-gonderdi-akp-ona-vatandasligini-geri-verdi/>, 12.07.2014, (erişim tarihi: 10.09.2017)

geçilerek devletin ideolojik kökenlerine de yeni bir perspektif getirilmesi olduğunu vurgulayarak; “Siyasetçilere siz yol yapın, köprü yapın büyük politikalara karışmayın dönemi Özal, Demirel, son olarak da AK Parti dönemiyle sona eriyor”¹⁸⁸ tespitinde bulunur. AK Parti’nin Yeni Türkiye kavramı ile özdeşleşen “kuruculuk” söyleminin en önemli bölümünü de bu ideolojik egemenlik iddiası oluşturur. Bunun yanında Yeni Türkiye söylemi, pejoratif yargılarla yüklü bir “öteki” yaratmaya da yarar. Yeni Türkiye, aynı zamanda kötülenmesi gereken bir “Eski Türkiye” mefhumuyla kaimdir. Yeni Türkiye ülküsünün savunucuları, Yeni Türkiye’nin vizyonun, bu Eski Türkiye’den ve onun düşünme ve eyleme biçiminden çok farklı olduğunu iddia ederler. Bu bağlamda politik hasımlar Eski Türkiye’nin bakış açısıyla Yeni Türkiye’yi anlayamayacakları yönlü eleştirilebilir¹⁸⁹ ve miadını doldurmuş olarak tanımlayıp arkaikleştirilebilirler.¹⁹⁰ AK Parti’nin Eski Türkiye tarifi, temel olarak, siyasi rakibi CHP’yi ve “onun zihniyetine” sahip addettikleri “statükocu” bürokrasiyi içerir. Bu kesimleri içeren bu eski-yeni ikiliğinin kurulması ise AK Parti’nin devlet bürokrasisi içinde mücadele ettiği hasımlarına karşı hem bir muzafferlik ilanının hem de yeni bir geleceği tesis etmek amacıyla kadrolarına ve destekçilerine vizyon sunma amacının altını çizer.

Öte yandan, Yeni Türkiye ifadesi ve onun vurguladığı bu miladi söylem, Türkiye siyasi tarihinde ilk olarak AK Parti’nin kullandığı bir kavram değildir.

¹⁸⁸ “Gazeteci- yazar Yıldırım Oğur, ‘Yeni Türkiye’ kavramını anlattı”, <http://www.milliyet.com.tr/gazeteci-yazar-yildirim-ogur-yeni-turkiye-istanbul-yerelhaber-509727/>, (erişim tarihi:22.07.2017)

¹⁸⁹ Bir örnek olarak; AK Parti destekçisi gazetecilerden Mehmet Barlas’ın bazı köşe yazısı başlıkları dahi bu propagandayı özetler niteliktedir:

“Uyurgezerler “Yeni Türkiye” gerçeğini göremez”, <http://www.haber7.com/yazarlar/mehmet-barlas/1135689-uyurgezerler-yeni-turkiye-gercegini-goremez>

“Eski CHP ile Yeni Türkiye’yi anlamak mümkün değil”, <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/barlas/2016/04/20/eski-chp-ile-yeni-turkiyeyi-anlamak-mumkun-degil>

“Yeni Türkiye’yi eski bilgilerle anlayamayız”, <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/barlas/2014/05/21/yeni-turkiyeyi-eski-bilgilerle-anlayamayiz>, (erişim tarihleri:23.07.2017)

¹⁹⁰ Örneğin; “Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Tek Parti Dönemi Artığı Siyasetçileri Müzeye Kaldıracağız”, <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-tek-parti-donemi-ankara-yerelhaber-1956518/>, veya

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: Eski Türkiye tüm kurumlarıyla miadını doldurdu”, <http://www.hurriyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-eski-turkiye-tum-kurumlariyla-miadini-doldurdu-28891915>, (erişim tarihleri:23.07.2017)

Tayyip Erdoğan'ın da daha sonra farkına varacağı üzere¹⁹¹ Osmanlı'nın yıkılıp Cumhuriyet'in kuruluşuna müteakip yaşanan dönüşümler için de Yeni Türkiye kavramı sıklıkla kullanılmıştır. Tanıl Bora'nın belirttiği gibi;

“Yeni Türkiye'nin dış bilediği Eski Türkiye de, kendi altın çağında Yeni Türkiye'ydi... Günümüzün Yeni Türkiye'si, -“İkinci Yeni” Türkiye demeyelim de-, ikinci “Yeni Türkiye”dir. M. Kemal'in nutuklarında çok rastlarız bu lâfza: “Yeni Türk devleti”, “Yeni Türkiye devleti”, “Yeni Türkiye Cumhuriyeti”, “Yeni Türkiye camiası”... 1924 Ağustos'unda öğretmenlere yönelik “fıkri hür, vicdani hür”lü meşhur hitabında: “Yeni Türkiye'nin birkaç seneye sığdırdığı askerî, siyasî, idarî inkılâbat sizin içtimai ve fıkri inkılâptaki muvaffakiyetinizle teyit olunacaktır,” der. 1934-1948 arasında modern Türkiye'yi Batı'ya tanıtmak amacıyla aralıklarla çıkan *La Turquie Kamâlisme*, Kemalist Türkiye'nin nam-ı diğeri olarak Yeni Türkiye adına da başvuracaktır: *La Turquie Nouvelle*. Türk-Amerikan Üniversiteler Derneği'nin 1959'da yayımladığı, Türkiye'nin yaklaşık bir asırdır süren “gelişme hamlesi”nin bir muhasebesi niteliğindeki kitabın adı Yeni Türkiye'dir. Memleketin kalburüstü aydınlarının makale verdiği kitapta “Yeni Türkiye”, “Atatürk inkılâpları ile başlayan yeni düşünüş ve yaşayışın ifadesi” diye özetlenir.”¹⁹²

Bora, kendi isimlendirmesi ile Yeni “Yeni Türkiye” ile Eski “Yeni Türkiye” arasında benzerliğe vurgu yaparken de, ağırlıklı olarak ikisinin tarihle kurduğu ilişkiye gönderme yapar;

“Mukayesenin benzetme-aynılaştırma demek olmadığını bilerek, bazı müşterek noktalara dikkat edelim. Miladî söylem ortaktır. Eskiye bâtıl, bitmiş, geçersiz addeden, kendini kuruculukla meşrulaştıran ve buradan büyük bir özgüven devşiren miladî söylem. Kemalist Yeni Türkiye'de bu mutlak Yeni, milliyetçi öze dönüşle aşılanarak, eski (en eski!) Türklüğün cevherinin canlandırılmasıyla, yani bir kopukluğun giderilmesi, bir devamlılığın yeniden tesis edilmesi ülküsüyle birleşecektir. Yeni-Yeni Türkiye'de, Yeni'nin Kadim'i diriltme enerjisi kabından taşar; hatta bu söylemin bir kanadında Yeni, tamamen Eski'nin ihyasına adanmıştır. Burada Yenicilik, yenilikçilik söylemindeki statüko karşıtlığı, bir status quo ante (daha önceki statüko) savunusuna dönüşür.”¹⁹³

Yeni Türkiye, AK Parti'nin kuruluş yıllarında çizmeye çalıştığı uzlaşmacı, diyaloga açık, Batıya dönük ve tutucu Milli Görüş geleneğiyle yüzleşme isteği yüksek olan muhafazakar-demokrat bir parti profilinden farklı olarak, artan ölçüde tek sesliliğe, otoriter karizmadan alınan kolektif hazza ve kamusal alanın ‘kazanan her şeyi alır’ bir temellük etme eğilimine işaret etmektedir.¹⁹⁴ Bu bağlamda, AK

¹⁹¹ “Cumhurbaşkanı Erdoğan Atatürk'ü anma töreninde açıkladı”, <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-ataturk-u-siyaset-2342587/>, 10.11.2016, (erişim tarihi:26.09.2017)

¹⁹² Tanıl Bora, “Yeni Türkiye”, <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7718/yeni-turkiye#.WXNlnoTyjIW>, (erişim tarihi:20.07.2017)

¹⁹³ a.g.m

¹⁹⁴ Fethi Açıkel, “Muhafazakar Sosyal Mühendisliğin Yükselişi: ‘Yeni Türkiye’nin Eski Siyaseti”, *Birikim*, Sayı 276- Nisan 2012, s. 14

Parti'nin Yeni Türkiye kurgusunda tarihin siyasal amaçlarla kullanımı, iktidarının ilk dönemindeki sakınımlılığına oranla daha geniş bir yer tutar. Her ne kadar AK Parti'nin kuruculuk iddiası eskinin yıkılıp yeninin inşa edilmesinin yanında, eskinin messedilip¹⁹⁵ derinleştirilmesi, uyarlamalar ve ekleme çıkarmalarla tekrar düzenlenmesi gibi süreçleri de içeren daha kapsamlı bir politik tavrı içerse de, bu süreçlerin organizasyonu da tarihle daha yoğun bir ilişkilenebilir. Fakat AK Parti açısından bu süreçlerin başarılması bir yandan resmi tarihi kullanma hegemonyasını Kemalistlerden almasını, bir yandan da bu resmi tarihe kendi özneliğini katabileceği eklemeleri yapabilmesine ve bunu toplumsal hafızanın zemini haline getirebilmesine bağlıdır.

4.2) AK Parti'nin Türk Siyasi Tarihi Anlatısı

Tezin giriş bölümünde belirttiğim üzere AK Parti, dönemlere ve ihtiyaçlarına göre tarih kurgusunun öğelerinde niceliksel ve niteliksel değişiklikler yapabilmektedir. Bu yüzden bu başlık altındaki değerlendirmeler büyük oranda, AK Parti'nin devlet kompozisyonunda daha güçlü olduğu ve muhaliflerinin muhalefet seviyesini düşürme gibi zorunlulukları bakımından en özerk olduğu 2013-2018 yıllarındaki söylemlerini veri almaya gayret edecektir. Fakat yine de AK Parti'nin bu tarihsel kurgusunun sabitelerinin de ağırlıkta olduğu unutulmamalıdır. Bu tarihlemede ise 2013 yılında gelişen Gezi Parkı Ayaklanması¹⁹⁶, bu anlamda bir kırılma olarak görülebilir. Gezi Parkı Ayaklanması ile AK Parti, iktidarını pekiştirdiğini düşündüğü bir dönemde, daha önce kalmadığı kadar yoğun bir baskı altında kalmış; bu yoğun protestolar karşısında ise uzlaşmacı bir tavır yerine sert bir söylem takınmış ve protestoları polis şiddeti ile bastırmıştır. Bu tarzın protestoları sonlandırması, daha sonraki süreçlerde de iktidarına muhalif birçok durumda bu

¹⁹⁵ Soğurmak, absorbe etmek manalarına gelen bu kelimenin bir sosyal bilim kavramı olarak kullanımını Cihan Tuğal'ın "Pasif Devrim" kitabından ödünç aldım. Cihan Tuğal, "Pasif Devrim - İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi", İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2015

¹⁹⁶ Gezi Parkı Ayaklanması her ne kadar birçok tepkinin birleşimi olsa da bir yanı da AK Parti'nin Osmanlı mazisine referans veren tarih yazıcılığının bir sonucu olarak parka Topçu Kışlası mimarili AVM yapma kararına verilen tepkinin bir sonucudur. Yani bu ayaklanma, bir bakıma tarihin ideolojik kullanımı alanının da çatışması olmuştur.

tarzın ilk elden uygulanmasına zemin hazırlamış, bu otoriterlik de tarihten daha fazla beslenilmeyi beraberinde getirmiştir.

AK Parti'nin uzun iktidarı süresince “Kemalistleri ve Cumhuriyetçileri ürkütmeyecek bir özenle, paralel bir milli kimlik inşa etmesi”¹⁹⁷ de kendi seçmenini büyük oranda kemikleştirebilmesine olanak sağlamıştır. Bu sıkı bağ da AK Parti'nin bir “*cath-all party*”den daha ideolojik bir partiye dönüşmesine büyük oranda imkan tanımıştır. Bu sayede seçim kazanma yarışının getirdiği yeni kitlelere seslenme zorunluluğundan görece özerkleşmiş ve kendi kitlesini konsolide etme amacına daha fazla yönelebilmiştir.

AK Parti'nin, geleneksel sağcılığın da ayrılmaz bir parçası olan ‘güçlü devlet’ amacı, söylemlerinde ve siyasasında önemli bir yer tutar. AK Parti'nin tahayyülünde Cumhuriyet öncesi geniş Türk-İslam tarihi, bu anlatı bağlamında kabaca ‘güçlü devlet’ olunan zamanları imler. Özellikle kendini ‘birinci ligde’ gören Osmanlı mirası, Yeni Türkiye'nin özgüven deposu olarak işlevselleştirilir. Bu mirasın siyasal alanda kullanımı, AK Parti'nin iktidarı boyunca artan bir ivme göstermektedir. İktidarının ilk dönemlerinde tarihsel referanslara pek atıf yapmayan AK Parti, haliyle Osmanlı geçmişi üzerinde de çok durmaz. Fakat yine de bu alanda tek tük örnekler verilebilir. Fakat iktidarının ilk dönemlerindeki Osmanlı referansları da dönemin Avrupa Birliği'ne katılma hedefiyle çelişmeyen şekilde seçilmeye çalışılır. Buna rağmen, Osmanlı tarihinin Avrupa'yı dize getiren ve İslam bayrağının taşıyıcısı ve koruyucusu olan baskın söylemin dışında, bu alanda bir söylem kurmanın güçlüğü de ortadadır. Örneğin, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi neden tam üye yapması gerektiğini ve bu ülkenin kökenlerinin de Avrupa'ya ait olduğunu anlatmaya çalışan Erdoğan, bir demecinde; “hasta adam benzetmesi yaptıkları dönemde bile ‘Avrupa’nın hasta adamı’ diyorlardı”¹⁹⁸ diyerek ileriki yıllarda vereceği Osmanlı referanslarındaki güç ve muzafferlik çıtalarını oldukça başka bir yerden kurmaktaydı.

¹⁹⁷ Erbatur Çavuşoğlu, “Kadim İdeoloji Korporatizme AKP Makyajı: İnşaata Dayalı Büyüme Modelinin Yeni Osmanlılıkla Bütünleşerek Ulusal Popüler Proje Haline Gelişi”, *Birikim*, sayı: 296, Aralık 2013, s. 70-81

¹⁹⁸ “Erdoğan Demokrasisi”, 21.10.2004, Milliyet

Tarihin realist, liberal denge siyasetindeki silik yeri yanında daha özgüvenli bir anlatıya dönüşmesi ise peyderpey olacaktır. Erdoğan'ın AK Parti kurultaylarında yaptığı konuşmaları yavaş yavaş tarihi atıflarla, bu atıflar da coşkulu bir muzafferlikle dolmaya başlar. AK Parti'nin 2014 yılındaki 1. Olağanüstü Büyük Kurultayında yaptığı konuşmada;

“Sanmayın ki 13 yıllık bir yoldan geliyoruz, biz asırlardır yürüyoruz, asırlardır hem vatanımızı, hem milletimizi, hem de elimizin ulaşabildiği tüm mazlumları korumak için, gözetmek için, dünyayı daha yaşanabilir bir yer haline getirmek için mücadele veriyoruz. Biz, kökü mazide olan atıyız. Biz, kökü olmayan, ruhu olmayan, geçmişiyle irtibatlarını koparmış bir parti, böyle bir hareket asla değiliz. Bu harekette Abdülhamid Han'ın dirayeti, Fatih Sultan Mehmet'in kahramanlığı, Osman Gazi'nin basireti, Nureddin Zengi'nin cesareti, Sultan Alparslan'ın imanı vardır. Bu harekette Gazi Mustafa Kemal'in ufku, vizyonu, hayalleri vardır. Bu harekette merhum Andan Menderes'in millet uğruna verilmiş canı vardır. Bu harekette, hiç şüphemiz olmasın, eski Başbakanlarımızdan Necmettin Erbakan'ın da alın teri vardır. Bu harekette eski Başbakanlarımızdan, Cumhurbaşkanlarımızdan merhum Turgut Özal'ın da emeği vardır. Bu hareket, 14 asır önce Mekke'nin yalçın dağlarına inzal olmuş, Allah kelamını, onun alemlere rahmet olarak gönderilmiş Nebisini kendisine rehber edinmiş bir harekettir. Bu hareket, Ahmet Yesevi'den Mevlana'ya, Hacı Bektaş-ı Veli'den Hacı Bayram-ı Veli'ye, Yunus Emre'den Fuzuli'ye, Ahmedî Hani'den Melaye Ciziri'ye, Nazım Hikmet'ten Necip Fazıl'a, Mehmet Akif'ten Sezai Karakoç'a kadar o tatlı pınarlardan kana kana içmiş, o bereketli pınarlardan beslenmiş bir harekettir.”¹⁹⁹

ifadelerini kullanan Erdoğan, diğer kongrelerde de aynı köken anlatısını anmayı sürdürür. 3. Olağanüstü Kongrede yaptığı konuşmada;

“19 Mayıs'ı geride bıraktık. Gençliğin dinamizmiyle geleceği buluşturduk. 8 gün sonra İstanbul'un fethinin 564. yıl dönümüne ulaşacağız. Bu vesile ile Süleyman Şah'tan Osman Gazi'ye, Fatih Sultan Mehmet Han'dan Gazi Mustafa Kemal'e kadar abide isimleri rahmetle, hürmetle یاد ediyorum.”²⁰⁰

ifadelerini kullanırken, 4.Olağan Kongre'de yaptığı konuşmada da kadın ve gençlik kollarına ayrıca seslenerek ;

¹⁹⁹ <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-erdoganin-ak-parti-1.-olaganustu-buyuk-kurultayinda-yaptigi-konusma/66343#1>, 27.08.2014, (erişim tarihi: 12.10.2017)

²⁰⁰ “Cumhurbaşkanı Erdoğan, AK Parti 3. Olağanüstü Kongresi'nde konuştu”, <http://www.mynet.com/haber/politika/cumhurbaskani-erdogan-ak-parti-3-olaganustu-kongresinde-konustu-3051434-1>, 21.05.2017, (erişim tarihi: 21.11.2017)

“Elbette ki kadın kollarımızı bugün hassaten selamlıyorum...Terken Hatun’un, Nilüfer Hatun’un, Hayme Ana’nın, Nene Hatun’un, Halime Çavuş’un yol arkadaşları, gönüldaşları, onlar kadar yürekleri millet sevdasıyla çarpan hanım kardeşlerimi selamlıyorum...

Bu hareket, en çok da sizlerin omuzlarında yükseldi gençler... Sizler, Sultan Alparslan’ın, Sultan Kılıçarslan’ın, Nurettin Zengi’nin, Şarkın Sevgili Sultanı Selahattin Eyyubi’nin, Sultan Fatih’in, Yavuz Selim’in, Sultan Süleyman’ın, Gazi Mustafa Kemal’in ve onların ordularındaki kahraman neferlerin torunlarıdır. Sizler, bu topraklar üzerinde öyle bir kaynaktan, öyle bir çeşmeden besleniyorsunuz ki... O çeşmeden Ahmet Yesevi’nin öğütleri akıyor. O çeşmeden Hacı Bektaş Veli’nin, Hacı Bayram Veli’nin tavsiyeleri akıyor. O çeşmeden Şeyh Edebali’nin, Akşemseddin’in, Molla Gürani’nin, elbette Türkçe’nin Sultanı Yunus Emre’nin, elbette Kürtçe’nin Sultanı Ahmede Hani’nin, elbette gönüllerin Sultanı Mevlana Celaleddini Rumi’nin satırları akıyor. Siz, Fuzuli’nin, Mehmet Akif’in, Necip Fazıl’ın, Nazım Hikmet’in, Sezai Karakoç’un dizelerinin aktığı o çeşmelerden gönül dünyanızı beslediniz”²⁰¹

ifadelerini kullanmıştır.

Bu tarz köken anlatıları, toplumun düzenini ve varlığını kurtarıcılara, fatihlere ve bu gibi tartışılmaz odaklara bağlayarak dolaylı olarak bu kurtarıcıları kendi varlığına uyarlar. Tüm bu köken anlatısı da, AK Parti siyasetine ve onun üzerinde oturduğu tarihsel mirasa vurgu yaparken, bu anlatı Osmanlı’nın son dönemine; daha da spesifikleştirirsek, Sultan II. Abdulhamid dönemine kadar güncel siyasal tartışmaların eksenine genelde oturmaz. Yavuz Sultan Selim’in isminin İstanbul’a yapılan 3. Köprüye verilmesine Alevi kamuoyunun tepkisi²⁰² dışında II. Abdülhamid öncesi Türk ve İslam tarihi, genelde siyasal tartışmaların bağlamına girmez.

II. Abdülhamid figürü ise Türk siyasi tarihinde önemli bir turnusol kağıdı işlevi görür. II. Abdülhamid merkezli “tarih şuuru” iddiası veya tarih yazıcılığı, sağ/muhafazakâr/İslamcı siyaset ve ideolojinin ürünüdür. Bu ekolün en önde gelen düşünce babası da Necip Fazıl’dır.²⁰³ Necip Fazıl’ın “Ulu Hakan” isimli kitabı²⁰⁴ sağ/muhafazakar/İslamcı ekolün Sultan Abdülhamid hakkındaki görüşleri üzerinde bir mihenk taşı görevi görür. “Bu ekol, gerek Cumhuriyetin resmi tarih yazımı, gerek

²⁰¹ “Başbakan Erdoğan’ın konuşmasının tam metni”, <http://t24.com.tr/haber/basbakan-erdoganin-konusmasinin-tam-metni,214180>, 30.10.2012, (erişim tarihi:11.10.2017)

²⁰² “Aleviler’den ‘Yavuz Sultan Selim Köprüsü’ne tepki”, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/alevilerden-yavuz-sultan-selim-koprusune-tepki-1135626/>, 30.05.2013, (erişim tarihi:23.11.2017)

²⁰³ Nuray Mert, “Abdülhamid Han ve Erdoğan”, 26 Eylül 2016, *Cumhuriyet*

²⁰⁴ Necip Fazıl Kısakürek, “*Ulu Hâkan II. Abdülhamîd Hân*”, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 1998

sol tarih yazımının II. Abdülhamid'i yine ideolojik kalıplar içinde "gerici" bir müstebid olarak resmetmesine tepki olarak doğdu ama bir tepkiden fazla olarak, Cumhuriyetin seküler modernleşmesine itirazın sembolü olarak pekişti."²⁰⁵ Bu bağlamları ve seküler modernleşmeye karşı İslamcı modernleşmenin sembolü olması, II. Abdülhamid ve döneminin gerilimlerinin belli bağlamlarda Cumhuriyet tarihine taşınmasına vesile olmuştur. Buna ek olarak, AK Parti içinde Neo-Osmanlıcı tezlerin daha yoğun işlendiği dönemler, Abdülhamid figürü üzerine de tartışmaların yoğunlaşmasına sebep olur. AK Parti, söylemini, Erdoğan'ın da belirttiği gibi "Sultan Abdülhamid'i, yoğun karalama kampanyalarının, iftiraların muhatabı olmaktan kurtarmak"²⁰⁶ ve Abdülhamid figürünün önyargısız değerlendirilmesini sağlamak üzerine kurar. Fakat bu görece mesafeli söylemin, yoğunluğu artan oranda daha sahiplenici bir biçime doğru evirildiği de söylenebilir. Örneğin; 2017 yılının başlarında AK Parti Gençlik Kolları "2. Abdülhamid'i Anma Etkinliği" düzenler.²⁰⁷ Burada bir konuşma yapan Başbakan Binali Yıldırım ise;

"Osmanlı coğrafyasındaki eserlerin her birinin altında Abdülhamit'in imzası var. Bugün üniversiteler, hastaneler, kışlalar, demiryolları... Aklınıza ne geliyorsa bugün Cumhuriyet neslinin kullandığı bütün eserlerin altında o ulu hakan Abdülhamit'in imzası var. Marmaray projesi de Abdülhamit'in hayalidir. Bu hayali gerçekleştiren de onun torunları Recep Tayyip Erdoğan'dır. Fatih, İstanbul'u fethederken gemileri karadan Haliç'e indirdi. Onun torunları Avrasya ile arabaları denizin altından geçirdi."

ifadelerini kullanarak²⁰⁸, 2. Abdülhamid ve Erdoğan'ın 'icraat temelli' benzerliğine vurgu yapar.

2. Abdülhamid'in Marmaray Projesi'nin fikir babası olduğu yönlü iddialar da Erdoğan ve 2. Abdülhamid analogilerinin başvurduğu önemli bir süreklilik argümanı olmuştur. Projenin açılış töreninde "projenin hayallerini kuran, bu hayallerini

²⁰⁵ Nuray Mert, a.g.m

²⁰⁶ "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Sultan Abdülhamid mesajı", <https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/09/22/cumhurbaskani-erdogandan-sultan-abdulhamid-mesaji>, 22.9.2016, (erişim tarihi:25.11.2017)

²⁰⁷ "II. Abdülhamid Han'ı Andık", <http://www.akpartigencistanbul.com/haber/ii-abdulhamid-hani-andik-37>, 24.02.2017, (erişim tarihi: 25.11.2017)

²⁰⁸ "Yıldırım: Abdülhamit'in hayalini gerçekleştiren torunu Erdoğan'dır", <https://www.birgun.net/haber-detay/yildirim-abdulhamit-in-hayalini-gerceklestiren-torunu-erdogan-dir-143145.html>, 14.01.2017, (erişim tarihi: 21.11.2017)

projelere döken Sultan Abdülmecit ve Abdülhamit'e rahmet diliyorum"²⁰⁹ diyen Erdoğan ise, bu bağlamı çok da vurgulamadan geçmektedir. Marmaray Projesi, Erdoğan açısından daha cazip bir başka benzetmeye esin kaynağı olur. Erdoğan bir kaç yerdeki konuşmalarında Marmaray ile İstanbul'un Fethi; dolayısıyla Fatih Sultan Mehmet ile kendisi arasında zımni bir benzerlik kurar. Fatih'in gemileri karadan yürütme anlatısına referansla; "bizim dedemiz Fatih karadan Haliç'e indirdi kadirgaları, biz de torunları olarak denizin altından yapalım dedik" ifadelerini kullanır.²¹⁰

Her ne kadar Erdoğan nezdinde 2. Abdülhamid referansları henüz sıkça kullanılmasa da AK Parti çeperindeki popüler tarihçilik bu konuyu çok daha fazla işlemektedir. Bu analogilerin temel önermesini ise, *Derin Tarih* dergisinin "Abdülhamid'in Direnişi, Yeni Türkiye'nin Dirilişi" manşetiyle çıkan sayısında Mustafa Armağan'ın da belirttiği gibi; "Sultan II. Abdülhamid'e yapılanların bugünün meşru yönetimine ve ülkenin son 14 yılına damgasını vurmuş olan lider Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a karşı da yapılması..."²¹¹ vurgusu oluşturur. Hatta bu propagandif analogileri kapsamlı bir şekilde işleyen ve amacını; "Necip Fazıl Kısakürek'in "Abdülhamid'i anlamak her şeyi anlamak olacaktır." sözünün peşinden giderek, 19. Yüzyıl Türkiye'sinin en büyük lideri Abdülhamid Han üzerinden, 21. Yüzyıl Türkiye'sinin en büyük liderlerinden biri olan Erdoğan'ı okuma gayretine giriştik" şeklinde açıklayan bir internet sitesi bile mevcuttur.²¹² Sitedeki, Hamidiye Dönemi ve Yeni Türkiye kıyaslamalarında ise; iki liderin de düşmanlarına diri olduğunu göstermesi için Hicaz Demiryolu, Tünel-i Bahrî & Marmaray, 3. Havalimanı gibi 'çılgın projeleri' hayata geçirmek durumunda olduklarından, iki dönemde de Batı sömürgeciliğinin yerli taşeron kullandığından, Abdülhamid döneminde Batı'nın hasta adam olarak baktığı Osmanlı'ya, bugün de

²⁰⁹ "Tarihi proje Marmaray açıldı", <http://www.milliyet.com.tr/marmaray-i-gormek-icin-akin-akin/gundem/detay/1783964/default.htm>, 29.10.2013, (erişim tarihi: 21.11.2017)

²¹⁰ "Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Tek Parti Dönemi Artığı Siyasetçileri Müzeye Kaldıracağız", <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-tek-parti-donemi-ankara-yerelhaber-1956518/>, 05.04.2017, ayrıca; "Fatih Sultan Mehmet gemileri karadan yürüttü, biz de boğazın altından Marmaray'ı yürüttük", <http://www.demokrathaber.org/siyaset/fatih-sultan-mehmet-gemileri-karadan-yuruttu-biz-de-bogazin-h81791.html>, 27.03.2017, (erişim tarihleri: 28.11.2017)

²¹¹ "Tarihin Buluşturduğu İki Lider: Abdülhamid ve Erdoğan", Mustafa Armağan, *Derin Tarih*, sayı:54, Eylül 2016

²¹² <http://abdulhamit-erdogan.com/>, (erişim tarihi: 08.01.2018)

aynı bakışını sürdürdüğünden ve azınlıkların lehine gayrı meşru talepler öne sürdüğünden ve hala “Edirne’ye Enver gireceğine Bulgar girsin” düşüncesindeki bir muhalefetin olduğundan bahseder.²¹³ Konuyla ilgili bir başka makalede de *Yeni Akit* Gazetesi yazarı, tarihçi Ebubekir Sofuoğlu bu muhalefet meselesine değinerek, o günkü muhalefetin 2. Abdülhamid’in devrilmesiyle ‘İstibdat’ın son bulacağını düşünmesiyle bugünkü muhalefetin, Erdoğan’ın devrilmesi ile ‘Diktatörlüğün’ son bulacağını düşünmesi arasında paralellik kurar. Sofuoğlu’na göre;

“bu bağlamda Makedonya dağlarındaki Teröristler, Bulgaristan dağlarındaki Komitacılar, Ermeni Taşnak Sutyun ve Hınçak Terör Örgütleri, Rum Çeteleri, özellikle Selânik’teki Yahudiler ve içerisinde İslamcıların da bulunduğu tüm muhalefet II. Abdülhamit tahttan indirildiği takdirde birlik ve bütünlüğün sağlanacağına safça inanıyordu.”

Fakat yazara göre, Abdülhamid devrildikten sonra Osmanlı’nın toprak kaybı büyümüş ve “6 yılda 6 asırlık devlet yıkılıvermişti.”²¹⁴ Bu anlatının kurduğu analogi halka, muhalefetin özgürlük, eşitlik, kardeşlik gibi etik söylemlerine aldırmamalarını, bunları yabancı güçlerin yönlendirdiğini ve bu söylemlere inanılırsa ülkenin Abdülhamid dönemi sonrası gibi bir çöküşe gireceğini vaaz ediyordu. Bu söylem, AK Parti’nin özellikle Gezi Ayaklanması, Gülen Cemaati’yle çatışma ve PKK’nın bazı il ve ilçelerdeki özerklik ilanları gibi süreçlerde kullandığı argümanlarla oldukça benzeşmektedir. Hatta bu söylem o kadar derinleşmiş ve kullanışlı hale gelmiştir ki muhalefetin bir çok unsurunun, bu dış kaynaklardan desteklenen yapılarla işbirliği veya söylem birliği içinde olduğu sıklıkla başvurulmuş bir suçlamaya dönüşmüştür. Bu bağlamlarıyla Abdülhamid dönemi, popüler İslamcı tarih okumasının “Erdoğan’ı Yedirmeyiz” sloganı etrafında örülmesine vesile olmaktadır.

Fakat bu analogiyi muhalefet de aynı bağlamda sahiplenmiş ve 2. Abdülhamid’e karşı kullanılan bir slogan olan “Kahrolsun İstibdat, Yaşasın

²¹³ <http://abdulhamit-erdogan.com/nicin-abdulhamidin-izinde>, (erişim tarihi: 08.01.2018)

²¹⁴ “Abdülhamit’ten Erdoğan’a yüzyıllık oyun”, <https://www.dunyavegercekler.com/haber/17464-abdulhamitten-erdogana-yuzyillik-oyun.html>, 25.06.2015, (erişim tarihi:28.11.2017)

Hürriyet” sloganı AK Parti karşıtı eylemlerde²¹⁵ ve TBMM içinde muhalefet milletvekilleri tarafından da kullanılır olmuştur.²¹⁶

AK Parti’nin ve AK Parti siyasetinin çerperinde gelişen tarihçiliğin “Devr-i Hamid” ile Yeni Türkiye ve 2. Abdülhamid ile Recep Tayyip Erdoğan arasında kurdukları benzerlikler, 15 Temmuz 2016’daki darbe girişimi ile daha da önem kazanmış; AK Parti’nin, “milletin değerleriyle barışık, halk için siyaset” yapan liderlere karşı “kökü dışarda darbeler” konseptli geniş Cumhuriyet tarihi anlatısının ilk basamağını oluşturmuştur.

4.2.1) AK Parti’nin ‘Darbeler Tarihi’ Anlatısı

AK Parti’nin Cumhuriyet tarihi anlatısının önemli bir veçhesini oluşturan halk-seçkinler ikiliği, aynı zamanda bu kesimlerin yönetimi eline alma biçimlerine dair bir ikilikten de beslenir. AK Parti’nin tarih kurgusunda bu ikilik, seçilmiş siyasetçiler ve onların iktidar olmasına müsaade etmeyen seçkinler²¹⁷/ imtiyazlılar²¹⁸/ monşerler²¹⁹ vb. arasında cereyan eder. Bu kesimler, halkın temsilcilerinin iktidara gelmesine, bunu engelleyemedikleri vakit de iktidarda uzun süre kalmasına müsaade

²¹⁵ “Beyazıt’ta YÖK protestosu: “Kahrolsun istibdat, yaşasın hürriyet!”, <http://sendika62.org/2017/11/beyazitta-yok-protestosu-kahrolsun-istibdat-yasasin-hurriyet/>, 08.11.2017,

“Marmara Üniversitesi ihraçlara karşı: Kahrolsun istibdat yaşasın hürriyet”, <http://yarinhaber.net/guncel/49397/marmara-universitesi-ihraclara-karsi-kahrolsun-istibdat-yasasin-hurriyet>, 14.02.2017, (erişim tarihleri: 28.11.2017)

²¹⁶ “CHP: Kahrolsun istibdat, yaşasın hürriyet”, <https://www.artigercek.com/chp-kahrolsun-istibdat-yasasin-hurriyet>, 24.07.2017

²¹⁷ Bu kullanıma örnek olarak bkz: “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Tankların Önüne Seçkinler Yatmadı”, <https://www.haberler.com/cumhurbaskani-erdogan-darbeciler-ne-kadar-8703473-haberi/>, 16.08.2016; “Erdoğan: Millet hazır seçkinler hazır değil”, <http://www.gazetevatan.com/erdogan-millet-hazir-seckinler-hazir-degil-909496-gundem/>, 28.01.2016, (erişim tarihleri: 29.11.2017)

²¹⁸ Bir örnek olarak bkz: “Erdoğan, kendilerini imtiyazlı görenlere sert çıktı”, <http://www.patronlardunyasi.com/haber/Erdogan-kendilerini-imtiyazli-gorenlere-sert-cikti/43431>, 20.04.2008, (erişim tarihi: 29.11.2017)

²¹⁹ Özellikle Erdoğan’ın söylemlerinde “Monşer” hitabı bir dönem sıklıkla kullanılagelmiştir. Örneğin, bkz: “Erdoğan: “Monşer geldiler, monşer gidiyorlar””, <http://www.milliyet.com.tr/erdogan--monser-geldiler--monser-gidiyorlar-siyaset-1059445/>, 13.02.2009;

“Erdoğan: Bunlar monşer”, <http://www.sozcu.com.tr/2014/genel/erdogan-bunlar-monser-550060/>, 06.07.2014;

“Başbakan Tayyip Erdoğan: Buldular bir monşer, halkın karşısına çıkardılar”, <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-tayyip-erdogan-buldular-bir-monser-halkin-karsisina-cikardilar-26831532>, 18.07.2014, (erişim tarihleri: 29.11.2017)

etmeyen ve bu amaç için askeri darbeleri arzulayan/kollayan/kullanan kesimlerdir. Bu bağlamda AK Parti'nin Cumhuriyet tarihi anlatısı, hizmet yolunda ülkeyi kalkındırmaya çalışanlarla, buna engel olup sömürmek isteyenlerin bir mücadelesi olarak canlandırılır. Erdoğan, sıklıkla kullandığı, Adnan Menderes'ten Turgut Özal'a, oradan da günümüze gelen konuşmalarında bu siyasal çizginin temel gayesinin ise, “bu toprakların öz evlatlarını birinci sınıf yapma kararlılığı”²²⁰ olduğunu söyler. Bu anlatıda, bütün darbeler bir şekilde bu kararlılığı yok etmek niyetiyle ve aynı kesimlerce yapılır. Millet için hizmet edenlere neredeyse her 10 yılda bir darbe yapılmaktadır. Bu bağlamda, AK Parti bir darbeler silsilesi kurar ve kendi siyasal macerasının dönemeçlerinin bir kısmını da bu bağlama oturtur. Erdoğan'ın ifadeleriyle; “12 Mart muhtırası, 12 Eylül darbesi, 28 Şubat bildirisi, 367 garabeti, Gezi olayları, 17-25 Aralık darbe teşebbüsü emin olun yol yöntem ile bir şekilde 27 Mayıs'la irtibatlıdır.”²²¹ Bir çok AK Partilinin de mütemadiyen kullandığı bu darbeler listesi, AK Parti'nin iktidarının sınırlandığı alanları da bir nevi darbe/darbe girişimi olarak damgalamasının önünü açar.

Bu yaklaşım, AK Parti'nin Fethullah Gülen Cemaati ile yaşadığı sorunların 15 Temmuz Askeri Darbe Girişimi ile sonuçlanması ile, darbeler tarihinin kendine yonttuğu kısımlarının anlatısını güçlendirmiş ve bu anlatı üzerindeki toplumsal meşruiyetini artırma imkanına vesile olmuştur. 15 Temmuz, bir anlamda AK Parti'nin sürekli darbe tehdidi yaşadığı, kendi politikalarına karşı gelişen halk tepkisinin ve yargı müdahalelerinin de darbeye zemin hazırlamak için yapıldığı yönlü propagandasının sağlaması olur.

Darbe girişiminin dolaylı bir başka etkisi de daha önceki bölümde belirttiğim 2. Abdülhamid ve Tayyip Erdoğan benzerliğinin daha fazla işlerlik kazanması yönünde olmuştur. “Abdülhamid’e yapılanlar, Tayyip Erdoğan’a da yapılmak isteniyor” vurgulu bir propaganda, “Adnan Menderes’e yapılanlar” ve “Turgut Özal’a yapılanlar” vurgulu propagandaya eklemlenmeye çalışılmıştır. Özellikle Gezi

²²⁰ “Ders almadılar, almıyorlar”, <http://www.milliyet.com.tr/ders-almadilar-almiyorlar-siyaset-1290598/>, 18.09.2010, (erişim tarihi: 28.11.2017)

²²¹ “Cumhurbaşkanı Erdoğan: 27 Mayıs Darbesiyle Kurulan Vesayet Sistemi Devam Ettiriliyor”, <https://www.haberler.com/cumhurbaskani-erdogan-27-mayis-darbesiyle-kurulan-8476752-haberi/>, 27.05.2016, (erişim tarihi: 01.11.2017)

Ayaklanması sırasında hükümet taraftarlarının mottolarından biri haline gelen ve sırasıyla Adnan Menderes, Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan'a atfedilen 'astınız, zehirlediniz, yedirmeyiz' sloganlı sanal paylaşımın²²² vurgusu gibi, 15 Temmuzla birlikte, 2. Abdülhamid ve Erdoğan benzerliği de İslamcı/muhafazakar kesimin elitler elinde gadre uğraması ve haksızca iktidardan edilmesi bağlamında daha sık kullanılır olmuştur. 2. Abdülhamid'in iktidarının 1908 Devrimi'nin ardından, Hareket Ordusu tarafından sona erdirilmesi²²³ de Erdoğan'ı ordu destekli iktidardan indirme projelerinin prototipi olarak yansıtılmıştır. Her ne kadar resmi söylemin tepelerinde Abdülhamid benzerliği çok sık kullanılmasa da AK Parti'nin daha alt yöneticilerinde ve dindar-muhafazakar tabanında bu benzerlik sıklıkla kullanılmaktadır. AK Parti tandanslı sosyal medya hesaplarında ise bu benzerliklere vurgu yapan paylaşımlar oldukça yoğun ilgi görmektedir. Bu asimetrik durumun temel nedeni ise, Abdülhamid'i sahiplenme ile Atatürk'ü sahiplenme arasında çelişkinin yarattığı hassasiyettir. AK Parti, söylemlerinde en olumsuz gözle bakılsa dahi Cumhuriyet Reformlarından önceki asker Mustafa Kemal'i sahiplenmekte ve sıklıkla referans vermektedir. Fakat 2. Abdülhamid'i tahttan indiren "darbe"yi yapan Hareket Ordusu'nun içinde Mustafa Kemal'in de Kurmay Yüzbaşı olarak komutanlık yapması, 2. Abdülhamid'in tahttan indirilmesini Türk siyasi hayatının darbeler silsilesinde kullanılmasını zorlaştırır. Fakat daha önce belirttiğim gibi bu bağlam, partinin tabanı ve AK Parti'nin çeperindeki siyasi figürler açısından daha rahat kullanılan bir hüviyet gösterir. Örneğin, AK Parti İstanbul İl Başkanı Selim Temurci, AK Parti'nin adayı olarak Meclis Başkanı seçilen İsmail Kahraman'ın kurucu başkanı olduğu ve İslamcı-muhafazakar cenahın önemli derneklerinden biri olan Birlik Vakfı'nda yaptığı bir konuşmada, 'Abdülhamid'e yapılan Erdoğan'a yapılmak isteniyor' önermeli klasik anlatıyı kurarak;

"Bizler milletin adamları diye başlayınca tabloya Abdülhamid'i, Menderes'i, Özal'ı, Erbakan'ı ve Recep Tayyip Erdoğan'ı koyarız. Bu ülkeyi 33 yıl idare eden Sultan Abdülhamid, vefat ettiğinde Osmanlı darmadağın olmuştu. 15 Temmuz'u konuştuğumuzda Abdülhamid'in kaderiyle Recep Tayyip Erdoğan'ın kaderini eşitlemek istediler"

²²² "Özal'ı zehirlediniz, Menderes'i astınız, Erdoğan'ı yedirmeyiz!", <http://www.medyaferesi.com/haber/ozali-zehirlediniz-menderesi-astiniz-erdogani-yedirmeyiz/114028>, 03.06.2013, (erişim tarihi:02.11.2017)

²²³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aykut Kansu, "1908 Devrimi", İstanbul, İletişim Yayınları, 2002

ifadelerini kullanır.²²⁴ Yine AK Parti tabanı nezdinde 2. Abdülhamid figürünün popülaritesini göstermek açısından Mustafa Armağan'ın aktardığı şu anı iyi bir örnek olabilir. Armağan bir yazısında, 15 Temmuz Darbe Girişimi sırasında “Yetişin, Sultan Abdülhamid'i deviriyorlar!” diye bağırarak kitleleri darbeye karşı durmaya çağırnlara şahit olduğundan bahseder ve yıllarca yazılarıyla halka vermeye çalıştıkları tarih şuurunun boşa gitmediğinin sevincini duyduğunu söyler.²²⁵

2. Abdülhamid figürünün AK Parti nezdinde gittikçe artan popülaritesi, bir başka tartışmayı da bu bağlamda yapmamıza imkan tanır. O da, AK Parti'nin ne oranda seçmenin gündemine angaje olduğu ve ne oranda seçmenini kendi gündemine angaje ettiği gibi bir soru etrafında şekillenir. Bu bağlamda AK Parti'nin, tabanda gelişen Abdülhamid ilgisine kayıtsız kalamamasından ziyade kendi ulusal kimlik vizyonu ile uyumlu bu kurguyu yaygınlaştırma iradesinin bir sonucundan bahsetmek daha mümkündür. 2. Abdülhamid sahipleniciliği elbette İslamcı bir kesim için AK Parti'den önce de var olan bir durumdu. Fakat AK Parti, bu ideolojik sahiplenışı devlet imkanlarıyla buluşturarak daha geniş bir kesimin ilgisini bu yöne çekmeyi başarmıştır. Payitaht Abdülhamid gibi popülist TRT dizileri²²⁶, sosyal medyada AK Parti tandanslı olan ve AK Parti tarafından finanse edildiği iddiaları kamuoyunda sıklıkla dile getirilen hesaplardan üretilen içerikler²²⁷ ve TBMM başkanlığının düzenlediği "Sultan 2. Abdülhamid Han ve Dönemi Uluslararası Sempozyumu"²²⁸ gibi akademik etkinlikler, bu ilginin gittikçe hegemonik bir anlatı haline gelmesine vesile olmaktadır. AK Parti'nin taban örgütlenmesinde 2. Abdülhamid figürünün ne

²²⁴ “‘Abdülhamid'e yapılan Erdoğan'a yapılmak isteniyor’”, <https://www.memurlar.net/haber/632877/abdulhamid-e-yapilan-erdogan-a-yapilmak-isteniyor.html>, 17.12.2016

²²⁵ “Tarihin Buluşturduğu İki Lider: Abdülhamid ve Erdoğan”, Mustafa Armağan, *Derin Tarih*, sayı:54, Eylül 2016

²²⁶ Bu dizinin aktüel siyasal pozisyonu ile ilgili üç köşe yazısı için bkz.: Tayfun Atay, “‘Reis’ için biçilmiş Abdülhamid kaftanı”, 26.02.2017, *Cumhuriyet*

Emre Can Dağlıoğlu, “Osmanlı tahtında bir Polat Alemdar”, *Agos*, 29.03.2017

Tayfun Atay, “Yok böyle Abdülhamid, var böyle Erdoğan!”, *Cumhuriyet*, 06.03.2017

²²⁷ Aktroll olarak isimlendirilen bu ekiple ilgili ender makalelerden biri için bkz.: Erkan Saka, “Siyasi Trollük Örneği Olarak Aktroller”, *Birikim*, sayı:322, Şubat 2016, s. 17-22

²²⁸ “Sultan II. Abdülhamid Han ve Dönemi Sempozyumu”, <http://www.millisaraylar.gov.tr/portalmain/News.aspx?HaberId=401>, 28.09.2017, (erişim tarihi: 09.12.2017)

kadar önemli olduğuna bir başka örnek olarak da, *Yeni Şafak* yazarı Merve Şebnem Oruç'un parti tabanında olup bitenlerden şikayet ettiği yazısında kullandığı, "Ofisine bir Erdoğan, bir Abdülhamid Han tablosu asan ihalesini alıp yürüyor" ifadesini gösterebiliriz.²²⁹ Tüm bunlar göz önüne alındığında Abdülhamid figürünün popülerliğinin artmasında, AK Parti'nin daha önceden laik agresyona karşı yersiz ve zamansız çıkışlardan sayılabilecek İslamcı taleplerin önemli bir kısmını zaman içerisinde serbest bırakmasının etkisi olsa da, bu talepleri devlet enstrümanları ile buluşturmasının ve bu anlatıları kendi eksenini etrafında daha sıkı ve kontrollü bir şekilde örmesinin etkisinin, bu kitleselleşmeyi sağlayan esas faktör olduğu söyleyebiliriz.

Tüm bunların yanında, AK Parti'nin darbe anlatılarının verdiği en önemli mesajlardan biri de 'darbeler olmasaydı' başlıklı kurgulardır. AK Parti, hem kendi iktidarına, hem Cumhuriyet'in daha geniş tarihine dair kurgularında darbelerin ve darbe girişimi olarak tanımladığı olayların, ülkenin kalkınma ve demokrasi kriterlerinde geri kalmasının birincil sebebi olduğunu sıklıkla vurgular. Bu örnekler hem darbe kötülemesi olarak işlev görürken hem de potansiyel başarısızlıkları dışsal bir gerekçeye bağlama imkanı verir. Örneğin, dönemin AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin, Türkiye siyasi tarihini değerlendirirken; "Türkiye darbeleri yaşamasaydı, darbelerle çok zaman kaybetmiş olmasaydı inanıyorum ki şimdi G-8 ülkeleri arasında yer alırdı"²³⁰ ifadelerini kullanır. Gümrük ve Ticaret Bakanı Bülent Tüfenkci de, 15 Temmuz Darbe girişimi olmasaydı ülkenin milli gelirinin yaklaşık 50 milyar lira fazla olacağını iddia eder.²³¹ Dönemin Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan ise 'darbeler olmasaydı' kurgusunu daha ileri bir boyuta taşıyarak; "28 Şubat, 27 Nisan olmasaydı, bugün Türkiye uzay gemisi yapardı" iddiasında bulunur.²³²

²²⁹ Merve Şebnem Oruç, "Erdoğan'ın davası mı Erdoğancılık mı?", 27.08.2017, *Yenişafak*

²³⁰ "Şahin: Darbeler olmasaydı şimdi G-8 ülkesiydik", <http://t24.com.tr/haber/sahin-darbeler-olmasaydi-simdi-g-8-ulkesiydik,236932>, 15.08.2013, (erişim tarihi:03.11.2017)

²³¹ "Darbe olmasaydı gelirimiz 50 milyar lira fazla olurdu", <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/07/12/darbe-olmasaydi-gelirimiz-50-milyar-lira-fazla-olurdu>, 12.7.2017, (erişim tarihi:03.11.2017)

²³² "Uzay gemisi yapmamızı engelliyorlar", 13.06.2013, *Vatan*

Özetle AK Parti'nin darbeler anlatısı, muhaliflerine darbe ile ilişkili olduğu yönlü bir tarihsel kılıf biçme²³³ veya en azından darbelerle yeteri kadar mücadele etmedikleri yönlü bir ithamda bulunma²³⁴ bağlamlarında sıklıkla kullanılmaktadır. Tam tersinden, AK Parti'nin darbe karşıtı ve sivil siyaseti savunan bir parti olduğu propagandası da bir meşruiyet aracı olarak mütemadiyen vurgulanır. 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin başarısız olması ise AK Parti'nin bu darbeler tarihi anlatısını adım adım zaferle sonuçlanan bir hikayenin unsurları olarak daha etkili bir kurguyla sunmasına imkan vermiştir. İsmail Kahraman'ın ifadesiyle, 15 Temmuz ile birlikte, "Türkiye'de darbe devri kapanmıştır"²³⁵. Erdoğan da gençlere darbeler üzerine nasihatler verdiği konuşmasında;

"Bayrak yarışında nöbeti yakında sizler devralacaksınız. Doğruyla yanlışın, iyiyle kötünün, hakla batılın mücadelesinde safını belirlemek her bir gencimizin kendi elindedir. Bizden önceki nesiller tek parti CHP'sinin zulmüne göğüslerini germişlerdi. Ardından 1960 darbesi üzerinden bir silindir gibi geçti. 1970'li yılların alacakaranlık kuşağından pek çok arkadaşımızı kaybettik. Biz 1980 darbesine maruz kalan neslin içindeydik. 28 Şubat döneminin zulmünü, o günleri bizzat yaşayanlardan dinlemişsinizdir. En son 15 Temmuz darbe girişimini hep birlikte yaşadık. Bugüne kadar milletimize yaptıkları her kötülük yanlarına kar kaldı sananlar, 15 Temmuz gecesi tarihi bir ders almışlardır."²³⁶

ifadelerini kullanarak darbeler anlatısını bir zaferle sonuçlandırmaktadır.

4.2.2) AK Parti'nin Söylemlerinde 90'lı Yıllar

AK Parti'nin Türkiye Siyasi Tarihi anlatılarında kötülediği dönemlerden biri de 1990'lı yıllardır. 90'lı yıllar kronolojik olarak bir bakıma 2002 yılında iktidara gelen AK Parti'nin bir önceki dönemini tanımlar. 90'lı yıllar kötülemesi, bu anlamda AK Parti'nin devraldığı mirası 'enkazlaştırmasına' ve kitlelere de bu suretle kendi

²³³ Bu örnek haberde belirtildiği gibi; "Cumhurbaşkanı Erdoğan: 27 Mayıs darbesinin ana karargahı CHP", <http://www.ajanshaber.com/cumhurbaskani-erdogan-konusuyor-haberi/358169>, 27.05.2016, (erişim tarihi:02.11.2017)

²³⁴ Bir örnek ifade olarak; "Erdoğan: 15 Temmuz gecesi oraya gelenler Gezi Parkı'nın gençleri değildi", <https://www.birgun.net/haber-detay/erdogan-15-temmuz-gecesi-oraya-gelenler-gezi-parki-nin-gencleri-degildi-161558.html>, 28.05.2017, (erişim tarihi:04.11.2017)

²³⁵ "Türkiye'de darbe devri kapanmıştır", <http://www.yenisafak.com/gundem/turkiyede-darbe-devri-kapanmistir-2539947>, 02.10.2016, (erişim tarihi:11.10.2017)

²³⁶ 'Siyasi İktidar Olduk Ama Sosyal ve Kültürel Alanlarda İktidar Değiliz', <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogan-siyasi-iktidar-olduk-ama-sosyal-ve-kulturel-alanlarda-iktidar-degiliz/3874608.html>, 28.05.2017, (erişim tarihi: 05.02.2018)

iktidarının icraatlarını kıyaslayıp olumlama imkanı vermesine olanak tanır. 90'lı yıllar AK Parti'nin "Eski Türkiye" ithafını en çok kullandığı dönem olarak ön plana çıkar. Örneğin, AK Parti Beykoz İlçe Teşkilatı, halka dağıtmak üzere hazırladığı 1994-2001 yılları arasındaki haberlerden derlenen gazetenin ismine bu bağlamda "Eski Türkiye" diyebilmektedir. Bu derleme gazetenin üst başlıkları ise AK Parti'nin 90'lı yılları sunumunu özetleyen bir örnek olarak gösterilebilir; "siyasi istikrarsızlık, iflas eden sosyal devlet, tırmanan terör ve kaos, tam gaz süren vesayet, faili meçhuller, 10 yılda 3 büyük ekonomik kriz".²³⁷

Bu dönemin siyasi atmosferini kötüleme başlıklarının ilk sırasında ise koalisyon hükümetleri gelir. AK Parti'nin anlatılarında koalisyon hükümetleri istikrarsız bir devletin ve istikrarsız bir ekonominin temel sebebi olarak sunulur. Erdoğan'ın muhaliflerine karşı kurduğu söylemlerden biri de bu dönemin müsebbibi olmak yönlü suçlamalardır. Kılıçdaroğlu'na ve Milliyetçi Hareket Partisi'nden ihraç edilen isimlerin kurmaya hazırlandığı partiye yüklendiği bir konuşmasında Erdoğan, alternatif oldukları iddiasıyla ortada dolaşanların tek vaadinin eski Türkiye'yi ihya etmek olduğunu belirtir;

"Koalisyonların, krizlerin, sefaletin, yoksulluğun, baskının, zulmün, yolsuzluğun, hukuksuzluğun kol gezdiği Türkiye'yi özlemek mümkün mü? Buna rağmen niçin ülkemizi o günlere geri götürmek istiyorlar biliyor musunuz? Milletten korktukları için böyle bir arayışın içine girdiler. Eskiden yüzde 10-15-20 oy oranları ile ülkenin kaderinde söz sahibi olmak, hükümet kurmak, Türkiye'nin iç ve dış politikasını yönlendirmek mümkündü. Şimdi başarının çıtası yükseldi. Örneğin AK Parti 7 Haziran seçimlerinde yüzde 40,87 oranında oy aldığı halde tek başına iktidara gelememi. Üstelik 2019'de cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin devreye girmesi ile başarı çıtası yüzde 50 artı 1 oy. Bunu alamayan birinci turda iktidar olamaz. Bunu alan birinci turda iktidar olur. Milletimizin gönlünde böylesine güçlü bir şekilde yer edinmenin hayalini dahi kuramayanlar için başarı çıtasının bu seviyelere çıkmış olması adeta bir kabustur."²³⁸

Ekonomik konulardan sorumlu Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek de yine koalisyon hükümetlerin yaşattığı ekonomik krizlere değinerek; "90'lı yıllarda koalisyon hükümetleri Türkiye'yi krizden krize sürükledi. Türkiye asla bir daha

²³⁷ "AK Parti Beykoz gençliği eski Türkiye'yi yeniden hatırlattı", <http://dostbeykoz.com/ak-parti-beykoz-gencligi-eski-turkiye-yi-yeniden-h>, 27.05.2015, (erişim tarihi: 08.12.2017)

²³⁸ "Erdoğan, Kılıçdaroğlu'nun atletli fotoğrafına tepki gösterdi", <http://www.ihf.com.tr/haber-erdogan-kilicdaroglunun-atletli-fotografina-tepki-gosterdi-667082/>, 22.08.2017, (erişim tarihi:10.12.2017)

koalisyon dönemlerine dönmeyecek” ifadelerini kullanmıştır.²³⁹ Şimşek bir başka konuşmasında da;

“90’lı yıllar ülkenin yalpalandığı, sıkıntı yaşandığı ve tekrar 2000’li yıllarda iflasın eşğine geldiği bir ülke olmuş. AK Parti ile Türkiye’de çok önemli reformlar yapıldı. Bu ikinci nesil reformlarla Türkiye kişi başı gelirden üst orta gelirli ülkelerin arasında girdi. Hedefimiz yeni nesil reformlarla ülkeyi yüksek gelirli grupların arasına taşımak. O nedenle yoğun bir çalışma içerisindeyiz”

ifadelerini kullanarak ekonominin nereden nereye geldiğini vurgulamaya çalışmıştır.²⁴⁰ Yine Tayyip Erdoğan’ın söylemlerinde de “koalisyon hükümetleri=ekonomik kriz” denklemini görmek mümkündür. Antalya’da toplu açılış töreninde konuşan Erdoğan, “Türkiye 90’lardan beri tek parti hükümetiyle yönetilmiş olsaydı kişi başı gelir 22 bin dolara yükselecekti”²⁴¹ ifadelerini kullanmıştır.

İkinci büyük eleştiri başlığını ise Sosyal Sigortalar Kurumu ve buna bağlı olarak devlet hastanelerinin durumu oluşturur. Sağlık sisteminde 90’lı yıllardaki sorunları eleştirmenin AK Parti açısından önemini katlayan bir başka yanı ise 1992-1999 yılları arasında SSK Genel Müdürlüğü yapan Kemal Kılıçdaroğlu’nun 2010 yılından itibaren CHP Genel Başkanı olmasıdır. Hatta Erdoğan bu döneme atıfla Kılıçdaroğlu’nu kastederek, “CHP’nin genel müdürü” ifadesini sıklıkla kullanmaktadır.²⁴² 90’lı yıllardaki hastanelerin durumu ile ilgili eleştiriler, bir yanıyla da AK Parti’nin sağlıkta dönüşüm reformlarına bağlanarak ‘CHP’nin iflas eden politikaları ve beceriksizliklerine karşı AK Parti’nin şaha kaldırdığı bir alan’ olarak formüle edilmektedir. Örneğin, Mersin’deki Şehir Hastanesi’nin açılış töreninde konuşan Erdoğan;

²³⁹ “Türkiye asla bir daha koalisyon dönemlerine dönmeyecek”, <https://www.memurlar.net/haber/629448/turkiye-asla-bir-daha-koalisyon-donemlerine-donmeyecek.html>, 02.12.2016, (erişim tarihi:10.12.2017)

²⁴⁰ ‘90’lı yıllardaki gibi yerimizde saydığımız günlere asla dönmeyeceğiz’, <http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/90li-yillardaki-gibi-yerimizde-saydigimiz-gunlere-asla-donmeyecegiz-241295.html>, 25.03.2016, (erişim tarihi:10.12.2017)

²⁴¹ “Erdoğan: Kılıçdaroğlu, Gazi Mustafa Kemal’e niye ihanet ediyorsun”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-kilicdaroglu-gazi-mustafa-kemal-e-niye-ihanet-ediyorsun,YbLo97ImqEOPpm9irrgWyyw>, 25.03.2017, (erişim tarihi: 23.12.2017)

²⁴² Bir örnek olarak: Erdoğan - “CHP’nin genel müdürü gel de burayı gör” , <https://www.haberler.com/erdogan-chp-nin-genel-muduru-gel-de-burayi-gor-5485919-haberi/>, 29.12.2013, (erişim tarihi:10.12.2017)

“15-20 yıl önceki o günleri hatırlıyorum, ana muhalefetin başındaki zatın, Sosyal Sigortalar Kurumunun başında olduğu zamanı hatırlıyorum. Sağlam girersiniz, hastaneden ne yazık ki sakat çıkarsınız. O günleri hatırlıyorum, afedersiniz ne banyo, ne tuvalet, bunların olmadığı günleri hatırlıyorum. Çünkü bunların zihniyeti kirli. Şimdi hastane mi görmek istiyorsun, gel Mersin'e, Mersin Şehir Hastanesi'ni gör, git Yozgat'a onu gör, git 81 vilayete hepsini gör”

ifadelerini kullanarak bu propagandanın tipik bir örneğini sunmaktadır.²⁴³ Yine Diyarbakır Mitinginde yaptığı konuşmada;

“Kardeşlerim, istediğiniz hastaneye gidiyor musunuz? İsteddiğiniz eczaneden ilacınızı alıyor musunuz? Ah kardeşim ah, Bay Kemal 90'lı yıllarda SSK Genel Müdürüydü. Şöyle bir o dönemlere gidelim. Hangi yüzle gelip de konuşuyor. Senin Genel Müdür olduğun dönemlerde biz az mı çile çektik, anamızı ağlattın anamızı. Kuyruğa gir, doktor efendi muayenehaneye çağırır. Parayı ver, muayene ol. Reçete verilir, ilaçların yarısı yok, yarısı var, öyle mi? Şimdi böyle bir sıkıntı var mı? Hepsi kalktı. Şu anda 18 helikopterle, bakınız şurada yaklaşık 1,5 yıl oldu. Biz kaç hastayı taşıdık biliyor musunuz? Yaklaşık 10 bin hastayı iller arasında helikopterle taşıdık. Helikopter ambulanslarımız var artık. Dağlarda paletli ambulanslarımız var. Eskiden af edersiniz eşekten ambulans yapmışlardı, öyle mi? Bugünleri gördük, resimleri var bende, televizyonlarda göstereceğim bunları. Şimdi şu son 10 günde televizyon programlarında onların çekildiği resimleri var. Hastaları katır sırtlarında nasıl taşıyorlar bunları hep göstereceğim. CHP bunların hesabını versin, verecek. Bay Kemal de verecek”²⁴⁴

ifadelerini kullanan Erdoğan, hemen her ildeki sağlık yatırımları bahsinde aynı denklemi kurarak 90'ların sağlık sorunları nezdinde Kemal Kılıçdaroğlu'na çatmaktadır.

Yine 90'ların eleştiri başlıklarından biri de Kürt Sorunu ve faili meçhuller olmuştur. AK Parti'nin özellikle Demokratik Açılım yahut kendi isimlendirmesiyle Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi sürecinde sıklıkla kullandığı argümanlardan biri olan bu başlık, bu açılımın akamete uğramasıyla çok dillendirilmemeye başlasa da, bir dönemin popüler başlıklarından biri olmuştur. AK Parti'nin bu konudaki anlatılarında Turgut Özal'la başlayan açılımların 90'lı yıllarda kesildiği ve bölgeye kaosun egemen olduğu, böylelikle de terör sorununun daha da derinleştiği yönlü tespitler ön plana çıkarılmıştır. Dönemin Kalkınma Bakanı ve Bingöl Milletvekili Cevdet Yılmaz'ın bir konuşmasındaki vurguları, AK Parti'nin 90'lı yıllarda Kürt

²⁴³ “Cumhurbaşkanı Erdoğan Mersin Şehir Hastanesi açılışında”, <http://www.ensonhaber.com/cumhurbaskani-erdogan-mersin-sehir-hastanesi-acilisinda-2017-02-03.html>, 03.02.2017, (erişim tarihi:10.12.2017)

²⁴⁴ <https://www.akparti.org.tr/site/pdf/1-haziran-diyarbakir-mitingi-konusmasinin-tam-metni/8230>, 01.06.2011, (erişim tarihi:10.12.2017)

yoğunluklu illerinde yapılan uygulamalara dair bakışını özetler niteliktedir. Bu konuşmasında Yılmaz, Turgut Özal ile başlayan açılımların 90'lı yıllarda kesildiğinden bahsederek;

“Rahmetli Özal o yıllarda Türkiye'yi dışa açan, farklı bir zihniyet getiren, vatandaşla devleti kaynaştırmaya çalışan bir liderdi. O yıllarda önemli reformlar yapıldı. Fakat, maalesef rahmetli Özal başladığı işi tam anlamıyla tamamlayamadı. 90'lı yıllarda eski zihniyeti temsil eden partiler yeniden iktidar oldu.” ifadelerini kullanır. Ve şöyle devam eder; “O yıllarda bu bölgede yaşananları hepimiz hatırlıyoruz. Faili meçhul cinayetler, sorgusuz sualsiz götürülen insanlar, gece sokağa çıkmaktan çekinen insanlar, bir fikir ifade etmekten çekinen insanlar. Mahkemeleri, işkenceleri hepimiz hatırlıyoruz. Özgürlüklerin kısıtlı olduğu bir dönemdi. Bugün birtakım problemler yaşıyorsak, bazı yerlerde, sokaklarda birtakım sıkıntılar yaşıyorsak o 90'lı yıllardaki hadisenin bir meyvesi olduğuna inanıyorum. O gün yapılan yanlışların bedelini şu anda toplum olarak ödüyoruz. Bugün yapılan doğruların faydalarını da önümüzdeki günlerde daha net bir şekilde göreceğiz. O karanlık dönemleri artık yaşamıyoruz” der.²⁴⁵

Dönemin İçişleri Bakanı ve Kürt Sorununun çözümü sürecinde başat bir figür olan Beşir Atalay da güvenlikle ilgili tedbirlerin atılması ve sınır ötesi operasyonlarla “1990'lı yıllara mı dönüyoruz?” sorularının gündeme getirildiğini açıklayarak; “90'lı yıllar deyince tabi akla inkar ve imha politikaları, faili meçhuller, hukuk dışılıklar ve şiddet geliyor. Bu dönemde asla hukuk dışılığı meydana verilmeyecek... Asla 90'lı yıllara dönüş gibi bir çağrışım olmasın. AK Parti'yle 90 yılların bir arada anılması söz konusu olamaz” şeklinde açıklamalarda bulunur.²⁴⁶ Bu argümanlar ve AK Parti'nin 90'lı yıllara bu bağlamda atfettiği özellikler, özellikle Demokratik Açılım gündeminin yoğun olarak işlendiği dönemlerde sıklıkla kullanılmıştır.

4.3) Çözüm Süreci ve AK Parti'nin Tarihsel Referanslarında İslam'ın Yeri

Dinler, kendi içinde bir çok anlatıyı barındıran, dolayısıyla “kendine, birbirine ve ötekine dair, geçmişin, şimdinin ve geleceğin bilgisi için bir referans

²⁴⁵ “Maalesef 90'lı yıllar Türkiye'nin kayıp yılları oldu”, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/605181-maalesef-90li-yillar-turkiyenin-kayip-yillari-oldu>, 26.02.2011, (erişim tarihi:09.10.2017)

²⁴⁶ “Atalay: AK Parti'yle 90'lı Yılların Bir Arada Anılması Söz Konusu Olamaz”, <https://www.haberler.com/atalay-ak-parti-yle-90-li-yillarin-bir-arada-2950363-haberi/>, 23.08.2011, (erişim tarihi:10.12.21017)

çerçevesi sağlayan”²⁴⁷ yapılarıdır. Bu anlamda, kendi tarihsel anlatılarını içerirler. Dinin bu öz anlatıları dışında, dini kimliğin belirleyici unsuru olduğu ve dinin ortaya çıkışından günümüze kadar gelen süreçte yaşanan olaylar, kişiler ve kurumların da tarihi düşünüldüğünde dinin çevresinde örülen geniş bir tarihsel referans alanı olduğu söylenebilir. AK Parti için de bu alan, tarihsel atıflarını çoğunlukla yatay kesen bir özellik gösterir. AK Parti’nin bir çok tarihsel referansının alt metninde veya kullanılan kavramlar ve sembollerin bağlamında bu çerçevenin özellikleri görülebilir. “Milliyetçiliğin dine en çok yaklaştığı noktalardan biri de en mükemmel gelecek tasavvurunun çoğu zaman kusursuz bir idealizasyona dayalı olarak geçmişte saklı olduğu varsayımdır”.²⁴⁸ Dindar-muhafazakar nitelikleri ağır basan bir parti olarak AK Parti’nin de din temelli ideolojik kurguları, geçmişe daha çok yaslanmak durumundadır. Ahmet Çiğdem’den alıntılanarak söylersek; “İslam düşüncesi, bir gelecek perspektifine sahip olmadığından –çünkü geleceğe yönelik bir perspektif ancak modernitenin perspektifi olabilir ya da ancak modern bir perspektif olabilir- kendi geçmişini ‘geleceği’ olarak görmekte, geçmişi ‘gelecek’ olarak kurgulamaktadır.”²⁴⁹ İslam’ın bu “asr-ı saadet”i idealize eden düşünce geleneği, AK Parti’nin ve Erdoğan’ın anlatılarında çoğunlukla İslam medeniyetinin daha güçlü olduğu dönemleri ve bu dönemlerin kült karakterlerini içeren daha geniş bir altın çağlar mitosuna bağlanır. Bu daha geniş tarihsel havuzun kullanım imkanlarının genişliği ve derinliği düşünüldüğünde, bu tarz örneklerle sıklıkla başvurulabilmesi tabiidir. Fakat AK Parti’nin anayasal olarak laik bir devletin hükümeti olarak, dinin birincil kaynaklarına (Kuran ayetleri veya hadisler gibi) sıklıkla referans vermesinin yaratacağı sorunlar düşünüldüğünde biraz da böylesi gri alanlara zorlandığını söyleyebiliriz.

Dini şahsiyetlerin ve dinsel retoriğin birçok tarihsel anlatıda kendine yer bulduğu bu perspektif, çok geniş bir değerlendirme alanı sunar. Örneğin, AK Partililerin mütemadiyen referans verdiği Fatih Sultan Mehmet, Selahaddin Eyyubi, Sultan Alparslan, Yavuz Sultan Selim, Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek,

²⁴⁷ Kalyoncu, a.g.e, s.35

²⁴⁸ H. Bahadır Türk, “Muktedir-Türk Sağ Geleneği ve Recep Tayyip Erdoğan”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s. 311

²⁴⁹ Ahmet Çiğdem, “Taşra Epiği “Türk” İdeolojileri ve İslâmcılık”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s.

Yunus Emre, Mevlana, 2.Abdülhamid gibi figürlerin hepsinin bir yanı dinsel bir anlatıyla halelenmiştir. Veya siyasal retorikte kullanageldiği; fetih, edep, kardeşlik, millet, helalleşmek, ensar gibi kavramlar da dinsel bir alana işaret eden içerimlere sahiptir. Bu yüzden bu alanı bir miktar daraltarak, dinin başat bir etken olarak sürece dahil olduğu Çözüm Süreci konusunu ele almak, hem tüm bu dinsel tarihin somut siyasal durum üzerindeki işlevlerini bize gösterebilecek, hem de AK Parti'nin ulusal kimlik vizyonunu yaygınlaştırmaya çalışırken kendi tarih tasavvurunu nasıl kullandığına ışık tutacaktır.

Çözüm Süreci, AK Parti tarafından Cumhuriyet tarihinin kangren olmuş sorunlarından biri olan Kürt Sorununa nihai çözüm olması iradesiyle başlatılan sürecin adı olarak kamuoyunda kullanılagelmiş bir kavramdır. AK Parti'nin soruna getirdiği çözüm yaklaşımlarını ise iki başlıkta incelemek mümkündür. Tayyip Erdoğan'ın, sorunu ilk olarak isimlendirerek kabul ettiği 2005 yılındaki ünlü Diyarbakır Konuşması, bu anlamda bir milat olarak kabul edilebilir. Erdoğan bu konuşmasında, ilk kez Kürt Sorunu ifadesini kullanarak, bu sorunun çözümü için vatandaşlık hukuku, demokrasi ve refah devleti uygulamalarını adres göstermiştir.²⁵⁰ Bu liberal demokratik ilkelerden beslenen çözüm yolu, dönemin AB üyeliği ve ekonomik istikrar hedefi bağlamında AK Parti'nin siyasasıyla da uyumlu bir nitelik göstermekteydi. Fakat zaman içinde AK Parti'nin hem AB hedeflerinden uzaklaşması hem de iktidarını güçlendirdiği oranda kendi ideolojik kimliğini ulusal kimlikle çakıştırma gayretine girişmesi, sorunla kurduğu ilişkinin muhteviyatını da etkilemiştir. AK Parti'nin Kürt Sorununa yaklaşımı zamanla daha dini bir zeminden beslenmeye başlamış ve çözüm de bir çeşit 'din kardeşliği' bağlamında söylemleştirilmiştir. AK Parti bu süreçte, "barışın dili İslam" söylemini adeta resmi bir dile çevirmiş ve bir 'uzlaştırıcı unsur' olarak dinsel çerçeveyi sıklıkla kullanmıştır. Erdoğan'ın, "Oğlu her ne sebeple hayatını kaybetmiş olursa olsun, Yozgat'taki anne ile Hakkari'deki anne, oğullarının başında aynı duayı ediyorsa, evladı için Yasin ve Fatiha okuyorsa, cemaat aynı kibleye dönüyorsa, burada çok

²⁵⁰ "Kürt sorunu benim sorunum", <http://www.yenisafak.com/arsiv/2005/agustos/13/p01.html>, 13.08.2005, (erişim tarihi:13.12.2018)

ciddi bir yanlış olduğu ortadadır”²⁵¹ ifadesinde ve birçok AK Partilinin buna benzer söyleminde de görüleceği gibi, insani bir zeminden kurulan söylemler dahi İslami referansla kaynaşmaktadır.

Fakat bu araçsallaşan uzlaştırmacı görevi yanında, AK Parti’nin sorun üzerine kurduğu diyalog dilinin İslami referansları, daha kurucu bir mantığa da bağlanmaktadır. AK Parti’nin çözümü formüle ederken kurduğu söylem, AK Parti’nin yeni ulusal kimlik tahayyülünün Kürtleri de içeren bir bağlamda somutlanmasına da işaret eder.²⁵² Bu amaçlar etrafında örülen anlatı, bir yanıyla Cumhuriyet’in geçmiş hatalarını düzeltmeyi vaat ederken, bir yanıyla da tarihten gelen ortaklığı vurgulayarak AK Parti’nin Kürtleri de içeren yeni ulus tahayyülüne giden yolu temizler. Bu iki amaç için de tarihsel bir zemin kurmak oldukça önemlidir. Bu zemin, tarihsel olarak Kürtler ve Türklerin neden ortak bir siyasal yapıda olması gerektiğini açıklamayı amaçlarken, hangi süreçler sonucu bu birliğin zedelendiğinin de değerlendirmesini sunar. Tüm bu kullanımları, Erdoğan’ın (genel olarak Kürtlere seslendiği konuşmalarda birçok nüvesi görülebildiği gibi) 2011 yılındaki Diyarbakır Mitingindeki konuşmasında konsantre şekilde bulmak mümkündür. Konuşmasına Diyarbakır’ın dini önemini anlatarak başlayan Erdoğan, bölge insanının tarihsel hafızasını öncelikle dinsel bir alandan seslenir;

“Buradan Diyarbakır’da yatan Sahabe-i Kiram’dan Şücaettin Hazretlerini, Maliki Ejder Hazretlerini, Abdurrahman Hazretlerini, Mir Seyyid Hazretlerini onlar gibi 41 Sahabe-i Kiram’ı rahmetle, minnetle yad ediyorum.

Bundan tam 1372 yıl önce bir 27 Mayıs günü Diyarbakır’ı fethedip İslam topraklarına dahil eden İyaz Bin Ganim Hazretlerini, Halid Bin Velid Hazretlerini de aynı şekilde rahmetle ve minnetle yad ediyorum. Allah bizi onların şefaatine nail etsin diyorum”

Bu köken anlatısı girizgahının ardından dinsel bir haleyte çevrelenmiş birçok başka isim de konuşmaya sıkıştırılır. “Hazreti Bilal Habeşi, Hazreti Rukiye, Hazreti Zeynep, İbn-i Arabi Hazretleri, Mehmet Akif, Mevlana, Osmanlı’nın ilk şehit

²⁵¹ “Erdoğan: Gölge Etmeyin, Barış Projesine Kapınızı Kapatmayın”, <http://bianet.org/bianet/bianet/116398-erdogan-golge-etmeyin-baris-projesine-kapinizi-kapatmayin>, 11.08.2009, (erişim tarihi:12.02.2018)

²⁵² Konu ile ilgili ayrıntılı bir makale için bkz.: Elçin Aktoprak, “AKP’nin çözüm politikasında dinin rolü: Uzlaştırmacı mı? Kurucu mu?”, Toplum ve Bilim, Sayı: 130

pilotları Fethi Bey, Sadık Bey ve Nuri Bey” gibi isimler Erdoğan’ın konuşmanın içinde geçen tarihsel şahsiyetlerdir. Fakat en önemli tarihsel referans kaynağı ise Selahaddin Eyyubi’dir. Erdoğan, uzun uzun Selahaddin Eyyubi’den bahseder. Müslüman kimlik için önemi yanında, Selahaddin Eyyubi’nin bu kadar uzun kullanılmasının bir sebebi de Eyyubi’nin kökeninin Kürt olduğu yönlü tartışmalardır.²⁵³ Aynı konuşmanın Selahaddin Eyyubi atıflarının sonunda bu Kürt kökenlilik mevzuuna da gönderme yapan Erdoğan;

“Böyle bir kumandanın, böyle bir sultanın, böyle bir devlet adamının dilinin, etnik kökeninin, mezhebinin bir önemi olabilir mi?...Sevgili kardeşlerim, biz hep birlikte Selahattin Eyyubi’nin torunlarıyız, biz Selahattin’in Kudüs’ü fetheden ordusundaki neferlerin torunlarıyız. Türk’ü, Kürt’ü, Arap’ı, Çerkez’i, Zaza’sı, Roman’ı ne dersiniz deyin”²⁵⁴

ifadelerini kullanarak ırkın önemli olmadığını söyler. Önemli olanın ise, sayılan ırkların da ortak kimliği olan İslam çatısı olduğunu anıttırır böylece. Kürtler de Türkler gibi bu ortak çatının parçasıdır. Bu ortaklık anlatıları, Yavuz Sultan Selim ile Safevilere karşı kurulan ittifak, Çanakkale Savaşında birlikte şehit düşme ve Cumhuriyeti birlikte kurma örnekleriyle tarihsel olarak daha da zenginleştirilir.²⁵⁵ Bu anlatılarda, Cumhuriyet kurulana kadar sorunsuz ilerleyen bir ortaklık veya daha dini bir zeminden kurulan bir ifade olarak; bir “kardeşlik” vardır. Fakat Cumhuriyet kurulduktan sonra Kemalistlerin politikaları sorunları başlatmıştır.

²⁵³ Örnek bir tartışma için; “Selahaddin Eyyubi Kürt müydü?”, <http://www.haberturk.com/polemik/haber/513301-selahaddin-eyyubi-kurt-muydu>, 06.05.2010, (erişim tarihi: 17.12.2017)

²⁵⁴ “Recep Tayyip Erdoğan’ın 1 Haziran 2011 tarihli Diyarbakır mitinginde yaptığı konuşma”, https://tr.wikisource.org/wiki/Recep_Tayyip_Erdo%C4%9Fan%27%C4%B1n_1_Haziran_2011_tarihli_Diyarbak%C4%B1r_mitinginde_yapt%C4%B1%C4%9F%C4%B1_konu%C5%9Fma, (erişim tarihi:16.12.2017)

²⁵⁵ 2009 yılındaki AK Parti Grup Toplantısında Erdoğan’ın sarf ettiği şu sözleri bu bağlamda bir örnek olarak verebiliriz:

“Selahattin Eyyubi’nin sancağı altında Kudüs’ü fethederek, orayı bir barış ve huzur şehrine çeviren ordunun neferleri biz değil miydik? Çaldıran’da Yavuz Sultan Selim’in ordusunda birbirine kardeş olan biz değil miydik? Yemen’de, Çanakkale’de, Sarıkamış’ta, Kutülamare’de vatan topraklarını birlikte savunan, birlikte şehit ve gazi olan biz değil miydik? Kurtuluş Savaşı’nın kahraman evlatları hep birlikte biz değil miydik, Cumhuriyeti kuran ve ortak değerler etrafında yücelten bizler değil miydik?”

“Erdoğan: Gölge Etmeyin, Barış Projesine Kapınızı Kapatmayın”,

<http://bianet.org/bianet/bianet/116398-erdogan-golge-etmeyin-baris-projesine-kapinizi-kapatmayin>, 11.08.2009, (erişim tarihi:12.02.2018)

Sorunların nedeni bahsinde ise Cumhuriyet tarihine yapılan atıflar, temelde AK Parti'nin zımnın temsil ettiği İslamcılık ve muhafazakarlık ile Kürt kimliği ve 'geleneğinin'²⁵⁶, Cumhuriyet'in statükocu güçleri ve onun siyasal temsilcisi CHP tarafından aynı zulme ve dışlanmaya maruz kaldığı bir anlatıya bağlanır. Erdoğan'ın aynı konuşmasında kullandığı şu ifadeleri bu bağlamda örnek olarak verebiliriz;

“On yıllar boyunca yoksulluğu birlikte yaşadık, on yıllar boyunca baskıyı, zulmü, statükonun faşizan baskısını birlikte yaşadık. Size yasak olanlar bize de yasaktı. Ahmedî Hani sadece size yasaklanmadı, bize de yasaklandı. Ah değerli kardeşlerim, Necip Fazıl sadece bize değıl, size de yasaklandı. Ahıra, depoya çevrilen camiler, Cumhuriyet Halk Partisinin eseri oldu bu ülkede... Değerli kardeşlerim, Kürt sorununun müsebbibi CHP'dir. Kürt kardeşlerimin yaşadığı acının kaynağı bizzat CHP'dir. İşte şu anda elimde Ahmedî Hani'nin Mem-û Zin'i var. Bu CHP'nin Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından onaylı yasaklanmıştı. Ama bunu biz şimdi ne yaptık? Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak yayınladık. Buyurun. CHP nerede, biz nerede.”²⁵⁷

Bu anlatı bir yanıyla “aynı kaynaktan zulüm görmüş biri olarak sizi en iyi ben anlarım” yönlü bir kader birliği sağlamaya yararken²⁵⁸ bir yandan da ortak bir düşmana karşı AK Parti çatısı altında ittifak kurmaya zemin hazırlar. AK Parti, Cumhuriyet tarihi boyunca düzenle bütünleşmesinde sıkıntılar yaşayan Kürtleri, (popülist bir kitle partisi olarak Kürt seçmenin reyini almak amacını da es geçmeden) kendi ulus tahayyülünün öznesi ve destekleyicisi kılmayı amaç edinirken verdiği tarihsel referanslardan biri de yine 1. TBMM'dir.²⁵⁹ Örneğin, Kürt Açılımını

²⁵⁶ AK Parti bu süreçte, Kürtlerin geleneğı vurgusuna sıklıkla gönderme yapmıştır. Bu vurgu, AK Parti'nin jargonunda önemli oranda dindarlıkla yoğrulmuş değerler kümesini çağrıştırdığı için AK Parti'nin, ulusal talepleri göz ardı etmesine ve sorunu bir kültürel tanıma bağlamında algılaması ve sunmasına da yardım eder.

²⁵⁷ “Recep Tayyip Erdoğan'ın 1 Haziran 2011 tarihli Diyarbakır mitinginde yaptığı konuşma”, https://tr.wikisource.org/wiki/Recep_Tayyip_Erdo%C4%9Fan%27%C4%B1n_1_Haziran_2011_tarihli_Diyarbak%C4%B1r_mitinginde_yapt%C4%B1%C4%9F%C4%B1_konu%C5%9Fma, (erişim tarihi:16.12.2017)

²⁵⁸ Nitekim aynı konuşmada Erdoğan; “Sevgili kardeşlerim; sizin karşınızda siyaset adamı Tayyip Erdoğan yok, sizin karşınızda Başbakan Tayyip Erdoğan yok, sizin karşınızda AK Parti Genel Başkanı Tayyip Erdoğan da yok. Sizin karşınızda sizden biri var. Kardeşiniz, kader arkadaşınız, yol arkadaşınız, kimsesizlerin kimi, sessiz yığınların sesi bir kardeşiniz var” ifadelerini de kullanır.

²⁵⁹ 1. TBMM, sürecin bir diğr önemli aktörü Abdullah Öcalan için de bir referans zemini olarak görülüp kullanılmıştır. 2013 Newroz Kutlamaları sırasında okunan mektuptaki; “Çanakkale’de omuz omuza şehit düşen Türkler ve Kürtler; Kurtuluş Savaşı’nı birlikte yapmışlar, 1920 meclisini birlikte açmışlardır. Ortak geçmişimizin önümüze koyduğu gerçek; ortak geleceğimizi de birlikte kurmamız gerektiğidir. TBMM’nin kuruluşundaki ruh, bugün de yeni dönemi aydınlatmaktadır.” ifadesinde de görüleceğı gibi...

gündeminin oldukça yoğun olduğu 2013 yılındaki bir Meclis Grup Toplantısında konuşan Erdoğan, Kürdistan ifadesini kullandığı için kendisini eleştiren CHP ve MHP'yi tarih bilmemekle suçlamış ve 1. TBMM'de de "Kürdistan" kelimesinin kullanıldığını belirterek; "Atatürk de mi bölücüydü?" diyerek muhalefete yüklenmiştir.²⁶⁰ Hemen ardından da 1. Meclis'in "anasır-ı İslamiye"ye dayandığını deklere etmiştir. Yine bir başka konuşmasında da Atatürk'ün ulus sorununa ve dolayısıyla bu bağlamda Kürt Sorununa çözüm olarak gördüğü ilkeyi şöyle açıklamıştır;

"Ecdadımız millet kavramıyla neyi kastediyorsa biz de onu kastediyoruz... 1 Mayıs 1920'de Gazi Mustafa Kemal Meclis kürsüsünde aynen şu ifadeleri kullanıyor, birilerine ithaf olunur... Demek ki o da çok bunalmış ki; bizim gibi 'Efendiler meselenin bir daha tekerrür etmemesi kaydıyla bir iki noktayı arz etmek isterim, Meclis-i Aliyemiz'i temsil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir. Hepsinden ibaret ortak olan İslamdır diyor."²⁶¹

Bu 1. TBMM referansları, bir yanıla Atatürk figürünün daha İslami bir versiyonunu sunan AK Parti nezdinde CHP ve zaman zaman MHP'yi köşeye sıkıştırmak için kullanılırken, bir yanıla da Osmanlı'nın yıkılıp yerine yeni bir devletin kurulduğu dönemin ulus tartışmalarındaki Müslüman etnisitelere dayanan devlet tezini, Yeni Türkiye'nin yeni ulus tahayyülüne referans olarak gösterir.

Sonuç olarak, AK Parti'nin Kürt Sorununa çözüm pratiğinde seçtiği tarihsel atıflar, ulusal kimlik tahayyülünün Osmanlı bakiyesi bir İslam milleti perspektifinden beslendiğini gösteren bir çok nüveyle doludur. Yine bu somut kullanım alanının örnekliğinde görüldüğü gibi ulusal tarih anlatılarına ilişkin tüm örneklerde kurulan "biz", *de facto* olarak Müslüman unsurları imlemektedir.²⁶²

"Abdullah Öcalan'ın mektubunun tam metni", <http://tr.euronews.com/2013/03/22/abdullah-ocalan-in-mektubunun-tam-metni>, 22.03.2013, (erişim tarihi: 21.12.2017)

²⁶⁰ "Kayıtlara baksalar "Kürdistan"ı Meclis'in ilk zabıtlarında görecekler", <http://aa.com.tr/tr/politika/kayitlara-baksalar-kurdistan-meclisin-ilk-zabitlerinde-gorecekler/203334?amp=1>, 19.11.2013, (erişim tarihi: 26.12.2017)

²⁶¹ "Erdoğan: Atatürk de bunlardan bıkmıştı!", <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/994986-erdogan-ataturk-de-bunlardan-bikmisti>, 26.02.2013, (erişim tarihi: 11.02.2018)

²⁶² Kayuncu, 2014: 175

4.4) Nesil Yetiştirme

Nesil yetiştirmek, kuruculuk iddiasında ve gücünde olan her ideoloji ve siyasi hareket için yoğun olarak gündem olmuş bir meseledir. Platon'dan beri²⁶³ toplumsal düzenin eğitim yoluyla endoktrinasyonu siyasal anlamda tartışılmalı bir konudur. Yeni bir düzen kurma iddiasındaki siyasal özneler için bu düzenin kalıcılaştırılmasının, gelecek nesillerin bu yeni düzenin değer yargılarını içselleştirmesine bağlı olduğu genel olarak makbul gören bir düşünce olmuştur.²⁶⁴

Siyasal iktidarını güçlendirdiği oranda bir çok alanda yeni bir düzen kurma iddiasına gelen AK Parti için de “nesil yetiştirmek” önemli bir siyasi gündem olmuştur. Türkiye'deki İslamcı hareketler, Mehmet Akif Ersoy'dan alıntılanan “Asım'ın Nesli”²⁶⁵ kavramının da sıklıkla kullanıldığı bir nesil yetiştirme söylemini Cumhuriyet tarihi boyunca büyük oranda gelenekleştirmiştir. AK Parti de bu geleneğin nüvelerini büyük oranda barındırır.

AK Parti'nin nesil yetiştirme alanındaki performansı ise çoğunlukla eğitimin seküler yapısını yıpratıp “bilgiyi dinselleştirmesi” bağlamında tartışılmıştır.²⁶⁶ AK Parti'nin ulus tasavvurunu yaygınlaştırmada din oldukça başat bir enstrüman olsa da; hem daha önce bahsettiğim gibi dinin de aslında tarihsel anlatılar etrafında anlam buluyor olması hem de dinin bir çok farklı yorumu arasında AK Parti'nin ulus tasavvuruna uygun seçkilerin bu tarihsel havuz vasıtasıyla yapıyor olması, “dindar nesil yetiştirmek” projesini tarihle daha fazla harmanlamaktadır. Erdoğan'ın; “Muhafazakar demokrat parti kimliğine sahip bir partiden ateist bir gençlik yetiştirmemizi mi bekliyorsun? Biz muhafazakar, demokrat, tarihten gelen ilkelerine

²⁶³ Platon, Devlet adlı eserinde, çocukların henüz çok küçük yaşta devlete bağlı eğitim kurumlarına emanet edilmesi gerektiğinden; böylece doğru eğitilmiş yurttaşlarla sitenin düzenin de korunacağından bahsettiğinden bu alandaki fikirlerin öncülü kabul edilmiştir.

²⁶⁴ Bu durum, zaman zaman tam tersinden siyasal baskı altında olan gruplarda siyasal iddiasının en azından gelecekte hayat bulması adına gündem edilen bir mesele de olmuştur.

²⁶⁵ Asım'ın Nesli tanımı Mehmet Akif Ersoy'un ideal Müslüman Türk gencini tasvir ettiği “Köse İmam” adlı şiirinden alınmıştır. Ve daha sonra meşhur “Çanakkale Şehitlerine” isimli şiirde de bu kendi yarattığı karaktere referans vermiştir.

²⁶⁶ Bir örnek olarak; Eğitim Emekçileri Sendikası(Eğitim-Sen), konuyla ilgili tartışmasının sonuçlarını şöyle açıklamıştır;

“Eğitimin Dinselleştirilmesi ve Şura Kararları Sunumu”, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2015/12/E%C4%9Fitimin-Dinselle%C5%9Ftirilmesi-ve-%C5%9Eura-Kararlar%C4%B1.pdf>, (erişim tarihi:01.12.2018)

sahip çıkan bir nesil yetiştireceğiz. Bunun için varız”²⁶⁷ ifadeleriyle gerekçelendirdiği dindar nesil yetiştirme politikası, bu neslin en büyük özelliğini de “tarihten gelen ilkelerine sahip çıkmak” olarak tarif eder. Erdoğan’a göre muhafazakar-demokrat bir parti olan AK Parti için aile, mahremiyet, manevi değerler, tarih ve tarihsel şahsiyetler son derece önemlidir.²⁶⁸ Ve bu muhafazakar değerlerle donanmamış bir eğitim yetersizdir. Bu değerler de büyük oranda “bizi biz yapan” tarihsel şahsiyetlerin eserlerinden ve kıssalarından seçkilerle dolaşıma sokulur;

“Açık söylüyorum; istediği kadar iyi eğitim alsın, teknolojiyi istediği kadar iyi kullansın, dünyayı istediği kadar iyi takip etsin, eğer nesiller Şeyh Edibali’yi, Osman Gazi’yi, Ali Kuşçu’yu, Fatih’i, Mimar Sinan’ı, Fuzuli’yi, Hacı Arif Bey’i tanımıyorsa, onlardan ilham almıyorsa, asla ve asla kalıcı ve güçlü bir gelecek inşa edemez”²⁶⁹

Erdoğan, Mevlana’dan alıntılardığı pergel metaforunu da bu bağlamda sıklıkla kullanır. Bu metaforu ise, pergelin bir ayağını bu toprakların “yerli ve milli” değerlerine dayayıp diğer ayağıyla da araştırıp öğrenme süreci olarak kullanır. Örneğin, Boğaziçi Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada, bu üniversitenin yeterince başarılı olamadığını savunarak bunun gerekçesini de pergelin bir ayağını bu toprakların değerlerine yaslayamamak olarak açıklar.²⁷⁰ Bu bakış aslında Osmanlı ve Cumhuriyet modernleşmesinin çokça tartıştığı “batının tekniğini alalım kültürünü almayalım” tezinin bir başka ifadesi olarak görülebilir. Nitekim, okullarda bilgisayarlı eğitime geçilmesi projesini kapsayan ve AK Parti’nin tarihsel referanslarına uygun olarak “FATİH Projesi” ismini alan projeyi anlatan Erdoğan da bu projeyi; “bir insanın hem dindar hem çağdaş” olabileceğine inanmayanlara ders niteliğinde bir cevap olarak yorumlamış²⁷¹ ve AK Parti’nin eğitimden muradını

²⁶⁷ “Dindar gençlik yetiştireceğiz”, <http://www.hurriyet.com.tr/dindar-genclik-yetistirecegiz-19825231>, 02.02.2012, (erişim tarihi: 28.02.2018)

²⁶⁸ “Başbakan: Herkes istediğini içiyor”, <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-herkes-istedigini-iciyor-16764408>, 14.01.2011, (erişim tarihi:01.03.2018)

²⁶⁹ TBMM Vakıflar Haftası Kutlama Töreni Konuşması, 03.05.2010, akt: Recep Tayyip Erdoğan Siyaset Sözlüğü, hazırlayan: Hasan Sarı, Kalem Kitabevi, İstanbul, 2011, s.486

²⁷⁰ “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Boğaziçi Üniversitesi çıkışı”, <http://www.hurriyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogandan-onemli-aciklamalar-40702458>, 07.01.2018, (erişim tarihi:06.03.2018)

²⁷¹ “Gittiğin yol yol değil”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/politika/6581.aspx>, 07.02.2017, (erişim tarihi:05.03.2018)

mukaddesatçı fakat çağa uyum sağlayıp onu “fetheden” bir vatandaş tipolojisi olduğunu deklere etmiştir.

AK Parti, nesil yetiştirme politikasının söylemsel dayanakları olarak genellikle bu tarz kült tarihi karakterleri rol model alırken, bu rol modeller de temelde yine AK Parti tarihçiliğinin alamet-i farikalarından biri olan altın çağlar mitosunun öğeleri olarak işlev görür. Ayrıca muhafazakar nesil yetiştirme iradesi, gençlerin ve çocukların “batılı yaşam tarzının” kötü alışkanlıkları yerine “yerli ve milli” makbul alışkanlıkları aşılama “hassasiyeti” olarak söylemleştirilir. Böylelikle AK Parti’nin bazı politikaları da bu toplumsal “hassasiyet” zırhıyla donanabilir. Bir örnek vermek gerekirse, 2013 yılında yürürlüğe giren ve Alkol satışına kısıtlama getiren yasayı savunan Erdoğan’ın söylemleri bu anlamda açıklayıcı olabilir. Bu konudaki konuşmasına yine tarihin büyük şahsiyetlerinden feyz alan nesiller yetiştirme görevine vurgu yaparak başlayan Erdoğan;

“2053'e giderken biz, bu ülkede bir değil değil, yüz değil, binlerce Fatih Mehmet, binlerce Ulubatlı Hasan, yüzbinlerce Akşemsettin Molla Gürani yetişsin istiyoruz. Yüzlerce Mimar Sinan, İtmi yetiştirmeliyiz. Biz çocuklarımıza hedefler göstermek zorundayız”

ifadelerini kullanır. Akabinde taklitçi batı özentiliğini ve toplum mühendisliği yaptığını iddia ettiği batıcı eğitim modelini eleştirir;

“Medya gençliğimize düşünmeyi, okumayı değil, farklı uygulamaları telkin ederse o zaman aradığımız nesli bulamayız. Son 200 yıldır gençlerimiz ithalci, taklitçi bir anlayışla yoğrulmuştur. Kendi mecrasında yürümemiş, çocuklar formatlanmak istemiştir.”

Nihayetinde de içki kısıtlamasını öngören yasadan bahsederek bu yasanın gerekçesini nesil yetiştirme hassasiyeti bağlamına oturtmuştur;

“Biz bu düzenlemeyi gençlerimiz, çocuklarımız için, sağlıklı nesiller yetiştirmek için yaptık. Biz bu düzenlemeyi milli, manevi değerleriyle huzur ve güvenlik içinde insanımız geleceğe baksın diye yaptık. Bunların yanında anayasanın bizlere yüklediği gençleri zararlı alışkanlıklardan korumak vazifesinin bir gereği olarak yaptık. Hiç kimse bunu farklı yerlere çekmesin.”²⁷²

²⁷² “Erdoğan: Bilim, CHP gibi düşünmüyor”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-bilim-chp-gibi-dusunmuyor,GeSKidMX9k-zp4bN31JBaw>, 28.05.2013, (erişim tarihi:05.03.2018)

Diğer yandan bu söylemin, “formatlamaya” karşı olma teziyle önemli oranda tezat içerdiği söylenebilir. Fakat AK Parti’nin ve Erdoğan’ın söylemlerindeki “halk” ve onun değerleri önkabulleri bu çelişkinin üstünü örtmektedir. Bu söylem çerçevesinde Erdoğan’ın gençler için istediği eğitim şekli doğallaştırılmaktadır. “Çünkü “halk”ın zaten dindar olduğu ve dindar bir nesli istemeyenlerin elitler yani mürebbiyeler yani darbeciler olduğu ifade edilmektedir.”²⁷³

Sonuç olarak tüm bu kullanım biçimleriyle tarih, AK Parti’nin ulusal kimlik tasavvurundaki yeri nispetinde, bu tasavvurun yaygınlaşabileceği ve gelecek kuşaklara aktarılıp kemikleşebileceği nesil yetiştirme alanında da kendine yer bulmaktadır. AK Parti’nin bu alandaki maddi ve beşeri yatırımlarını da Erdoğan’ın, “Tarihten aldığımız misyonu onlara (gençlere) bir istikamet olarak göstermek zorundayız. Fatih’in İstanbul’u fethettiği yaştaki çocuklara o ruhu aşlamak zorundayız”²⁷⁴ önermesinde belirttiği gibi, gelecek projeksiyonunu geçmişin şuuruyla kurmayı amaç edinen mukaddesatçı geleneğin devletin ideolojik araçlarıyla buluşmasının bir sonucu olarak değerlendirebiliriz.

²⁷³ Koyuncu, 2014: 173

²⁷⁴ “Erdoğan’ın son parti grubu toplantısı konuşması”, <http://www.ensonhaber.com/erdoganin-son-parti-grubu-toplantisi-konusmasi-2013-05-28.html>, 28.05.2013, (erişim tarihi:05.03.2018)

BEŞİNCİ BÖLÜM

NEO-OSMANLILIK

Neo-Osmanlılık kabaca, Osmanlı'dan bakiye siyasal, toplumsal ve tarihi bir gücü ve etki alanını bünyesinde barındırdığını düşündüğü Türkiye Cumhuriyeti'nin, kendine çizdiği kalıplarının, bu Osmanlı mirasına dar geldiği tezi üzerine kurulmuş bir bakıştır. Bu bakışın doktrinerlerinden biri olan Ahmet Davutoğlu'na göre de, Türkiye'de yaşanan temel çelişkinin nedeni bir medeniyet çevresine merkez olmuş Türkiye'nin, tarihi ve kültürel özelliklerinin oluşturduğu birikimin, Kemalist elitler tarafından oluşturulan siyasi sistemle uyuşmamasıdır.²⁷⁵ Bu sebeple “Yeniden Büyük ve Güçlü Bir Türkiye” için yapılması gereken Türkiye'yi pasifize eden Sevr psikolojisinden kurtulmak ve ait olunan medeniyet halkasına geri dönerek aktif bir dış politika sergilemektir. Neo-Osmanlılık, yine Davutoğlu'nun sıklıkla kullandığı tabirlerle; “kültürel kodlarıyla barışmış”, “köklerine” ve “tarihsel misyonuna” dönüş yapmış bir Türkiye'yi vadetmektedir.

Bu vaatleriyle Neo-Osmanlılık; hem İslamcılara, hem milliyetçilere, hem eski Osmanlı hinterlandına, hem güçlü bir devletin vatandaşı olmak isteyenlere hem de militarizme ilham ve moral kaynağı olmaktadır.

5.1) Neo-Osmanlılığın Tarihi

Neo-Osmanlılık kavramının ilk olarak ne zaman ortaya atıldığı tartışmalı bir konudur. Fakat bu konudaki araştırmalar çoğunlukla bu kavramın kullanımının dışardan bir bakışla, Türkiye'nin dış politikasını tanımlamak için kullanılmaya başlandığını söylemektedir.²⁷⁶

Türk siyasetinde ise Neo-Osmanlıcı tezlerin önerildiği ilk dönem Turgut Özalp yılları olmuştur. “Türkiye Günlüğü” dergisi ise bu konudaki öncü mecralardan

²⁷⁵ Ahmet Davutoğlu, “Stratejik Derinlik”, Küre Yayınları, 2009, İstanbul, s.83

²⁷⁶ Merve İrem Yapıcı-Utku Yapıcı, “Türk ve Rus Dış Politikalarını Etkileyen Doktrinler Olarak Yeni Osmanlılık ve Yeni Avrasyacılık: Karşılaştırmalı bir Çözümleme denemesi”, içinde: “Türkiye'de Politik Değişim ve Türk Dış Politikası”, editör: Rasim Özgür Dönmez, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, s.82

biridir.²⁷⁷ 1992 yılında Cengiz Çandar'ın "21. Yüzyıla Doğru Türkiye: Tarih ve Jeopolitiğin İntikamı"²⁷⁸ ve Nur Vergin'in "Türkiye'nin Kendinden Korkmaması ve Aslına Rücu Etmesi Lazım"²⁷⁹ başlıklı makaleleri, Türkiye'nin, Cumhuriyet'in kurulmasından sonra yetinmek zorunda bırakıldığı sınırların içine gömülmemesi, sınırlarının ötesinde de belirleyici olabilmesi gerektiği tezini merkeze alarak Cumhuriyet dış politikasını eleştirmekte ve Neo-Osmanlıcı paradigmayı önermektedir. Bu öneriler şüphesiz Özal Dönemi'nin aktif, dışa açılımcı politikalarıyla da uyumlu bir nitelik göstermekteydi.²⁸⁰ Nitekim aynı dergide Turgut Özal'ın, "Türkiye'nin önünde ancak yüzyıllar içinde bir kez gelecek olan hacet kapıları açılmıştır" sözüyle siyasi literatüre geçen; Sovyetler Birliği'nin dağılmasını, Kafkasya'dan Orta Asya'ya uzanan alanda Türk kimlikli bağımsız cumhuriyetlerin ortaya çıkmasını ve Balkanlardaki rejim değişikliklerini, daha aktif bir dış politika uygulamak için bir fırsat olarak değerlendirdiği bir röportajı da yer almıştır.²⁸¹

Daha sonraki dönemlerde Neo-Osmanlıcılık, Refah Partisi içinde de nüveleri görülen bir söylem biçimi olsa da devlet siyasetinin başat paradigmalarından biri olması AK Parti iktidarıyla birlikte olmuştur.

Özellikle 2010 yılından sonra gelişen Arap Baharı, Türkiye'nin dış politikasında yeni bir "hacet kapısı" olarak algılanmış ve Neo-Osmanlıcı dış politika tezleri tekrar popüler olmuştur. 2009-2014 yılları arasında Dışişleri Bakanı olan ve Neo-Osmanlıcı paradigmanın en önemli savunucularından biri sayılan Ahmet Davutoğlu'nun 2014'te Başbakan olmasıyla birlikte de bu politika daha fazla gündem olmuştur.

²⁷⁷ Dergi ile ilgili ayrıntılı bir araştırma için bkz: İsmet Akça, "Türkiye Günlüğü: Yeni Sağın Organik Aydınları", içinde: Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce serisi cilt 5; Muhafazakarlık, editör: Ahmet Çiğdem, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004

²⁷⁸ Cengiz Çandar, "21. Yüzyıla Doğru Türkiye: Tarih ve Jeopolitiğin İntikamı", Türkiye Günlüğü, sayı:19, Yaz 1992, s.31-35

²⁷⁹ Nur Vergin, "Türkiye'nin Kendinden Korkmaması ve Aslına Rücu Etmesi Lazım", Türkiye Günlüğü, Sayı:19, Yaz 1992, s.40-46

²⁸⁰ Erdem Sönmez, "Yeni-Osmanlıcılık: Özal Dönemi Organik Aydınlarının AKP'ye bıraktıkları Miras", içinde: Hegemonya'dan Diktatörya'ya AKP ve Liberal-Muhafazakar İttifak, derleyen: Çağdaş Sümer-Fatih Yaşlı, Ankara, Tan Yayınları, 2010

²⁸¹ "Özal: Türkiye'nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır!", Türkiye Günlüğü, Sayı:19, Yaz 1992, s. 5-24

Osmanlı bakiyesi unsurların, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan jeopolitik boşlukta tarihi bir güvenlik alanı olarak gördükleri Osmanlı merkez alanına yönelecekleri varsayımı, Balkanlara ve Arap Baharı konjonktürünün de etkisiyle artan oranda Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yönelen bir ilgiyi tetiklemiştir. Bu ilginin dış siyasetin temel paradigması olması, bazı kesimlerce demokratik Batı toplumundan kopmasını ve Türkiye'nin Avrupa Birliği hedefinden sapmasını getireceğini ileri sürerek bu siyaseti “eksen kayması” olarak isimlendirmişlerdir.²⁸² AK Parti, her ne kadar “Yeni Osmanlı” tabirini resmi olarak kullanmamaya çalışsa da²⁸³ özellikle Osmanlı mirasına dayanan tezleri ve vizyonu dış politika bağlamında sıklıkla kullanmaktadır.

5.2) AK Parti'nin Neo-Osmanlıcılığı

Neo-Osmanlıcılık tanımı, genel olarak bir dış politika kurgusunu tarif etse de hem AK Parti'nin ulusal vizyonunda Osmanlı referanslarının kapladığı yerin giderek artması hem de Wolfram Hanrieder'in bağımlılık ilkesinin de vurguladığı gibi²⁸⁴ yapısal olarak iç siyasetin dış politikayla ayrılmaz bir bütün oluşu, Neo-Osmanlıcılığın bu ikili niteliğini birbirinden ayırmayı güçleştirmektedir. “Yeniden Büyük Türkiye” söyleminin eski büyük Türkiye olarak Osmanlıyı ima etmesi veya eski bir hikayeye kalındığı yerden devam ediliyormuş gibi bir algı yaratan “Diriliş” kavramının sıklıkla kullanılması gibi söylemler de, Neo-Osmanlıcılığın bir dış politika enstrümanından fazlasını işaret ettiğinin gösterenleri olarak okunabilir.

²⁸² Bu konudaki tartışmalar için ayrıca bkz.

Erol Manisalı, “Eksen Kayması”, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınları, 2011

²⁸³ Davutoğlu'nun 2009 Kızılcahamam'daki kampta “Osmanlı'dan kalan bir mirasımız var. 'Yeni Osmanlı' diyorlar. Evet, Yeni Osmanlı'yız” ifadelerinin basına yansımaları sonucu verdiği hızlı yalanlama tepkisi de bu sakının bir göstergesi olarak görülebilir.

Yeni Osmanlı ifadesinin haberi için; “Ahmet Davutoğlu: Evet yeni Osmanlıyız”,

<http://www.haber7.com/siyaset/haber/456312-ahmet-davutoglu-evet-yeni-osmanliyiz>, 24.11.2009

Yalanlama haberi için; “Yeni Osmanlı Türkiyedir demedim”,

<http://www.haber7.com/siyaset/haber/456637-yeni-osmanli-turkiyedir-demedim>, 25.11.2009,

(erişim tarihleri: 20.01.2018)

²⁸⁴ Wolfram F. Hanrieder, Compatibility and Consensus: A Proposal for the Conceptual Linkage of External and Internal Dimensions of Foreign Policy, içinde: Comparative Foreign Policy: Theoretical Essays, ed. Wolfram Hanrieder (New York: David McKay, 1971), s. 242-264

Bunun yanında Neo-Osmanlıcılık, Osmanlı'nın üç tarzı siyasetinden biri olan orijinal Osmanlıcılığın günümüz versiyonu gibi de düşünülemez. Osmanlıcılık, temelde etnik ve dini kimliklerin üstünde bir Osmanlı vatandaşlığı oluşturmayı temel alırken, AK Parti'nin Neo-Osmanlıcılığı genelde din, ve hatta mezhep temelli bir hinterlandı ilgi alanına alır. Nitekim Neo-Osmanlıcı dış politikanın gayesini “yurtta ve dünyada sünni devletçiliğin güçlenmesi” şeklinde tanımlayan görüşler de mevcuttur.²⁸⁵

Bu özellikleri itibariyle AK Parti'nin Neo-Osmanlıcılığını hem bir dış politika enstrümanı hem de iç siyasete vizyon veren ve kendi siyasetini meşrulaştıran bir tarihsel bagaj olarak değerlendirmek mümkündür.

5.2.1) Dış Politikada Neo-Osmanlıcılık

Neo-Osmanlıcılık, AK Parti tarihçiliğinin daha önce medeniyetçilik ve fetihçilik olarak belirttiğim ikili yönünü de içinde barındırır. AK Parti'nin Osmanlı medeniyeti anlatılarında liberal, hoşgörülü bir çoğulculuk ön plana çıkarken, bu anlatı, kullanım ihtiyacına göre zaman zaman da güçlü ve *irredantist* bir devleti ve onun değerlerini ön plana çıkarır. Nitekim bu kullanım genişliği, “komşularla sıfır sorun” ve “çok boyutlu dış politika”nın temel alındığı dönemin de; neredeyse her komşuyla sorun yaşanan dönemin de Neo-Osmanlıcılık penceresinden değerlendirilmesine imkan tanımaktadır. Fakat Neo-Osmanlıcılık, bu iki bağlamı da bölgedeki istikrar arayışının hamiliğini ancak *pax-Ottomana*'nın tarihsel mirasına sahip olan Türkiye'nin yapabileceği/yapması gerektiği tezini beslemek için kullanır. Bu Osmanlı bakiyesinden alınan güç de temelde bir uluslararası ilişkiler *soft-power*'ı olarak Türkiye'nin bölgedeki etkisini arttırmasına tahvil edilir. Neo-Osmanlıcı tezlere göre, Cumhuriyet'in seküler yönetici kadrosunun kadim Osmanlı geleneği ile kopması, yıllarca bu tarihsel derinliğin bir dış siyaset enstrümanı olarak kullanılması fırsatını değerlendirmeyi engellemiştir.²⁸⁶ Fakat bölgedeki sorunları çözen, arabulucu

²⁸⁵ Ali Yaman, “AKP Dönemi Dış Politika Ekseninde Mezhep Meselesi”, içinde: “Türkiye'de Politik Değişim ve Türk Dış Politikası”, editör: Rasim Özgür Dönmez, Bursa, Dora Yayıncılık, 2014, s. 163-203

²⁸⁶ a.g.e, s.16

ve destekleyici ülke olmak ve buralarda kurulan ilişkiler ile bu bölgelere yatırımlar yapmak, bu Osmanlı bakiyesi *soft power*'ın tekrar tesis edilmesinin önünü açacaktır.

Davutoğlu'nun da sıklıkla kullandığı “proaktif dış politika” tabiri, bu politik hattın yönelimini göstermesi anlamında önemli sayılabilir. “Sevr Psikolojisi”nden sıyrılarak bölgedeki sorunlarla ilgilenmek ve nüfuz alanını genişletmeye çalışmak politikası nihayetinde tarihin meşrulaştırıcı ve vizyon verici gücüne daha fazla ihtiyaç duyar. Bu dış politikanın siyasal söyleme yansıması bir çok örnekte görülebilse de, Tayyip Erdoğan'ın Rize'deki toplu açılışlar sırasında yaptığı ve bu retoriği konsantre bir şekilde dile getirdiği konuşmayı bu bağlamda örnek verebiliriz.

“Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin Hint Yarımadasındaki zulme donanma gönderdiğini görürsünüz. Endonezya'ya, Açe'ye donanma gönderdiğini görürsünüz... Çanakkale zaferimizde biz Kahireli, Sinalı, Mısırlı, Kudüslü, Şamlı, Halepli kardeşlerimize 'neden buraya geldiniz' diye sorduk mu? Sormadık. Onlar da bize 'neden buraya geldik' demeden Çanakkale'de bizimle beraber savaştılar, bizimle bizim vatanımızı savundular, bizim dedelerimizle şehit oldular, Çanakkale'de de şehit oldular, Sarıkamış'ta da şehit oldular. Şimdi soruyorum, ey bugün bize 'orada ne işiniz var diyenler' önce başınızı iki eliniz arasına alın, bizim tarihi bir sorumluluğumuz var. Bizim Mısır halkına karşı bir vefa borcumuz var. Türkiye'nin Filistin'e, Suriye'ye karşı vefa borcu var. 'Bize ne Mısır'dan, bize ne Suriye'den Filistin'den' diyen vefasızlık etmiş olur. Tarihine, medeniyetine en önemlisi ecdadına, dedelerine, şehitlerine büyüklerine sırtını dönmüş olur”

Diyen Erdoğan, buralardaki amaçlarının da barış ve dayanışma olduğunu açıklayarak;

“Biz Ayşeler, Esmalar, Rabialar ölmesin istiyoruz. Biz Ortadoğu'nun çöllerinde, Afrika'nın steplerinde, Kafkasya'nın, Balkanların dağlarında insanlık daha fazla can çekişmesin, insanlık ve vicdan daha fazla kurumasın istiyoruz”

ifadelerini kullanır. Son olarak da konuşmasının bu bölümünü;

“kimse bize istikamet çizemez. Onların aklı varsa kendilerine kullansınlar... Biz büyük bir devletiz. Biz büyük bir milletiz. Ne yapacağımıza, milletçe nasıl bir istikamet çezeceğimize kendimiz karar verir, o yolda cesaretle ilerleriz”²⁸⁷

ifadeleriyle tamamlar. Böylelikle, tarihten alınan meşruiyet sayesinde bir dış politika konusu, kültürel bir öze ve zımnen de din tandanslı bir ahlaki sorumluluğa bağlanabilmektedir.

Erdoğan figürü de bu mahzun ve kaderine terkedilmiş Osmanlı mirasını yeniden bir şahlanış hareketiyle tesis edecek ve “kaybedilen topraklardaki

²⁸⁷ akt: Türk, 2014: 337-338

Müslümanlara” umut olacak 3. Dünyacı bir lider olarak ön plana çıkarılır. Örneğin, Star gazetesi yazarı Sibel Eraslan’ın “Uzun Adam” hitabını kullanmasıyla gündem olan yazısında Erdoğan için söyledikleri, bu lider özelliklerini ön plana çıkarmasıyla dikkate değerdir;

“Biz seni kimsesizlerin kimsesi olarak tanıdık, bildik ve sevdik Uzun Adam... Üsküp’te, Gostivar’da; “Tayyibcâzımızı bekleriz be ya...” diyen dedeler, belki bir asra yakındır duvarlarına yaslandıkları yıkık, yorgun, mahzun camilerde yollarını gözlediler... Priştine’nin gelinlik kızları, doğacak çocuklarına senin ismini vermeyi, nikahlarına şart koştular. Bosna’da okumaya çıkan çocukların defterlerine yazdığı isim, senin ismindir... Çünkü sen... Umudusun tüm gurbetlerin. Somali’de, Kenya’da, Sudan’da açlığın ve susuzluğun cehenneminden titrek elleriyle son kez insanlığa uzanan nefeslerin umudusun... Arakan’da dünyanın en hazin uğultusuyla ağlaştığı halde kimsenin iştmediği sesleri dünyaya taşıyan itirazlı sessin sen!... “Bir Filistin vardı ve bir Filistin hep olacak” diye isyan eden de sendin Dünya muktedirlerine. Üzerine bomba yağan Gazzeli kadınların çocuklarına verdiği isimsin sen.”²⁸⁸

Bu anlatıda, “bir asra yakındır yolu gözlenen” şeyin Osmanlı idaresi olduğu açıkça ima edilmektedir. Bu yolu gözlenen Osmanlı mirası da Osmanlı idaresinin son bulması ile bu bölgelere yerleşen emperyalistlerin mağdur ettiği Müslüman halkların kurtuluşuna (en azından statülerini yükseltmeye) adanmış bir amaçla idealize edilir. Zaten Neo-Osmanlıcı dış politikanın en önemli yanlarından biri de Osmanlı mazisi olan bölge ülkelerinin Türkiye’yi bir kurtarıcı olarak gördükleri inancıdır. Davutoğlu’nun tezlerinde de bu inanç oldukça baskındır. Ona göre; “Osmanlı Devleti’nin yedi yüz yıllık birikiminin varisi olarak görülen Türkiye, Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya’dan oluşan yakın kara havzasındaki insanlar için hâlâ bir siyasi merkez olarak görülmektedir”²⁸⁹. Erdoğan’ın konuşmalarında da bu 100 yıldır beklenilme durumuna yapılan atıflar mevcuttur. 19 Kasım 2013 tarihli TBMM Grup Konuşmasında Erdoğan şunları söyler;

“Bakın değerli arkadaşlarım, Başbakan Yardımcımız Sayın Bekir Bozdağ bize Karadağ’da yaşadığı çok ibretlik bir hadiseyi anlattı. Karadağ’ın Başkenti Podgarica yakınlarında Tuzi adında bir kasaba var, bakın nerelerdeyiz, burada bir Osmanlı şehitliği bulunuyor, şehitliğin içinde de Nizam Cami adında bir cami var.

Karadağ Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Feyziç Bekir Bey’e şunu söylüyor: 1911 yılında atalarımız bu cami tamir edilsin diye Osmanlı’ya mektup yazmışlar, sene 1911, ancak 1912’de Balkan Savaşı başlamış, Osmanlı bunu yapamamış. 1937 yılında, Allah

²⁸⁸ Sibel Eraslan, “Uzun Adam Hey”, Star, 14.02.2014

²⁸⁹ “Osmanlı varisi Türkiye hâlâ siyasi bir merkez”, <http://www.milliyet.com.tr/osmanli-varisi-turkiye-hala-siyasi-gundem-1929614/>, 23.08.2014, (erişim tarihi:06.02.2018)

rahmet etsin, caminin son imamı şehit edilmiş, bu arada cami de yıkılmış. Tayyip Bey Başbakan olunca halimizi bir kez daha arz ettik, camimiz restore edildi, 2011 yılının Kadir Gecesinde de ibadete tekrar açıldı. O ilk mektubun yazılmasından tam 100 yıl sonra Nizam Camisini biz tekrar ayağa kaldırdık.

Karadağ Diyanet İşleri Başkanı devam ediyor ve diyor ki, Sayın Bakanım, bir daha bizim mektuplarımıza cevap vermek için lütfen 100 yıl beklemeyin.

Kardeşlerim, Kosova’da Dragaş’ta yaşlı bir amca gözyaşları içinde TİKA heyetini karşılıyor ve şunu söylüyor: Hoş geldiniz, ama niye bu kadar geç geldiniz, 1912’den beri 100 yıldır sizi bekliyoruz diyor. İşte mesele bu, tarih bilinci bu, medeniyet bilinci bu...”²⁹⁰

Ayrıca, bu söylemlerde de görüldüğü gibi, Osmanlı mirasının *soft-power*’ını geliştirmeyi amaçlayan diplomasi faaliyetleri yanında bu bölgelere yapılan yatırımlar da bu etkinlik alanını artırıcı bir faaliyet olarak sıklıkla kullanılır. Bu yatırımlar ise AK Parti’nin sıkça yaptığı “hizmetlerimiz” piarına eklenir.

Açıyı biraz daha genişletip, bu hizmetlerin sıralandığı konuşmanın ana fikrine bakacak olursak; konuşmanın bir iç siyaset konusuna bağlandığını görürüz. Bu Osmanlı mirasına yapılan yatırımlar örnekleri, aslında Barış Süreci’ni eleştiren CHP ve MHP’ye “esas milliyetçiliğin sözle olmayacağını” anlatmak için seçilmiştir. Erdoğan konuşmasında;

“CHP de, MHP de burada hazır olda ant okurken biz Manastır’a gittik, Mustafa Kemal’in eğitim aldığı Manastır Askeri İdadisi’nin restorasyonunu yaptık; farkımız bu... Kardeşlerim, Zagreb’den Saraybosna’ya, Belgrad’tan Üsküp’e, Beyrut’tan Erbil’e, Bağdat’tan İslamabad’a, Melbourne’den New York’a kadar her yerde Türkiye var, her yerde Türkiye konuşuluyor, her yerde Türkiye’nin itibarı artıyor. Kardeşlerim, bizim milliyetçiliğimizi ve millet sevgimizi eserlerimiz anlatıyor”

ifadelerini kullanır. Böylelikle Barış Süreci’ne dönük milliyetçi agresyonu, özellikle Osmanlı mirasına yapılan uluslararası yatırımları örnek göstererek bertaraf etmeye çalışır. Ayrıca Milliyetçiliğin kıstasını da daha pratik bir alandan kurgulayarak, “laf milliyetçiliği” ve “icraat milliyetçiliği” ayrımı yapar. İcraat yapabilecek devlet imkanları da hükümet partisi olan AK Parti’nin tekelinde olduğundan, bu alanda milliyetçilik yarıştırmının rahatlığı kullanılmaya çalışılır. Elbette bu söylem biçimi, Türk sağ geleneğinin, siyaseti makro belediyeçilik olarak görme ve lanse etme

²⁹⁰ “Başbakan Erdoğan’ın 19 Kasım tarihli TBMM Grup Toplantısı konuşmasının tam metni”, <http://m.akparti.org.tr/ekm/haberler/basbakan-erdoganin-19-kasim-tarihli-tbmm-grup-toplantisi-konusmasinin-tam-m/55646>, 19.11.2013, (erişim tarihi:07.02.2018)

özelliğinin de bir sonucu olarak okunabilir.²⁹¹ Fakat AK Parti açısından bu pragmatik bağlam da ihmal edilmez bir etkindir.

Osmanlı'nın arzu nesnesi olduğu anlatılardaki bu medeniyet vurgusu, bir yandan da Gülen Cemaati ile ittifak yapılan yılların uluslararası politika paradigması olan “küresel barış vizyonu” ve “dinlerarası diyalog” politikalarının tarihsel örneklikleri olarak da işlev kazanmıştır. Osmanlı medeniyeti, küresel barışın çok etnikli, çok dinli bir yapıda nasıl mümkün olduğunu anlatmak için kullanılan örneklerden biri olmuştur.²⁹²

Bu kullanımın pratik ayaklarını kuran iki unsurdan biri Cemaat okullarıyken diğeri de Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın faaliyetleri olmuştur. Turgut Özal'lı yılların dış politikasının bir uzantısı olarak 1992 yılında kurulan TİKA'nın, AK Parti döneminde etkinlik alanını arttırdığını, 2002 yılında 12 olan Program Koordinasyon Ofisi sayısını 2011 yılında 25'e, 2012 yılında 33'e, 2018'de ise 58'e yükselttiğini; 2002 yılında 85 milyon dolar olan kalkınma yardımlarını da 2015 yılında 3 milyar 913 milyon dolara yükselttiğini görürüz.²⁹³

Fakat dış politikadaki Neo-Osmanlıcı tezler, Ahmet Davutoğlu'nun başbakanlıktan tasfiyesi sonrasında hızlı bir itibar kaybı yaşamıştır. Davutoğlu'nun başkanlığındaki AK Parti'nin seçimlerde beklediği desteği alamaması, bir yanıyla da Neo-Osmanlıcı hülyalarla Ortadoğu bataklığına batmasının bir sonucu olarak yorumlanmış ve “Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak” yönlü eleştirilerin odağı olmuştur.²⁹⁴ Fakat AK Parti'nin Osmanlıcı vurguları, iç siyasetin pragmatik bir enstrümanı olarak etki alanını genişletmeyi sürdürmüştür.

²⁹¹ Bahadır Türk bu ortak özellikleri şu yedi başlıkta özetler: milli irade fetişizmi, otokratizm, popülizm, pragmatizm, makro belediyeçilik olarak siyaset yaklaşımı, her şeyi kapsayabilecek bir düşman algısı ve maddi medeniyet anlayışı (Türk, 2014)

²⁹² Bir örnek olarak, Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş'un, küresel barışın sağlanması için Osmanlı'nın Balkanlardaki ve Kudüs'teki yönetimini örnek gösteren tebliğini verebiliriz; “Küresel krizlere ‘barış’ reçetesi”, <https://www.yenisafak.com/gundem/kuresel-krizlere-baris-recetesi-2103337>, 17.03.2015, (erişim tarihi:08.02.2018)

²⁹³ <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>, (erişim tarihi:14.02.2018)

²⁹⁴ Örnek olarak; Barış Doster, “Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan olduk”, <https://odatv.com/dimyata-pirince-giderken-evdeki-bulgurdan-olduk-2112161200.html>, 21.12.2016, Metin Çulhaoğlu, “Dimyat'a pirince giderken...”, <http://ilerihaber.org/yazar/dimyata-pirince-giderken-50759.html>, 23.02.2016, (erişim tarihleri:14.02.2018)

5.2.2) İç Politikada Neo-Osmanlıcılık

Aslında, AK Parti'nin tarih kullanımındaki Osmanlı övgüsünü Osmanlıcılık tabiri ile tanımlamak bir miktar yanıltıcı olabilir. AK Parti'nin, toplumsal ve siyasal olarak bir İmparatorluğun idari sistemini örnek aldığını söylemek oldukça güçtür. Fakat AK Parti ve onun temsil ettiği kitle için Osmanlı, geniş tarihinden pragmatik özdeşleştirmeler yapılacak büyük bir kaynaktır. Bu kaynak da birçok başka tarihsel atıf gibi, güncel siyasetin meşrulaştırıcısı ve kutsayıcısı olarak işlev görür. Örneğin, 2007 yılında Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı olmasını, Tayyip Erdoğan'ın bu makamdan feragat etmesine bağlayan Mustafa Armağan, bu durumu Osmanlı'nın kurucusu Osman Gazi'nin iki oğlundan Alâeddin Paşa'nın Orhan Gazi lehine tahttan feragat etmesine benzetir.²⁹⁵ Böylelikle güncel politik olan, tarihin kutsallığıyla kutsanır. Veya Başkanlık Sistemi tartışmalarında; “Bir başkanlık sistemi tartışılıyor... Kaldı ki bu bize yabancı bir anlayış da değil. Çünkü bizim ecdadımız tarihe baktığımız zaman, bunun benzerini Osmanlı yaşamış...”²⁹⁶ ifadeleriyle “Başkanlık Sistemi'nin bize özgü yanları” çıkışlarından birini yapan Erdoğan'ın alıntılarında da Osmanlı özdeşleştirmesiyle siyasal önerilerine meşruiyet sağlama tavrının emareleri görülebilir.

Bu anlatılarda Osmanlı, AK Parti'nin resmi tarih yazımına *a priori* olarak İslami tandanslı ve güçlü bir devlet olarak eklenir. “Türkiye'nin kendi medeniyetine dönerek, Osmanlı'nın imparatorluk mirasına sahip çıkarak güçlü olmasını istemiyorlar” teziyle de beslenen²⁹⁷ bu Osmanlı referansları, bir yanıyla da bu tarih yazımına muhalefetin, “ülkenin gelişmesini istemeyenler” kategorisine sokulmasına zemin hazırlar. Bu durum, AK Parti'nin demokrasiyi kendine uydurma keyfiyetini kolaylaştıran, kolaylaştırmak için benimsenen politik çizgilerinden biri olarak

²⁹⁵ Armağan, 2010, s. 183-186

²⁹⁶ “Erdoğan: Topçu Kışlası AVM olacak”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/418826/Erdogan_Topcu_Kislasi_AVM_olacak.html, 29.04.2013, (erişim tarihi: 18.02.2018)

²⁹⁷ Bir örnek olarak, Erdoğan'ın şu ifadelerini gösterebiliriz: “İnşallah el ele vereceğiz, Türkiyemizi çok daha güçlü bir noktaya inşallah ulaştıracamız. Çünkü birileri güçlü Türkiye istemiyor. Çünkü biliyorlar ki güçlü bir Türkiye olursa tarih yeniden ayağa kalkacak, bunu görüyorlar” “Kendi göbeğimizi kendimiz keseceğiz”, <http://www.milliyet.com.tr/kendi-gobegimizi-kendimiz-kesecegiz-siyaset-1755128/>, 27.08.2013, (erişim tarihi:28.02.2018)

değerlendirilebilir.²⁹⁸ AK Parti'nin “keyfilik kolaylaştırıcısı”²⁹⁹ olarak işlev gören medeniyet perspektifinin omurgasını ise Osmanlı'nın oluşturduğu aşıkardır. Osmanlıcılık bu noktada yitirilen altın çağın yeniden inşasının bir sembolüdür. Bunun için, Cumhuriyet ideolojisinin unuttuğu ve karaladığı “zaferlerle, fetihlerle dolu” bu muhteşem geçmişin özlenmesi ve topluma sürekli olarak hatırlatılması gereklidir. AK Parti'nin söylemleri yanında, televizyon dizilerinden filmlere, toplu konut projelerine verilen isimlerden³⁰⁰ kent girişlerine yapılan kapılara³⁰¹, turistik mekânlarda çekilen fotoğrafların mizansenlerinden³⁰² futbol takımlarına verilen isimlere³⁰³; devlet törenlerinde çalınan mehter marşından³⁰⁴ AK Parti aday adaylarının billboardlarda sergilenen kostümlü fotoğraflarına³⁰⁵ kadar geniş bir çerçevede bu hatırlatmanın imkanları kullanılır. Toplumsal hafızanın bu formunun baskın olması ise bu güçlü devlete ulaşma amacının mütemmim cüzü olarak yansıtılan “güçlü lider”e mutlak itaati vaaz eder. Nitekim, Osmanlıcılığın AK Parti açısından en önemli noktası da bu güçlü, cihangir, İslam'ın kılıcı padişah imgesinin Erdoğan şahsında özdeşleştirilmesi olmuştur. Bu anlamda AK Parti'nin devlet yetkilerini tek elde toplamaya meyleden siyasal dizaynı için Osmanlı menşeli güçlü lider atıfları oldukça uygun özdeşlikler barındırır.

Diğer yandan, dış politika bağlamında girilen tartışmalarda kullanılan Osmanlı referansları da genellikle içe dönük bir mesaja odaklanır. Bu da, anti-

²⁹⁸ Menderes Çınar, Vesayet Demokrasinden “Milli” Demokrasiye, İstanbul, Birikim Yayınları, 2015, s. 24-25

²⁹⁹ a.g.e, s. 36

³⁰⁰ Bir örnek olarak: “Ağaoğlu 1453 Konutları”, <http://www.maslak1453.com/>

³⁰¹ Osmanlı ve Selçuklu mimarisine uygun bir şekilde yapılan Ankara kent kapıları örneği gibi; “Başkent'in beş girişine beş muhteşem kapı”, <http://www.aksam.com.tr/guncel/baskentin-bes-girisine-bes-muhtesem-kapi/haber-292517>, 16.03.2014, (erişim tarihi: 18.02.2018)

³⁰² Bir örnek olarak; “Yerebatan Sarayı'nda Padişah veya Sultan Pozu 15 TL”, <https://www.sondakika.com/haber/haber-yerebatan-sarayi-nda-padisah-veya-sultan-pozu-15-7962394/>, 12.12.2015, (erişim tarihi:19.02.2018)

³⁰³ “Ankaraspor'un ismi Osmanlıspor oldu”, <http://aa.com.tr/tr/spor/ankarasporun-ismi-osmanlispor-oldu/130304>, 19.08.2014, (erişim tarihi:12.02.2018)

³⁰⁴ Bir örnek olarak: “Erdoğan, Saraya Mehter'in Devlet Marşı ile girdi”, <https://www.cnnturk.com/turkiye/erdogan-saraya-mehterin-devlet-marsi-ile-girdi>, 24.05.2016, (erişim tarihi:12.02.2018)

³⁰⁵ “Konya AK Parti Milletvekili Aday Adayından Osmanlı Börklü Afış”, <https://www.haberler.com/konya-ak-parti-milletvekili-aday-adayindan-osmanli-7007589-haberi/>, 25.02.2015, (erişim tarihi:12.02.2018)

Batıcılığı veya Batıya karşı üstünlüğü ve mağrurluğu üreterek, kitlelere milliyetçi bir tatmin duygusu verir. Örneğin, Yenişafak gazetesinin 2017'deki Cumhurbaşkanlığı referandumunun arifesinde yaşanan diplomatik krizlere dair yaptığı özel haberinden biri bu Osmanlı kaynağını şöyle kullanır;

“Uzun yıllar üç kıtada dünyaya hükmeden Osmanlı Devleti, büyük devlet olma özelliğine adalet ve iyiliksever anlayışı ile ulaştı. Osmanlı Devleti bu hoşgörü anlayışını sadece kendi halkına değil, diğer milletlere ve devlete de gösterdi. Osmanlı Devleti, bugün Türkiye'ye açıktan yaptırım yapmaya başlayan ve Avrupa'da islamofobi ve Türkfobi gibi kavramlarla hoş olmayan uygulamalara imza atan başta Almanya, Avusturya, Hollanda gibi ülkelere muhtelif konularda yardımlar yapmıştı... Fransa Kralı'nı esaretten Kânûnî kurtardı, İsveç'in kıtlık döneminde imdadına Osmanlı padişahı Sultan I. Mahmut yetişmişti, İngiltere'de 19.yüzyılın başlarında vuku bulan ve şiddeti İngiliz halkını büyük sıkıntılara uğratan kıtlık sebebiyle, Osmanlı padişahı III. Selim tarafından İngiltere'ye buğday desteği verilmişti, 1847 yılında Sultan Abdülmecid'in emriyle İrlanda'ya yardım gönderilmişti, Fransa'da 1856 yılında meydana gelen nehir taşkınlarıyla mağdur olan selzedeler için Sultan Abdülmecid harekete geçmişti, 1891 yılında Almanya'daki Saale Nehri'nin taşmasıyla büyük zarar gören ahaliye, Sultan II. Abdülhamid'in emriyle yardım yapılmıştı, Hollanda'da Birinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen sel felaketi nedeniyle de insanlık dersi verildi. Hollanda'da mağdur olan halka, Osmanlı Devleti'nin zorlu savaş koşullarında olmasına rağmen para yardımlarında bulunuldu...”³⁰⁶

Bu anlatılardaki insaniyet dersi bir bakıma, yardıma muhtaç Avrupa mazisine vurgu yaparak yine güçlü bir devlete sahip olma övücünü ön plana çıkarır.

“Güçlü devlet Osmanlı” kurgusunu daha *hard-power* üzerinden ön plana çıkaran atıflarda da çoğunlukla iç kamuoyunun milliyetçi hislerine oynayan söylemlerin baskın olduğunu görebiliriz. Örneğin; ABD'nin, Suriye'deki Kürt milis gücü YPG'ye yaptığı yardımları eleştiren Erdoğan, “Osmanlı tokadı yemedikleri çok açık” ifadesini kullanır.³⁰⁷ Fakat bu açıklamadan 3 gün sonra ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson ile bir araya gelen Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, görüşme sonrası yaptığı açıklamada; “Umarım bu ziyaret sonrası ilişkilerimizin tekrar rayına girmesi için iki müttefik gibi güveni yeniden tesis ederiz... Birlikte geleceğe yönelik ortak adımlar atacağımıza ve neticeler alacağımıza inanıyorum”

³⁰⁶ “Avrupa'nın unuttuğu mazi: Her dertlerine Osmanlı yetmişti...”, <https://www.yenisafak.com/hayat/avrupanin-unuttugu-mazi-her-dertlerine-osmanli-yetisti-2634364>, 27.03.2017, (erişim tarihi:14.02.2018)

³⁰⁷ “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan ABD'ye: Osmanlı tokadı yemedikleri çok açık”, <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2018/02/13/cumhurbaskani-erdogandan-abdye-osmanli-tokadi-yemedikleri-cok-acik>, 13.02.2018, (erişim tarihi: 18.02.2018)

ifadelerini kullanmıştır.³⁰⁸ Nitekim bu ortaklığa yönelik diplomatik tavır ile Erdoğan'ın söylemindeki Osmanlı tokadı tavrı arasındaki farkın da söylemin yöneldiği öznelerden kaynaklandığı söylenebilir.

Osmanlıcılığın siyasal alanda meşruiyet devşirilen söylemsel yanı dışında, kültürel ve ekonomik alanda da Osmanlıcılığın izlerini görmek mümkündür. Özellikle Osmanlı'nın vakıf kültürünü canlandırmak söylemiyle AK Parti tandanslı vakıfların desteklenmesi, geleneksel Osmanlı sanatlarının belediye kurslarında kapsadığı alanların arttırılması veya Osmanlı geçmişini anımsatan geleneksel sporlara yatırımlar yapılması gibi örnekler, bu kültürel alanlarda Osmanlıcılığın izleri olarak görülebilir. Ekonomik alanda ise Osmanlı ekonomik hayatı çok fazla referans verilen bir hüviyet göstermese de yine de Osmanlı'nın meşrulaştırıcı gücünün kullanılmak istendiği alanlar da mevcuttur. Örneğin AK Parti, işverenler için kurulan işsizlik fonunun ismini “Ahilik Fonu” olarak isimlendirmiştir.³⁰⁹ Veya Osmanlı'nın ekonomik çöküşünün bir sembolü olan Duyun-u Umumiye ile AK Parti'nin IMF'ye olan borcunu kapatması arasındaki ilişki de bu bağlamda örnek verilen bir başlık olmuştur.³¹⁰

Osmanlı ilgisi, temel olarak politik atmosferin etkisiyle yaygınlaşsa da 2000'li yılların kentsel dönüşümünün ekonomi-politiği ile birlikte gelişen bir kültür olarak gündelik hayatta da kendine yer bulmaktadır. Osmanlı geçmişi, özellikle kentli AK Partili kitle için kimliklerini de yansıtabilecek bir modaya dönüşmüş gibidir. Osmanlı temalı tasarımlar; mimariden giyim kuşama, bijuteriden ev dekorasyonuna, evlilik ritüelleri sırasında giyilen kostümlerden araba arkası

³⁰⁸ “Çavuşoğlu, Tillerson'la görüştü: İlişkilerin normalleşmesi konusunda anlaşmaya varıldı”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802161032278755-abd-turkiye-cavusgolu-tillerson-anlasma/>, 16.02.2018, (erişim tarihi: 18.02.2018)

³⁰⁹ “Başbakan Yıldırım 'Esnaf ve Ahilik Fonu'nun Detaylarını Açıkladı”, <http://www.milliyet.com.tr/basbakan-yildirim-esnaf-ve-ahilik-fonu-ankara-yerelhaber-1756534/>, 04.01.2017, (erişim tarihi:18.02.2018)

³¹⁰ Örnek bir söylem olarak; “Avrupa, Osmanlı'yı nasıl borca alıştırarak batırırsa, borcun bittiği gün de Türkiye Cumhuriyeti'ni IMF'ye mahkûm ederek Türkiye'yi yoksulluğa mahkûm etti. Bugün IMF'ye olan borcun bitmesinin böyle de bir tarihsel yanı var.”

Yaşar Süngü, “Düyun-u Umumiye'den IMF'ye”, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yasarsungu/duyun-u-umumiye'den-imfye-37695>, 15.05.2013, (erişim tarihi:08.03.2018)

çıkartmalarına kadar bir çok alanda daha fazla kendine yer bulmaktadır.³¹¹ Bu tarz tasarımlara gösterilen ilgi, bir yanıyla kutuplaşan siyasal atmosferin etkisiyle AK Partili kitlenin politik aidiyetini belli etme isteğinin bir sonucu olarak da okunabilir. Fakat bu gibi politik amaçlarının dışında AK Parti'nin uzun iktidarı sürecinde toplumsal ve ekonomik alanda daha fazla yer edinen muhafazakar kesimler (aynı zamanda AK Parti ile birlikte muhafazakarlaşan kesimler) için Neo-Osmanlıcılık; kültürel ve estetik alandaki bir boşluğu, muhafazakarlığa da halel getirmeden doldurmaya yaramaktadır. Bu anlamda, “Neo-Osmanlıcığı sadece AKP politikalarıyla anlatmak, mobilyalarını yenilemiş evin salonunda, banyosundaki saraylı seramiklerde, akşam dizi keyfindeki Yeni Osmanlıcılığı görmemek olur.”³¹²

Nihayetinde, Neo-Osmanlıcığı bir dış politika ve iç politika unsuru olarak değerlendirirken, neoliberal mantıkla da uyumlu olarak bir metaya dönüşen bu popüler Osmanlı modasının karşıladığı sosyal ve sınıfsal ihtiyaçları da hesaba katmak önemlidir. Nasıl ki “arabesk modası” 1950’lerden itibaren yoğunlaşan kırdan kente göçün “tutunamama” durumunun bir tezahürü olarak okunuyorsa³¹³, Osmanlı anlatısının simgeleri ve kültlerinin siyasal atmosferin de bir yan ürünü olarak kentli AK Partili kitle için moda olmasını da tam tersinden bir “tutunma” durumunun muhafazakar versiyonu olarak okumak mümkündür.

Özetle AK Parti tarihçiliği, Osmanlı kaynağını sık, yaygın ve aşırı sahiplenici bir şekilde kullanarak bu alan üzerinde hegemonik bir anlatı tekeli kurmuş, bu anlatı tekeli de ulusal-kültürel bir öz formunda lanse ederek büyük oranda kamusal olarak tartışılmaz bir alan yaratmıştır. Bu kutsallaştırılmış anlatı tekeli de AK Parti'nin kendi siyasasını ve siyasal varlığını olumlayan pragmatik alıntılarının özgürce kullanılabileceği bir Osmanlı enstrümanına sahip olmasına imkan tanımıştır.

³¹¹ Bu konuyla ilgili örnek bir derleme haber için; Ebru Çapa, “Sultan Modası”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sokak/409585/Sultan_modasi.html, 07.10.2015, (erişim tarihi: 09.03.2018)

³¹² Özlem Sert, “Türkiye’de nostalji politikası, kentte gigantomani, ev ekonomisinde saray hayali: Yeni Osmanlı hatırlamanın halleri”, Birikim, sayı 293, Eylül 2013, s.98

³¹³ Böyle bir okuma için bkz: Meral Özbek, Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013

SONUÇ

Tarih, elbette geçmişin kesin bilgisi değildir. Pierre Nora'dan atıfla söylersek; "tarih, geçmişin temsilidir".³¹⁴ Bu yüzden farklı okumalara açıktır. Sonuç olarak, tarihi yazan ve dolaşıma sokan öznelerin inançları, sınıfsal aidiyetleri veya ideolojik yönelimleri çıkan sonuçta oldukça belirleyicidir. Hele ki tarih, siyasal alanın talepleri ve yönlendirmelerinin boyunduruğu altındaysa bu öznellik makası daha da açılır.³¹⁵ Çünkü tarih, ulusal veya cemaatsel kimliğin en önemli kurucu unsurlarından biridir. Bu kullanım değeri de, onun üzerindeki entelektüel alan dışı faktörlerin etkisini arttırmaktadır.

Her ne kadar tamamen yeni olmasa da önemli oranda revize edilmiş bir ulusal kimliği toplumsallaştırma ve kurumsallaştırma iddiasında olan AK Parti için de tarih, oldukça önemli bir enstrüman olmuştur. İktidarının ilk dönemlerindeki sakınımlılığına rağmen, süreç içinde AK Parti'nin bu enstrümanı bu kadar sık ve yaygın kullanması ise, bu enstrüman üzerinde hegemonya kurmasına; bu hegemonyayı kurması da devlet sermayesi, basın-yayın imkanları ve sivil toplum üzerindeki etkinliğini kazanmasına bağlıydı. Tez, bu dönüşümün iki ayağından birini AK Parti'nin seçim aritmetiğinde ve devlet bürokrasisi içinde iktidarını pekiştirmesi ve bu iktidarın kalıcılaştırılması ihtiyacına bağlarken diğer ayağını da özellikle 2010'lu yılların başından itibaren AK Parti'nin bir seferberlik psikoloji ve söylemi ile kitlesini teyakkuz halinde tutma ihtiyacına bağlamaktadır. Bu iki somut amaç, muhafazakar/İslamcı siyasal geleneğin bir çok ideolojik temsilini kendinde toplayabilmiş bir parti ve liderin yönelimleriyle birlikte siyasal hattın belirleyici unsurlarından biri olabilmektedir.

AK Parti'nin resmi tarih kurgularında ise; liberallik-otoriterlik, barışçılık-militarizm gibi skalalarda dönemsel salınımlar yaşansa da temel tezleri, Türk Sağının (özellikle de 80'li yıllardan itibaren ivme kazanan Türk-İslamcı tezlerin) bir çok nüvesini bünyesinde barındırır. Bu anlamda Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki

³¹⁴ Pierre Nora, a.g.e, s. 26

³¹⁵ Her ne kadar eleştirel tarih yazımı gibi bir karşı akım olsa da tezin ilgilendiği konu daha ziyade milliyetçi tarih yazımı olduğundan, bu ön kabulü detaylandırmadım.

orijinal ve nevzuhur Kemalist tarih tezlerine sahip değildir. Fakat AK Parti'nin tarih kullanımının, iki bakımdan Türk Sağının tarih tezlerine çığır açtırmış olduğu söylenebilir. Bunlardan biri, tarihle güncel siyaset arasındaki özdeşleştirme ve uyarlama yeteneğidir. Diğer ise, devlet totalitarizminin imkanlarına erişmesinin ve gelişen kitle iletişim imkanlarının bir sonucu olarak bu tarih kurgularını nicelik ve yaygınlık bakımından alabildiğince genişletmiş olmasıdır. Bu kullanım genişliğine sahip olacak meşruiyetin söylemsel kaynakları ise zaman zaman daha liberal bir söylemle ve çoklukla “muhalefete muhalefet” saikiyle “geçmişle yüzleşmek” başlığında kurulurken, zaman zaman da bir altın çağlar mitosunun uyarlaması ile “yaptık yine yaparız” potansiyeli üzerinden kurulur. Tek Parti Dönemi ile yüzleşmek, darbelerle yüzleşmek, Kürt Sorunu bağlamında 90'lı yıllarla yüzleşmek gibi başlıklar AK Parti'nin ana muhalefet unsurlarını demokrasi ve insan hakları gibi konularda eleştirmesine ve kendi tarih anlatısında Cumhuriyet tarihini, millet iradesi ve onun düşmanları şeklinde özetleyen söylemine alan açmasına yardımcı olur.

Tarihi, övünülecek arka planlar yaratmak için kurgulayan ve bu şanlı geçmiş i tekrar ulaşılması gereken bir hedef olarak koyan altın çağlar mitos u ise AK Parti'nin tarihle kurdu ğ u ilişkinin en azından söylem düzeyinde temel belirleyeni olmuş gibidir. Bu mitsel bakış; milletlerin tarihini “ilerleme” kavramıyla düşünmez; daha ziyade döngüsel bir hareket olarak algılar. Bu bakış a göre, milletlerin “yükseliş i” veya “düşüş ü” vardır.³¹⁶ Bu yüzden, “şanlı tarihimiz” içerikli propagandif çıktılar, AK Parti etrafında geliş en siyasal alanın temel mottolarından biri haline gelmiştir. Eriş ilmesi gereken bu şanlı tarihin en büyük kurumsal kayna ğ ı da ş üphesiz Osmanlı mirasıdır. Osmanlı mirası, en azından bölgesel bir güç olmak isteyen ve bu amaçla özellikle bölgedeki Sünni Müslüman unsurların hamili ğ ine soyunan AK Parti'nin uluslararası siyasetinde bir “soft power” unsuru olarak görülürken, iç politikada da güçlü ve İslami tandanslı bir adil yönetim olarak idealize edilmektedir. Bu idealizasyon, di ğ er yandan da “kültürel ve dini kodlarıyla barış an” ve “tarihsel misyonuna” dönüş yapan bir Türkiye'yi oluşturma iddiasındaki AK Parti'nin politikalarına meş ruiyet sağlamaya imkan veren geniş bir tarihsel bagaj olarak iş lev

³¹⁶ Tanıl Bora, “Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s. 45

görür. Aynı zamanda bu Osmanlı kaynağı, ideolojik sembol sıkıntısı çeken AK Parti için bir sembolik siyaset kaynağı ve kentli muhafazakar burjuvazi için bir moda unsuru olarak yaygınlaşır.

Nihayetinde AK Parti'nin kurguladığı resmi tarih, büyük oranda ihtiyaçlar hiyerarşisi içinde hala yazılmakta ve performe edilmektedir. AK Parti açısından bu araçsal tarihin kabaca temel iki kullanım alanı tanımlanabilir. İlki daha konjonktürel bir siyasal olumlamayı amaç edinir ve aktüel siyasal meselelere tarihsel haklılık veya tarihsel bir kutsaliyetlik argümanı katmaya çalışır.

Bu birinci tarz referansların zemin bulmasını da sağlayan ikinci kullanım alanı ise kendi çeperinde tanımlanan bir tarihi yaygınlaştırması ve bu toprakların kültürel özü olarak toplumsal hafızaya kaydederek resmileştirmesine bağlıdır. Bu tarihsel anlatılar, AK Parti tarafından, “bizi biz yapan değerler” olarak çok geniş bir alanda ve geniş devlet imkanlarıyla işlenir. Böylelikle bu tarihsel zeminden verilen her olumlayıcı örnek, otomatik olarak AK Parti'nin siyasal hattına prestij kazandırır. Fakat ulusun birleştirici ve ortaklaştırıcı unsuru olma iddiasındaki, görece sabit bir anlatı etrafında örülen bu resmi tarih anlatıları da her zaman o kadar katı değildir. AK Parti'nin “kızıl elmaları”, “kırmızı çizgileri”, “olmazsa olmazları” konjonktürel olarak yeniden tanımlandığı oranda tarih de bu dönüşüme rengini verebilmektedir.

Son olarak bu çalışmanın, en azından kendi zihnimde yolunu açtığı bazı soruları ve bu alandaki gelecek akademik çalışmalara da ufak bir ışık tutabilecek hususları belirtmek isterim. Bu tez, son tahlilde “tanımlayıcı” bir çalışmadır. Muhakkak ki bu çalışmanın somut bir alan çalışmasıyla desteklenmesi, bu tanımlanan hususları derinleştirmeye imkan tanıyacaktır. Örneğin AK Parti'yi temsil eden kişilerin kamusal olarak kullandığı söylemlerle daha kapalı özel alanlardaki söylemleri arasındaki benzerlik veya farklılık araştırılmaya muhtaçtır. Yine “seçmen kitlesinin partiye angeje olma oranı, ideolojik kökenleri, sınıfsal aidiyetleri veya eğitim durumlarına göre tarihle kurduğu ilişki ve bu söylemlere yüklediği önemin boyutu nasıl değişmektedir?” gibi bir soru da bu bağlamda önemlidir. Bu tarz nüansları ayrıntılandırabilecek alan çalışmaları bu konuyu daha iyi anlama noktasında oldukça faydalı olacaktır.

Bu tarz alan çalışmalarının yanında, bu alanda AK Parti dışı siyasal öznelerin tarih kullanımlarını kıyaslayan bir araştırma da tez boyunca tarihin AK Parti üzerinden tanımlamaya çalıştığım kullanımının ne kadarının AK Parti'ye özgü olduğunu görmemiz açısından faydalı olacaktır. Farklı siyasal öznelerin ideolojik farklar, hükümette veya muhalefette olma veya kendinden önceki resmi tarihle barışıklık düzeyi gibi değişkenlerinin, tarihin kullanımına dair yaratacağı veya “yaratmayacağı” farklar “AK Parti'nin tarih kullanımının” kendine has kısmını bize daha net gösterecektir.

Yine bu çalışmanın, tarih disiplinin de dahil olmasını gerektirecek önemli bir başka sorunun da önünü açtığını düşünüyorum. O soru da AK Parti'nin kitlesine tarih şuuru verdiği iddiasının doğruluğudur. AK Parti'nin kitle mobilizasyonu ve siyasal-söylemsel meşruiyet sağlamak için kullandığı ve yaygınlaştırdığı tarihsel bilgilerin kendi kitlesinde veya resmi tarihi endoktrine edecek en önemli alan olan eğitim sisteminin çıktılarında somut ve doğru bilgi olarak ne derece etkili olduğu da araştırılmaya muhtaçtır. Yani; “siyasal alanda tarihin işlevi genişlerken kitlelerin tarih bilinci de bu yönde geliyor mu?” veya “bu bilgiler, akademik ilkelere bağlı bir tarihçinin gözünde ne oranda doğru?” gibi sorular da bu çalışmanın açtığı alanı tamamlayıcı bir hüviyet gösterecektir.

Bu çalışmanın konu edindiği alanın, bu tarz soruları cevaplamaya çalışan başka çalışmalarla da genişleyeceğini umarım.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler Ve Süreli Yayınlar:

“Özal: Türkiye'nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır!”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı:19, Yaz 1992, s. 5-24

Derin Tarih, sayı 16, Temmuz 2013

Derin Tarih, sayı 27, Haziran 2014

Derin Tarih, sayı 32, Kasım 2014

Derin Tarih, sayı 49, Nisan 2016

Derin Tarih, sayı 56, Kasım 2016

Derin Tarih, sayı 67, Ekim 2017

Derin Tarih, sayı 57, Aralık 2016

Derin Tarih, sayı 46, Ocak 2016

Derin Tarih, sayı 18, Eylül 2013

İBB İstanbul Bülteni, Ocak 2009, s.18

“İşte Latife Hanım’ın 91 Yıldır Gizlenen Mektubu”, Derin Tarih, Mayıs 2017

Açıkel, Fethi: “Muhafazakar Sosyal Mühendisliğin Yükselişi: ‘Yeni Türkiye’nin Eski Siyaseti”, **Birikim**, Sayı 276, Nisan 2012, s. 14

Açıkel, Fethi: “AKP İslâmcılığının üç ideolojik ve üç jeopolitik dönüşümü: İslâmî liberalizm, pan-İslâmist popülizm ve İslâmcı ulusalcılık”, **Birikim Dergisi**, sayı:332-Aralık 2016

Akal, Cemal Baki: “**Devlet Kuramı**”, Ankara, Dost Kitapevi, 2009

Akça, İsmet: “Türkiye Günlüğü: Yeni Sağın Organik Aydınları”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce serisi cilt 5**; Muhafazakarlık, ed.: Ahmet Çiğdem, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004

- Aktağ, Yusuf: “Sağ popülizm, AKP’nin söylemi ve emekçilerin müdahalesi”, **Özgürlük Dünyası Dergisi**, sayı 262- Mart 2015
- Aktağ, Yusuf: “Sağ popülizm, AKP’nin söylemi ve emekçilerin müdahalesi”, **Özgürlük Dünyası Dergisi**, sayı 262- Mart 2015
- Aktoprak, Elçin: “AKP’nin çözüm politikasında dinin rolü: Uzlaştırıcı mı? Kurucu mu?”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 130
- Alpman, Polat S.: “Erbakan’ın Atatürk’ü”, <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/8619/erbakan-in-ataturk-u#.Whk7jrSFjVo>, 22.11.2017, (erişim tarihi:25.11.2017)
- Althusser, Louis: “**İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**”, çev:Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2016
- Armağan, Mustafa: “**Geri Gel Ey Osmanlı**”, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010
- Armağan, Mustafa: “Tarihin Buluşturduğu İki Lider: Abdülhamid ve Erdoğan”, **Derin Tarih**, sayı:54, Eylül 2016
- Assman, Jan: “**Kültürel Bellek**”, Çev: Ayşe Tekin, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001
- Billig, Michael: “**Banal Milliyetçilik**”, çev: Cem Şişkolar, İstanbul, Gelenek Yayınları, 2002
- Bora, Tanıl: “**Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar**”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006
- Bora, Tanıl: **Türk Sağının Üç Hali**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003
- Bora, Tanıl: “Yeni Türkiye”, <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7718/yeni-turkiye#.WXNlnoTyjIW>, (erişim tarihi:20.07.2017)
- Bourdieu, Pierre: “**Devlet Üzerine-Collège de France Dersleri (1989-1992)**”, Çev: Aslı Sümer, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016
- Burke, Peter: “People’s History or Total History”, Routledge & Kegan Paul, 1981, **People’s History and Social Theory**

- Calhoun, Craig: “**Milliyetçilik**”, Çev: Bilgen Sütçüoğlu, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007
- Copeaux, Etienne: “**Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine**”, Çev: Ali Berktaş, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000
- Çandar, Cengiz: “21. Yüzyıla Doğru Türkiye: Tarih ve Jeopolitiğin İntikamı”, **Türkiye Günlüğü**, sayı:19, Yaz 1992, s.31-35
- Çavuşoğlu, Erbatır: “Kadim İdeoloji Korporatizme AKP Makyajı: İnşaata Dayalı Büyüme Modelinin Yeni Osmanlıcılıkla Bütünleşerek Ulusal Popüler Proje Haline Gelişi”, **Birikim**, sayı: 296, Aralık 2013, s. 70-81
- Çınar, Menderes: “**Vesayet Demokrasisinden “Milli” Demokrasiye**”, İstanbul, Birikim Yayınları, 2015
- Çiğdem, Ahmet: “**Taşra Epiği “Türk” İdeolojileri ve İslâmcılık**”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016
- Davutoğlu, Ahmet: “**Stratejik Derinlik**”, Küre Yayınları, 2009, İstanbul
- Demirkent, Dinçer: “Rejimi Adlandırmak: Politikaya Çağrı”, **Ayrıntı Dergi**, sayı:6, 2014
- Erol, Su-Yılmaz, Gülçim: “Etnografya’dan Panorama’ya, Türkiye’de Milli Kimlik İnşasında İki Müze Örneği”, **Birikim**, sayı 328-329, Ağustos-Eylül 2016, s. 71-80
- Ersanlı, Büşra: “**Türkiye’de “Resmî Tarih” Tezinin Oluşumu (1929-1937)**”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
- Gellner, Ernest: “**Uluslar ve Ulusculuk**”, çev: Büşra Ersanlı-Günay Göksu Özdoğan, İstanbul, Hil Yayınları, 2013
- Güvenç, Bozkurt-Şaylan, Gencay– Tekeli, İlhan,...: “**Türk-İslam Sentezi**”, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1991
- Hanrieder, F. Wolfram: “Compatibility and Consensus: A Proposal for the Conceptual Linkage of External and Internal Dimensions of Foreign Policy”, **Comparative Foreign Policy: Theoretical Essays**, ed. Wolfram Hanrieder (New York: David McKay, 1971), s. 242-264

- Hobsbawn, Eric –Ranger, Terence: **“Geleneğin İcadı”**, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2005
- Hobsbawn, Eric: **“Tarih Üzerine”**, Çev: Osman Akınhay, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999
- Kansu, Aykut: **“1908 Devrimi”**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002
- Kısakürek, Necip Fazıl: **“Ulu Hâkan II. Abdülhamîd Hân”**, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 1998
- Koçak, Dilek Özhan-Koçak, Kemal: **“Geçmişe Methiye: Fetih 1453”**, **Birikim**, sayı 305, Eylül 2014, s.53-66
- Koyuncu, Büke: **“Benim Milletim...” AK Parti İktidarı, Din ve Ulusal Kimlik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014
- Kracauer, Siegfried: **“Tarih: Sondan Bir Önceki Şeyler”**, İstanbul, Metis Yayınları, 2014
- Kuzu, Ali: **“Hedef 1923’ten Hedef 20023’e Atatürk ve Erdoğan”**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2011
- Manisalı, Erol: **“Eksen Kayması”**, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınları, 2011
- Nietzsche, Friedrich: **“Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine”**, Çev: Nejat Bozkurt, İstanbul, Say Yayınları, 2001
- Nora, Pierre: **“Hafıza Mekanları”**, Çev: Mehmet Emin Özcan, İstanbul, Dost Kitabevi, 2006
- Özbek, Meral: **“Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski”**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013
- Özkırımlı, Umut: **“Milliyetçilik Kuramları, Eleştirel Bir Bakış”**, İstanbul, Doğubatı Yayınları, 2008
- Saka, Erkan: **“Siyasi Trollük Örneği Olarak Aktroller”**, **Birikim**, sayı:322, Şubat 2016, s. 17-22
- Sarı, Hasan: **“Recep Tayyip Erdoğan Siyaset Sözlüğü”**, İstanbul, Kalem Kitabevi, 2011

- Sert, Özlem: “Türkiye’de nostalji politikası, kentte gigantomani, ev ekonomisinde saray hayali: Yeni Osmanlıcı hatırlamanın halleri”, **Birikim**, sayı 293, Eylül 2013, s.98
- Sönmez, Erdem: “Yeni-Osmanlıcılık: Özal Dönemi Organik Aydınlarının AKP’ye bıraktıkları Miras”, **Hegemonya’dan Diktatörya’ya AKP ve Liberal-Muhafazakar İttifak**, ed: Çağdaş Sümer-Fatih Yaşlı, Ankara, Tan Yayınları, 2010
- Su, Taşkın-Demir, Eren: **“111 Maddede RTE Sözlüğü”**, Akis Kitap, İstanbul, 2011
- Tığ, Abdurrahman-Baydaroğlu İsak-Erdem Sakiye: **“Recep Tayyip Erdoğan’ın Konuşmalarından Tematik Seçmeler”**, AK Parti Tanıtım ve Medya Başkanlığı, 2010
- Tosh, John: **“Tarihin Peşinde”**, Çev: Özden Arıkan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013
- Tuğal, Cihan: **“Pasif Devrim - İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi”**, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2015
- Türel, İpek: “Modeling Citizenship in Turkey's Miniature Park”, <http://architecturalnetworks.research.mcgill.ca/assets/modeling-citizenship-in-miniature-park-min.pdf>, (erişim tarihi: 17.01.2018)
- Türk, H. Bahadır: **“Muktedir-Türk Sağ Geleneği ve Recep Tayyip Erdoğan”**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014
- Vergin, Nur: “Türkiye’nin Kendinden Korkmaması ve Aslına Rücu Etmesi Lazım”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı:19, Yaz 1992, s.40-46
- Yaman, Ali: “AKP Dönemi Dış Politika Ekseninde Mezhep Meselesi”, **“Türkiye’de Politik Değişim ve Türk Dış Politikası”**, ed. Rasim Özgür Dönmez, Bursa, Dora Yayıncılık, 2014, s. 163-203
- Yapıcı, Merve İrem-Yapıcı, Utku: “Türk ve Rus Dış Politikalarını Etkileyen Doktrinler Olarak Yeni Osmanlıcılık ve Yeni Avrasyacılık: Karşılaştırmalı bir Çözümleme Denemesi”, **“Türkiye’de Politik Değişim ve Türk Dış Politikası”**, ed.: Rasim Özgür Dönmez, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, s.82
- Yeşilyurt, Melek: “Sinema & İdeoloji İlişkisi Bağlamında Fetih 1453”, <https://melekyesilyurt.wordpress.com/2012/03/15/sinema-ideoloji->

iliskisi-baglaminda-fetih-1453/, (erişim tarihi: 08.01.2018)

Yıldırım, Deniz: “AKP ve Neoliberal Popülizm”, **AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu**, Der: İlhan Uzgel, Bülent Duru, Ankara, Phoenix Yayınevi, s.66-107

Köşe Yazıları

Armağan, Mustafa: “Kutü’l-Amare Zaferi neden unutturuldu?”, **Yenişafak**, 30.04.2017

Atay, Tayfun: “Yok böyle Abdülhamid, var böyle Erdoğan!”, **Cumhuriyet**, 06.03.2017

Atay, Tayfun: “‘Reis’ için biçilmiş Abdülhamid kaftanı”, **Cumhuriyet**, 26.02.2017

Bahadıroğlu, Yavuz: “İlk Meclisin Koyduğu İçki Yasası”, **Yeni Akit**, 28.05.2013

Çapa, Ebru: “Sultan Modası”,
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sokak/409585/Sultan_modasi.html, 07.10.2015, (erişim tarihi: 09.03.2018)

Çulhaoğlu, Metin: “Dimyat’a pirince giderken...”, <http://ilerihaber.org/yazar/dimyata-pirince-giderken-50759.html>, 23.02.2016, (erişim tarihi: 14.02.2018)

Dağlıoğlu, Emre Can: “Osmanlı tahtında bir Polat Alemdar”, **Agos**, 29.03.2017

Eraslan, Sibel: “Uzun Adam Hey”, **Star**, 14.02.2014

Gültekin, Sabri: “Atatürk “metal yorgunluğu”ndan çok çekti!”,
<http://www.milatgazetesi.com/ataturk-metal-yorgunlugundan-cok-cekti-makale,122770.html>, 13.10.2017 (erişim tarihi: 01.11.2017)

Mert, Nuray: “Abdülhamid Han ve Erdoğan”, **Cumhuriyet**, 26 Eylül 2016

Mert, Nuray: “Yeni Türkiye’nin Tarih Yazımı”, **Cumhuriyet**, 24.07.2017

Oruç, Merve Şebnem: “Erdoğan’ın davası mı Erdoğancılık mı?”, **Yenişafak**, 27.08.2017

Övür, Mahmut: “Atatürk ve Toplumsal Uzlaşma”,
<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/ovur/2017/10/29/ataturk-ve->

toplumsal-uzlasma, 29.10.2017, (erişim tarihi:13.11.2017)

Selvi, Abdulkadir: “Erdoğan’ın seçim takvimi ve ekonomi”,
<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/abdulkadir-selvi/erdoganin-secim-takvimi-ve-ekonomi-40642916>, 13.11.2017, (erişim tarihi: 14.11.2017)

Süngü, Yaşar: “Düyun-u Umumiyyeden IMF’ye”,
<https://www.yenisafak.com/yazarlar/yasarsungu/duyun-u-umumiyyeden-imfye-37695>, 15.05.2013, (erişim tarihi:08.03.2018)

Tatlıpınar, Eyüp: “Vapurlardan meydanlara: İzmir Marşı ve yeni Kemalizm”,
<https://journno.com.tr/izmir-marsi-yeni-kemalizm>, 23.06.2017, (erişim tarihleri: 23.11.2017)

Haberler Ve Online Kaynaklar

“Karanlık günler tekrar yeşermeyecek”, www.milliyet.com.tr/karanlik-gunler-tekrar-yesermeyecek-siyaset-1196554/, 09.02.2010, (erişim tarihi:25.01.2018)

"Maalesef 90'lı yıllar Türkiye'nin kayıp yılları oldu",
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/605181-maalesef-90li-yillar-turkiyenin-kayip-yillari-oldu>, 26.02.2011, (erişim tarihi:09.10.2017)

'90'lı yıllardaki gibi yerimizde saydığımız günlere asla dönmeyeceğiz',
<http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/90li-yillardaki-gibi-yerimizde-saydigimiz-gunlere-asla-donmeyecegiz-241295.html>, 25.03.2016, (erişim tarihi:10.12.2017)

'Siyasi İktidar Olduk Ama Sosyal ve Kültürel Alanlarda İktidar Değiliz',
<https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogan-siyasi-iktidar-olduk-ama-sosyal-ve-kulturel-alanlarda-iktidar-degiliz/3874608.html>, 28.05.2017, (erişim tarihi: 05.02.2018)

"CHP'nin genel müdürü gel de burayı gör" , <https://www.haberler.com/erdogan-chp-nin-genel-muduru-gel-de-burayi-gor-5485919-haberi/>, 29.12.2013, (erişim tarihi:10.12.2017)

"Fatih Sultan Mehmet gemileri karadan yürüttü, biz de boğazın altından Marmaray'ı yürüttük" , <http://www.demokrathaber.org/siyaset/fatih-sultan-mehmet-gemileri-karadan-yuruttu-biz-de-bogazin-h81791.html>, 27.03.2017, (erişim tarihi: 28.11.2017)

"Malazgirt'in Asıl Keşfi 1960 Darbesi Sonrası Oldu",
<https://bianet.org/bianet/toplum/189425-malazgirt-in-asil-kesfi-1960-darbesi-sonrasi-oldu>, 26 Ağustos 2017, (erişim tarihi: 26.09.2017)

“Abdülhamid'e yapılan Erdoğan'a yapılmak isteniyor”,
<https://www.memurlar.net/haber/632877/abdulhamid-e-yapilan-erdogan-a-yapilmak>

isteniyor.html, 17.12.2016

“Necip Fazıl Ödülleri 2017' sahiplerini buldu”,
<https://www.yenisafak.com/hayat/necip-fazil-odulleri-2017-sahiplerini-buldu-2937385>, 16.12.2017, (erişim tarihi: 14.01.2018)

“Yeni Osmanlı Türkiyedir demedim”,
<http://www.haber7.com/siyaset/haber/456637-yeni-osmanli-turkiyedir-demedim>, 25.11.2009, (erişim tarihleri: 20.01.2018)

“Fetih 1453"ü Mehteranla İzledi”, <https://www.haberler.com/fetih-1453-u-mehteranla-izledi-3397452-haberi/>, 26.02.2012, (erişim tarihi:06.01.2018)

“15 Temmuz sonrası nerelerin adı değişti?”,
<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/07/15/15-temmuz-sonrasi-nerelerin-adi-degisti/>, 15.07.2017, (erişim tarihi: 12.03.2018)

“15 Temmuz şehitlerinin isimleri okulda yaşatılacak”, <https://aa.com.tr/tr/turkiye/15-temmuz-sehitlerinin-isimleri-okulda-yasatilacak/665292>, 15.10.2016

“15 Temmuz şehitlerinin isimleri okulda yaşatılıyor”,
<https://www.yenisafak.com/video-galeri/gundem/15-temmuz-sehitlerinin-isimleri-okulda-yasatiliyor-2114403>, 01.11.2016, (erişim tarihleri: 12.03.2018)

“3. Köprü'nün adı belli oldu”, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/3-koprunun-adi-belli-oldu-87726.html>, 29.05.2013, (erişim tarihi:11.03.2018)

“30 Ağustos kutlamaları yasak, festival serbest “,
<http://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/30-agustos-kutlamalari-yasak-festival-serbest-1958007/>, 3 Ağustos 2017, (erişim tarihi:02.10.2017)

“Abdullah Öcalan'ın mektubunun tam metni”,
<http://tr.euronews.com/2013/03/22/abdullah-ocalan-in-mektubunun-tam-metni>, 22.03.2013, (erişim tarihi: 21.12.2017)

“Abdülhamit'ten Erdoğan'a yüzyıllık oyun”,
<https://www.dunyavegercekler.com/haber/17464-abdulhamitten-erdogana-yuzyillik-oyun.html>, 25.06.2015, (erişim tarihi:28.11.2017)

“Ağaoğlu 1453 Konutları”, <http://www.maslak1453.com/>

“Ahmet Davutoğlu: Evet yeni Osmanlıyız”,
<http://www.haber7.com/siyaset/haber/456312-ahmet-davutoglu-evet-yeni-osmanliyiz>, 24.11.2009

“Ahmet Kaya'ya itibarı iade edildi”, <http://www.milliyet.com.tr/ahmet-kaya-ya- itibari-iade-edildi/siyaset/detay/1812662/default.htm>, 25.12.2013, (erişim tarihi: 17.11.2017)

“AK Parti 2011 Seçim Beyannamesi”, <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/iste->

ak-partinin-secim-beyannamesi/78619#1, (erişim tarihi: 22.07.2017)

“AK Parti Beykoz gençliği eski Türkiye’yi yeniden hatırlattı”,
<http://dostbeykoz.com/ak-parti-beykoz-gencligi-eski-turkiye-yi-yeniden-h>,
27.05.2015, (erişim tarihi: 08.12.2017)

“AK Parti Grup Toplantısı”, <http://www.milliyet.com.tr/ak-parti-grup-toplantisi-ankara-yerelhaber-159706/>, 22.04.2014, (erişim tarihi:20.09.2017)

“AKP 10 Kasım için İstanbul’dan Anıtkabir’e otobüs kaldırıyor”,
<http://www.diken.com.tr/akp-10-kasim-icin-istanbuldan-anitkabire-otobus-kaldiriyor/>, 09.11.2017, (erişim tarihi: 13.11.2017)

“AKP Destek Vermedi”, Milliyet, 01.01.2004

“AKP'nin yeni 'tarih yazımı' projesi”,
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/906486/AKP_nin_yeni__tarih_yazimi__projesi.html, 16.01.2018, (erişim tarihi: 20.01.2018)

“AKP’li Belediyelerin Mustafa Armağan Aşkı”, Cumhuriyet, 13.05.2017

“Aleviler’den 'Yavuz Sultan Selim Köprüsü'ne tepki”,
<http://www.radikal.com.tr/turkiye/alevilerden-yavuz-sultan-selim-koprusune-tepki-1135626/>, 30.05.2013, (erişim tarihi:23.11.2017)

“Alkolde yasak üstüne yasak!”,
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/423590/Alkolde_yasak_ustune_yasak_.html, 24.05.2013, (erişim tarihi: 12.10.2017)

“Anayasa Mahkemesi 367 şart dedi”, <http://www.hurriyet.com.tr/anayasa-mahkemesi-367-sart-dedi-6436574>, 02.05.2007, (erişim tarihi:07.07.2017)

“Ankaraspor'un ismi Osmanlıspor oldu”, <http://aa.com.tr/tr/spor/ankarasporun-ismi-osmanlispor-oldu/130304>, 19.08.2014, (erişim tarihi:12.02.2018)

“Asker ve Sivilin ‘sıra dışı’ Buluşması”, Milliyet, 04.03.2004

“Atalay: AK Parti'yle 90'lı Yılların Bir Arada Anılması Söz Konusu Olamaz”,
<https://www.haberler.com/atalay-ak-parti-yle-90-li-yillarin-bir-arada-2950363-haberi/>, 23.08.2011, (erişim tarihi:10.12.2017)

“Atatürk Yaşasaydı Refahçı Olur Muydu?”, Milliyet, 29.11.1994

“Avrupa'nın unuttuğu mazi: Her dertlerine Osmanlı yetişti...”,
<https://www.yenisafak.com/hayat/avrupanin-unuttugu-mazi-her-dertlerine-osmanli-yetisti-2634364>, 27.03.2017, (erişim tarihi:14.02.2018)

“Aydın'da 19 Mayıs kutlama alanı tartişması”, <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/5376825-aydinda-19-mayis-kutlama-alani-tartismasi>, 19 Mayıs 2015, (erişim tarihi:02.10.2017)

“BAE Dışışleri Bakanından Türklere hakaret içerikli paylaşım”,
<http://www.ihha.com.tr/haber-bae-disisleri-bakanindan-turklere-hakaret-icerikli-paylasim-697558/>, 20.12.2017, (erişim tarihi: 25.12.2017)

“Bakan Eroğlu: "İzmir Marşı'nı Muhalefet İstismar Etmesin",
<https://www.haberler.com/bakan-eroglu-izmir-marsi-ni-muhalefet-istismar-9359093-haberi/>, 11.04.2017, (erişim tarihi: 23.11.2017)

“Başbakan beğendi”, <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-begendi-19932306>,
17.02.2012, (erişim tarihi:07.01.2018)

“Başbakan Erdoğan: Bayramlar milli ruh ve heyecanla kutlanacak”,
<https://www.sondakika.com/haber/haber-basbakan-erdogan-bayramlar-milli-ruh-ve-heyecanla-3594040/>, 05.05.2012, (erişim tarihi: 06.11.2017)

“Başbakan Erdoğan'dan çok sert açıklamalar”, <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-erdogandan-cok-sert-aciklamalar-25154466>, 19.11.2013, (erişim tarihi: 17.11.2017)

“Başbakan Erdoğan'dan Muhteşem Yüzyıl'a ağır eleştiri “,
<http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-erdogandan-muhtesem-yuzyila-agir-elestiri-22009998>, 25.11.2012 , (erişim tarihi:07.01.2018)

“Başbakan Erdoğan'ın konuşmasının tam metni”, <http://t24.com.tr/haber/basbakan-erdoganin-konusmasinin-tam-metni,214180>, 30.10.2012, (erişim tarihi:11.10.2017)

“Başbakan Erdoğan’ın 19 Kasım tarihli TBMM Grup Toplantısı konuşmasının tam metni”, <http://m.akparti.org.tr/ekm/haberler/basbakan-erdoganin-19-kasim-tarihli-tbmm-grup-toplantisi-konusmasinin-tam-m/55646>, 19.11.2013, (erişim tarihi:07.02.2018)

“Başbakan Tayyip Erdoğan: Buldular bir monşer, halkın karşısına çıkardılar”,
<http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-tayyip-erdogan-buldular-bir-monser-halkin-karsisina-cikardilar-26831532>, 18.07.2014, (erişim tarihi: 29.11.2017)

“Başbakan Yıldırım 'Esnaf ve Ahilik Fonu'nun Detaylarını Açıkladı”,
<http://www.milliyet.com.tr/basbakan-yildirim-esnaf-ve-ahilik-fonu-ankara-yerelhaber-1756534/>, 04.01.2017, (erişim tarihi:18.02.2018)

“Başbakan: Herkes istediğini içiyor”, <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-herkes-istedigini-iciyor-16764408>, 14.01.2011, (erişim tarihi:01.03.2018)

“Başkent’in beş girişine beş muhteşem kapı”,
<http://www.aksam.com.tr/guncel/baskentin-bes-girisine-bes-muhtesem-kapi/haber-292517>, 16.03.2014, (erişim tarihi: 18.02.2018)

“Beyazıt’ta YÖK protestosu: “Kahrolsun istibdat, yaşasın hürriyet!””,
<http://sendika62.org/2017/11/beyazitta-yok-protestosu-kahrolsun-istibdat-yasasin-hurriyet/>, 08.11.2017,

“Bir ‘Yeni Türkiye’ icadı: Kut’ül Ammare”, 22 Nisan 2016, Cumhuriyet

“Bir Zamanlar Osmanlı yayından kaldırıldı”, <http://www.hurriyet.com.tr/bir-zamanlar-osmanli-yayindan-kaldirildi-22130732>, 12.12.2012, (erişim tarihi:08.01.2018)

“Böylesini Görmedim”, Milliyet, 01.01.2004

“Bu yılki 23 Nisan kutlamaları iptal edildi!”, 12.04.2016, <http://www.yeniakit.com.tr/haber/bu-yilki-23-nisan-kutlamalari-iptal-edildi-161287.html>, (erişim tarihi: 23.11.2017)

“Bülent Arınç: Tarih Diye Ezberletilenler Büyük Oranda Gerçeği Yansıtmıyor”, <https://www.haberler.com/bulent-arinc-tarih-diye-ezberletilenler-buyuk-3529932-haberi/>, 11.04.2012, (erişim tarihi:08.01.2018)

“Bülent Arınç'tan Fetih 1453 yorumu”, <http://www.milliyet.com.tr/bulent-arinc-tan-fetih-1453-yorumu-siyaset-1505108/>, 19.02.2012, (erişim tarihi:07.01.2018)

“Bütçe ‘Fetih ve düğün’e gitti”, <https://www.birgun.net/haber-detay/butce-fetih-ve-dugun-e-gitti-116265.html>, 16.06.2016, (erişim tarihi:16.11.2017)

“CHP: Kahrolsun istibdat, yaşasın hürriyet”, <https://www.artigercek.com/chp-kahrolsun-istibdat-yasasin-hurriyet>, 24.07.2017

“CHP'de 'Dersim' bölünmesi”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/140686/CHP_de__Dersim__bolunmesi.html, 14.11.2014, (erişim tarihi:16.10.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan Atatürk'ü anma töreninde açıkladı”, <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-ataturk-u-siyaset-2342587/>, 10.11.2016, (erişim tarihi:26.09.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan Diriliş Ertuğrul'un setini ziyaret etti”, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/erdogan-dirilis-ertugrulun-setini-ziyaret-etti/38991>, 07.06.2015, (erişim tarihleri: 07.01.2018)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan Mersin Şehir Hastanesi açılışında”, <http://www.ensonhaber.com/cumhurbaskani-erdogan-mersin-sehir-hastanesi-acilisinda-2017-02-03.html>, 03.02.2017, (erişim tarihi:10.12.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan Necip Fazıl ödül töreninde konuştu”, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/12/25/cumhurbaskani-erdogan-necip-fazil-odul-torende-konustu?paging=3>, 25.12.2015, (erişim tarihi:16.01.2018)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan, 'Filinta' setinde!”, <http://www.posta.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-filinta-setinde-fotograflihaberi-278166-2>, 19.04.2015

“Cumhurbaşkanı Erdoğan, AK Parti 3. Olağanüstü Kongresi'nde konuştu”, <http://www.mynet.com/haber/politika/cumhurbaskani-erdogan-ak-parti-3-olaganustu-kongresinde-konustu-3051434-1>, 21.05.2017, (erişim tarihi: 21.11.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Fethin hesaplaşması 563 yıldır bitmiyor",
<http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/05/29/cumhurbaskani-erdogan-fethin-hesaplamasi-563-yildir-bitmiyor>, 29.05.2016, (erişim tarihi:03.10.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Tek Parti Dönemi Artığı Siyasetçileri Müzeye Kaldıracağız””, <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-tek-parti-donemi-ankara-yerelhaber-1956518/>, 05.04.2017, (erişim tarihi: 28.11.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Tek Parti Dönemi Artığı Siyasetçileri Müzeye Kaldıracağız”, <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-tek-parti-donemi-ankara-yerelhaber-1956518/>, veya

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: 14 yıldır iktidarız! Tek eksiğimiz...”,
<http://www.gazetevatan.com/cumhurbaskani-erdogan-konusuyor-1071055-siyaset/>, 28.05.2017, (erişim tarihi: 01.10.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: 27 Mayıs darbesinin ana karargahı CHP”,
<http://www.ajanshaber.com/cumhurbaskani-erdogan-konusuyor-haberi/358169>, 27.05.2016, (erişim tarihi:02.11.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: 27 Mayıs Darbesiyle Kurulan Vesayet Sistemi Devam Ettiriliyor”, <https://www.haberler.com/cumhurbaskani-erdogan-27-mayis-darbesiyle-kurulan-8476752-haberi/>, 27.05.2016, (erişim tarihi: 01.11.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: CHP’nin Tek Parti Dönemindeki İktidarını Anlattı”,
<http://www.habersitesi.com/cumhurbaskani-erdogan-chpnin-tek-parti-donemindeki-iktidarini-anlatti-36310h.htm>, (erişim tarihi:20.07.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: Eski Türkiye tüm kurumlarıyla miadını doldurdu”,
<http://www.hurriyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-eski-turkiye-tum-kurumlariyla-miadini-doldurdu-28891915>, (erişim tarihleri:23.07.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: İnsanlık çok kötü bir sınav verdi”,
<http://www.star.com.tr/guncel/cumhurbaskani-erdogan-insanlik-cok-kotu-bir-sinav-verdi-haber-1109746/>, 08.05.2016, (erişim tarihi:30.12.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: Tankların Önüne Seçkinler Yatmadı”,
<https://www.haberler.com/cumhurbaskani-erdogan-darbeciler-ne-kadar-8703473-haberi/>, 16.08.2016, (erişim tarihi: 29.11.2017)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan ABD'ye: Osmanlı tokadı yemedikleri çok açık”,
<https://www.ahaber.com.tr/gundem/2018/02/13/cumhurbaskani-erdogandan-abdye-osmanli-tokadi-yemedikleri-cok-acik>, 13.02.2018, (erişim tarihi: 18.02.2018)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Boğaziçi Üniversitesi çıkışı”,
<http://www.hurriyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogandan-onemli-aciklamalar-40702458>, 07.01.2018, (erişim tarihi:06.03.2018)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Sultan Abdülhamid mesajı”,
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/09/22/cumhurbaskani-erdogandan-sultan>

abdulhamid-mesaji, 22.9.2016, (erişim tarihi:25.11.2017)

“Çavuşoğlu, Tillerson'la görüştü: İlişkilerin normalleşmesi konusunda anlaşmaya varıldı”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802161032278755-abd-turkiye-cavusgolu-tillerson-anlasma/>, 16.02.2018, (erişim tarihi: 18.02.2018)

“Darbe olmasaydı gelirimiz 50 milyar lira fazla olurdu”, <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/07/12/darbe-olmasaydi-gelirimiz-50-milyar-lira-fazla-olurdu>, 12.7.2017, (erişim tarihi:03.11.2017)

“Derin Tarih dergisine toplatma kararı”, <http://www.hurriyet.c9om.tr/derin-tarih-dergisine-toplatma-karari-40462358>, 18.05.2017, (erişim tarihi: 23.11.2017)

“Ders almadılar, almıyorlar”, <http://www.milliyet.com.tr/ders-almadilar-almiyorlar-siyaset-1290598/>, 18.09.2010, (erişim tarihi: 28.11.2017)

“Dersim özü”, <http://www.hurriyet.com.tr/dersim-ozru-19314519>, 24.11.2011, (erişim tarihi: 04.10.2017)

“Devletin Kut Seferberliği”, 18 Nisan 2016, Cumhuriyet

“Dimyat’a pirince giderken, evdeki bulgurdan olduk”, <https://odatv.com/dimyata-pirince-giderken-evdeki-bulgurdan-olduk-2112161200.html>, 21.12.2016,

“Din Bir Çimentodur”, Cumhuriyet, 12.12.2005

“Dindar gençlik yetiştireceğiz”, <http://www.hurriyet.com.tr/dindar-genclik-yetistirecegiz-19825231>, 02.02.2012, (erişim tarihi: 28.02.2018)

“Diriliş Ertuğrul, Ülkenin Siyasi Gündemiyle Paralel İlerleyen Göndermelerine Devam Ediyor!”, <https://onedio.com/haber/dirilis-ertugrul-ulkenin-siyasi-gundemiyle-paralel-ilerleyen-gondermelerine-devam-ediyor-747669>, 26.12.2016, (erişim tarihi: 08.01.2018)

“Diriliş: Ertuğrul Dizisini İzlerken Kendini Biraz Fazla Kaptıran Vatandaşlarımızdan...”, <https://onedio.com/haber/dirilis-izlerken-ecdaninin-davasini-evinde-yasayan-cilgin-torunlardan-15-komik-fotograf-806126>, 23.01.2018, (erişim tarihi:13.02.2018)

“Eğitimin Dinselleştirilmesi ve Şura Kararları Sunumu”, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2015/12/E%C4%9Fitimin-Dinselle%C5%9Ftirilmesi-ve-%C5%9Eura-Kararlar%C4%B1.pdf>

“Erdoğan Demokrasisi”, 21.10.2004, Milliyet

“Erdoğan müjdeyi verdi! Tarihi zafer dizi oluyor”, <http://www.haber7.com/siyaset/haber/2276859-erdogan-mujdeyi-verdi-tarihi-zafer-dizi-oluyor>, 09.03.2017, (erişim tarihi:08.01.2018)

“Erdoğan neden 'Gazi Mustafa Kemal' diyor?”, <http://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-neden-gazi-mustafa-kemal-diyor->

233738.html, 12 Kasım 2016, (erişim tarihi:26.09.2017)

“Erdoğan Yanlış Dağı Deldi”, Milliyet, 03.03.2004

“Erdoğan, kendilerini imtiyazlı görenlere sert çıktı”,
<http://www.patronlardunyasi.com/haber/Erdogan-kendilerini-imtiyazli-gorenlere-sert-cikti/43431>, 20.04.2008, (erişim tarihi: 29.11.2017)

“Erdoğan, Kılıçdaroğlu’nun atletli fotoğrafına tepki gösterdi”,
<http://www.ihha.com.tr/haber-erdogan-kilicdaroglunun-atletli-fotografina-tepki-gosterdi-667082/>, 22.08.2017, (erişim tarihi:10.12.2017)

“Erdoğan, Saraya Mehter'in Devlet Marşı ile girdi”,
<https://www.cnnturk.com/turkiye/erdogan-saraya-mehterin-devlet-marsi-ile-girdi>, 24.05.2016, (erişim tarihi:12.02.2018)

“Erdoğan: 'Kürdistan' ilk Meclis'te de kullanıldı, Mustafa Kemal de bölücü mü?”,
<http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan-kurdistan-ilk-mecliste-de-kullanildi-mustafa-kemal-de-bolucu-mu-1161689/>, 19.11.2013, (erişim tarihi:12.07.2017)

“Erdoğan: “Monşer geldiler, monşer gidiyorlar””,
<http://www.milliyet.com.tr/erdogan--monser-geldiler--monser-gidiyorlar-siyaset-1059445/>, 13.02.2009, (erişim tarihi: 29.11.2017)

“Erdoğan: 15 Temmuz gecesi oraya gelenler Gezi Parkı'nın gençleri değildi”,
<https://www.birgun.net/haber-detay/erdogan-15-temmuz-gecesi-oraya-gelenler-gezi-parki-nin-gencleri-degildi-161558.html>, 28.05.2017, (erişim tarihi:04.11.2017)

“Erdoğan: Atatürk de bunlardan bıkmıştı!”, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/994986-erdogan-ataturk-de-bunlardan-bikmisti>, 26.02.2013, (erişim tarihi: 11.02.2018)

“Erdoğan: Atatürk’ün izinde olan, biziz”,
http://www.yeniasya.com.tr/gundem/erdogan-ataturk-un-izinde-olan-biziz_128349, 02.02.2012, (erişim tarihi: 11.02.2017)

“Erdoğan: Bilim, CHP gibi düşünmüyor”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-bilim-chp-gibi-dusunmuyor,GeSKidMX9k-zp4bN31JBaw>, 28.05.2013, (erişim tarihi:05.03.2018)

“Erdoğan: Bilmiyorsan git babana sor”, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-bilmiyorsan-git-babana-sor-19530365>, 23.12.2011, (erişim tarihi:11.02.2018)

“Erdoğan: Birileri Atatürk'e 'Atatürk' dedik diye senaryo yazıyor”,
<http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-erdogan-birileri-ataturke-ataturk-dedik-diye-senaryo-yaziyor-40640611>, 10.11.2017, (erişim tarihi:13.11.2017)

“Erdoğan: Bunlar monşer”, <http://www.sozcu.com.tr/2014/genel/erdogan-bunlar-monser-550060/>, 06.07.2014, (erişim tarihi: 29.11.2017)

“Erdoğan: CHP Nazım Hikmet’i sürgüne gönderdi, AKP ona vatandaşlığını geri

verdi”, <http://www.diken.com.tr/erdogan-chp-nazim-hikmeti-surgune-gonderdi-akp-ona-vatandasligini-geri-verdi/>, 12.07.2014, (erişim tarihi: 10.09.2017)

“Erdoğan: Fatih Sultan Mehmet gemileri karadan yürüttü, biz de boğazın altından Marmaray'ı yürüttük”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201703271027822692-erdogan-istanbul-buyukcekmece/>, 27.03.2017, (erişim tarihi:12.03.2018)

“Erdoğan: Gölge Etmeyin, Barış Projesine Kapınızı Kapatmayın”, <http://bianet.org/bianet/bianet/116398-erdogan-golge-etmeyin-baris-projesine-kapinizi-kapatmayin>, 11.08.2009, (erişim tarihi:12.02.2018)

“Erdoğan: İktidar olmadık”, <http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan-iktidar-olamadik-672603/>, 11.06.2003, (erişim tarihi: 28.04.2017)

“Erdoğan: Kılıçdaroğlu, Gazi Mustafa Kemal'e niye ihanet ediyorsun”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-kilicdaroglu-gazi-mustafa-kemal-e-niye-ihanet-ediyorsun,YbLo97ImqEOPpm9irrgWyw>, 25.03.2017, (erişim tarihi: 23.12.2017)

“Erdoğan: Lozan'ı zafer diye yutturmaya çalıştılar”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37505231>, 29.10.2016, (erişim tarihi: 07.06.2017)

“Erdoğan: Millet hazır seçkinler hazır değil”, <http://www.gazetevatan.com/erdogan-millet-hazir-seckinler-hazir-degil-909496-gundem/>, 28.01.2016, (erişim tarihi: 29.11.2017)

“Erdoğan: Öncelikli gündem ekonomi”, Milliyet, 02.12.2002

“Erdoğan: Tarihimiz 1919’da Başlamıyor”, 30 Nisan 2016, Cumhuriyet

“Erdoğan: Tarihimiz 1919’da Başlamıyor”, 30.04.2016, Cumhuriyet

“Erdoğan: Topçu Kışlası AVM olacak”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/418826/Erdogan__Topcu_Kislasi_AVM_olacak.html, 29.04.2013, (erişim tarihi: 18.02.2018)

“Erdoğan: Uçan Yalan Uçan”, Hürriyet, 18 Mayıs 2011

“Erdoğan'ın '10. yıl' konuşması”, <http://t24.com.tr/haber/erdogan-chp-demokrasi-dusmanligina-laikligi-kalkan-yapti,216596>, 03 Kasım 2012, (erişim tarihi:12.09.2017)

“Erdoğan'ın son parti grubu toplantısı konuşması”, <http://www.ensonhaber.com/erdoganin-son-parti-grubu-toplantisi-konusmasi-2013-05-28.html>, 28.05.2013, (erişim tarihi:05.03.2018)

“Erdoğan’ın mücadelesi 3Y ile”, <http://m.haber7.com/siyaset/haber/348236-erdoganin-mucadelesi-3-y-ile>, 02.10.2008, (erişim tarihi 09.05.2017)

“Eski CHP ile Yeni Türkiye’yi anlamak mümkün değil”,

<http://www.sabah.com.tr/yazarlar/barlas/2016/04/20/eski-chp-ile-yeni-turkiyeyi-anlamak-mumkun-degil>, (erişim tarihi:23.07.2017)

“Evinize de gelebilir”, 17.02.2014, Cumhuriyet

“Fetih 1453'e yazarlardan kırık not: AKP ideolojisine cuk oturan bir film...”, <http://t24.com.tr/haber/fetih-1453e-yazarlardan-kirik-not-akp-ideolojisine-cuk-oturan-bir-film,197502>, 19.02.2012, (erişim tarihi:07.01.2017)

“Fetih 1453'ün gercek bütçesi belli oldu”, <http://t24.com.tr/haber/fetih-1453un-gercek-butcesi-belli-oldu,200510>, 29.03.2012, (erişim tarihi:07.01.2018)

“GATA'nın yeni adı: Sultan Abdülhamid Eğitim ve Araştırma Hastanesi”, <https://www.birgun.net/haber-detay/gata-nin-yeni-adi-sultan-abdulhamid-egitim-ve-arastirma-hastanesi-125841.html>, 27.08.2016, (erişim tarihi:11.03.2018)

“Gazeteci- yazar Yıldray Oğur, ‘Yeni Türkiye’ kavramını anlattı”, <http://www.milliyet.com.tr/gazeteci-yazar-yildiray-ogur-yeni-turkiye-istanbul-yerelhaber-509727/>, (erişim tarihi:22.07.2017)

“Gittiğin yol yol değıl”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/politika/6581.aspx>, 07.02.2017, (erişim tarihi:05.03.2018)

“Gönüllerde İki Galip”, Milliyet, 26.10.2002

“Gül: Kimseye Boyun Eğmem”, Hürriyet, 25 Kasım 2002

“Gülen ilk kez böyle beddua etti!”, <http://www.milliyet.com.tr/gulen-ilk-kez-boyle-beddua-etti-/gundem/detay/1810674/default.htm>, 21.12.2013, (erişim tarihi:08.01.2018)

“Haddini bil!”, <http://www.milliyet.com.tr/haddini-bil--siyaset-2576618/>, 21.12.2017, (erişim tarihi:25.12.2017)

“Her Zaman Doğru Söylenmemeli”, Milliyet, 07.01.2004

“II. Abdülhamid Han'ı Andık”, <http://www.akpartigencistanbul.com/haber/ii-abdulhamid-hani-andik-37>, 24.02.2017, (erişim tarihi: 25.11.2017)

“İngilizler rica etti Kût'ul Amâre kutlamalarını o kaldırdı”, <http://www.hurriyet.com.tr/ingilizler-rica-etti-k-tul-amare-kutlamalarini-o-kaldirdi-40097407>, 01.05.2016 , (erişim tarihi:03.10.2017)

“İngilizler'in tarih kitaplarından sildirmeye çalıştığı zafer: Kut'ül Amare”, <http://www.yeniakit.com.tr/haber/ingilizlerin-tarih-kitaplarindan-sildirmeye-calistigi-zafer-kutul-amare-16783.html>, 29 Nisan 2014, (erişim tarihi:03.10.2017)

“İstanbul'da üç meydanın adı '15 Temmuz' olarak değıştirildi”, <http://siyasihaber3.org/istanbulda-uc-meydanin-adi-15-temmuz-olarak-degistirildi>, 11.19.2017, (erişim tarihi:12.03.2018)

“İzmir Marşı muhalefetin sembolüne dönüştü”,

<http://tr.euronews.com/2017/04/12/izmir-marsi-muhalefetin-sembolune-donustu>, 12.04.2017, (erişim tarihleri: 23.11.2017)

“İzmit Körfez Geçiş Köprüsü'nün adı belli oldu”,
<http://www.trthaber.com/haber/gundem/izmit-korfez-gecis-koprusunun-adi-belli-oldu-246208.html>, 21.04.2016, (erişim tarihi:11.03.2018)

“Kadir Mısıroğlu hakkında flaş soruşturma”, <http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-kadir-misiroglu-hakkinda-flas-sorusturma-40601071>, 05.10.2017, (erişim tarihi: 23.11.2017)

“Kayıtlara baksalar "Kürdistan"ı Meclis'in ilk zabıtlarında görecekler”,
<http://aa.com.tr/tr/politika/kayitlara-baksalar-kurdistani-meclisin-ilk-zabitlerinde-gorecekler/203334?amp=1>, 19.11.2013, (erişim tarihi: 26.12.2017)

“Kazan'ın adı değişti, 15 Temmuz resmi tatil oldu”,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kazanin-adi-degisti-15-temmuz-resmi-tatil-oldu-40258905>, 25.10.2016, (12.03.2018)

“Kendi göbeğimizi kendimiz keseceğiz”, <http://www.milliyet.com.tr/kendi-gobegimizi-kendimiz-kesecegiz-siyaset-1755128/>, 27.08.2013, (erişim tarihi:28.02.2018)

“Konya AK Parti Milletvekili Aday Adayından Osmanlı Börklü Afiş”,
<https://www.haberler.com/konya-ak-parti-milletvekili-aday-adayindan-osmanli-7007589-haberi/>, 25.02.2015, (erişim tarihi:12.02.2018)

“Kut'ül Amare Zaferi'nin Kutlanmasını Demokrat Parti Yasakladı”,
<https://www.izlesene.com/video/kutul-amare-zaferinin-kutlanmasini-demokrat-parti-yasakladi-ilber-ortayli/9308137>, 02.05.2016, (erişim tarihi: 03.10.2017)

“Kut'ül Amâre zaferi unutulmadı, unutturuldu”, <http://dirilispostasi.com/n-7750-kutul-amre-zaferi-unutulmadi-unutturuldu.html>, 03.04.2016 (erişim tarihi:03.10.2017)

“Kut'ül Ammare Zaferinin 100. Yıl Dönümü Töreni'nde Yaptıkları Konuşma”,
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/43874/kutul-ammare-zaferinin-100-yil-donumu-torende-yaptiklari-konusma.html>, 29.04.2016, (erişim tarihi: 21.10.2017)

“Kutlu, Oybirliğiyle Disipline Gönderildi”, Milliyet, 06.01.2004

“Küresel krizlere ‘barış’ reçetesi”, <https://www.yenisafak.com/gundem/kuresel-krizlere-baris-recetesi-2103337>, 17.03.2015, (erişim tarihi:08.02.2018)

“Kürt sorunu benim sorunum”,
<http://www.yenisafak.com/arsiv/2005/agustos/13/p01.html>, 13.08.2005, (erişim tarihi:13.12.2018)

“Kütahya'da 'fetih 1453' Coşkusu”, <http://beyazgazete.com/haber/2012/2/28/kutahya-da-fetih-1453-coskusu-1070579.html>, 28.02.2012, (erişim tarihi:06.01.2018)

“Lozan gibi çözelim”, Milliyet, 26.01.2004

“Mareşal Tartışması”, Milliyet, 30.12.2003

“Marmara Üniversitesi ihraçlara karşı: Kahrolsun istibdat yaşasın hürriyet”,
<http://yarinhaber.net/guncel/49397/marmara-universitesi-ihraclara-karsi-kahrolsun-istibdat-yasasin-hurriyet>, 14.02.2017, (erişim tarihleri: 28.11.2017)

“Meclis'te 'Ermeni soykırımı' ve 'Kürdistan' kelimelerine yasak geliyor”,
<https://www.birgun.net/haber-detay/meclis-te-ermen-soykirimi-ve-kurdistan-kelimelerine-yasak-geliyor-169217.html>, 11.07.2017, (erişim tarihi: 25.12.2017)

“Meydan Parkı’nın ismi değiştirildi, 15 Temmuz Şehitler ve Hürriyet Parkı oldu”,
<http://www.hurriyet.com.tr/meydan-parkinin-ismi-degistirildi-15-temmuz-s-40517919>, 12.07.2017, (erişim tarihi: 12.03.2018)

“Mısıroğlu'ndan skandal Atatürk sözleri: Heykellerin köpek leşi gibi...”,
<https://www.birgun.net/haber-detay/misiroglu-ndan-skandal-ataturk-sozleri-heykellerin-kopek-lesi-gibi-182860.html>, 05.10.2017, (erişim tarihi: 12.11.2017)

“Milli Görüş Elbisesini Çıkardık”, Milliyet, 17.05.2003

“Muhteşem Yüzyıl yayından kalkacak”, <http://www.milliyet.com.tr/-muhtesem-yuzyil-yayindan-kalkacak--magazin-1638474/>, 07.12.2012, (erişim tarihi:06.01.2018)

“Muhtıra Gibi”, Milliyet, 09.01.2003

“Mustafa Armağan hakkında 'Atatürk'e hakaretten' 4.5 yıl istendi”,
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/751510/Mustafa_Armagan_hakkinda_Ataturk_e_hakaretten_4.5_yil_istendi.html, 31.05.2017, (erişim tarihi: 23.11.2017)

“Mustafa Armağan’dan çirkin Atatürk paylaşımları”,
<http://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/mustafa-armagandan-cirkin-ataturk-paylasimlari-992708/>, 23.10.2015, (erişim tarihi:12.11.2017)

“Nazım Hikmet CHP’den çok çekmiş”, <http://www.internethaber.com/nazim-hikmet-chpden-cok-cekmis-228058h.htm>, 16.01.2010, (erişim tarihi: 17.11.2017)

“Nazım'a vatandaşlık hakkı geri verildi”, <http://www.yenisafak.com/politika/nazima-vatandaslik-hakki-geri-verildi-160886>, 06.01.2009, (erişim tarihi: 17.11.2017)

“O ayet sinir bozucu“, <http://www.takvim.com.tr/siyaset/2011/06/04/o-ayet-sinir-bozucu>, 04 Haziran 2011, (erişim tarihi:13.09.2017)

“O Rütbeyi Meclis Verdi”, Milliyet, 31.12.2003

“Ortak açıklamanın tam metni”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ortak-aciklamanin-tam-metni>, 28.02.2015, (erişim tarihi: 02.03.2018)

“Osmanlı varisi Türkiye hâlâ siyasi bir merkez”, <http://www.milliyet.com.tr/osmanli->

varisi-turkiye-hala-siyasi-gundem-1929614/, 23.08.2014, (erişim tarihi:06.02.2018)

“Özal'ı zehirlediniz, Menderes'i astınız, Erdoğan'ı yedirmeyiz!”,
<http://www.medyafaresi.com/haber/ozali-zehirlediniz-menderesi-astiniz-erdogani-yedirmeyiz/114028>, 03.06.2013, (erişim tarihi:02.11.2017)

“Özü De Sözü De Bir”, Yenişafak, 16.08.2007

“Pamuk’a İlgi Rahatsız Etti”, Radikal, 11.12.2005

“Recep Tayyip Erdoğan'ın 1 Haziran 2011 tarihli Diyarbakır mitinginde yaptığı konuşma”,
https://tr.wikisource.org/wiki/Recep_Tayyip_Erdo%C4%9Fan%27%C4%B1n_1_Haziran_2011_tarihli_Diyarbak%C4%B1r_mitinginde_yapt%C4%B1%C4%9F%C4%B1_konu%C5%9Fma, (erişim tarihi:16.12.2017)

“Selahaddin Eyyubi Kürt müydü?”,
<http://www.haberturk.com/polemik/haber/513301-selahaddin-eyyubi-kurt-muydu>, 06.05.2010, (erişim tarihi: 17.12.2017)

“Sezer'den TBMM'ye irtica ve laiklik uyarısı”, 01.10.2006,
<http://www.hurriyet.com.tr/sezerden-tbmm-ye-irtica-ve-laiklik-uyarisi-5181386>, (erişim tarihi: 09.05.2017)

“Sultan II. Abdülhamid Han ve Dönemi Sempozyumu”,
<http://www.millisaraylar.gov.tr/portalmain/News.aspx?HaberId=401>, 28.09.2017, (erişim tarihi: 09.12.2017)

“Şahin: Darbeler olmasaydı şimdi G-8 ülkesiydik”, <http://t24.com.tr/haber/sahin-darbeler-olmasaydi-simdi-g-8-ulkesiydik,236932>, 15.08.2013, (erişim tarihi:03.11.2017)

“Şehitlerimiz, İstiklalimizin Ve Bu Topraklardaki Şanlı Tarihimizin Ölümsüz Sembolleridir”, <https://www.tccb.gov.tr/anasayfa-haberleri/393/44310/icerik.html>, (erişim tarihi: 16.07.2017)

“Şeyhinin Huzurunda”, Milliyet, 03.01.2004

“Tarihi proje Marmaray açıldı”, <http://www.milliyet.com.tr/marmaray-i-gormek-icin-akin-akin/gundem/detay/1783964/default.htm>, 29.10.2013, (erişim tarihi: 21.11.2017)

“TBMM'de bir ilk... HDP'li Osman Baydemir'e 'Kürdistan' cezası”,
<http://www.hurriyet.com.tr/hdpli-osman-baydemire-kurdistan-cezasi-40677021>, 13.12.2017, (erişim tarihi: 25.12.2017)

“TSK mensupları, şanlı tarihimiz boyunca olduğu gibi, bugün de vazife uğruna ‘ölürsem şehit, kalırsam gazi’ inancıyla görev yapmaya devam etmektedir”,
<http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/kilicdaroglundan-30-agustos-mesaji-2-1369953/>, (erişim tarihi: 16.07.2017)

“Türkiye asla bir daha koalisyon dönemlerine dönmeyecek”,
<https://www.memurlar.net/haber/629448/turkiye-asla-bir-daha-koalisyon-donemlerine-donmeyecek.html>, 02.12.2016, (erişim tarihi:10.12.2017)

“Türkiye’de darbe devri kapanmıştır”, <http://www.yenisafak.com/gundem/turkiyede-darbe-devri-kapanmistir-2539947>, 02.10.2016, (erişim tarihi:11.10.2017)

“Twitter, şatafatlı ‘Fetih Şöleni’ni topa tuttu: Fatih bu kadar para harcamamıştır”,
<http://www.diken.com.tr/twitter-satafatli-fetih-solenini-topa-tuttu-fatih-bu-kadar-para-harcamamistir/>, 29.05.2016, (erişim tarihi:16.11.2017)

“Ulusal bayramlara ‘sivilleşme’ ayarı”, <http://www.gazetevatan.com/ulusal-bayramlara--sivillesme--ayari-448348-gundem/>, 06.05.2012, (erişim tarihi:29.09.2017)

“Ulusal ve Resmi Bayramlar ile Mahalli Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri ve Tarihi Günlerde Yapılacak Tören ve Kutlamalar Yönetmeliği”,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120505-7.htm>, 05.05.2012, (erişim tarihi:29.09.2017)

“Unutturulan zafer kitap oldu”, <http://www.yenisafak.com/hayat/unutturulan-zafer-kitap-oldu-2457649>, 27 Nisan 2016, (erişim tarihi:03.10.2017)

“Unutturulan zafer: Kut’ül Amare”,
<http://www.ahaber.com.tr/webtv/gundem/unutturulan-zafer-kutul-amare>, 08.04.2016, (erişim tarihi:03.10.2017)

“Uyurgezerler "Yeni Türkiye" gerçeğini göremez”,
<http://www.haber7.com/yazarlar/mehmet-barlas/1135689-uyurgezerler-yeni-turkiye-gercegini-goremez>, (erişim tarihi:23.07.2017)

“Uzay gemisi yapmamızı engelliyorlar”, 13.06.2013, Vatan

“Valilik 19 Mayıs kutlamalarını yasakladı”,
<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/05/16/valilik-19-mayis-kutlamalarini-yasakladi/>, 16.05.2017, (erişim tarihi:02.10.2017)

“Yandaş Turgay Güler'den İzmir Marşı”, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yandas-turgay-gulerden-izmir-marsi-177317h.htm>, 15.11.2017, (erişim tarihi: 29.11.2017)

“Yeni Türkiye’yi eski bilgilerle anlayamayız”,
<http://www.sabah.com.tr/yazarlar/barlas/2014/05/21/yeni-turkiyeyi-eski-bilgilerle-anlayamayiz>, (erişim tarihi:23.07.2017)

“Yerebatan Sarayı'nda Padişah veya Sultan Pozu 15 TL”,
<https://www.sondakika.com/haber/haber-yerebatan-sarayi-nda-padisah-veya-sultan-pozu-15-7962394/>, 12.12.2015, (erişim tarihi:19.02.2018)

“Yıldırım: Abdülhamit'in hayalini gerçekleştiren torunu Erdoğan'dır”,
<https://www.birgun.net/haber-detay/yildirim-abdulhamit-in-hayalini-gerceklestiren->

torunu-erdogan-dir-143145.html, 14.01.2017, (erişim tarihi: 21.11.2017)

”İşte tarih tarih AKP’nin milli bayram yasakları”, <http://odatv.com/iste-tarih-tarih-akpnin-milli-bayram-yasaklari-1710161200.html>, 17.10.2016, (erişim tarihi:02.10.2017)

<http://abdulhamit-erdogan.com/>, (erişim tarihi: 08.01.2018).

<http://www.necipfazilodulleri.com/>, (erişim tarihi: 14.01.2018)

<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>, (erişim tarihi:14.02.2018).

<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>, (erişim tarihi:14.02.2018)

<https://tr.wiktionary.org/wiki/menk%C4%B1be>, (erişim tarihi: 26.12.2017)

https://twitter.com/akpartig_antep/status/924588141058691072, (erişim tarihi: 16.11.2017)

<https://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-erdoganin-ak-parti-1.-olaganustu-buyuk-kurultayinda-yaptigi-konusm/66343#1>, 27.08.2014, (erişim tarihi: 12.10.2017)

<https://www.akparti.org.tr/site/pdf/1-haziran-diyarbakir-mitingi-konusmasinin-tam-metni/8230>, 01.06.2011, (erişim tarihi:10.12.2017)

<https://www.facebook.com/yalanyazantarihutansin14>

<https://www.icisleri.gov.tr/ulusal-ve-resmi-bayramlar-ile-mahalli-kurtulus-gunleri-ataturk-gunleri-ve-tarihi-gunlerde-yapilacak-toren-ve-kutlamalarda-degisiklik-yapilmasi>, (erişim tarihi: 30.09.2017)

https://www.youtube.com/watch?v=JLgW_tU41H4, (erişim tarihi: 19.03.2018)

Lozan Barış Antlaşması’nın 93. Yıl Dönümü, <http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/49743/lozan-baris-antlasmasin-93-yil-donumu.html>, 24.07.2016, (erişim tarihi: 16.05.2017)

Türkiye Büyük Millet Meclisi 26. Dönem 2. Yasama Yılı Açıılışında Yaptıkları Konuşma, 01.10.2016, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/52461/turkiye-buyuk-millet-meclisi-26-donem-2-yasama-yili-acilisinda-yaptiklari-konusma.html>, (erişim tarihi:16.05.2017)